BİR+BİR

201426 SAYI 26 OCAK 2014 7 TL KIBRIS 8.5 TL

HRANT DİNK'in ardından yedi adaletsiz yıl.

"Utanç duyuyorum."

Hayatı kararttılan hakem HALİL İBRAHİM DİNÇDAĞ

Onun düdüğü onun kararı.

Geyikli Baba Uzaylılar Şarabı

Yoldan Çıkmış Şarkılar. "Burası CENK TANER'in mahallesi."

BUĞDAYIN TÜRKÜSÜ

"Guthrie yasaklanmış, Seeger radyoya alınmamış hepsi burada yaşadığımız şeyler."

BOB DYLAN'ın sürprizi.

Heykel sergisi.

Negatif alan olarak kapılar.

Madiba'ya veda. Gardiyanının gözüyle MANDELA.

"Masumiyet Müzesi"nin arzu nesnesi FÜSUN

ve "Hüznün küpesi"...

Çalışmak Sağlığa Zararlıdır.

Çalışma acısı.

"Bir organize suç olarak çalışma organizasyonu."

HAYATBOYU veya Sınıfa Kamus

Darma DUMAN. Yeke yeke. Sınana Sınana. "Biber gazı sıksanız da üstümüze çıksanız da eyvallah, biz gene direnişimizi yapacağız. Kimseye eyvallah etmeyiz."

Kerevit ile murad. "Gezi'yle 'biz' olduk." İSTANBUL KOLEKTİF.

Horizons. Bir sanatçının BERTRAND CANTAT olarak portresi.

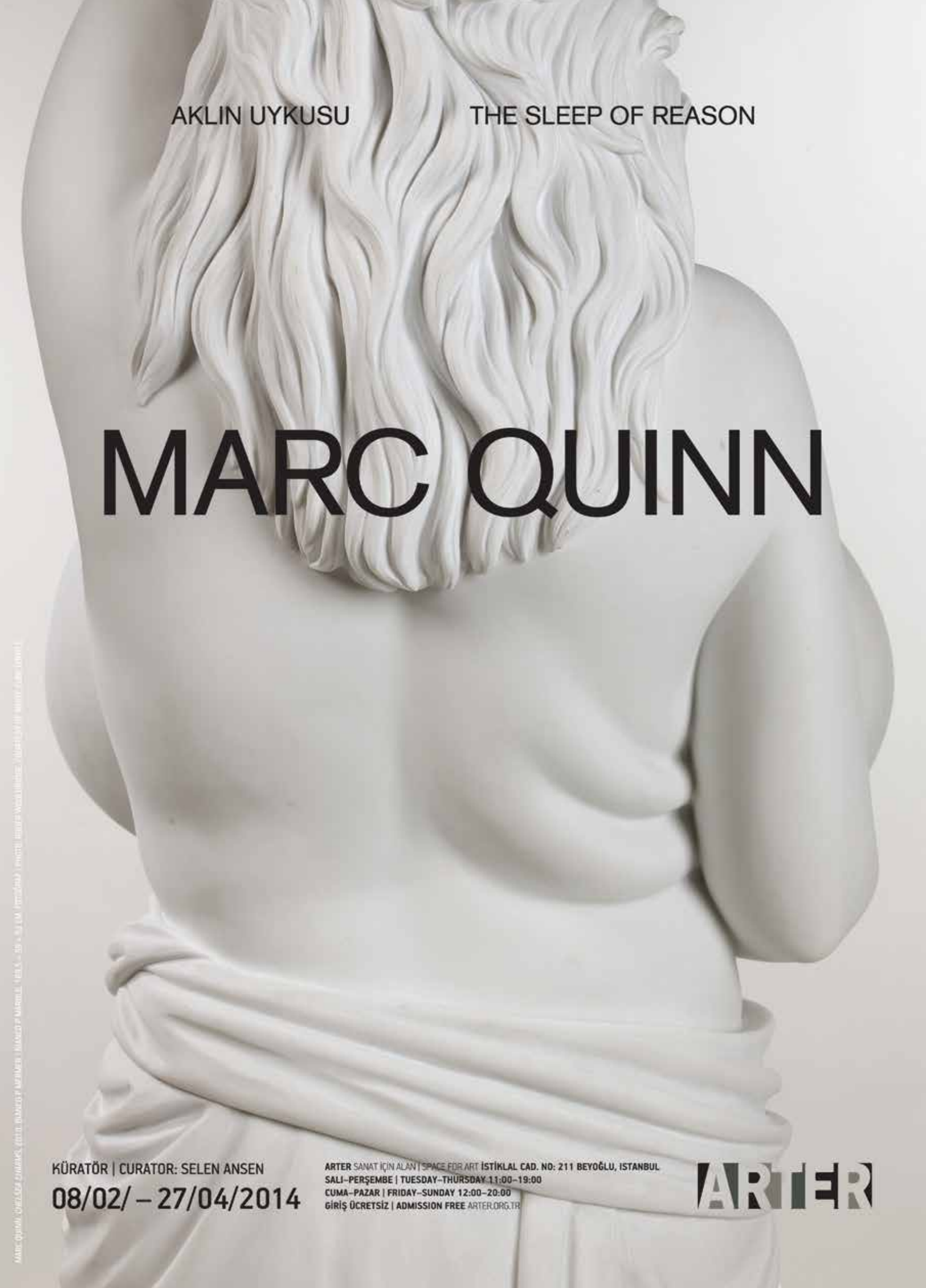
LOU REED

Sorumluluk düşlerde başlar.

Mavi Ring.

"89'un ölüm oruçları. Nerede bir zulüm varsa onda insan inadının gücü temerküz eden."

ISSN 1309-5722

AKLIN UYKUSU THE SLEEP OF REASON

MARC QUINN

KÜRATÖR | CURATOR: SELEN ANSEN

08/02/ – 27/04/2014

ARTER SANAT İÇİN ALAN | SPACE FOR ART İSTİKLAL CAD. NO: 211 BEYOĞLU, ISTANBUL
SALI–PERŞEMBE | TUESDAY–THURSDAY 11:00–19:00
CUMA–PAZAR | FRIDAY–SUNDAY 12:00–20:00
GİRİŞ ÜCRETSİZ | ADMISSION FREE ARTER.ORG.TR

ARTER

KAPAK: LOU REED, "SET THE TWILIGHT REELING"
TASARIM: STEFAN SAGMEISTER / UYARLAMA: GÜRCAN ÖZKAN

MANDELA'NIN ARDINDAN *4*

A'DAN X'E *8*

BOB DYLAN *10*

AĞIR ÇEKİM *12*

STUART HALL *14*

MAVİ RİNG *16*

HAYATBOYU *19*

SES DUVARI *22*

DUMAN *24*

CENK TANER *28*

LOU REED *34*

YENİ TÜRKÜ *40*

KOLEKTİF İSTANBUL *45*

BERTRAND CANTAT *48*

FORUM *52*

OKUMA GÖZLÜĞÜ *56*

FETHİYE ÇETİN *58*

HALİL İBRAHİM DİNÇDAĞ *61*

EDEBİYAT GARDIROBU *66*

DİL, TARİH, COĞRAFYA *70*

Ahmet Gürata, Alican Tayla, Alişan Çapan, Arslan Eroğlu, Aslı Odman, Ayşe Çavdar, Ayşegül Oğuz, Begüm Özden Fırat, Betül Kadıoğlu, Bülent Erkmen, Can Gürses, Cem Sorguç, Ceren Oykut, Çiğdem Öztürk, Derya Bengi, Doruk Yurdesin, Emre Terekli, Ender Ergün, Erdir Zat, Ezgi Bakçay, Fatih Kızıltaş, Fevzican Abacıoğlu, Fırat Genç, Gaye Çankaya, Hakan Lokanoğlu, Hande Eagle, İrfan Aktan, Kemal Gökhan, Kerem Eksen, Koray Löker, Merve Erol, Muhsin Akgün, Murat Meriç, Neyir Özdemir, Onur Aytaç, Serkan Seymen, Siren İdemen, Sungu Çapan, Şahan Nuhoğlu, Ulaş Özdemir, Ulus Atayurt, Yiğit Atılgan, Yücel Göktürk, Zeyno Pekünlü

BASKI: **Ezgi Matbaacılık, Sanayi Caddesi Altay Sok. No: 10 Yenibosna/İstanbul Tel: 0.212.452 23 02** BASIM YERİ VE TARİHİ: **İstanbul, Ocak 2014** DAĞITIM: **Turkuvaz Dağ. Paz. A.Ş.** YÖNETİM YERİ: **Kuloğlu Mah. Gazeteci Erol Dernek Sok. No: 11/4 Oda 3 Beyoğlu - İstanbul** TEL-FAKS: **0.533.514 90 49** E-POSTA VE ABONELİK: **yekyekk@gmail.com yıl 3 sayı 26 Ocak 2014** İMTİYAZ HAKKI: **Bülent Yurttaş** SORUMLU YAZIİŞLERİ MÜDÜRÜ: **Şahan Nuhoğlu** İLAN İRTİBAT: **Özay Selmo (0.533.514 90 49) YEREL SÜRELİ YAYINDIR. AYDA BİR YAYINLANIR. ISSN 1309-5722**

ARZUHAL

Manimarka'da...

Siyasetten içimiz bayıldığına göre, biraz sanat-sepet yapalım. Sepet deyip geçmeyelim: İnce işçilik gerektirir. İyi örgü gerektirir. Yerli yerine oturtmak gerektirir. Hakkı verildiğinde, bizatihi sanat olur. "Sepet" ne olursa olsun, öyle olur.

Şimdi son günlerin en güzel sepetlerinden birine bakalım: *"Erdoğan Bayraktar ile başbakan arasındaki ilişkinin son diyalog sahnesi her şeyi çırılçıplak ortaya çıkardı. Meğerse bir antik Yunan sahnesi ile değil, bir Alman yas oyunu ile karşı karşıyaymışız. Kahramanların sade insanlar karşısında gülünçleştiği bir sahnenin ortasındaymışız."* (Orhan Gazi Ertekin, Hürriyet, 29 Aralık 2013)

Tanıdık geldi mi? "Alman yas oyunu". Yani, "Trauerspiel". Nam-ı diğer burjuva trajedisi. Ya da Alman barok tiyatrosu. Hakkında "zamanın eskitemediği" deyişini rahatlıkla kullanabileceğimiz düşünür Walter Benjamin'in 1928'de yayınlanan "Alman Trauerspiel'in Kökenleri" (Der Ursprung des deutschen Trauerspiels / The Origin of German Tragic Drama) adlı kitabının konusu...

Benjamin'in anlattığı aynı zamanda bizim hikâyemiz olmasın? "Turkish Trauerspiel"in izini Susan Sontag'ın Benjamin portresinden, "Satürn Yıldızı Altında" başlıklı yazısından sürelim...

Benjamin diyor ki: *"Tarihten kaçıp cennetin 'zamansızlığı'nı geri getirme peşinde koşmak"... "Panoramik bir tarih anlayışı"... "Tarihin dekorla kaynaşması"...* Türkiye versiyonu için "tarihin dekorlaşması" derdi herhalde. *"Barok tiyatrodaki, zihni bir şeyden öbürüne atlayıp duran saray soylusu tipi"...* Türkiye versiyonu için "kapıkulu" derdi herhalde. Ama şu tarife diyecek yok: *"Saray soylusunun ("neo-kapıkullarının") herkesi çıkarına alet etmesi, kısmen bir 'kişilikten yoksunluğu', kısmen de 'kitleselleşmiş gibi görünen kötücül ilişkiler ağının nüfuz edilemez düğümlenişine bir teslimiyet'i yansıtır."* Kötücül ilişkiler ağı... Ve *"taktik içgüdüleri olan insanlar –saray soyluları gibi".*

Tiyatro deyip Shakespeare'i es geçmek olmaz. Hele memlekette "Fırtına" kopmuşken. Tarih 3 Ocak 2014: *"2015'te fırtına olur"* (Cemil Çiçek). *"Fırtınaya giriyoruz"* (Hüseyin Gülerce). *"Fırtına: Trajik, komik, hatta fantastik oyun"* (Wikipedia).

Madem gündem "Fırtına", Jan Kott'un "Çağdaşımız Shakespeare"ine yakından bakalım.

"... 'Fırtına'nın etkileyici yapısı... Tarih başladığı noktaya dönmüştür ve yeniden başlamaktadır." Ama hangi tarih? Dekora indirgenmiş tarih elbette.

"Zavallı bir adacıkta, dükalığına kavuşur / Ve bizlerden hiçbiri kendinde değilken / Herkes (onda) kendini buldu."

"Ne perilerim kaldı buyruğuma uyacak / Ne de sanatım kimseyi efsunlayacak / Yani sonum perişanlık bu durumda."

"Ne kadar büyüm varsa / Artık uçtu yok oldu / Bana ise kala kala / Kendi cılız gücüm kaldı."

"–Şu kükreyen dalgalara bak! Kral filan umrunda değil bunların. Susun ve ayak altında dolaşmayın!

–Gemide kimler olduğunu unutuyorsun galiba.

–Kendi canımdan çok sevdiğim kimse yok. Siz meclis üyesi olarak şu dalgaları yatıştırın. Kullanın yetkinizi. Yok yapamıyorsanız, hâlâ sağ kaldığınıza şükredin..."

Jan Kott'a göre, "Fırtına"da olup bitenler Makyavelli'nin "Prens"inin özeti gibidir:

"Kimin işini yapacağı, kiminkini yapmayacağı / Kimi terfi ettireceği, kimin dizginini kısacağı / Konusunda ustalaşınca... / Ülkedeki her insanı / Kendi hoşlandığı müziğe göre ayarladı / Öyle ki... / Can suyu emen bir sarmaşık olmuştu..."

"Eziyet, çile, mucize ve acayiplik dolu burası / İlâhî bir güç bize yol gösterse de / Bu korkunç ülkeden kurtulsak..."

Deniyor ya, "büyük resme bakalım", bakalım. *"Aynı tarih iki kez daha tekrar edilecektir. Biri trajedi olarak, biri grotesk olarak... Sonra oyun bitecektir. (Bu ada) son dönemin Gotik dünyasındaki adaları anımsatır. Böyle dünyalar büyük önseziye sahip insanlardan biri olan Hieronymus Bosch tarafından resmedilmiştir. Bu ada bir eziyet bahçesidir, ya da insanoğlunun aptallığının bir resmidir."*

Jan Kott'un "aptallık" dediği, 2014 Türkiye'sindeki liberallerin popülerleşen deyişiyle, iktidarın "faydalı aptalları" herhalde. Ya da Benjamin'in deyişiyle, *kötücül ilişkiler ağına teslimiyet* ve *taktik içgüdüleri olan insanlar...*

Peki, bu "büyük resim"de vicdan nerede?

"Nerede bulunur bu vicdan dediğin? / Topuğumda nasır olsaydı, terliğimi giyerdim / Ama böyle bir ilâhî varlık hissetmiyorum içimde / Her biri buz parçası / Yirmi vicdan birden olsa ve hepsi eriyip aksa / Yine rahatsız etmezdi beni!"

Memlekette sadece "Fırtına" esmiyor. "Hamlet"ler kol geziyor. İşaret fişeğini geçen sezon Diyarbakır Şehir Tiyatrosu çakmıştı ("Hebûn an nebûn" / "Olmak ya da olmamak"), bu sezon Moda Sahnesi'yle Devlet Tiyatroları'nın Ankara Akün Sahnesi ve İstanbul Üsküdar Tekel Sahnesi, *"çürümüş bir şeyler var bu ülkede"*yi terennüm ediyor.

"Turkish Trauerspiel"e ve de yerli "Fırtına"ya cevaben bir "şiirsel adalet"in tecelli etmemesi eşyanın tabiatına aykırı olurdu: *"Türkiye'nin Manimarkasında bir şeyler kokuyor / Kimine göre tuz, kimine göre et / Hamlet / Hamleeet".*

Can Yücel, Hamlet'li bir başka şiirinde, "Hamlet'e hamle etmek"ten söz ettiğine göre, "Hamleeet" derken hamleye çağırıyor olmalı, hamle etmeye.

Öyle ya, "Hamlet"in o ünlü "olmak ya da olmamak; işte bütün mesele bu" meditasyonunun ardından gelen söz bir eylem daveti aslında. Serbest çeviriyle (Can Yücel'ce) söylersek: *"Ruhen, zihnen çile çekmek mi evlâ, yoksa bu dertler denizinde teçhizatlanıp mücadele etmek mi?"*

O yüzden, "Türkiye'nin Manimarkasında" o çağrı var: Hamleeet... Hamle et... +

KARA TREN: NELSON MANDELA (1918 - 2013)

Madiba'yı görmek

Nelson Mandela'nın 5 Aralık 2013'te, 95 yaşında hayata gözlerini yummasının ardından dünya yasa boğuldu. Halbuki apartheid rejimi altındaki Güney Afrika hükümetlerine göre bir terörist, "bebek katili", "Robben Island canisi"ydi. 27 yılını hapishanede geçiren Mandela, uzun mücadelelerin ardından 1994'e gelindiğinde Afrika'nın ilk Siyah devlet başkanıydı artık. 1997 yılında, haftalık Express'in son sayılarında rastladığımız bir kitap bizi boşuna büyülememişti: Mandela'ya 24 yıl gardiyanlık yapan James Gregory'nin anıları, insanlık dışı koşullardan Çözüm Süreci'ne uzanan yolu da gözler önüne seriyordu. İki sayıda kısaltarak naklettiğimiz hatırattan parçaları huzurlarınıza getiriyoruz...

Çeviren: Siren İdemen

Güneşin ilk ışınları adanın küçük limanına vuruyor. Anakaradaki dağlar birbiri ardına aydınlanıyorlar, güzellikleri içimi rahatlatıyor. Mahkûmlar için bu dağların nasıl da çekici olabileceğini hiç zorlanmadan tahmin edebiliyorum. Ne kadar yakın ve bir o kadar da erişilmez! Hatta, şehrin kıyıdaki gökdelenlerini, bembeyaz plajların pırıltısını, kalabalığın, hayatın, bir daha asla içine giremeyecekleri bir toplumun bütün belirtilerini de buradan seyredebilirler. Kuş uçuşu, en fazla yedi, bilemedin sekiz kilometre bizi ayırıyor, ama buradaki dalgalı ve tehlikeli deniz, bütün kaçma girişimlerini intihara çeviriyor. Bugüne kadar hiçbir mahkûm buradan kaçmayı başaramadı. Robben Island bizim Alcatraz'ımız, şeytan adamız.

Spor sahası, revir, mutfak, ana bina, eski gardiyan Smit bana her yeri gezdiriyor. Ama beni tek ilgilendiren B bölümü. Poqo'lar (siyasî mahkûmlar) diğer mahkûmlardan tamamen yalıtılmış halde burada kalıyorlar.

Avlunun bir kenarında, sırtı bana dönük, ayakta duruyor. Çok yaşlı ufak tefek bir adamla konuşuyor. Yeşil elbiselerinin içinde geniş omuzları seçiliyor, dimdik duruyor. Smit, gömleğimin sırtıma yapışmasına ve avuçlarımın yapış yapış olmasına neden olan sıkıntıdan habersiz, tanıştırma işine girişiyor. Dev gibi kollarını sallıyor ve bağırıyor: *"İşte yeni gardiyanınız!"*

Bütün bakışlar bana yönelmiş durumda. Kırk çift katil ve terörist gözü. Ama ben gözlerimi onun yüzünden ayıramıyorum. İçimden söyleniyorum: *"Nihayet karşımdasın. Görelim bakalım neye benziyormuşsun, köpek soyu. Aslında çoktan ölmüş olman gerekirdi. Yargıç defterini düremedi!"*

"Merhaba" diyor, *"Robben Island'a hoşgeldiniz"*.

Ağzımdan çıkan cevap beni bile şaşırtıyor: *"Merhaba. Seni görüyorum."*

"Seni görüyorum!" Bu çok uzun yıllar önce, çocukluğumda, Zulular arasında büyüdüğüm devirlerde öğrendiğim bir deyiş. *"Seni görüyorum"* dostça bir selâmlaşma. Çocukluğumdan beri ilk defa kullanıyorum.

466/64'ün eşyası

Koridora girer girmez koku midemi ağzıma getiriyor. Dezenfektan, idrar ve ter kokusunun insanın genzini yakan karışımı. Hapishanenin unutulmaz kokusu! Bundan böyle otuz yıl boyunca bana eşlik edecek iğrenç koku...

Sağdan dördüncü hücre Mandela'nınki. Mahkûm numarası 466/64. 1964 yılında buraya geldiğini ve o sene Robben Island'a hapsedilen 466. mahkûm olduğunu gösteriyor.

Onun hücresi denize değil, avluya bakıyor. İçerden bakınca pencereler dışardakine göre daha küçük görünüyor. Göz hizasında güneş ışınlarını yansıtan duvarın göründüğü küçücük bir kare. Hücre boş gibi, titizlikle toplanmış. Yatak olarak kullanılan hasır rulo yapılmış, katlanmış üç gri ince battaniyeyle beraber sağda köşede duruyor. Hemen yanında iki eski gri kumaş var. Daha sonra, bunlardan birinin havlu, diğerinin kese olduğunu öğreneceğim. Hepsi bu. Mandela'nın başka hiçbir şeyi yok.

Karşı köşede, "balie" denen eski bir madeni kova var, tuvalet olarak kullanılıyor, kovanın kapağındaki suyla da mahkûmlar tıraş oluyor ve ellerini yıkıyorlar.

Kıdemli gardiyan Vosloo, poqo'ların her sabah 5:30'da kalkıp 6:45'te hücre açılışına hazır olmaları gerektiğini anlatıyor.

Yavaş yavaş koridorda ilerliyorum: Mhlaba, Mlangeni, Kathrada, Sisulu... Hep gazetelerde gördüğüm isimler.

Koridorun ucunda koku artık insanın nefesini kesiyor. Burada tuvaletler ve duşlar var.

Dışarda güneşin altında mahkûmlar avluda volta atıyor. Hiçbir yere gitmeyen bir volta, bıkmadan usanmadan yürüyorlar, yürüyorlar. Olağanüstü bir görüntü.

Şiddetin biçimleri

Yönetmelik aslında çok basit. Bir mahkûm mektup yazdığında ya da kendisine bir mektup geldiğinde, mektup açılıyor ve kontrol ediliyor. Mektuplarda ne dışarıyla ilgili, siyasî olarak değerlendirilebilecek herhangi bir haber ne de hapishane yaşamıyla (beslenme, giysiler, olaylar vs.) ya da gardiyanların tutumuyla ilgili bilgi bulunabilir.

Ayda beş mektup yazabilmesi ya da alabilmesi, eğer altı ay boyunca ziyaretçi kabul etmezse artı iki mektuba daha hak kazanması için, Mandela'nın 15 yıl beklemesi gerekecekti...

Her gün bisikletle mahkûmların mektuplarını almaya gidiyorum. Giderken taş ocağından da geçiyorum. Poqo'lar her gün kan ter içinde kayaları kazıyorlar. Liderler grubunun soğukkanlılığı beni büyülüyor.

Adadaki ilk yılımda, gardiyan sayısı sınırlı olduğu için, bir ara her pazartesi-salı ben de taşocağında gardiyanlık yapmak durumunda kalıyordum. İki kıdemli gardiyan da benimle birlikte: Du Plessis ve Delport, her ikisi de şiddet ve katılıklarıyla ünlüler. Onlar varken, en şiddetli küfürler sağanak gibi yağıyor.

Angarya ve şiddet çeşitleri çok çeşitlidir. Bir de mesela köpeklerin ısırması var. Hapishaneye geri dönerken, bitap düşmüş mahkûmlar çok dar bir patikadan geçmek zorunda. Önden tüfekli bekçiler, arkadan da Alman çoban köpekleri gidiyor. En zevk aldıkları oyunların başında, zinzire vurulmuş mahkûmlara patikada koşma emri vermek geliyor. Tabii ki içlerinden biri düşüyor ve diğerlerini de kendisiyle birlikte sürüklüyor. O zamanlar köpekleri saldırıyor ve kanatana kadar ısırıyor.

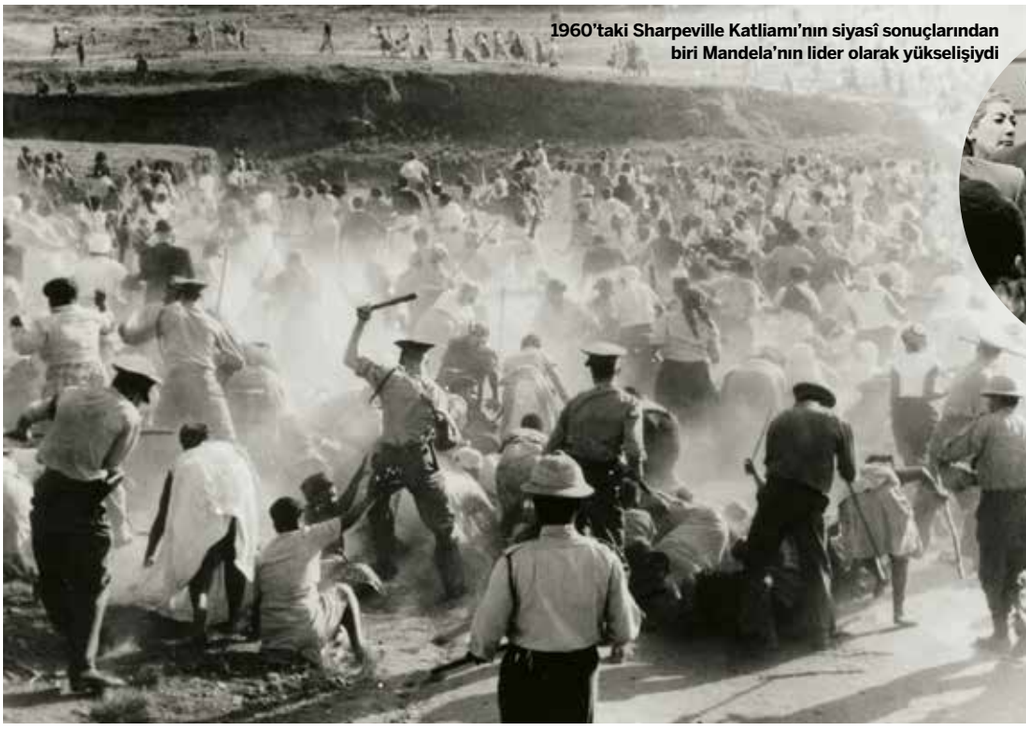
Opperman adlı bir gardiyan başka bir sadizm biçimiyle eğleniyor. Mahkûmları dövmekten çok zevk almanın yanısıra en büyük numarası, mola sırasında onların arasında dolaşmak ve yemeklerine işemek. Sonra da silah zoruyla işediği yemeği yemek zorunda bırakıyor onları.

Bir de kışın, güney rüzgârı eserken ve sıcaklık sıfırın altına düştüğünde yapılan sapıkça aramalar var. Arama gece, tam geceyarısına doğru yapılır. Yüksek Güvenlik bölümünün hücreleri açılır, mahkûmlar çırılçıplak, dövülerek duvarın dibine dizilir, burada heykel gibi kıpırtısız durmak zorundadırlar. Sonra gardiyanlar, yavaş yavaş, iki saatte, üç saatte bütün hücrelerde teker teker bir kâğıt parçası, herhangi bir eşya ararlar.

Poqo'ları tahayyül etmek

Mandela'yla haftalarca, sabah-akşam selâmlaşmasının ötesine geçmiyoruz: *"Günaydın Bay Gregory."* Ben de ona sürekli Zulu selâmıyla karşılık veriyorum: *"Günaydın Mandela, seni görü – yorum."*

Haftalar ve aylar sonra, bunu gülümseyerek, bir tür suç ortaklığının işareti gibi bir hareketle birbirimize söyler oluyoruz. Hücreleri kapatma esnasında söylenen o kuru "iyi akşamlar"ın yerini daha sıcak ifadeler almaya başlıyor: *"Umarım iyi*

1960'taki Sharpeville Katliamı'nın siyasî sonuçlarından biri Mandela'nın lider olarak yükselişiydi

bir gece geçirirsiniz efendim." "Size de iyi geceler Mandela."

Bu kibarlık, bu saygı, bu onur beni müthiş etkiliyor. Hiçbir şey daha önce tahayyül ettiğim gibi değil. Peki ne tahayyül etmiştim? Vahşi hayvanlarla, bana küfreden heriflerle, tepeden tırnağa silahlı, dişlerinin arasında bıçak, ormandan gelmiş gözü dönmüş adamlarla karşılaşacağımı mı tahayyül ediyordum? Evet, hiç şüphesiz. Afrikanerler tarafından poqo'lar hakkında çok uzun zamandır geliştirilen saçmasapan uydurmalar, bütün gardiyanların ve Güney Afrika'da yaşayan neredeyse herkesin olduğu gibi benim de beynime işlemişti demek!

Ama bu şeytanî zindanda onlarla birkaç ay geçirdikten sonra, onlar hakkında tamamen yanıldığımı kabul ediyorum. Tamamen kültürlü, hatta bu adada başlarında duran bütün beyazlardan çok daha kültürlü adamlarla karşı karşıyaydım. Bundan da önemlisi, tüyler ürpertici mahkûmiyet şartlarına rağmen nezaketlerini koruyorlar, hatta insanı şaşırtan bir mizahî yanları var.

Başlangıçta angarya gibi gözüken haftasonları Yüksek Güvenlik bölümünün B kısmında gardiyanlık yapma işi, gittikçe bir ihtiyaç halini alıyor benim için: Haftasonlarını sabırsızlıkla bekliyorum.

Terör ve barış

Görünüşte her şey çok monoton. Poqo'lar maratoncular gibi dönüp duruyor. Sundurmanın gölgesinden çıkıp bazen tek başıma, daha sık da Ferris, Sisulu, Kathrada, Mac Maharaj ya da Mandela'yla yürüyorum. Onunla her zaman büyük bir ilgiyle konuşuyorum. Saatler boyunca tartışabiliyor, bir fikrin haklı ya da haksız olduğunu söylemeden olumlu ve olumsuz yanlarını tartabiliyor. Önyargılarımdan ötürü beni hiçbir zaman kınamıyor, bu fikirlerin nedenlerini, kaynaklarını, nasıl edindiğimi uzun uzun anlatıyor.

Derin tartışmaya dalmış, zaman zaman gülümseyen çevremizdeki arkadaşlarını gösteriyorum:

"Hepinizin inanılmaz bir direnci var. Sürekli birbirinize destek oluyorsunuz. Ve hatta benimle konuşmaya geldiğinizde ne nefret ne de öfke hissediyorum..."

"Ömür boyu hapse mahkûm olmak, bir köşeye çekilip büzülerek ölümü beklemek için yeterli bir sebep değil. Biz suçlu değiliz. Biz bir davayı savunduğumuz için buradayız: Halkımızın ve ülkemizin özgürlüğü..."

"Evet. Ama şiddete başvurarak bunu elde etmek istiyorsunuz..."

Hep buraya geliyorum. Mandela tartışmıyor. Bana şöyle diyor: *"Biz suçlu değiliz. Biz sadece yeniden özgür olmayı ve bize yapılan zulmün bitmesini istiyoruz. Eğer niçin bu noktaya geldiğimizi hakikaten anlamak istiyorsanız, kendinizi bizim yerinize koymanız ve olaylara Siyahların bakış açısıyla bakmanız gerek. Bizim yerinizde olsaydınız sizin tercihleriniz ne olurdu diye kendi kendinize sorunuz..."*

"Sizin için şiddet, 1960'ta Sharpeville'deki gösterilerle başladı. Ve bu gösteri hakkında tek bildiğiniz, okulda öğretmenlerinizin anlattıkları. Hükümeti devirmek isteyen, kana susamış barbarlar olduğumuz... Ama Sharpeville'den önce, ırkçı yasalar, sokağa çıkma yasakları, Siyahları yaşanmaz yerlerde üst üste yığan 'kamp'ların yaratılması vardı. Sharpeville bütün bunların sonucu: Öfkenin ve mahrumiyetin. Ondan önce yıllar boyunca aşağılama ve ret vardı."

"Sizin için şiddet, 1960'ta Sharpeville'deki gösterilerle başladı. Ve bu gösteri hakkında tek bildiğiniz, okulda öğretmenlerinizin anlattıkları. Hükümeti devirmek isteyen, kana susamış barbarlar olduğumuz... Ama Sharpeville'den önce, ırkçı yasalar, sokağa çıkma yasakları, Siyahları üst üste yığan 'kamp'ların yaratılması vardı. Sharpeville bütün bunların sonucu: Öfkenin ve mahrumiyetin."

"ANC (African National Congress / Afrika Ulusal Konseyi) 1912 yılında kuruldu ve bildirgesi kesinlikle barışçıdır. Yarım yüzyıl boyunca halkımız hükümetle görüşmeye çalıştı. Toprakların dürüst ve adil bir şekilde paylaşılmasını savunduk. Biz Siyahlar için meselenin kalbi budur: Tıpkı Beyazların sahip olduğu gibi kendi topraklarımıza sahip olma hakkı. Bütün hükümetlere yazdık. Hiçbiri bize cevap vermedi. Elli yıl boyunca tamamen yok sayıldık! Bu uzun, çok uzun bir süre. Ve buna rağmen, 1912'den 1960'a kadar her sene daha da sertleşen şartlara rağmen barışçı kaldık. Siz kendiniz de çocukluğunuzu Zulular arasında geçirmişsiniz. Saldırgan insanlar var mıydı?"

Kraal'lerde yaşayanların gürültü patırtıdan uzak, kendi halinde, aileleri için güvence, yiyecek ve başlarını sokacak huzurlu bir yer istemekten başka derdi olmayan insanlar olduğunu hatırlamam için kendimi çok zorlamam gerekmiyor. Onlar kendilerine saldırıldığında savaşçı oluyorlardı, saldıran ister Siyah olsun, ister Beyaz.

"Sizce terörist bir hareket olan ANC meselesine dönelim" diye sözünü sürdürüyor Mandela: *"1912'den beri barışçı olarak Siyahlar ve Beyazlar arasında hak, özgürlük ve iktidar eşitliği istedik. Hiçbir zaman başka bir şey istemedik. Buna karşılık, hiçbir cevap alamadığımız gibi, Beyazlar bize karşı silahlanıyor. Her geçen gün ayrımcılık daha da uç noktalara varıyor. Sonuçta hedeflenen, Siyah halkı tamamen yalıtmak. Doğduğumuz bu topraklarda bize artık hiçbir özgürlük tanınmıyor, hatta yaşam güvenliği bile yok. Peki bize ne kalıyor?"*

"Peki ama saldırılar oldu, değil mi? Bombalar patladı, bu kararlarda hiçbir sorumluluğu olmayan insanlar öldü. Sizin şimdi istediğiniz, devrim yapmak, Beyaz hükümeti ortadan kaldırmak..."

"Apartheid'a karşı olan Beyazlar var mı? Size okulda sürekli ANC'nin sizi yok etmekten başka bir hedefi olmadığı tekrarlandı durdu. Size sürekli Siyahların size karşı savaş açtığı, sizi bu ülkeden sürüp topraklarınızı, yüzyıllar önce atalarınızın kanlarıyla fethettikleri topraklarınızı elinizden almak istediğimizi söylüyorlar..."

Gülümseyerek başımı sallıyorum. Hakikaten de kelimesi kelimesine yıllardır bize söylenip duran şeyler bunlar. Mandela gözlerini gözlerime dikiyor ve yavaş sesiyle ekliyor: *"Ve ben size bunun doğru olmadığını söylüyorum. Bu bombalar Beyazlar bizim sesimizi duysun diye, aynı barış içinde beraberce yaşayabilelim diye patladı."*

Winnie için bir parça çikolata

Ziyaretler seyrek olmakla kalmıyor, Winnie Mandela'nın durumunda olduğu gibi, elden geldiğince zorlaştırılıyor da. Winnie evde göz hapsinde ve yetkililer tarafından çok kötü muamele görüyor. Nelson'ın Robben Island'daki ilk yıllarında onun seyahati kesinlikle yasak. İlk ziyaretinden sonra aylarca tacize uğruyor, evi aralıksız göz hapsinde tutuluyor, ailesinin diğer üyelerinin kendisiyle yaşaması yasaklanıyor. Her şey onu aşağılamak ve

yıldırmak için yapılıyor, amaç hep aynı: Nelson terkedilsin ve mümkün olduğu kadar yapayalnız kalsın.

Winnie'nin gelişi her zaman çok etkileyici. Tavırları kusursuz, her defasında özenle giyinmiş oluyor; sanki çevresine gurur ve güç katıyor. Zaman geçtikçe, Nelson'un insanı hemen yakalayan bir güzelliği olan bu kadına ne kadar aşık olduğunu ve ziyaretlerini ne kadar önemsediğini farkediyorum.

Bir keresinde, Noel öncesinde, Winnie'nin ziyaretinden birkaç gün önce, Nelson kendisine bir iyilik yapmamı istiyor.

"Biraz özel bir şey" diye beni önceden uyarıyor.

"Neymiş, söyleyin, n'olur."

"Biraz çikolata geçti elime. Bunu Noel hediyesi olarak Winnie'ye hediye etmeyi arzu ediyorum. ama ona nasıl ulaştıracağımı bilemiyorum."

Çikolata! Normal hayatta bundan daha basit ne olabilir, ama Robben Island'da Yüksek Güvenlik Birimi'nde bir parça çikolata bir külçe altından farksız. Mandela'ya çikolatayı adlî mahkûmlar ulaştırmış olmalı... Mandela'nın hücresine gelip de orada saklanıncaya kadar bu çikolata öyle inanılmaz badireler atlatmıştır ki, hediye eden için de, onu alacak için de paha biçilmez bir değeri olmalı.

Nasıl bir risk aldığımı bilmeme rağmen, tereddüt etmiyorum.

Çikolatayı orijinal paketinde bana verirken, açmam için ısrar ediyor: *"Kontrol edin. Sizi aldatmaya çalışmadığımdan emin olmanızı istiyorum."*

Ziyaret günü, hava gölgede otuz derecenin üstünde. Cebimde çikolata yumuşuyor. Tam hapishaneden ayrılmazdan önce, nihayet Winnie'ye onu verme fırsatı yakaladığımda, görüntüsü bir artığa benziyor.

"Nelson'dan size. Bir Noel hediyesi..."

Winnie'nin gözleri faltaşı gibi açılıyor. Hemen bu sefil çikolata parçasının ne anlam ifade ettiğini, Nelson'un bunun için harcadığı bütün çabayı, göze aldığı bütün tehlikeleri anlıyor. Soluğu kesilecek gibi oluyor, *"teşekkür ederim"* diye mırıldanıyor. Ve ekliyor: *"Siz iyi bir adamsınız."*

Dört ay sonra, 19 Mayıs 1969 günü, sabaha karşı Winnie tutuklanıyor ve hapse atılıyor; resmî bir suçlama yok, ama terörle mücadele yasaları nedeniyle durum yasaldı.

Nelson, bir anlamda resmen, olup bitenden haberdar ediliyor. Birkaç gün boyunca, taşocağındaki mesaisinden her dönüşünde, hücresinin önünde Winnie'nin maruz kaldığı aşağılamaları en ufak ayrıntısına kadar anlatan gazete kesiklerini buluyor. Winnie'nin tutuklanması, ülkedeki büyük bir harekâtın sadece ilk adımı. ANC'nin yüzlerce üyesi ya da sempatizanı da tutuklanıyor.

Nelson durumu görüyor. Onu ilk defa yorgun, gergin görüyorum. Uyuyamadığını, hücresinin buz gibi çimento zeminine uzanıp bütün geceyi gözünü kırpmadan geçirdiğini öğreniyorum.

Annenin son dokunuşu

O kışın sonuna doğru, okyanusun üstünde sert rüzgârlar esiyor, deniz kabarıyor. Robben Island'da hayat çok çetin, ama yıllar süren mücadelelerden sonra, Nelson nihayet ilk defa annesinin, kızkardeşinin ve çocuklarından ikisinin kendisini ziyaret etmesi hakkını kazanıyor. Bu iyi haberin onu çok heyecanlandıracağını sanıyordum, ama her seferinde onu endişeli ve düşünceli görüyorum.

Hava o kadar kötü ki, annesinin yolculuğu hakkında endişeleri olduğunu düşünüyorum. Yaşlı kadın, Transkei'den buraya arabayla ve trenle toplam 1200 kilometreden fazla yol kat etmek durumunda. En az iki gün geliş, iki gün dönüş. Belki de annesinin kendisini demir parmaklıklar arkasında görecek olmasına canı sıkılıyordur, kim bilir?

Her zaman olduğu gibi Nelson'la ziyaret büyük bir ağırbaşlılık içinde geçiyor. Bir kereye mahsus, ziyaretin yarım saat daha fazla sürmesi iznini koparıyoruz. Çocuklarıyla çok sıcak; okul durumlarını, ne yaptıklarını, vakitlerini nasıl geçirdiklerini merak ediyor. Kızkardeşiyle biraz şakalaşıyor, onun güzelliğine iltifatlar ediyor... Ama birden, annesiyle karşılaşma yürek paralayıcı hale geliyor.

Yaşlı kadının hasta olduğu belli. İnsanı korkutacak kadar zayıf. Kabinin kalın camlarının ardından oğluna kayıp gözlerle bakıyor. Enterfondan bozularak gelen sesi, neredeyse gayrıinsanî metalik bir hırıltı gibi. Sonra, artık kelimeler dudaklarından çıkmaz oluyor. İmkânsız olanı istiyor: Oğluna dokunmak, onu okşamak. Bir deri bir kemik elini kaldırıyor, pencereye yapıştırıyor. Gözleri dolan Nelson, başını çeviriyor ve yanağını cama dayıyor...

Birkaç hafta sonra gelen, annesinin ölümünü bildiren telgraf şaşırtmıyor.

Hemen ertesi gün Mandela'nın dilekçesini masamda buluyorum. Annesinin cenazesine katılmak istiyor. Cevabın ne olacağını çok iyi biliyorum.

Birkaç gün sonra ret cevabını ilettiğimde, Nelson hiç kızgınlık göstermiyor. Bu aşırı eziyet karşısında inanılmaz bir yoksunluk hissi duyuyorum.

Her yerden hükümete baskılar geliyor. Ama hiçbir şey olmuyor. Cumhurbaşkanı Botha gözünü açmayı reddediyor. Tam tersine, ANC liderlerinin tutukluluğunun devamını, onları Rudolf Hess ve Nazi suçlularla karşılaştırarak mazur göstermeye çalışıyor. Bu sözleri duyunca, pek çok Beyaz gibi, ben de sadece şaşkınlıktan donup kalmıyorum, aynı zamanda kendimi küfredilmiş, lekelenmiş hissediyorum.

Onun acısını hissetmek

Winnie'nin tutuklanmasından iki ay sonra, 1969 temmuzunda, dondurucu bir sabah, Nelson'un büyük oğlunun ölümünü bildiren bir telgraf alıyorum. Thembi iki çocuk babası. Nelson, onu davasının taşıyıcısı, mirasçısı olarak görüyor.

Haber tek bir cümle: Madida Thembelike Mandela, bir trafik kazası sonucu ölmüştür.

Nelson'a haberi bizzat benim vermem gerektiğini biliyorum. Ama bir türlü kıpırdayamıyorum. Onun acısını hissediyorum, karnıma ağrı giriyor. Bu tuhaf anda bir şeyi keşfediyorum. Mandela sadece ilgimi çeken, saygı ve hayranlık duyduğum biri değil. Ona çok derin bir sevgi de duyuyorum. Ve hiç tanımadığım bu çocuğun ani ölümü beni olduğum yere çiviliyor.

Ortasında sadece koskoca bir masanın olduğu, çıplak duvarlı, soğuk büroya çekiliyoruz.

Ben konuşurken, yüzünün değiştiğini, kapandığını, dudaklarının çevresindeki kırışıkların derinleştiğini görüyorum. Gözlerindeki acının ve öfkenin ağırlığı görülüyor.

"Teşekkür ederim Bay Gregory."

Dönüyor ve bürodan çıkıyor.

Bir sandalyeye yığılıyorum. Daha şimdiden çalışma masamın üzerine konacak dilekçeyi ve ret cevabını görüyorum. Kendimi iğrenç, beş para etmez, tamamen fuzulî hissediyorum.

Bir doğumgünü partisi

1982'nin son günleri. Yılbaşından birkaç gün önce Pollsmoor hapishanesine atandığım bildiriliyor. Cap'ın güneyinde, banliyöde, ultra modern ve devasa bir hapishane kompleksi.

Nelson! Yoksa yakında o da Robben Island'dan ayrılacak mı?

1966 yılında Robben Island'da şef gardiyan olan Munro, hiyerarşide yükselmiş, en tepeye çıkmış. Beni çağırıyor: *"Mandela ve 'yönetim'den üç arkadaşı buraya nakledilecek. Biraz önce resmen bildirildi. Ama ağzını sıkı tut Greg! Şimdi, bu hapishanede onları rahat ettirebileceğimiz bir köşe bulmanız gerekiyor. Diğer mahkûmlardan biraz uzak olsun, tamam mı?"*

Şevkle çalışmaya koyuluyorum. Nelson'la arka-

daşlarının serbest bırakılmasını sağlamak elimden gelmez ama, 18 yıllık sert zindan hayatından sonra onları biraz olsun rahat ettirmek istiyorum. Bunca yıl sonra ilk defa yeni çarşaf ve battaniyede yatmalarını istiyorum.

31 Mart akşamı gecenin ilerleyen saatlerinde evimin telefonu çalıyor: *"General Munro nakil avlusuna gelmenizi istiyor."*

Avlunun ortasında bir grup insan var. Hemen, Mandela'nın uzun siluetini seçiyorum. Pretorya'dan yüksek rütbeli subaylar var, Munro onlarla sıkı bir konuşmaya dalmış...

Pretorya'nın kodamanlarına aldırmadan Nelson *"Bay Gregory"* diye bağırıyor: *"Sizi yeniden görmek ne kadar güzel..."*

İdarî işlemler, resmî evraklar... Nelson'a yeni bir numara veriliyor: D220/82.

Ama bakışlarında hayal kırıklıklarını okuyorum. Bütün bu konfor onların umurunda değil. 18 yıldır belli bir tempoda ve alışkanlık içinde yaşıyorlar. Ne kadar katı olursa olsun, orada kendi işaretleri, kendi kerterizleri vardı. Birdenbire, bir geceyarısı, en ufak bir açıklama olmadan, bilinmezliğe doğru götürüldüler.

Bir gün Walter patlıyor: *"Bu konfor bizim hiç umurumuzda değil. Arkadaşlarımızı özlüyoruz, adanın havasını özlüyoruz, dostluğu özlüyoruz! Yirmi yıllık dostluğu özlüyoruz."*

Bir gün bir mesaj geliyor; üçüncü kattaki mahkûmlar beni görmek istiyormuş.

Ana bölüme girdiğimde, hepsi masanın başındalar, yüzlerinde karanlık bir ifade var, gözlerini bana dikiyorlar. Bu tür durumlarda, konuşmalarını beklemek ve onları dikkatle dinlemek en iyisi. Masanın başında bir sandalye boş. Oraya oturuyorum. Tek kelime etmeden Kathy kalkıyor ve dolabına gidiyor. Beni neyin beklediğini düşünerek, endişeyle, gözlerimle onu izliyorum. Döndüğünde, elinde içi her çeşit bisküviyle dolu bir tabak var. Ayağa kalkıyorlar ve elimi sıkmak için yanıma geliyorlar. Walter gülerek *"doğumgünün kutlu olsun"* diyor: *"Sana hediye olarak verebileceğimiz tek şey bu, ama bütün kalbimizle... Yardımlarınız için teşekkürler!"*

Heyecandan ağlayacak gibiyim. Her birinin bir kenarda kendi bisküvilerinin bir kısmını yemeyip sakladığını anlıyorum. Onların durumunda, bir avuç bisküvi biriktirmek az şey değil. En az üç haftadır bu an için hazırlık yapıyor olmaları lâzım...

Bugün hayatımın en güzel günlerinden biri...

Yaşasın penisilin

Tutukluluk düzenindeki iyileşmelerden biri de sansürle ilgili. En önemli değişiklik: Gazeteler. Bundan böyle Nelson ve arkadaşlarına yerel basın geliyor: İngilizce Cape Times ve Afrikan dilinde Die Burger. İmkân bulur bulmaz Nelson, Time ve Guardian istiyor. Bir süre sonra radyo yasağı da kalkıyor.

Bir başka önemli yenilik: Super-8 bir makineyle onlara film göstermeme izin veriliyor. Ama hammadde kaynaklarımız çok sınırlı. İlk zamanlar Rambo filmleri, western'ler ya da dalga geçtikleri romantik aşk filmlerinden başka bir şey bulamıyorum. Sonunda, yerel bir sinematek sayesinde belgeseller elde ediyorum. Ekranda penisilinin keşfini anlatan film beliriyor. Hayranlıkla çığlık atıp alkışlıyorlar. Görmek istedikleri tam da böyle şeyler.

Adada geçirdikleri uzun yalıtılmışlığın ardından, bilgiye ve habere susamış durumdalar.

1984'ün mayıs ayında Pretorya'dan tuhaf bir telefon alıyorum. Mesaj olumlu ve çok açık: "Üçüncü kattaki" beş tutuklu yakınlarıyla doğrudan görüşte bulunabilecek.

İnanılır gibi değil! Cam paravanlar, kulaklıklar, mikrofonlar yok artık!

Çok uzun zamandır Kızıl Haç bu arkaik uygulamanın kaldırılması için hükümete baskı yapıyordu. Bu sefer, kazandılar...

Mike Tyson'ın eldivenleri

Dört ay sonra Nelson'u Medical Clinic'in uzmanlarından Doktor Loubster'e götürmeye karar veriyorum. Birkaç gündür, idrar yapmakta zorlanıyor. Randevu 29 Ağustos 1984 günü için alınıyor, güvenlik sağlanıyor.

Hastaneye gideceğimiz gün, üçüncü kata geliyorum. Nelson, hapishane giysileriyle yatağında oturuyor, bir mesele olduğunu anlıyorum.

"Kliniğe bu kıyafetle gitmek istemiyorum. Kendi elbiselerimi giymek istiyorum."

Munro reddediyor.

"O zaman, ben de gitmem" diyor Nelson. *"Randevuyu iptal edebilirsiniz."*

Hık mık etmek faydasız. Geri adım atmayacağını biliyorum. Eylülün ilk günlerinde çok güzel kesimli gri bir pantolon ve V yakalı bir kazak giymiş Nelson'la beraber hastaneye gidiyoruz. Nelson, her zamanki gibi çok şık.

Değişim çağrıları, baskılar artık dünyanın her yerinden geliyor. Gezegenin dört bir yanında Nelson Mandela özgürlüğü ve onuru için mücadele eden Siyah adamın simgesi haline geliyor. İngiltere'nin diğer pek çok büyük şehrinde olduğu gibi, Londra'da sokaklara adı veriliyor. Amerikan, İskoç ya da Avusturyalı üniversite mensupları ona fahrî doktor unvanları veriyor. Papa onu desteklediğini ve takdir ettiğini ilan ediyor. Almanya, Fransa ve İskandinav ülkelerinde en yüksek makamlardaki siyasî yetkililer onun koşulsuz olarak serbest bırakılmasını ve "apartheid ayıbı"nın ortadan kalkmasını istiyorlar. Mike Tyson, dünya şampiyonluğu unvanını kazandığı boks eldivenlerini Nelson'a yolluyor. Gençliğinde boks yapan ve ringlerin havasına tutkun olan Nelson'u bu hediye çok etkiliyor...

Her yerden hükümete baskılar geliyor. Ama hiçbir şey olmuyor. Cumhurbaşkanı Botha gözünü açmayı reddediyor. Tam tersine, ANC liderlerinin tutukluluğunun devamını, onları Rudolf Hess ve Nazi suçlularla karşılaştırarak mazur göstermeye çalışıyor. Bu sözleri duyunca, pek çok Beyaz gibi, ben de sadece şaşkınlıktan donup kalmıyorum, aynı zamanda kendimi küfredilmiş, lekelenmiş hissediyorum.

Özgürlüğü getiren adam

Her şey büyük bir gizlilik içinde kararlaştırılıyor. Nelson, Cape Town'ın kuzeyinde, bağların ortasında, ender güzellikteki Franshock vadisinde Victor Verster merkezine yerleştirilecek. Burada dağların eteğinde sadece kendisinin kalacağı konforlu ve çok iyi korunan bir dağ evi olacak.

Nelson'u özgürlüğe doğru götüren sürecin artık geri dönülemez bir evreye geldiğine inanıyorum.

Müdür bize yüzme havuzunu ve büyük bahçeyi gösteriyor. Gardiyanların gece gündüz evin çevresinde, bahçeyi çevreleyen büyük duvarların ardında nöbet tutacağını, ama "onun topraklarına" girmeyeceklerini söylüyor. Kendisinin dışarı çıkamayacağı "toprakları". Ona kayıt formunu uzatıyor ve yeni tutuklu numarasını not ediyor: 1335/88. Hükümet ve Botha hâlâ "teröristlerle masaya oturmayacaklarını" söylüyorlar. Ama ANC ile görüşmelere varan hareket çoktan iktidardaki partinin bünyesinde bile başladı. Adalet Bakanı Coetsee bu hareketi sürükleyenlerden...

Bir akşam yine bahçedeki çardağın altında oturup birbirimize iyi akşamlar dilemeden önce gecenin serinliğinin keyfini çıkarıyoruz; sürekli olarak zihnimde aynı fikir dolaşıyor. Nihayet, yüksek sesle söylüyorum: *"Özgür olmak, müzakerelere katılmak ve gerçek bir demokrasinin şartlarını, herkes için, Siyahlar, Beyazlar, melezler, Yerliler için oy hakkı ve eşitlik elde etmek... Bütün bunlar ülkemizin cumhurbaşkanı olacağınız anlamına geliyor, öyle değil mi?"*

"Kötü bir fikir değil, Bay Gregory..."

11 Şubat 1990. Saat 15:53. Nelson'un yanına gidiyorum. Bana bir zarf uzatıyor ve arabalara doğru ilerliyoruz. Kapıyı açmadan önce bana dönüyor:

"İşte elveda!"

"Evet... Elveda ve iyi şanslar."

El sıkışırken, içler acısı halde birkaç kelime kemküm ediyoruz. Sonra elimi bırakıyor ve omuzlarımdan tutup bana sarılıyor. Birbirimizi öpüyoruz. Boğazıma bir düğüm oturuyor. Nelson geri çekiliyor: *"Hayır, bu elveda değil... Tekrar görüşeceğiz."*

Şimdi, karşımda kimin durduğunu biliyorum: Hepimize özgürlüğü getiren adam. Ülkemi barışa doğru götürecek adam. Başımı sallıyorum. *"Teşekkür ederim, efendim!"*

Arabalarımıza biniyoruz. Cebimden bana verdiği zarfı çıkarıyorum ve açıyorum:

"Son yirmi yıldır beraber geçirdiğimiz harika günler bugün sona eriyor. Ama her zaman düşüncelerimde kalacaksınız..." ✚

A'dan X'e

Arture "Elinizdeki toprak boya stokunuzdan (tercihan sarı renkten) iki çorba kaşığı alınız, iyice incelene kadar öğütünüz. Küçük bir tencereye 40-50 gram tereyağı, yarım kaşık bal, üç kahve kaşığı şeker, bir çay kaşığı tuz koyun, üzerine dört gram sabun rendeleyin ve 10 damla kadar tütün suyu ekleyin (tütün suyunun yararını biraz sonra anlatacağım); sonra tencerenin içine işeyin (1/10 litre kadar); son olarak tencerenizi ateşe koyun. Kaynamaya yüz tuttuğunda daha önce hazırladığınız iki kaşık toprak boyayı ekleyin, ağdalı sıvıyı bir çatal ile karıştırarak üç ila dört dakika kaynamaya bırakın. Biraz soğumaya bırakın ve içine beş yumurta akı ekleyerek üç-dört dakika çırpın. Tencerenin içindekileri büyük bir kâğıt üzerine (tercihen Canson Lavis tekniği ile) boşaltın, sıvıyı bir fırça yardımı ile kâğıdın tüm yüzeyine yayın ve 10 saat kadar kurumaya bırakın. Ertesi gün kâğıdınız arture imalatı için hazırdır. Daha kaygan bir yüzey isterseniz şöyle çalışın: Stoklarınız arasından sarı taşlarınızı ve toprak boyanızı alınız, kâğıdın tüm yüzeyine bunları sürtünüz. Daha iyi sabitlemek için büyük bir sileks parçasıyla yeniden sürtünüz. Bununla işlemin ilk safhası sona eriyor. Kâğıdınız çok daha zor ve tehlikeli olan ikinci safha için hazırdır! Hazırladığınız kâğıt üzerine, hayal gücünüze göre, sert (H) bir kurşunkalemle çizin. Her renkten toprak ve boya kutularını çıkarın, bunları cömert doğada, herhangi bir yerde bedava temin edebilirsiniz. Çizdiğiniz desenlerin, şekillerin arasına sürterek kompozisyonunuzu renklendirebilirsiniz. Renkli şekillerinizi iyice sabitleştirmek için küçük sileks parçalarıyla birçok kez sürtün. Üretimin bu ikinci aşaması için kâğıdınızın boyutlarına bağlı olarak çok sabırlı olmanız gerekir. Şöyle ki, 100 x 80 cm ebadındaki bir kâğıt için en az beş-altı aylık bir çalışmayı göze almalısınız. Ama zahmetlerinizin karşılığı olarak karşınıza güzel bir arture çıkacak. Tarih öncesi bir yemek! Bunu pentürün tadıyla karşılaştırın. Biliyorum, çok uzun zamandan beri artık pentürden bıktınız! O zaman ARTURE yiyin! NOT: Tütün suyu kullanımı konusuna gelelim. Birkaç damla tütün suyu kâğıdınızı böceklerin, görünmez ve görünür haşaratın, bakterilerin, bulaşıcı hastalıkların vb. saldırısından koruyacaktır ve zamanın yaratacağı yaralara karşı uzun bir hayatı, güzel bir geleceği ve büyük bir direnci sağlayacaktır." Tarif Yüksel Arslan'ın bizzat kendi kaleminden. Eserlerini görmeyenler, canlısını özleyenler 1 Şubat'a dek Nişantaşı Dirimart'ta sürecek sergiyi gezebilir.

Başka Sinema Emek Sineması yok. Alkazar hakeza. Beyoğlu da gider mi diyorduk ki, 1 Kasım 2013'te faaliyet göstermeye başlayan Başka Sinema bir umut olarak doğdu. AVM sinema salonlarına sahip zincir şirketlerden azade, bağımsız film dağıtımcılarına şans veren ve sinefillere hizmet etmeyi amaçlayan Başka Sinema bir platform gibi işliyor. Gün boyu ardı ardına, antraktsız, aynı salonda en az üç film dönüyor; sürpriz filmler geceleri, kısa filmler, fragman seansları, gala gösterimleri ve seans sonunda film ekibiyle sohbet etme fırsatı Başka Sinema'da. Beyoğlu Beyoğlu, Kadıköy Rexx, Ankara'da Büyülü Fener Kızılay sinemaları derken, İstanbul Altunizade'deki Capitol Alışveriş Merkezi'ne de sızan Başka Sinema'nın programı sürekli takibe değer. Ayrıntılar bu adreste: *baskasinema.com*

Hamlet Shakespeare'in 450. doğum yıldönümünü idrak edeceğiz bu baharda. Ve şimdiden iki Hamlet dolaşıyor şehirde. İki farklı metin. İki farklı yorum. İki farklı reji. Vaktiyle metnin tümünü yedi saatlik bir performansla (arada seyirciye çorba servis edildiği anlatılır) İzmit'te sahneye koyan Işıl Kasapoğlu, bu kez fetiş oyuncusu Bülent Emin Yarar ile kotardığı bir solo Hamlet'le çıkageldi. Bülent Emin tek başına nice

Shakespeare karakterinin ruhuna can üflüyor. İstanbul Devlet Tiyatrosu Üsküdar Sahnesi'nde sahnelenen oyuna bilet bulmak hayli zor. Işık tasarımını Cem Yılmazer'e teslim etmiş Işıl Hoca. Cem'i Büyük Ev Ablukada'dan ve Çıplak Ayaklar Kumpanyası'na kattıklarından biliyoruz... Bir de Üsküdar'dan Kadıköy'e uzanın, çiçeği burnunda Moda Sahnesi'nde türlü durumlar var, duymuşsunuzdur. Açılışı Hamlet'le yaptılar, çevirisiyle (Onur Ünsal ve Emre Adıyaman), rejisiyle (Kemay Aydoğan) yemeği sıfırdan yapmaya koyulmuşlar. Metinle hemhal olmanın en iyi yolu şüphesiz. Onur Ünsal'ı Hamlet olarak izlerken Radikal'den Bahar Çuhadar'a anlattığı metne yaklaşım faslı kulağımızda kalsın: "İktidarla mücadele etmenin yöntemi, delirme, delirmeye olan övgü, bu dünyayı bozmaya olan niyet, ama bunu devirerek yapmak. Yıkıcı olmak... Özellikle yazın yaşadığımız hadise üzerine —daha önce karar vermiştik oyunu yapmaya— inanılmaz denk geldi. Gezi Parkı'nda üretilen o sarkastik dil aslında Hamlet'in dili. Shakespeare'in neredeyse 450-500 yıl önce önerdiği dil bu. Şimdi insanlar çok daha fazla aşina o dile, tabii bunu Gezi'ye falan kaydırmıyoruz. Fakat oradan çok fazla referans alabileceği yerler oluyor. Sadece Gezi'yle ilgili değil, iktidarla mücadele etmenin bir yöntemi, başka bir aklı var. Bu aklı üreten bir adam Hamlet." Hamlet'in izindeyiz o halde! İyi seyirler...

Hayatımın Bilgisi Seyyar Sahne mürettabatından Özgür Akarsu'nun yazıp yönettiği, Münibe Millet'in tek tabanca sürüklediği bir oyun. Hikâyesi tanıdık, hayatın koşturmacası içerisinde durmak bilmeden yuvarlanan sıradan bir kadının başından geçenler... "Başka türlü bir şey"i arayan, ama ne onu var edecek kadar güçlü ve cesur, ne de onu unutacak kadar ikiyüzlü olan. Aşık-mış, ait-miş, mutluymuş gibi yapa yapa rolünde ustalaşan; aşık, ait, mutlu olan. Ama ne yaparsa yapsın, içindeki sesleri susturamayan biz'lerin öyküsü biraz da anlatılan... Prömiyerini aralık ayında yapmışlardı; 7 Şubat'ta 20.00'de Perdesi'nde ve 20 Şubat'ta 20.30'da Şermola Performans'ta izlenebilir.

Ödünç Alınmış Birliktelik Toplumsal cinsiyet, beden, kimlik politikaları... Gündelik hayatta sıkça karşılaştığımız ve tükettiğimiz görsel dil üzerinde gerçeküstücü çözümlemelere girişmiş Eda Gecikmez resim ve kolajlarında. Rancière'in tarif ettiği "göstergelerin okunma protokollerinin anlamını askıya alarak bozgunculuk" yapıyor. Sanatsal pratiğini şu kelimelerle ifade etmiş Gecikmez: "Farklı çevre ve alanlardan topladığım, özellikle günlük

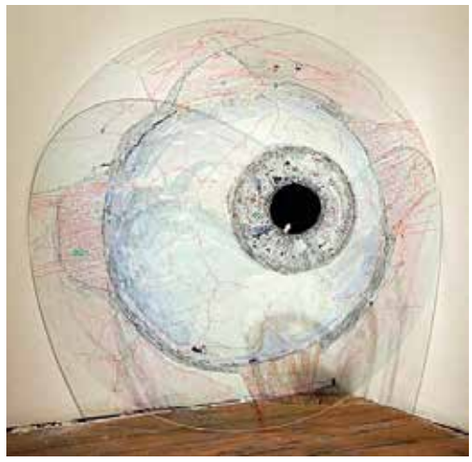

hayat içerisinde sıkça görmeye alıştığımız reklam afişleri, moda dergileri, AVM, rezidans broşürleri gibi görselleri, bir nevi yapısöküm uygularcasına kesip parçalayarak sembolik olarak iktidarın bütünlük oluşturan dilini yıkmaya girişiyorum. Parçaları yeniden kurgularken bireysel perspektifimden açığa çıkan tüm meseleleri –bunlar toplumsal cinsiyet rolleri, beden politikaları, kapitalizm, kentsel dönüşüm, kimlik ve varoluş problemleri, kadınsal içgüdüler, fanteziler, bastırılmış duygular– açığa çıkarmaya çalışıyorum. Estetik olduğu kadar politik bir niteliğe ulaşan bozma eylemi ile söz konusu politik rejimin ve ideolojisinin üzerine kurulu görsel dili yıkmaya, tıpkı şairin dizeleri gibi 'dile söyleyemeyeceğini söyletmeye' çabalıyorum."

Miró Bu da oldu! Miró sergisi sahte çıktı. Miró Vakfı'nın yaptığı incelemeler olmasa koca Miró'yu yutturacaklar aradan... Sergi apar topar sonlandırıldı. İşin hukukî boyutları ulusaşırı bir davaya konu olacak türde. Ama Türkiye müzeciliğinin ne halde olduğunu duymayan kaldı mı ki? Son on yılda Türkiye'de 60 müze ve ören yeri soygunu kayıtlara geçmiş. Kültür Bakanlığı, "gizli kayıt" vasfı adı altında, başta İnterpol olmak üzere müzelere, antikacılara, koleksiyonculara ve emniyet birimlerine vermiş olduğu raporda, tarihî değeri hayli yüksek 3 bin eserin çalındığını haber vermiş. Çok iyi "muhafaza" ediyoruz hakikaten!

Neriman Polat & Mürüvvet Türkyılmaz '90'lı yıllarla birlikte iyice şekillenen Türkiye çağdaş sanat ortamında önemli işlere imza atmış, sanatsal rotaları, tavırları sıklıkla kesişmiş iki kadın sanatçı. Depo, aynı kuşaktan bu iki ismin bağımsız, kişisel sergilerini eşzamanlı olarak sunuyor. Neriman Polat, "Ev Nöbeti" adını taşıyan, yeni çalışmalarını bir araya getirdiği sergisinde fotoğraf, video ve yerleştirme gibi farklı disiplinlerle kadınlık sorununa odaklanıyor. Toplumsal cinsiyet kodlarının kadınlar üzerine yıktığı rollerden birinin de evin düzenini korumak olduğunun altını çiziyor. "Ev Nöbeti"nin merkezinde "Çanta" ve "Eşik" isimli iki video yer alıyor. Bu iki çalışmanın muradı, kadınların ev nöbetini bırakıp yükleri ağır da olsa dışarı çıkmalarının yolunu araması, direnişçi kadın imgesinin imkânları üzerine düşünmesi... Bu sebeple sanatçı, sergi mekânını hem ev hem de labirentimsi bir biçime sokuyor... "Ev Nöbeti", odakların parçalı olduğu, özgürlük arayışına ilham verecek bir izlek sunarken, Mürüvvet Türkyılmaz "bilinmeyen bölge, gittiği yere kadar" isimli solosuyla son on yıldaki üretiminden parçaları bir araya getiriyor. Hafızanın gücü gündelik hayatta karşımıza çıkan nesneleri haiku sadeliği ve kuvvetiyle karşımıza çıkarıyor. Türkyılmaz, izleyicisini bir yüzleşme

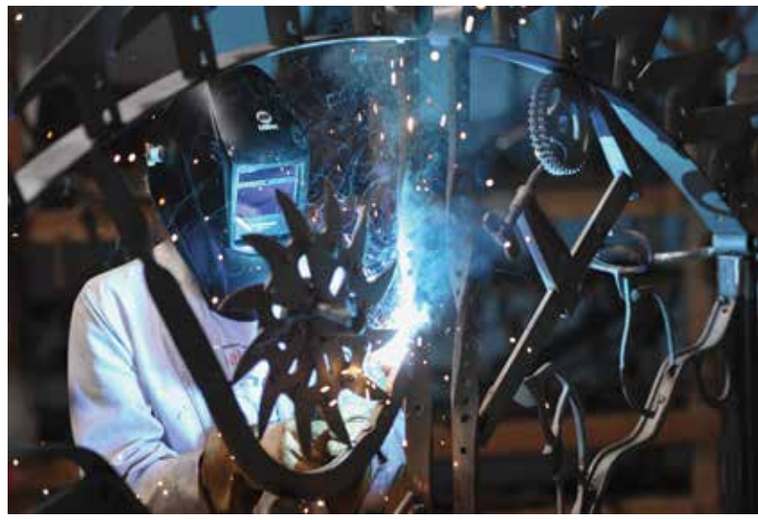

alanına davet ediyor; çocuk, oyun, yetişkin, aile, ölüm, travma tanımları ve bu tanımların bugün hızla dönüşen çok boyutluluğuyla ilgileniyor... Her iki sergi de 16 Şubat'a dek Tophane'deki Depo'da izleyicisini bekliyor.

Radio Beatkolektif Melek Bar'ın mimarlarından Yavuz Baş meğer dipten ve derinden cümle aleme iyi gelecek bir işin peşindeymiş. Radio Beatkolektif zuhur etti sayın dinleyenler: Reklam meklam yok, 24 saat kesintisiz yayın var! Indie, indie rock, indie pop, trip hop ve downtempo sularındayız… Diskjokeye kefiliz. Telefondan erişim mümkün. Ayrıca facebook sayfasından güncel müzik ve albüm haberlerine yer veriliyor… Adres şu: www.beatkolektif.com

BOB DYLAN'DAN HEYKEL SERGİSİ

Demir kapı kör pencere

"İnsan gerçekten hayret ediyor." Ve nazar değmesin istiyor. "Hiç bitmeyen turne"sine hâlâ devam eden Bob Dylan'ın 35. stüdyo albümü "Tempest" geçtiğimiz sene yayınlandı, kasım ayında ise 35 albümünü de içeren devasa box-set "Complete Album Collection: Vol. One" piyasaya sürüldü. Bu külliyatı ardı ardına eklerken yıllardır biriktirdiği desen ve resimlerini ara ara sergileyen Dylan, inanır mısınız, bu sefer de heykele elini attı. "Kapı gibi enstalasyon"lara yakından bakalım.

Hande Eagle

Bob Dylan'ın resim yeteneği 1970 yılında, "Self Portrait" albümünün kapağında su yüzüne çıkmıştı. O zamana kadar folk'çu Dylan fişi çoktan prize takmış, "Bringing It All Back Home" (1965), "Highway 61 Revisited" (1965), "Blonde On Blonde" (1966) gibi albümlerle rock sıradağlarının bazı zirve taşlarını döşemiş, "John Wesley Harding" (1967) ve "Nashville Skyline" (1969) albümlerindeyse country sularına sağlam bir giriş yapmıştı. Kendine biçilen rollerden, hayranlarından, gazetecilerden kaçmaya çalışan Dylan için '60'ların kapanışı o kadar da kolay olmayacaktı. Motosiklet kazası falan derken, 1970'te "Self Portrait" albümü çıkageldi. Önceki işlerine göre hayli zayıf, güçsüz şarkılardan, sebepsiz cover'lardan, cansız icralardan oluşan duble albüm tepkiyle karşılanmış, Rolling Stone'da Greil Marcus "Bu ne kepazelik?" (What is this shit?) minvalinde ünlü yazısını kaleme almıştı. Bu gevşek örgülü albümün kayıtları tamamlandığında daha adı bile yoktu. Dylan bir yerlerden biraz boya, bir de tual bulup buluşturdu, beş dakikada çizdiği resme atıfla albümün adını "Otoportre" koyuverdi.

Geçtiğimiz ağustos ayında yayınlanan "Bootleg Series"in onuncu fasikülü işte bu döneme ışık tutuyordu. Prova kayıtları, alternatif versiyonlar, gün yüzü görmemiş şarkılar... "Another Self Portrait"in kapağında bu sefer Dylan'ın bir başka resmi yer alıyordu, ama artık herkes Dylan'ın ressamlığına çoktan alışmıştı. Kitapçık içindeki yazıyı yazmaksa büyük rock düşünürü Greil Marcus'a düşmüştü...

Dylan'ın şair ve müzisyenliğini, çoktandır müzik yapımcısı, yazar, arşivci, görsel sanatçı kişilikleri de takip ediyor. Güzel sanatlara ilgisi aslında hep canlı kalmış, hatta 20'li yaşlarının başından beri çıktığı turneler sayesinde daha da körüklenmiş olmalı ki, etrafında cereyan eden olayları, tanıştığı insanları, gezdiği yerleri seneler boyunca resimlemiş. Desenleri ilk olarak 1994'te, Random House tarafından "Drawn Blank" başlığı altında yayınlanmıştı. 2007'deyse Dylan bu kitaba dayanan, 200'ün üzerinde suluboya ve guaj çalışma içeren ilk resim sergisi "Drawn Blank Series"i Doğu Almanya'da açmıştı. 2010'da bu sefer Danimarka Ulusal Galerisi'nde "The Brazil Series" sergisini açtı. New York'un meşhur galerilerinden Gagosian'da 2011'de açtığı "The Asia Series"le birlikte artık eleştirmenler katındaki yerini de sağlamlaştırmıştı. Şubat 2013'te Milano'daki Palazzo Reale'deki "New Orleans Series"le bildiğimiz müzisyen Dylan'dan bağımsız bir sanatçıdan bahsedebilir hale gelmiştik neredeyse. Yeni sergisiyle, bir hobi olarak, yandan yandan resim yapan bir sanatçı değil, farklı formlara, objelere düşkün, imge repertuarını sürekli geliştiren bir Rönesans adamıyla karşı karşıya olduğumuz iyice ispat kazandı.

Kerpetenler, zincirler, nallar

Londra'nın şık mı şık New Bond Caddesi'nde, kapılarını ilk defa sanatseverlere 1982'de açan güncel sanat galerisi Halcyon'da bu defa "Heykeltıraş Bob Dylan" var. 25 Ocak'a kadar sürecek yeni sergisi "Mood Swings" (Ani Ruh Hali Değişiklikleri) ile tuvalin, kâğıdın sınırlarını her açılıp kapandığında insanı başka bir ruh haline aniden ileten üç boyutlu demir kapılar ve üstü cam, altı demir masalarla aşan Dylan'ın sanata böylesine düşkünlüğünü yadırgayanlar var mıdır acaba hâlâ? En azından sergiyi gezen basın mensupları şaşkına dönmüş haldeydi. Halbuki Dylan'dan başka ne beklenebilirdi ki?

Eserlerinin bizzat konuşmasına izin vermek için basına sergi dahilinde röportaj vermeyeceğini belirtmiş olmasına rağmen özenle hazırlanmış kapsamlı sergi kataloğunda düşüncelerini özlü şekilde açıklamış heykeltıraş Dylan: *"Çocukluğumdan beri hep demirle yaşadım. Demir cevheri üreten bir memlekette doğup büyüdüm. Öyle ki her gün onun kokusunu içinize çekebilirdiniz. Çeşitli formlarda demirle hep bir ilişkim oldu. Kapılar yarattıkları negatif alan sebebiyle bana cazip geliyor. Kapatılabiliyor olmalarının yanısıra, mevsimlerin ve rüzgârların içlerinden geçip akmasına izin veriyorlar. Kapılar sizi dışarıda da bırakabilir, içeri de hapsedebilir. Ve bazen bu ikisi arasında pek de fark yoktur."*

1941'de Amerika'nın kuzeybatısında, Minnesota eyaletinin Duluth şehrinde doğmuş Dylan. Ama çocukluğunun epey bir bölümünü de yine Minnesota'da, demir madenlerinin kalbi sayılan, Amerika'nın en büyük üçüncü maden yatağına ev sahipliği yapan, 2010'da yapılan nüfus sayımına göre 16 bin nüfuslu Hibbing'de geçirmiş.

İşte Dylan onca sene sonra tekrar köklerine dönmüş, demirden heykeller yapıyor. Endüstriyel kapitalist Amerika'nın ölümünün gözlemlendiği, hizmet endüstrisinin yaygınlaştığı postmodern kapitalist çağda bu heykeller öyle anlam yüklü ki. Bir zamanlar kadın ve erkek işçilerin fabrikalarda kullandıkları el aletlerini seneler boyunca biriktirmiş Dylan. Gelişmiş ülkelerde artık geçmiş bir çağın simgeleri olan bu eski el aletleri ve metal objeler (yer yer üstü yeşil, kırmızı, mavi, sarıya boyanmış baltalar, kerpetenler, çiviler, zincirler, bıçaklar, dişli çarklar, testereler, at nalları) Dylan'ın yaratıcılığıyla tek ve çift kanatlı kapılara, üstü cam, altı yine demir işi masalara dönüşmüş. Kapılar hem Dylan'ın toplumsal görüşünü ortaya koyan

bir zincir üzerine tünemiş (Amerikan kapitalizminin sembolü bronz görünümlü bir kartal, nota çizgisi üstünde asil duruşuyla bir av köpeği) hem de müzisyen kimliğine gönderme yapan demirden yapılmış küçük bir gitar, sol ve fa anahtarlarını kapıların gövdesine dahil ediyor.

Turnelerin mirası

Dylan'ın demir işi heykelleri arasında bir saati aşan bir süre dolaştıktan sonra Halcyon Gallery kurucusu ve direktörü Paul Green'e bu şaşırtıcı sergiyle ilgili düşüncelerini sormaya yeltendim. Doğal olarak ilk sorduğum soru: "Dylan'ın müziğinin hayatınız üzerinde nasıl bir etkisi oldu?" Şaşkın bir gülümseme belirdi Green'in yüzünde. *"Aslında Dylan'ın müziğinin üzerimde hiçbir etkisi olmadı. İlk görüşmeye başladığımızda mesele Dylan'ın ürettiği sanatın kalitesiydi, müziğiyle alâkası yoktu. Ne zaman ki gerçekten incelemeye, araştırmaya başladım, o zaman dünya üzerindeki etkisinin tam olarak farkına vardım. 20. ve 21. yüzyılın en önemli, en büyük isimlerinden biri Dylan."*

Green'e Dylan'ın bu sergisiyle ilgili ne düşündüğünü soruyorum. *"Halcyon, Bob Dylan'la ilişkisini altı senedir sürdürüyor. İlk açtığımız sergisi 'Drawn Blank'ti. Sergi daha evvel Doğu Almanya'daki sergilenmiş ve emsalsiz bir ilgiyle karşılanmıştı. O zamandan sonra artık benim ne düşündüğüm pek bir önem taşımıyor. Dünyanın en tanınmış eleştirmenlerinin, müzelerin tepkisi inanılmaz derecede olumlu. Geçtiğimiz yaz Londra'daki Ulusal Portre Galerisi de Dylan'ın eserlerini sergiledi. Halcyon Gallery'de insanların kapılarımızdan içeri adım atıp kendi fikirlerini oluşturmalarını arzu ediyoruz. Tabii ki çalışmaların olağanüstü olduğunu düşünüyorum. Bu demir işi çalışmaları ilk gördüğümde tamamiyle sersemlemiştim."*

Uluslararası sanat dünyasında pek çok isim sanatın türlü dallarını keşfederek kimliğini zenginleştiriyor, ama Dylan'ın görsel sanatlara el atmasını dışlayan sanat çevreleri de mutlaka vardır. En sıradan bir iş başvurusunda bile akademik eğitimin öneminin vurgulandığı bu çağda "müzisyen müziğini yapsın, ressam resmini, heykeltıraş da heykelini" diyenler için bir soru yöneltiyorum Green'e: "Bob Dylan akademik bir sanat eğitiminden geçmemiş. Günümüzde birçok sanatçı akademik sanat eğitimi almadan da çok başarılı olabiliyor ama, 'herkes kendi işini yapsın' diyenler için ne söylemek istersiniz?" *"Dylan hayatının ilk yıllarından beri resim yapmış. Sanatla çok iç içe ve konu hakkında oldukça bilgili. Ressamlar, yazarlar ve müzisyenlerden ilham almış, sanatını hep geliştirmeye odaklanmış. Yirmili yaşlarından itibaren hayatı turnelerde geçmiş, ama hep çizmeye, resim yapmaya devam etmiş. Bu resimler aslında müzeler tarafından sergilenmek üzere seçilmiş eserler. Bu çalışmalar, bir bakıma, Dylan'ın turnedeyken yaşadıklarının damıtılmış hali. Eserleriyle gözlemlediği insanlığı, yerleri, yaşamları yansıtıyor Dylan. Benim açımdan Dylan'ın yeteneği tartışılmaz derecede ortada, ama dünyanın geri kalanı karar vermeli bunun kapsamına. O sadece muhteşem bir şair ve müzisyen değil, aynı zamanda büyük bir sanatçı."*

Kapıları nereye koymalı?

Dylan'ın demir kapılarının fiyatları 35 bin İngiliz Sterlininden başlıyormuş. Günümüz kuruyla "en ucuzu" 110 küsur bin lira eden bu eserleri kimler satın alacak diye düşünmekten alamıyorum kendimi. Dylan'ın dış mekânlarda yer almak için yarattığı bu demir kapılar geçen zamanla beraber doğanın bir parçası haline gelmeleri fikriyle tasarlanmışlar. Dünyanın en kozmopolit şehirlerinin varlıklı sınıfa genelde apartman yaşamı olanağını sunduğunu düşünürsek, bu kapıların yer alacağı bahçenin yüzölçümü, tasarımı ve bakımı büyük önem taşıyor. Sergilenen yedi kapıdan yedisinin de satışa sunulduğunu göz önünde bulundurursak, bu eserlerin muhtemelen dünyanın en zenginleri listesinde yer alan yüzde 1'lik kesimden alıcılara satılacağı gayet açık. Fabrikalarda gecesini gündüzüne katıp bu el aletleriyle hünerlerini gösteren, ekmek parası kazanmak için alın teri döken işçileri anımsayacak olursak bu eserlerin satışa sunuluyor olması inceden inceye ironik. Daha serginin basın gösteriminde, eserlerden ikisinin yanına o "çok geç kaldın, ben çoktan satıldım" diyen kırmızı nokta iliştirilmiş bile.

Paul Green'e soruyorum: "Sizce postmodern dünyada farklı statülerden ve ekonomik sınıflardan insanların sanat eseri alması insanların günümüzde sanatla ilgili daha bilgili olunduğuna mı işaret ediyor? Yoksa sanat bundan 200 yıl önce olduğu gibi hâlâ bir statü ve güç sembolü mü?" *"Sanat eserleri satmaya başladığımda koşullar çok farklıydı. Sanata bakma, onun bir parçası olma fırsatını yarattığınızda sanatın insanların hayatında ne kadar önemli bir yer tutmaya başladığını görüyorsunuz. Bu aslında bugün müzeleri ve sergileri gezen, kamusal sanatla yakınlaşmak isteyenlerin sayısındaki artışa da yansıyor. Bu durum açık bir toplumun doğal ilerlemesi. Yatırım amaçlı satın almanın devam ettiğine şüphem yok, ama ben tercihan insanların kapıdan içeri girip sanatı görmelerini istiyorum. Ondan sonra da gerçekten beğendikleri eserleri satın almalarını."*

"Kapılar yarattıkları negatif alan sebebiyle bana cazip geliyor. Kapatılabiliyor olmalarının yanısıra, mevsimlerin ve rüzgârların içlerinden geçip akmasına izin veriyorlar. Kapılar sizi dışarıda da bırakabilir, içeri de hapsedebilir. Ve bazen bu ikisi arasında pek de fark yoktur."

Bob Dylan'ın bu sene yayınlanan box-set'i "Complete Album Collection" 35 stüdyo albümünün yanında bazı konserlerin kayıtlarını da içeriyor. Üstelik bu koca külliyat daha "Volume 1". Bootleg kayıtlarını, radyo performanslarını, şunu bunu ekleseniz, kim bilir kaça ulaşacak. Bob Dylan şüphesiz ki yaşayan en büyük ve en üretken müzisyenlerden biri. Üstelik her sene aday adayı olduğu Nobel Edebiyat Ödüllerinde bahis kuru sürekli düşüyor, yani bu ödülü alsa dünya hiç şaşırmayacak. Dylan'ın şarkıları iyi edebiyat düzeyindeyse, resimleri, heykelleri neden aşağı kalsın? Paul Green güzel söylüyor, o güzelim şarkıları galeride beğendiğimiz bir Dylan işini karşımıza koyup da dinlemek istemez miyiz hiç? Ama nerdee? En azından dileğimiz, uluslararası piyasayla bütünleşmek için kırk takla atan İstanbul sanat âleminin bir Dylan retrospektifine tav olması. Ne yalan söyleyelim, şehirde son senelerde açılan pek çok sergiden aşağı kalmaz hani. ✚

Ağır Çekim

En iyi film listeleri, beğenileri karşılaştırma, gözden kaçırdıklarımızı, bir türlü bulup izleyemediklerimizi hatırlatma açısından önemli. 2014'e girerken sağlam bir kılavuz oluşturmak için, iki köklü sinema dergisinden örnek:

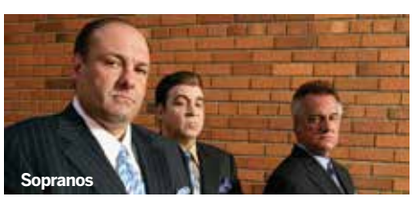

Stranger by the Lake

CAHIERS DU CINEMA**: 1. Stranger by the Lake (Alain Guiraudie) 2. Spring Breakers (Harmony Korine) 3. La vie d'Adèle (Abdellatif Kechiche) 4. Gravity (Alfonso Cuarón) 5. A Touch of Sin (Jia Zhangke) 6. Lincoln (Steven Spielberg) 7. Jealousy (Philippe Garrel) 8. Nobody's Daughter Haewon (Hong Sang-soo) 9. Les rencontres d'après minuit (Yann Gonzalez) 10. La bataille de Solférino (Justine Triet)**

SIGHT AND SOUND**: 1. The Act of Killing (Joshua Oppenheimer) 2. Gravity (Alfonso Cuarón). 3. La vie d'Adèle (A. Kechiche) 4. The Great Beauty (Paolo Sorrentino) 5. Frances Ha (Noah Baumbach) 6. A Touch of Sin (Jia Zhangke) 7. Upstream Color (Shane Carruth) 8. The Selfish Giant (Clio Barnard) 9. Norte, The End of History (Lav Diaz) 10. Stranger by the Lake (Alain Guiraudie)**

Bu listelerde kendilerine yer bulamasalar da, bizim gönlümüzü çalan filmleri ekleyelim: Before Midnight (Richard Linklater), Cutie and the Boxer (Zachary Heinzerling), Gloria (Sebastián Lelio), Leviathan (Verena Paravel, Lucien Castaing-Taylor), The Missing Picture (Rithy Panh), Only Lovers Left Alive (Jim Jarmusch), Stories We Tell (Sarah Polley), Vers Madrid (The Burning Bright) (Sylvain George).

Görsel-işitsel medyada sinema ağırlığını sürdüredursun, televizyon dizilerinin prestiji giderek yükseliyor. Sinemaya gitme alışkanlığı sürmekle birlikte, kültürel etkinlikler arasındaki ayrıcalıklı yerini yitiriyor. "Sopranos", "The Wire",

Sopranos

"Mad Men" gibi örneklerin ardından, genişleyen hayran kitleleri, usta işi senaryoları, güçlü oyunculuk ve sinematografileriyle dizilerin çok daha etkili olduğunu söylemek abartı olmaz. Diziler arasında geçtiğimiz yılın gözdelerine sinema yönetmenlerinin çalışmalarıyla başlayalım. Listenin başında Jane Campion'ın Gerard Lee ile birlikte gerçekleştirdiği mini dizi "Top of the Lake" yer alıyor. Dizide, "Mad Men" yıldızı Elisabeth Moss'un canlandırdığı dedektif karakteri, 12 yaşındaki kayıp bir hamile kızın izini sürüyor. Polonyalı yönetmen Agniezska Holland'ın üç bölümlük dizisi "Burning Bush" ise, sinema versiyonuyla En İyi Yabancı Film dalında Oscar adayı. Daha önce, "The Wire", "Treme", "The Killing" gibi dizilerin bazı bölümlerini de yöneten Holland, bu kez 1960'ların Çekoslovakya'sına odaklanıyor. İkinci sezonunun hazırlıkları süren politik entrika dizisi "House of Cards"a ise David Fincher öncülük ediyor. Ünlü yönetmenlerin katkıda bulunduğu projenin başrollerinde Kevin Spacey ve Robin Wright oynuyor. "House of Cards"ın bir özelliği de video dağıtım ağı Netflix üzerinden yayınlanıyor oluşu. Benzer biçimde Hulu aracılığıyla izleyiciye ulaşan "Up to Speed" bir başka ünlü yönetmenin, Richard Linklater'ın imzasını taşıyor.

2013'e damga vuran diğer diziler arasında, beşinci ve son sezonuyla "Breaking Bad", "Homeland", "Enlightened", "Girls" ve "Orange is the New Black" yer alıyor. Diyaloğa dayalı yapısı, bölümden bölüme incelikle gelişen karmaşık olay örgüsüyle televizyon dizisine esas damgasını vuran isimler "yaratıcı" sıfatıyla anılan senaryo yazarları. "Breaking Bad"in "Sinek" başlıklı bölümü gibi kimi zaman tek mekânda geçen sınırlı oranda eyleme odaklanan diziler, farklı ritm ve türleri birarada bulundurabiliyor. Tek bir sinema filmine oranla daha fazla "angajman" gerektiren diziler, önümüzdeki günlerde hak ettikleri eleştirel ilginin odağı olacak gibi görünüyor.

Türkiye'deki dizi piyasası ise, kıymeti kendinden menkul rating oranları gerekçesiyle prestijli işlere erken veda ediyor ya da "popülerleşme" yolları arıyor. Bu baskıya şimdilerde Gezi Parkı eylemleriyle gelen politik sansür eklenmiş durumda. "Behzat Ç.", "Şubat", "Leyla ile Mecnun", "Son" gibi örneklerin ardından bu yıl ekranlarda niteliği sorgulanır yapımların hâkimiyeti var. Sinemaya dönersek, geçtiğimiz yıl ağırlıklı olarak "magazinel" zemin üzerinden ilerleyen bir tartışmanın izlerini görüyoruz. Bunu bir yana bırakıp genel eğilime bakacak olursak, geçtiğimiz yıl gösterime giren yaklaşık 300 filmden 90'ı Türkiye yapımıydı. Festivallerde kazandıkları ödüllerle 2013'te ön plana çıkan filmler ise, "Cennetten Kovulmak" (Ferit Karahan), "Gözümün Nuru" (Melik Saraçoğlu ve Hakkı Kurtuluş), "Hayat Boyu" (Aslı Özge), "Jin" (Reha Erdem), "Köksüz" (Deniz Akçay), "Kusursuzlar" (Ramin Matin), "Mavi Dalga" (Zeynep Dadak ve Merve Kayan), "Saroyan Ülkesi" (Lusin Dink), "Sen Aydınlatırsın Geceyi" (Onur Ünlü), "Yozgat Blues" (Mahmut Fazıl Coşkun). Geçtiğimiz yıl dağıtım tekellerinin egemenliğindeki vizyona karşılık yeni alternatifler de ortaya çıktı. Festival ve özel gösterimlerle izleyiciyle buluşan "Sen Aydınlatırsın Geceyi" örneğini "İnadına Film Çekmek" (Reis Çelik) ve "Kâğıttan Kayıklar" (Murat Yaykın) izledi. Alternatif sinema izleyicilerine esas soluk aldıransa, kısa sürede büyük ilgi gören Başka Sinema oldu. Dileğimiz, başka şehirlere de yayılması.

Belgesel dünyasının kalbinin attığı IDFA (Uluslararası Belgesel Birliği) festivalinde ödüller sahiplerini buldu. Büyük ödülün sahibi "Songs From The Forest" (Ormandan Şarkılar) ile Michael Obert. Film, radyoda dinlediği bir şarkının etkisiyle Afrika'daki yağmur ormanlarına yerleşen Amerikalı Louis Sarno'nun hikâyesini anlatıyor. Aradığı müziği avcı toplayıcı Bayaka pigmelerinde bulan Sarno, 25 yıl onlarla birlikte ormanda yaşamış. Bu süre zarfında yaklaşık bin saatlik müzik kaydı derleyen Sarno, bunları Oxford'daki Pitt Rivers Müzesi'ne bağışlamış. Film, Sarno'nun pigme eşinden olan oğlu Samedi'ye doğduğu toprakları göstermesini konu alıyor. Sarno ve ormandan dışarı adım atmamış 13 yaşındaki Samedi ABD'yi turlarken aynı zamanda iç dünyalarına yolculuk ediyorlar. İlk durakları ise, Louis Sarno'nun yakın dostu Jim Jarmusch. Samedi Amerika'ya kolaylıkla uyum sağlarken, en çok yabancılık hisseden baba Sarno oluyor.

Songs From The Forest

Açık Tribün

Bir Hurdacının Hayatı / Epizoda u Zivotu Beraca Zeljeza (Danis Tanovic, 2013) (Başka Sinema)
Geçmiş / The Past (Asghar Farhadi, 2013) (Başka Sinema)
Gloria (Sebastián Lelio, 2013) (Başka Sinema)
Köksüz (Deniz Akçay, 2013)
Mandela: Özgürlüğe Giden Uzun Yol / Long Walk to Freedom (Justin Chadwick, 2013)
Saroyan Ülkesi (Lusin Dink, 2013) (Başka Sinema)
Sen Şarkılarını Söyle / Inside Llewyn Davis (Ethan Coen, Joel Coen, 2013) (Başka Sinema)
Yozgat Blues (Mahmut Fazıl Coşkun, 2013) (Başka Sinema)
Zerre (Erdem Tepegöz, 2012) (DVD)

Beleş Tepe

Arcade Fire - Afterlife: YouTube Music Awards (Spike Jonze, 2013, 5') (YouTube)
"Frances Ha"yı izleyip Gtreta Gerwig'in dansına doyamayanlara.
Castello Cavalcanti (Wes Anderson, 2013, 7'45'') (YouTube)
Anderson'un favori oyuncusu Jason Schwartzman İtalya'ya seyahat ediyor.
La Partita Lenta (Paolo Sorrentino, 2009, 9'58'') (YouTube)
Yılın en iyi filmlerinden "Muhteşem Güzellik"in yönetmeni tekniğini konuşturuyor.
Making a Scene (Janusz Kaminski, 2013) (nytimes.com)
Robert Redford'dan Adele Exarchopoulos'a ünlü oyuncular "rol kesip" "çıngar çıkarıyor".
RIP in Pieces America (Dominic Gagnon, 2009, 20'57'') (artplayer.tv)
Amerikan Rüyası'ndan hayatta kalanların video günlükleri.
Scorsese'nin öğrenci filmleri: What's a Nice Girl Like You Doing In a Place Like This? / It's Not Just You, Murray! / The Big Shave (Martin Scorsese, 1963) (openculture.com)
Auteur olacak yönetmen öğrenci filminden bellidir.
Was (Ot) (Caner Canerik, 2013, 77'49'') (YouTube)
Sıradanlığı ve şaşırtıcılığıyla düşük–yoğunluklu savaş sonrası gündelik yaşam.
Yer Gök Direniş (Alper Şen, D. Şiar Bozkut, E. Belit Sağ, İ. Olgu Demir, Murat Kök, Selda Taşkın, 2013, 47'55'') (YouTube)
THY işçilerinin mücadelesinin 500 günü.

KADĪM ÇAĞLARDAN ĪZLER

TRACES OF ANCIENT AGES

Sadberk Hanım Müzesi Koleksiyonu
Sadberk Hanım Museum Collection

6 Aralık December 2013
25 Mayıs May 2014

SADBERK HANIM MÜZESİ

Sadberk Hanım Müzesi | *Museum*
Piyasa Caddesi No: 25-29
34453 Büyükdere, İstanbul - Türkiye | *Turkey*
T. +90 212 242 38 13
F. +90 212 242 03 65
www.sadberkhanimmuzesi.org.tr

Çarşamba hariç hergün
Open everyday except Wednesday
10.00-17.00

Vehbi Koç Vakfı

AYGAZ

“STUART HALL PROJESİ”

21. yüzyıl insanının prototipi

Yeni solun öncü isimlerinden, kültürel çalışmalar disiplininin kurucularından Stuart Hall, Miles Davis şarkılarının eşliğinde bir belgeselle gündemde. John Akomfrah’nın ünlü düşünürün verdiği mülâkatlardan derlediği portresi “Stuart Hall Projesi”, 19. Gezici Film Festivali kapsamında gösterildi. Filmden tadımlık parçaları, yönetmen Akomfrah’ın sunuşuyla aktarıyoruz.

Derleyen: Ahmet Gürata

John Akomfrah: *İlkgençlik yıllarımızda sahnede, televizyonda gördüğümüz bazı insanlar üzerimizde öyle bir etki bırakırlar ki, “büyüdüğümde tıpkı böyle olmak istiyorum” dedirtirler. Tabii, daha sonra genellikle fikrimizi değiştiririz. Bu fikir değişikliğini nasıl açıklarsak açıklayalım, içten içe biliriz ki, ondaki yetenek ya da zekâ bizde yoktur. Kahramanlarımız gibi olamayacağımızı kabullendiğimizde ilginç bir süreç başlar. Onların uyandırdığı şevk, hayatımızın amacı ve yönüne dair ortaya koydukları karizmatik örnek bizimle olmaya devam edecek, beklentilerimizi şekillendirecek, adına hayat dediğimiz şeyle kurduğumuz ilişkiyi belirleyecektir. 1970’lerde benim kuşağım için Stuart Hall böyle bir figürdü. O çalkantılı günlerde, televizyonda gördüğümüz, şarkı söylemeyen, dans etmeyen ve koşmayan ender siyah figürlerden biriydi. Atletleri, şarkıcıları ve dansçıları da seviyordum, ama ‘70’lerde Londra’da kitap kurdu bir siyah gençseniz, televizyon aracılığıyla farklı düşünceleri yaygınlaştıran bir siyah entelektüel birçok şeyi telafi etmenizi sağlayabilir. Stuart Hall bizim için bir tür rock yıldızı, farklı kamusal platformlardaki ikonik varlığı pek çok “imkânsız ihtimali” akla getiren bir pop ikonuydu. Salonlarımızdaki varlığıyla, “bitmemiş konuşma” mekânı olarak nitelediği, bizimle dış dünya arasındaki diyaloğun başladığı alana, kimlik alanına doğru ilerleyen yolu açtı. Onunla birlikte ve onun sayesinde temel soruları sormaya başladık: Biz kimiz, neyiz ve ne olacağız? “Stuart Hall Projesi”nde bu soruları ve ona borçlu olduklarımızı çokça düşündüm. Ayrıca, Malcolm X’in cenazesinde Ossie Davis’in seslendirdiği ağıtın, özellikle de Davis’in “Malcolm’un hafızasının varlığından” söz ettiği bölümün vuruculuğu üzerine çokça düşündüm. Bu ağıtta dönüp dönüp yeniden dinlediğim yer, Davis’in “onu onurlandırırken, aslında özsaygımızı pekiştiriyoruz” dediği bölüm... Hayatlarımızı tarif etmenin ne kadar güzel bir yolu. Hafıza aracılığıyla, hayaletlerin izlerini bulmak amacıyla geçmişteki olayların yıkıntı ve enkazında dolaşmak... Her şey bu güzergâhlardaki arayış ve sürüklenişimizle başlıyor. Ona, onun yön verdiği ve içinde biçimlendiği durumlara bakarken, bizim nasıl biz olduğumuza dair de bir şeyler anlamaya başlıyoruz. Stuart Hall’u onurlandırırken, özsaygımızı pekiştiriyoruz.*

Stuart Hall: 19-20 yaşlarımdayken, Miles Davis ruhuma dokundu. Miles Davis’in farklı ruh halleri kendi duygularımın evrimine karşılık geldi. Yaşamadığım, ancak yaşayabileceğim bir hayatın kaybını simgeliyordu. Miles Davis’in trompetinde, belirsizlik, cesaret ve bir parça da, yaşanamayacak olana duyulan özlem var... Jamaika’da genç bir öğrenci olarak her tür müziği dinlerdim, ama bunların hiçbiri bana ait değildi. Gerçekten bana ait olduğunu hissettiğim ilk müzik modern caz oldu. Bana yeni bir dünyanın kapılarını açıyor gibiydi. Modern hayatı sonuna kadar deneyimlemenin ihtimalini yarattı, nerede olursa olsun o hayatı bulma arzusunu doğurdu.

Kökler ve renkler

Karayipler benim açımdan kimlik meselesinin de ötesinde bir mihenk taşı. Orada herkes bir yerlerden gelmiştir. Ben biraz İskoç, biraz Afrikalı, biraz Portekiz Yahudisiyim. 21. yüzyıl insanının prototipi gibiyim. Dünya üzerindeki en incelikli biçimde ayrışmış sınıf ve kast sistemi içinde yaşadım. Ailemden üç ton daha siyahtım. Kendime dair öğrendiğim ilk sosyal gerçeklik bu oldu. Sömürge Jamaika’da en önemli sorun, ten renginin tonuydu. Ten renginden hangi sınıfa ait olduğun, eğitim düzeyin, toplumsal statün okunabilirdi. Bunun her zaman bilincinde oldum. Karayipler’e sık sık gidiyorum. Ama tek bir kökene gidemem, beş ayrı kökenime birden geri dönmem gerek. Gitgide bunun bir dünya deneyimi olduğunu düşünüyorum...

Martinikli yazar Franz Fanon, üniversite için Fransa’ya gönderilmişti. Ünlü bir psikiyatr oldu. Bir gün, bir Fransız kadın ve kızı sokakta yürürken küçük kız parmağıyla Fanon’u göstererek yüksek sesle “anne, bak, zenci” demiş. “O anda” diyor Fanon, “orada bir insan olarak varolmadığımı hissettim.” Avrupalıların bakışlarında tamamen öteki olarak sabitlenmişti, beyaz bir maskenin içine hapsolmuş siyah tenli birisi olarak. Oxford’a vardığım anda, benim gibi birinin asla oranın bir parçası olamayacağını farkettim. Oxford, İngiliz eğitim sisteminin, eğitimli İngiliz elitlerinin zirvesiydi. Nereden geldiğin kadar, nereye geldiğin de önemli...

Sınıfımız, milletimiz, coğrafi kökenlerimiz, dedelerimizin geldiği yerler... Bunların hiçbirinin artık bize kim olduğumuzu söyleyebileceğini zannetmiyorum. Bunlar birbiriyle ölçülebilir şeyler değil. Kimliğin şeyler içinde varolan bir tür öz olduğunu düşünmüyorum. Bence kimlik, olduğumuz hal ile içinde yaşadığımız siyasal ideoloji arasındaki karşılıklı konuşmalarla kurulur. Her ne kadar mutlak olarak sana aitmiş, senden geliyormuş gibi görünse de, aslında hiç de öyle değildir. Etrafındakilerle aranda durmadan devam eden bir konuşma halinin ürünüdür kimlik. Aslında sen, onların seni gördüğü kişisindir kısmen.

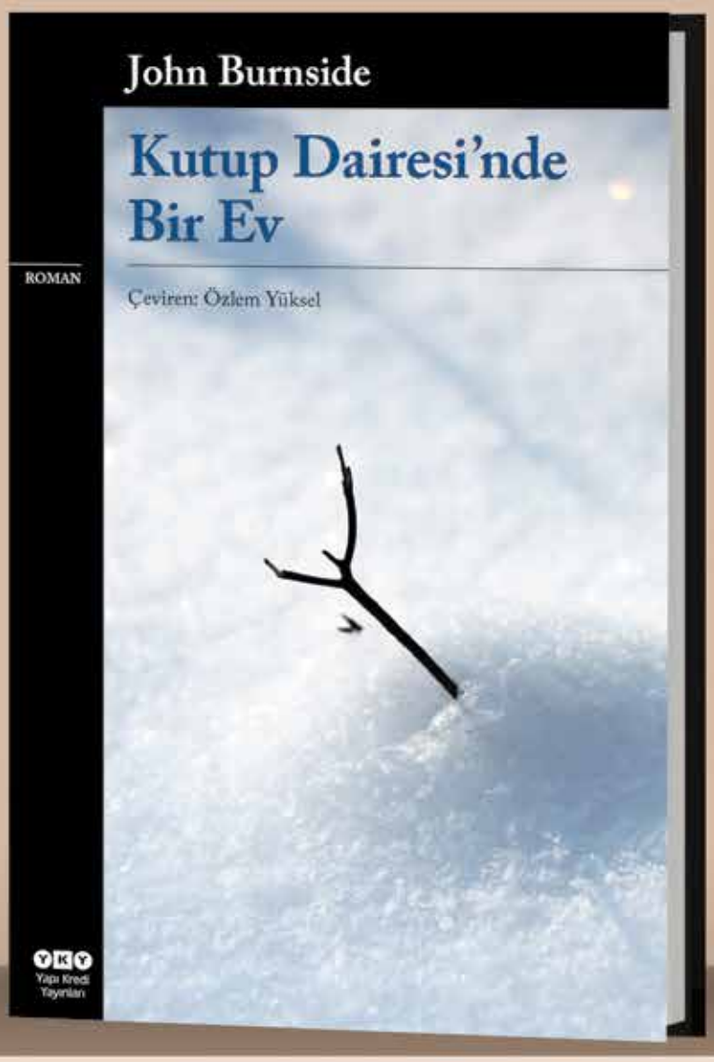
“Büyük mutabakat”tan yeni tecrübelere

1950’lerde yazdıklarıma hâlâ inanmakla kalmıyor, bugün de benzer şeyler söylediğimi görüyorum. Her yeni yapılanma, içinde daha öncekinden parçalar taşır. Ben yeniyi geçmişten tam bir kopuş olarak görmüyorum. Aksine, geçmişin parçaları birkaç yeni öğeyle birleşerek yeniden düzenlenir. Her yenilik, bakış açısında bir değişimi gerektirir. Bazen de bir paradigma değişimini.

1968, derin sosyal, kültürel, siyasal kutuplaşmalara yol açtı. Alevler ve duman dağıldığında, ağır ağır ilerleyen ciddi değişimlerin başladığını görmek çok etkileyiciydi. Derinlerde yatan, kültürü oluşturan şeyler ‘68’le birlikte değişmişti. Gerçekten yeni tecrübe arayışlarının başlangıcıydı: Maddelerle, sanrılarla, saykodelik müzikle. 1968 aynı zamanda ‘50’lerdeki, ‘60’lardaki o büyük mutabakatın darmadağın olduğu yıldı. Merkez siyasetin çözülüp alttan alta biriken çelişkilerin ve toplumsal husumetlerin açığa çıktığı yıldı. Ancak İngiltere’den bakınca benim taşıdığım güçlü his şuydu: Bütün bunların karşısında duran karşı saflar ‘68’de ne kadar çok şeyin özgürleştiğini asla unutmayacak.

Kendimi bu zamana ait değilmiş gibi hissediyorum. Dünya 1970’lerde değişti, kökten bir şekilde. Savaş sonrası sosyal demokrat dönemin, Keynesyen ekonominin, refah devletinin sonuna dair ilk işaretler... Eğer mevcut iktidar sistemi her şeyi kapsayacak bir güce eriştiyse, tarihin sonuna geldik demektir. Ama henüz değil. Belli bir miktarda iyimserliğe ihtiyacımız var. Gramsci’nin dediği gibi, “aklın kötümserliği, iradenin iyimserliği”...

John Burnside'dan kışkırtıcı bir roman

"Bir yazarın hem şiir hem de roman alanında aynı derecede iyi olması çok çok nadir görülen bir durumdur. Burnside hem parlak bir şair, hem parlak bir anı yazarı, hem de parlak bir romancı." ***Independent***

YKY okurlarının **Şeytanın Ayak İzleri** ile tanıdıkları John Burnside, bu kez, delilik, gizem ve efsanenin birbiriyle çarpıştığı bir romanla Türkçede: Kutup Dairesi yakınlarındaki ıssız bir adada annesiyle tek başına yaşayan Liv'in tek arkadaşı, ona cinli perili öyküler anlatan yaşlı bir adamdır. Bir yaz, okul arkadaşlarından iki genç erkek birkaç gün arayla boğularak ölür. Liv, bu olayla ilgili cevapları ararken yepyeni sorular keşfedecektir.

Çeviren: Özlem Yüksel

YKY
Yapı Kredi Yayınları

www.ykykultur.com.tr
ykykultur.com.tr YKYHaber

YapıKredi
Kültür Sanat Yayıncılık

ÖMER LEVENTOĞLU'YLA "MAVİ RİNG"

Vicdan denen fener

1989 yılında "tek tip elbise" genelgesine karşı ölüm orucuna başlayan siyasî tutukluların iki cezaevi arasındaki sevkini konu edinen "Mavi Ring", İstanbul Film Festivali'nin ardından 50. Antalya Altın Portakal Film Festivali vesilesiyle yeniden Türkiyeli izleyiciyle buluşma olanağı buldu. Filmin yönetmeni Ömer Leventoğlu ile "Mavi Ring"den bağımsız sinemaya, adalet ve yüzleşmeden festivaller ve ödül mekanizmasına uzandık...

Söyleşi: Bahadır D. Durmaz

"Mavi Ring" öncesinde neredeydiniz, neler yapıyordunuz? Bir tekmil alalım...

Ömer Leventoğlu: Erzurumluyum. 1969'da Erzurum'un Şenkaya ilçesinin Hoşköy'ünde dünyaya gelmişim. Mektepten ziraat mühendisi ve iktisatçıyım, ancak ilk düzenli işim gazetecilik oldu. Gazeteciliğin yanısıra akademik hikâyem de devam etti ve 2000'li yıllara kadar böyle sürdü. 2001'de akademik çalışmalarım nihayetlendi, meşgale olarak edebiyat ve sinemayla uğraşmaya başladım. Bir yandan öykü yazmaya, bir yandan da İzmir Navenda Çanda Mezopotamya (NÇM), yani Türkçe konuşanların bildiği adıyla MKM'de (Mezopotamya Kültür Merkezi) sinema atölyelerine katılmaya başlamıştım. Yönetmen İlham Bakır'la kısa metraj ve belgesel film çalışmalarında yer aldım. Ne ki, gazete beni yeniden Ankara'ya çağırdı ve sinema hevesim biraz kesintiye uğradı. Fakat sinema öyle bir şey ki, insanın resmen kanına girer, sürekli kulağınıza kendi gerçekliğini fısıldar; bir meslek olmadığını hatırlatır hep size. Dolayısıyla, Ankara'dayken de İlham'la birlikte başarısızlıkla sonuçlanan birçok sinema projesi yapmaya devam ettik. Nihayet 2006'da ikna olduk ki, biz kısa filmler yapmaya devam etmeliyiz. Öyle yaptık, 2006'da "Esa Sewate" ("Yanık Sızısı") filmini yazdım ve İlham'la çektik. Ardından fiilî koşullar İzmir'le doğrudan çalışma şartlarını ortadan kaldırdığı için yalnız başıma kaldım ve "Çatlamış Toprağın Çocukları" adlı uzun metraj belgesel filmini çektim. Bu arada gazetecilik mesleğini de terk edemedim, ancak sinemadaki mesai de muhabirliğe izin vermiyordu, ben de 2009'da Özgür Politika gazetesinde köşe yazılarına başladım. Bunlar devam ederken Diyarbakır'da bir dizi film işine girdim, nihayet 2010 sonunda yeniden İstanbul'a döndüm ve "Mavi Ring"e başladık. Kişisel hikâyem, gazetecilik, edebiyat ve sinema arasında gidip gelen, kimi zaman bu işlerden herhangi birinin ağırlık merkezi haline geldiği bir üretim süreci halinde seyrediyor.

"Mavi Ring" İstanbul Film Festivali'nin ardından Altın Portakal'da uzun metraj bölümünde yarıştı ve izleyicilerin yoğun ilgisiyle karşılaştı. Film neyi anlatıyor?

Filmimiz, Fuat Kav'ın aynı adlı kitabından hareketle senaryolaştırılan bir hikâye. Gerçekte Fuat Kav'ın kitabı da bir anı kitabı ve 1989'da Eskişehir hapishanesinin boşaltılarak bütün tutsakların Aydın hapishanesine taşınması sırasında yaşanan olayları kapsıyor. Kav'ın kitabını okuduktan sonra film fikrine ulaştık, ama bununla yetinmedik, aynı olayı anlatan başka kitaplar, belgeler, haberler, canlı tanıklara da başvurduk. Nihayetinde ortaya bir senaryo çıktı. Film, bir yol hikâyesi. İki hapishane arasındaki 18 saatlik yolculuğu anlatıyor. Ne var ki sıradan bir yolculuk değil. Şiddet dolu... Biliyorsunuz, 1980'li yıllar, askerî cuntanın toplumsal ve idarî alanda tahakkümünü devam ettirdiği yıllardı ve hapishanelerin idaresi de, hukuken olmasa bile fiilen askerlerin elindeydi. Devrimcilerin, özellikle de yükselen Kürt hareketinin gücünü kırmak için askerî idarenin bu ülkeyi izansız bir şiddete boğduğu yıllardı. İste bu koşullarda, politik tarihimizde de "Eskişehir-Aydın Direnişi" olarak yer tutan bu sürgün yaşandı. Burada, yedi-sekiz saat sürmesi gereken bir sevk 18 saate uzatılmıştı ve amaçlanan şey, hapishanelerdeki direnişi kırmak için devrimcilerin canına okumaktı. Gerçekten bu yapıldı da; bir aya ulaşan açlık grevinde tükenmiş çıplak bedenlerden başka herhangi bir silahı olmayan devrimcilerle adil olmayan bir hesaplaşmaya girişildi. İki kişi, Hüseyin Hüsnü Eroğlu ve Mehmet Yalçınkaya bu yolculuk sonunda öldürüldü. Çok sayıda insan sakat kaldı. Buna rağmen devrimciler açlık grevini bırakmadı, direnişi sürdürdüler ve nihayet 45. günde insanî talepleri kabul edildi. Filmimizde sadece buradaki 18 saatlik yolculuğu anlattık; olayın ve anıların aslına sadık kalmakla birlikte, hikâyeye kurmaca olarak kattığımız bir kadın doktor ve başka karakterlerle sinemasal bir örgü kurmaya çalıştık.

Filmin tamamlanma sürecinin oldukça uzun sürdüğünü biliyoruz. Yapımda ve sonrasında birtakım güçlüklerle karşılaştınız galiba...

Filme 2010 sonunda başladık. İlk taslak senaryoyu 2011 mayısında bitirmiştik. Çekimlere yıl sonuna doğru girebildik. Ancak, hem bu işin gerektirdiği ekonomik olanaklardan yoksun durumdaydık hem de başlangıçta bu kadar zorlanacağımızı tahmin edememiştik. Çekimlerimiz yarım kaldı. Bir yıla yakın bir süre kalan 17-18 sahneyi tamamlayabilmek için bütçe aramakla geçti. Ancak 2011 ekiminde bulabildiğimiz çok az bir kaynakla seti yeniden kurabildik. Kalan sahneleri şöyle böyle çekip bitirdik, ancak bu sefer de post-prodüksiyon işlemleri için malî kriz yaşamaya başladık. Nihayet, sinema piyasasında "merdiven altı" denilen yollarla ilk kaba kurguyu bitirebildik. Görüntüde, yani kurgu ve renkte kabul edilebilir bir film çıkartabilmiştik, ama İstanbul Film Festivali bizi davet ettiğinde çok amatör bir sound'la seyirci karsısına çıkmıştık. Nihayet Antalya Altın Portakal'a seçildiğimizde, bu kez yeni bir borcun altına girdik ve Fono Film'de filmi baştan yapabildik. Yani, olağan prodüksiyon koşullarında bir yılda tamamlanması mümkün olan bir filmi, biraz da çekim kalitesinden ödün vermek zorunda kalarak üç yılda tamamlayabildik.

Antalya'daki galanın ardından izleyicilerle film ekibi olarak sohbet etme olanağı buldunuz. Nasıl tepkilerle karşılaştınız? Daha önce başka bir festivalde izleyicilerle yüz yüze gelme olanağı bulmuş muydunuz?

Evet. Daha önce de İstanbul Film Festivali ve Ankara Utanç Müzesi özel gösteriminde izleyicinin tepkisini görme olanağımız olmuştu. Her iki gösterimde de umduğumuzun üzerinde pozitif tepkiler aldık. Elbette politik tarih hanesine yazılı bir hikâye anlatıyorsunuz, siz ne kadar sinema estetiği rehberliğinde, belki de bir şiir okur gibi anlatmak isteseniz bile, nihayetinde izleyici, gördüğü her kareyi kendi politik motivasyonuyla değerlendiriyor. Dolayısıyla, Türkiye toplumunun uzun onyıllara yayılan bir şovenist ideolojinin kuşatıcı etkisinde kalmış olduğu gerçeğini de dikkate alırsanız, filme gösterilen az sayıdaki negatif tepkiyi kabul edilebilir olarak görmek gerektiğini düşünüyorum. Genellikle tepkiler olumluydu, zira biz filmde politik bir olay anlatıyor olsak da, orada nefes almaya çalışan insanın direnişine odaklandık ve Doktor Pınar karakteriyle bu direnişçilerle empati yaratacak naif bir anlatımı esas aldık. Bu da insanların, duygusal ve düşünsel olarak şu yargıya ulaşmasına

sebep oldu: "İnsan insana bu zulmü nasıl yapabilir?" Yani, ana cümlemiz şuydu: "Nerede bir zulüm varsa, orada insan iradesinin gücü temerküz eder. Bu koşullarda zulmeden ile zalimin gadrine uğrayanın etnik ve politik kimliği erir, geriye insan olma erdemine sahip çıkma sorunuyla yüzleşmek kalır." İşte bu ana tezimiz, film fikrimiz, yani bu filmdeki cümlemiz sanırım insanların kalbine ulaştı ve seyirci, bu kadar sert bir hikâye içinde bile hümanist ve samimi anlatımla empati kurdu.

Zor bir konu, farklı ve etkileyici bir anlatma biçimi... Biraz sinema anlayışınızdan söz edebilir misiniz?

Bana göre edebiyat da, sinema da, şiir de, estetik anlatıma öykünen herhangi bir meşgale de, toplumun gözeneklerinde dolaşan hiçbir kötülükten kendini uzak tutarak estetik anlatıma ulaşamaz. Homeros'tan tutalım, Dostoyevski'ye, Melaye Cizîri'den Pablo Neruda'ya, Sting'e, biraz daha ileri gidelim, postmodern şiirin, resmin ve edebiyatın, hatta dijital üretimlerin bile tamamı, etrafımızda devinen dünyanın insanı sarsan realitesine yabancılaşarak tek satır bir şey anlatamaz. Dolayısıyla, anlattığınız konu ne kadar zor gözükürse gözüksün, edip eyleyeceğiniz işin nihayetinde insanı anlattığının, bu insanın bütün tarihi ve bütün coğrafyaları kesen bir insan olduğunun idrakindeyseniz, bu işinizi kolaylaştırır. Bilirsiniz ki, eninde sonunda insanı anlatıyorsunuz, insana dair bir hikâyeden başka bir şey değildir göreviniz ve ne söylerseniz söyleyin, sözünüz değil, söyleyişinizdeki eda baki kalacaktır. O yüzden ben, bir öykü yazarken de, bir dengbeji mırıldanırken de, bir sinema filmi çekerken de bu referanstan hareket ediyorum. Bu referans olağanüstü verimli, dişil, insanı besleyen bir çeşme gibidir. Henüz o kadar haddime düşmez "benim sinema anlayışım" diye bir kavramdan dem vurmak, ama yaptığım işe nasıl baktığımı, bir edip eyleme metodu olarak hangi üslûba sahip olduğumu soracak olursanız size vereceğim cevap işte budur: İnsan hallerine yabancılaşmayın, ona kulak verin, o size hümanizmadan uzak olmayan bir anlatma yolu gösterecektir.

"Doktor Pınar, politik kodlardan uzak, toplumsal şartlanmalara kendini kaptırmamış, insanı yaşatmanın erdemi üzerine Hipokrat yemini etmiş ve bunu önemseyen biri. Bizim hikâyemizi etkili anlatabilmemiz için de böyle biri gerekiyordu, ki seyirci onunla empati kurabilsin, taraf gözüyle bakmasın, temel insanî saiklerden başka bir teraziye ihtiyaç duymasın."

Filmin ana karakterlerinden biri Doktor Pınar. Her şeyden habersiz, hatta biraz da zorla çıkarıldığı bu yolculukta hayata, topluma ve devlete dair bütün ezberleri bozuluyor. Pınar'ın yolculuğu, bir süre sonra, görünür olana kuşkuyla yaklaşıp gerçeği keşfetme arayışına dönüşüyor. Doktor Pınar nasıl biri?

Doktor Pınar benim dilim her şeyden önce. İzleyicinin vicdanı... İnsanın kendini ve birlikte aynı göğün altında nefes aldığı insanları tanıma, onların dünyasını keşfetme serüvenindeki fener... Şöyle düşünelim: Politik bakımdan şu ya da bu koşullanmaya sahip olabiliriz, toplumsal normlarımız ve kültürel kaynaklarımız şu ya da bu ölçüde bizi birbirimize yabancılaştırmış olabilir, ancak tıpkı Dr. Pınar gibi hepimiz, kişisel serüvenimizin herhangi bir kesitinde toplumsal değer yargılarımızı sorgulamamıza yol açan sert ikilemlerle yüzleşiyoruz. Bir dönem belli fikirlere o kadar inanıyoruz ki, o fikirlerin bizi insanlıktan çıkarttığını algılama basiretini kaybedebiliyoruz mesela... Bazı dönemler öyle ideolojilere kapılıyoruz ki, "insan" referansını yitiriyoruz, kimi zamanlar bazı insanlara o kadar hayranlık besliyoruz ki, insanca ilişki denen ölçüden uzaklaşıyoruz. İşte Dr. Pınar, politik kodlardan uzak, toplumsal şartlanmalara kendini kaptırmamış, insanı yaşatmanın erdemi üzerine Hipokrat yemini etmiş ve bunu önemseyen biri. Bizim hikâyemizi etkili anlatabilmemiz için de böyle biri gerekiyordu, ki seyirci onunla empati kurabilsin, taraf gözüyle bakmasın, temel insanî saiklerden başka bir teraziye ihtiyaç duymasın. Devlet otoritesini kendinde taşıdığına inanan ve bunu hâkim kılmak için her türden şiddeti uygulama hakkını kendinde gören askerî hükümran da, mevcut iktidarı devirmek ve başka bir dünya kurmak için politik mücadele veren tutsak da nihayet "cephe insanları"dır. Her biri kendi cephesinden savaşır. Asıl dramatik olan, bu iki cephenin arasında kalmaktır. Dr. Pınar da bu durumda kalıyor ve onun insanı yaşatma ilkesine bağlılığı, nihayetinde onun da bir mahkûm, bir tutsak olmasına yol açıyor. Demek ki, konumunuz, statünüz ne olursa olsun, hangi sınıfa ve mesleğe sahip olursanız olun, şiddet ve otoriteye karşı kibleniz insan yaşamı ise vicdanı temsil ediyorsunuz demektir. Dr. Pınar, bize bunu söyleyen bir kadın... Ne ki, bu tez ayakları yerden kesik, salt şiirsel bir söz değil, zira Dr. Pınar'ın başına geldiği gibi, şiddete karşı direnmenin bedellerini de göze almanız gerekiyor.

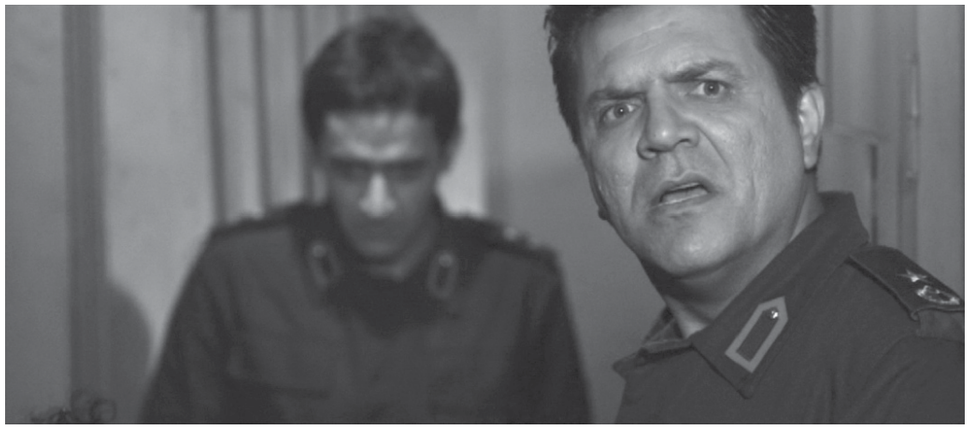
Ana cümlemiz şuydu: "Nerede bir zulüm varsa, orada insan iradesinin gücü temerküz eder. Bu koşullarda zulmeden ile zalimin gadrine uğrayanın etnik ve politik kimliği erir, geriye insan olma erdemine sahip çıkma sorunuyla yüzleşmek kalır."

Pınar'ın hassasiyeti sadece doktor olmasından dolayı mı?

Elbette değil... Mesele sadece doktorluk olsaydı, filmimizin finalinde Dr. Yılmaz gibi kendini ceberrut devlet erkini tezahür ettirmeye memur gören insanlar olmazdı. Dr. Pınar'ın insanı sağaltmaya, yaşatmaya matuf bir mesleği seçmesi, onun karakterine içkin bir şey. O nedenle bütün karakterleri kurarken, onları çocukluğundan itibaren tanımama yarayan bir "karakter analizi" çalışması yaptım. Dr. Pınar üniversite hayatında da, aile içinde de, mesleğinde de, hastane başhekimi ya da eşi ve çocuğuyla kurduğu ilişkide de sahip olduğu mizaca sahiptir. Dolayısıyla, hikmet doktorlukta değil, ama Pınar'ın doktorluk mesleğini tercih etmesi de dahil, hikmet onun kişiliğindeki hümanist ve insanî özdedir.

Havasız bir ring aracında, susuz şekilde sevk edilen tutsaklar zor koşullarda hayatta kalma, kendilerine bir hava deliği açma mücadelesi içindeyken dirençlerini, umutlarını ve yaşama sevinçlerini hiç yitirmiyorlar. Onların şahsında nefes alma, bir halkın nefes alması gibi sanki.

Tespitinize katılıyorum, ancak bir ekleme yapmama izin verin. Bu tutsakların nefes alma çabası, sadece bir halkın değil, aynı zamanda bütün bir insanlığın nefes alma çabasıyla özdeşleştirilebilir. Çünkü yaşam hakkı, insan gibi yaşama hakkı, onurunu ve kişilik haklarını ödünsüz koruyarak yaşama hakkı hiç kimsenin tekelinde değildir, tam da bundan ötürü insanların doğuştan sahip olduğu hakları hiçbir gerekçeyle sorgulanamaz, tartışma konusu ha-

line getirilemez. Bir de elbette şu var: Siz insana her türlü şiddeti uygulayabilirsiniz, her türlü yaşam olanağından mahrum bırakabilirsiniz, ancak gücünüzün ulaşamayacağı bir alan vardır, o da insan iradesidir. İnsan iradesi, bütün iktidarların, bütün tahakküm araçlarının, bütün tekel ve hiyerarşilerin çarkına çomak sokan basiretin ta kendisidir. O hücrelerde direnen Kürt tutsaklara bakalım mesela... Bir halkın binyıllar boyunca çeşitli ulus ve çeşitli talancı kültürlerin saldırısına maruz kalmasına rağmen kaybolmaması, yitip gitmemesi, adeta tırnağını tarihin göğsüne geçirip inatla varlığını koruması da işte o hücrede nefes almak için vidayı söken tutsakların mücadelesiyle açıklanabilir. İnsanlık böyle bir şeydir işte; ne kadar zulümkâr olursanız olun, en çıplak haliyle, en zayıf haliyle bile insanın suratınızı okşayan iradesiyle karsılaşacaksınız ve onu asla yenemeyeceksiniz... İnsan ki, bütün heybeti ve kudretiyle "Bulutları Devşiren Zeus"u sildi tarihten, ateşi çaldı, baldıran zehirini içme pahasına tanrıların foyasını ortaya çıkardı, kendi derdini anlatmak için felsefeyi ve şiiri keşfetti. Ne Kürtler, ne sosyalistler, ne siyah derililer, ne de dünyanın herhangi bir köşesinde günde bir doların altında nafakayla moda dünyasının kölesi haline getirilenler, toprakları ve bütün coğrafyaları zehirlenen uluslar, kimse ama kimse ilânihaye şiddete boyun eğmeyecektir. "Mavi Ring"deki o vidayı söken adamın sahip olduğu tutkulu yaşam fikri bize bunu söylüyor.

Konumunuz, statünüz ne olursa olsun, hangi sınıfa ve mesleğe sahip olursanız olun, şiddet ve otoriteye karşı kıbleniz insan yaşamı ise vicdanı temsil ediyorsunuz demektir. Dr. Pınar, bize bunu söyleyen bir kadın.

Bütün film adeta bir kutunun içinde geçiyor ve kameranız hep yakın planda. Bunun zorlukları nelerdi ya da neden böyle bir anlatım yoluna başvurdunuz?

Elbette sinema, sadece kamera kaydına giren görüntüler bütününden ibaret değildir. Her kadrajın içinde bir hikâye vardır, ama o hikâyeyi nihayetinde biri anlatıyordur, işte o anlatıcının tarzı, onun sözünü söyleme edasında somutlaşır. Anlatıcı dinleyende ya da izleyende nasıl bir duyumsama, nasıl bir duygu ve algı, nasıl bir muhakeme yaratmayı niyet edinmişse, ona göre kadrajını kurar. Biz de kurduğumuz atmosfer ve planlarla, oradaki sıkışmayı, ruhun ve nefesin sıkışmasını, insanlığın ve erdemin hapsedilmiş olmasını aktörlerin bedenlerinin yakın plan hallerini resmederek, bir nefes daralmasının dudaktaki karşılığını görecek lenslerle çalışmayı, öfkenin ve çaresizliğin gözlere, şakaklara, boyun damarlarına sinmiş hallerini göstererek anlatmak istedik.

Bir söyleşinizde devrimci sinema yapmak istediğinizden söz ediyorsunuz. Size göre devrimci sinema ya da politik sinema nedir?

Devrimci sinemadan kastımız, geçerli ve meşru kabul edilmiş olan ölçülere mesafe koyan, kuşkuyla yaklaşıp irdeleyen, böylece doğa, insan ve genel olarak varlık değerlerinin estetik bir yeniden ele alınışı eksenine oturan bir anlatımdır. Sinema tarihinin bütün birikimine ilgi duyuyoruz elbette, ama hiçbir ilaha sahip değiliz, hiçbir sinema akımına itaat etmiyoruz, kamera kullanımı ya da mekân tasarrufunda, karakter inşası ya da kurguda yıkıcı ve hayal sahibi her fikre büyük hürmetimiz var. Doğa ile ilişkilerde ve insan-toplum kavrayışında burnu büyüklüğe itibar etmiyoruz, kol kırılmışsa yen içinde kalmasına rıza göstermiyoruz, bir hikâye ne kadar sert olursa olsun bu dünyada yaşanıyor ve insana dokunuyorsa, bunun karşısında kan kusup kızılcık şerbeti içtim deme ikiyüzlülüğüne prim vermiyoruz... Ama benim söylediğim sadece devrimci sinema yapmaktan ibaret değil, aynı zamanda devrimcilerin hikâyelerini anlatan sinema yapmaktır. Dolayısıyla, elimizden gelirse nefes alınan tek metrekaresinde bile, içinde yaşadığımız dünyayı doğasıyla ve insan da dahil bütün canlılarıyla, hatta cansızlar da dahil, daha hakkaniyetli, daha adil, daha özgür ve İskender'in hakkının hep İskender'e ait olduğu bir dünya yapmak için didinen, bedel veren devrimcilerin karanlıkta kalmış hikâyelerini anlatmak istiyoruz. Yani sönmeyen ateşin mucidi Prometeus'tan tutalım İbrahim Kaypakkaya'lara, Gümüşhaneli Kemal Pir'e, Chiapas dağlarında direnen Marcos'lara, Bob Marley'lere değin itiraz etmenin erdemini taşıyan herkesin hikâyesini anlatmanın çabasından bahsediyorum devrimci sinema derken. Ama elbette bu anlatım şöyle böyle değil, becerebildiğimiz oranda keşfedilmiş en içten, en samimi, en yetkin anlatım olsun istiyoruz. Ne kadar başarabilirsek artık.

"Mavi Ring" Altın Portakal'dan Jüri Özel Ödülü'yle döndü. Bu ödül hakkında neler söylemek istersiniz?

Festivalleri ve ödül mekanizmasını dikkate değer bir mefhum olarak değerlendiriyorum, ama sinema yapma çabası içinde merkezî bir rol vermiyorum. Sinemacı ödüle lâyık görüldüğünde yaptığı işin önemi biraz daha açığa çıkar, toplum ve sinema izleyicisi burada bir cevher olduğunu düşünür ve gidip filmi izler. Dolayısıyla, aldığımız ödülü önemsiyor ve büyük değer biçiyorum. Jürinin filmimizi ödüllendirmesi bizim için cesaret verici. Ancak, eninde sonunda bir yönetmen yaptığı işi az çok bilir. Festivallerin verdiği ödüller ise o işin sinema izleyicisi nezdinde bir kıymet olarak açığa çıkmasıdır.

"Mavi Ring"in bundan sonraki yolculuğu nasıl olacak? Sinemaseverler filminizle ne zaman buluşma olanağı bulacaklar, film başka festivallerde de izleyici karşısına çıkacak mı?

Dünyanın neresinde filmimizi izleyiciye gösterme olanağı varsa, oraya gitmek konusunda olanaklarımızı zorluyoruz. Zira biz film yaparken, sadece "sen, ben, bir de bizim oğlan" görsün diye değil, bu hikâyenin varlığından ne kadar çok insan haberdar olur ve ne kadar çok insana yaptığımız sinemayla bir şeyler anlatabilirsek o kadarına ulaşmak istiyoruz. Filmin Türkiye, Avrupa ve Güney Kürdistan'da vizyona girmesi için de çalışma içindeyiz. Şimdilik Avrupa'daki vizyon kesinleşti, 7 Mart'ta Berlin'de yapacağımız galayla Avrupa'nın altı ülkesinde vizyona giriyoruz, 6 Nisan'a kadar sinema salonlarında olacağız. Paralel bir tarihte de hem Türkiye hem de Güney Kürdistan'da sinema salonlarında olacağız.

Bundan sonraki projeleriniz neler?

2012 sonunda Diyarbakır Uluslararası Film Festivali'nde en iyi senaryo ödülünü alan "Mizgin" adlı uzun metraj projem var. Ancak, bütçesi biraz büyük ve mevcut koşullarımızı dikkate alırsak çekimlere başlamamız şimdilik imkânsız gibi görünüyor. Büyük ihtimalle önümüzdeki ilk işimiz, eğer prodüksiyonu karşılayabilirsek İran'la bir ortak yapım olacak. İranlı yaşlı bir sanatçının Türkiye'ye uzanan hikâyesi bu... İranlı aktör ve yönetmen Moharram Zeinal Zadeh'le birlikte senaryosunu yazdığımız bu filmin çekimlerine 2014'ün ilk aylarında başlamayı planlıyoruz. ✚

“HAYATBOYU”NUN YÖNETMENİ ASLI ÖZGE

Sırça fanus

Boğaz Köprüsü’nün üzerinde birbiriyle kesişen yoksul hayatlara odaklanan “Köprüdekiler” filmiyle tanıdığımız Aslı Özge, kendisine İstanbul Film Festivali’nde en iyi yönetmen ödülünü kazandıran “Hayatboyu”nda kamerasını üst sınıf mensubu bir çifte yöneltiyor. İki filmin arasındaki bağları, sıkışmışlık halinin farklı tezahürlerini ve sinemasal tercihlerini Aslı Özge’den dinliyoruz...

Söyleşi: Neyir Özdemir - Yiğit Atılgan

“Köprüdekiler”de alt sınıftan bireylerin, “Hayatboyu”nda ise sanatçı Ela ve mimar Can çiftinin sıkışmışlığına tanık oluyoruz. Sizi bu temaya ve bunu farklı sınıflar üzerinden anlatmaya iten neydi?

Aslı Özge: Karamsar bir insanım, belki de bu yüzden sıkışmışlık temasından uzaklaşamıyorum. Doğum ve ölüm arasına sıkışmış bir hayat sürüyoruz. Sıkıntılar, çıkışsızlık, tıkanmışlık, olduğu yere saplanmak, alternatifsizlik, korkular ilgimi çekiyor. Filmlerimin sonları da hep çıkışsızlığı işaret eder. Daha çok hayatın içinden olan şeylere ilgi duyuyorum; absürd hikâyeleri, abartılı oyunculukları da bu yüzden sevmem. Sinemayla bir büyülü dünya yaratmaktan çok, benimle benzeri sıkıntılar yaşayan insanların yalnızlığını paylaşmayı tercih ediyorum. Boğaziçi Köprüsü’nün olağan sıkışıklığı içinde, para kazanmak için çabalayan insanları görmek, köprü üzerinde takılıp kalmış insanların yaşamlarına dair bir merak uyandırdı bende. “Köprüdekiler” bu insanların hikâyelerinin peşine düşmemle ortaya çıktı. “Hayatboyu”nu ise kişisel kaygı ve korkularımın daha ağır bastığı bir dönemde yazdım. Bundan yirmi-otuz yıl sonra beni nasıl bir hayatın bekleyebileceği üzerine kafa yormamla başladı her şey. Birçoğumuzda, sorunları görmezden gelme dürtüsü, yokmuş gibi yapmak, ertelemek, sorunlarla dürüstçe yüzleşmekten daha baskın. Ela ve Can da birbirlerini tamamen kaybetme korkusu yüzünden yüzleşmeyi erteleyen bir çift.

“Köprüdekiler”deki karakterlerin sıkışmışlığını toplumsal yönüne daha çok odaklanarak anlatmıştım. Kamera içeriden çok dışarıdaydı ya da içeride olduğunda bile dışarının, toplumsal hayatın etkisini hissettiriyordu. Bu biraz da “Köprüdekiler”in ele aldığı karakterlerin, toplumsal alanda kendilerini kanıtlama çabasını sürdüren, bir şeyler elde etmek için mücadele etmek zorunda olan karakterler olmalarıyla ilgiliydi. “Hayatboyu”nda ise belirli bir konfora ulaşmış bir çifte odaklanıyorum. Genel olarak, eğitim düzeyimiz yükseldikçe detaylara daha çok önem veriyor ve kendimizi ifade etmekte daha dikkatli davranıyoruz. Ela ve Can durumlarıyla yüzleştiklerinde hiçbir şeyin eskisi gibi olamayacağını çok iyi biliyorlar. Yüzleşmediğiniz zaman her şey yolundaymış gibi yapıp normallik oyununu oynamaya devam edebilirsiniz, ama söz ağızdan bir kere çıktı mı, artık iki kişi arasında yeni bir gerçeklik oluşmuştur, geri dönüşü yoktur. Bu riski göze alamıyorlar, konuşmadan, birbirlerine karşı çirkinleşmeden, medenî iki insan gibi davranmaya çalışıyorlar, ama bunun ruhen ve fiziksel olarak kendilerini ne kadar tükettiğini daha geç anlıyorlar.

Kapitalizm “Köprüdekiler”deki karakterleri sahip olamadıkları, “Hayatboyu”ndaki karakterleri ise sahip olup kaybetmekten korktukları üzerinden boyunduruk altına alıyor. Doğru mu?

Doğru. “Köprüdekiler”de, eğitimsizlik ve maddî imkânsızlıklar nedeniyle belirli bir döngü içine sıkışmış karakterleri ele alıyorum. Sahip olmaları zor veya mümkün olmayan şeyleri arzuluyorlar, ama bu arzularını asla tatmin edemeyecekleri bir toplumsal düzen içine hapsolmuşlar. Köprüye çok yakın olsalar da, gerçek anlamda köprüyü geçme imkânına çok uzak olduklarını görüyorduk. “Hayatboyu”nda ise belirli bir yere gelmiş, sahip olma arzularını bir yere kadar doyurmuş karakterler var. Ama bu kez kendi kendilerine koydukları sınırlarla donup kalmış gibiler. Hayatta belirli bir tatmin düzeyine ulaştığınızda baş gösteren tatminsizlik sizi cendere altına alabiliyor. Sahip olduklarınızı kaybetme korkusuyla yeni bir adım atmak ve bir şeyleri değiştirmeye çalışmak yerine, kendinizi yok sayma pahasına içine sıkıştığınız toplumsal durumu sürdürmek daha kolay gelebiliyor. İnsanın karakterini yok eden bir konformizmin her şeyin üzerini örtücü, atalet yaratan bir etkisi var. Bu tür bir sıkışmışlık hali, bana “Köprüdekiler”deki, hayatlarında bir şeyler değişsin diye mücadele eden, ama imkânsızlıklar nedeniyle fazla yol alamayan karakterlerin sıkışmışlıklarına göre çok daha boğucu geliyor. Özellikle “Hayatboyu”ndaki karakterlerin dertlerinin bana daha yakın olduğunu düşünürsek, onlara niye bu kadar acımasız davrandığım da anlaşılabilir.

Ela, örneğin, “piyasaya” iş yapmadığı için güvencesiz. Bir yönetmen olarak, sanatçı Ela karakteriyle aranızda nasıl bir bağ kuruyorsunuz?

Ela’nın çağdaş sanat alanında yaşadığı zorlukların benzerini sinema alanında üretmeye çalışan biri olarak ben de çok sık yaşıyorum. Yapmak istediğin işleri yapma konusunda direnmek, piyasa koşullarına boyun eğmemek, ama bir yandan da bunun getirdiği maddî sıkıntıların yarattığı baskı... Yaptığınız işin doğası gereği, dışarıdan cazip bir hayat yaşıyormuşsunuz gibi gözükse de, istediğiniz şeyi yapabilmek ve ekonomik olarak kendi ayaklarınızın üzerinde durabilmek için sürekli mücadele

etmeniz gerekiyor. Sanatla para arasındaki aşk-nefret ilişkisi, özellikle de çağdaş sanat ve sinema gibi üretim maliyetlerinin çok yüksek olabildiği alanlarda, çok daha yoğun şekilde yaşanıyor. Popüler kültür alanında varolmayan ya da piyasanın beklentilerine göre üretilmemiş bir sanat eserinin maddî karşılığını bulması iyice zorlaştı. Ela insanların alıp duvarına asabileceği işler yapmadığı için yeni işler yapmıyor ve yaptığı işleri sunabilecek ortam bulmakta zorlanıyor. Benzer şekilde, seyirci beklentilerini sömürerek film yapmayan bağımsız sinemacılar da filmlerini gösterebilecekleri salon bulma ve yeni filmlerini finanse edebilme konusunda sıkıntı çekiyor.

Ela ilişkisinde kocası, galeride rakip sanatçı, ev bakarken emlakçı tarafından ikinci plana itiliyor. Aynada çıplak bedenine baktığında 50 yaşında olmanın ağırlığını hissediyor. Bu türden iç çatışmalar kadınlar üzerinde daha büyük bir yük mü oluşturuyor?

Erkek egemen ve eğitim düzeyi düşük bir toplumda yaşıyoruz, hangi filmlerin gişede iş yaptığını, televizyonların reyting uğruna hangi filmleri gösterdiklerini görüyoruz. Yine de Ela’nın hem özel hayatında, hem de toplumda sürekli bir mücadele içinde olması, sadece kadın olduğu için ikinci plana itilmesiyle ilgili değil. En azından, filmi yaparken kadınların toplumdaki dışlanmışlığına dikkat çekmek istemedim. Karakteri oluştururken gerçekçi olmaya çalıştığım için onun önüne çıkabilecek sorunları filme koydum. Kadın ya da erkek bir sanatçı için para kazanmak ve bağımsız olmak çok zor. Ama tabii Türkiye’deki

ataerkil ortam, sanat çevrelerinde de kendini fazlasıyla hissettiriyor. Kadınlar için bu alanda ayakta durmak, diğer alanlarda olduğu gibi, erkeklere göre daha zor. Ama burada beni ilgilendiren başka bir mesele, kadın ya da erkek olmanın ötesinde, kendinizi rahatça ifade eden, saldırgan ve mücadeleci bir tarzınız yoksa, toplumun her alanında bastırılmaya çalışılıyor olmanız. Yaptığınız işlerle elde ettiğiniz başarı bir kadın olarak kabul edilmeniz için yeterli görülmüyor. Bir şeyleri sert bir biçimde talep etmedikçe, erkek maçoluğundan yararlanmadığınız sürece, evinizde de, dışarıda da bastırılmaya ve dışlanmaya çalışılıyorsunuz. Benzer bir durum, kadın üzerinde oluşturulan güzel olma baskısı için de söz konusu. Ela, evliliğindeki sorunlarla yüzleşmek yerine, bu sorunları aynada çırılçıplak gördüğü, yaşlanan, artık kendisine bile yabancı gelen bedenine yüklüyor. O sırada kendisine bir erkek gözüyle bakıyor. Kadınların yaşlanma sürecinde bedenlerinden kopuşları daha yoğun ve çatışmalı belki. Ama bunun temel nedeni, erkeklerin kadın bedeni üzerinde sahip oldukları söz hakkı. Maço kültürün baskınlığı, kadınların kendi bedenleriyle kurdukları ilişkinin bile erkeklik söylemi üzerinden şekillenmesine neden oluyor.

Deprem ve Ela'nın hastalığı hem metafor işlevi görüyor hem de hikâye örgüsüne yön veriyor. Bu olayların filmdeki yerini biraz açar mısınız?

İlişkilerindeki sorunların kıpırtısını uzaktan hissetmediğimiz, yakınlaştıkça olanları farkettiğimiz bu ilişkiye deprem görsel olarak tercüman oluyor. Bu anlamda depremi metafor olarak kullandım. Dramatik olaraksa karakterlerin üzerinde önemli rol oynuyor. Hastalık ve deprem gibi felaketler, insana gündelik sorunlar içinde mücadele ederken unuttuğu daha büyük "korku"ları hatırlatır, çünkü bu felaketler hayatlarımızı, varoluşumuzu doğrudan tehdit eder. Bu "korku"nun filmin ana temalarından biri olması, senaryonun ilk versiyonlarından itibaren çok önemsediğim bir şeydi. Modern şehir hayatında, bu tür korkular, hayatlarında sürekli küçük sarsıntılar yaşayan insanlar için, silkinip kendine gelme ve yaşamlarında bir şey değiştirme için dönüm noktası olabiliyor. Deprem korkusu Ela ve Can'a kendi sorunlarından daha büyük sorunlar olabileceğini hatırlatıyor ve onlar arasında kısa süreli bir yakınlaşma olmasına, ilişkilerinde artık geçmişte kalmış bir bağın, bir tür yakınlığın bir an için geri gelmesine imkân sağlıyor. İstanbul'daki hafif depremin ardından gelen Van depremi ve mimar olan Can'ın oraya gidip gerçek yıkıntılarla karşılaşması, filmde o âna kadar hep Can'ı kaybetme duyguyla mücadele eden Ela'dan çıkıp, bu duyguyla yeni karşı karşıya kalan Can'ın perspektifinden hikâyeyi takip etmemize neden oluyor. Van'da karşılaştığı büyük yıkım, o âna kadar bir umursamazlık içinde gördüğümüz Can'a elindekilerin değerini hatırlatıyor. Nitekim, Van dönüşü, Ela'ya karşı daha sevecen, daha ilgili bir Can görmeye başlıyoruz.

Ela evliliğindeki sorunlarla yüzleşmek yerine, bu sorunları aynada çırılçıplak gördüğü, yaşlanan, artık kendisine bile yabancı gelen bedenine yüklüyor. O sırada kendisine bir erkek gözüyle bakıyor.

"Hayatboyu" güncel sanatla yoğrulmuş. Filmde pek çok tasarım objesi ve sanat eseri görüyoruz...

Tasarım objeleri ve sanat eserleri, filmin kurmaya çalıştığı dünyanın ve ele aldığı karakterlerin doğal bir parçası. Mimar ve sanatçı bir çiftin evlerini nasıl dekore edecekleri üzerine düşünüp evi hazırlarken buna uygun eşyalar ve objeler seçmeye özen gösterdik. Yeşim Bakırküre'nin danışmanlığında, evdeki yaşanmışlık hissini zedelemeyecek şekilde, "Ela gibi bir karakter evini nasıl yapardı?" fikrinden yola çıktık. Bu obje ve mobilyalar dışında evin farklı köşelerine yerleştirilmiş pek çok sanat eseri de var filmde. Az önce de söylediğim gibi, Ela'nın ürettiği sanat eserlerinin, onun yaşadığı duygusal sıkışıklığı ifade etme gibi bir işlevi olmasını istiyordum. Bunun için, yeni sanat eserleri tasarlamanın iyi durmayacağını düşündüm ve yakından takip edip beğendiğim sanatçıların işlerinden senaryodaki dramatik işlevi doldurabilecek olanları seçtim. Filmde, Ela'nın duygusal açıdan kendini iyice açmazda ve zayıf hissettiği bir dönemde hazırladığı ilk iş için Ayşe Erkmen'in "Taş" işini referans aldım. Kırılgan bir cam üzerine yerleştirdiği devasa bir taşın Ela'nın o dönemde Can'a karşı olan hislerini çok iyi ifade edeceğini düşündüm. Yerinden kıpırdatılması zor olan bu ağır "taş" gibi Ela da Can'ı hayatından kolayca çıkartamıyor. Filmin sonlarına doğru gördüğümüz karma sergi için hazırladığı sis enstalasyonunun ilham kaynağı ise Ann Veronica Janssens'ın "Red, Blue, Green" adlı işi. Sis ve ışık oyunlarının insana oryantasyonunu tamamen kaybettirdiği ve klostrofobik bir etki yarattığı bu odaya girmesi, Can'ın filmin son bölümünde geçirdiği dönüşümü uç noktaya taşıyor. Evliliklerinin saplanıp kaldığı çıkışsızlık hissini daha derin bir şekilde algılamasını ve Ela'nın bu çıkışsızlıktan nasıl etkilendiğini daha iyi anlamasını sağlıyor. Aslında film için iki büyük sergi kurduk. Bunlardan biri, filmin başlarında Ela ve Can'ın birlikte gezdiği sergi. Bige Örer'in konseptini geliştirdiği, Bülent Erkmen'in tasarımını yaptığı "Görünmez Kentler" adlı bu hayalî sergi için Füsun Eczacıbaşı bize koleksiyonunu açtı. Diğer sergi ise Ela'nın filmin sonunda katıldığı karma sergi. Bu sergilerde Sarkis'ten Kutluğ Ataman'a, birçok sanatçının kendi izinleriyle orjinal işlerini kullandık.

Ela ve Can'ın yaşadığı ev karakterlerin arasındaki dinamikleri yorumlamamızda oldukça işlevsel. Evi seçerken ve daha sonra çekimler için evi tasarlarken görüntü yönetmeni Emre Erkmen'le hangi unsurlara dikkat ettiniz?

Senaryo fikrini geliştirdiğim ilk andan itibaren, Can'ın işinde çok başarılı bir mimar olması nedeniyle, çiftin muhtemelen Can'ın tasarladığı ve dekorasyonunda Ela'nın elinin hissedileceği bir evde yaşıyor olacağını hayal etmiştim. Tabii ev, filmdeki karakterlerin hayat tarzlarını ve zevklerini yansıtmalıydı. Onların hayata bakışlarıyla örtüşecek şekilde, görüntü ve sanat yönetiminde olduğu gibi, mekân seçiminde de mümkün olduğu kadar mükemmeliyetçi tercihler yapmaya ve mimarî dokusuyla öne çıkan yerlerde çekim yapmaya özen gösterdik. Mekân arayışımızı da buna göre şekillendirdik. Can karakterini geliştirirken mimar Han Tümertekin'le görüşmüş, onu gözlemleme fırsatı bulmuştum. Öncelikle Can için bir çizgi oluşturabilmek için hep Han'ın tasarladığı yerlerde çekim yapmak istiyordum. Ancak, daha ilk başta düşündüğümüz evi alamayınca bu fikirden büyük oranda vazgeçmek zorunda kaldım ve başka mimarların yaptığı evleri gezmeye başladık. Yine de Salt gibi Han'ın tasarladığı yerlerde çekim yaptık. Ayrıca Can'ın ofisi de Han'ın kendi ofisi. Bir dönem Han'la çalışmış mimar Hayriye Sözen'in tasarladığı, 48 metrekare üzerine kurulu dört kattan oluşan bu evi bulunca çok etkilendik. Emre

"Evin klostrofobik yapısına rağmen cam yüzeylerle parçalanmış olması, Ela (Defne Halman) ile Can (Hakan Çimenser) arasındaki saklambaç oyununa olanak tanıyor. Bir yandan da evin kutu gibi yapısı ve dış cephesinin cam oluşu, adeta fanusa konmuş bir çifti izlediğimiz hissini yaratıyor."

Erkmen'le, yatay ve geniş bir ev üzerine düşünmemize rağmen, bu evin doğru ev olduğuna karar verdik. Alan darlığı ve konstrüksiyonundaki cam kullanımı nedeniyle, çekim için çok zorlu bir ev olmasına rağmen, bunları farklı imkânlara dönüştürebileceğimizi düşündük. Evin klostrofobik yapısına rağmen cam yüzeylerle parçalanmış olması, Ela ile Can arasındaki saklambaç oyununa olanak tanıyor ve ev içinde birbirleriyle sadece kendi istedikleri kadar iletişim kurmalarına imkân veriyor. Bir yandan da evin kutu gibi yapısı ve dış cephesinin de cam oluşu, adeta fanusa konmuş bir çifti izlediğimiz hissini yaratıyor. Emre Erkmen'le çalışmıyor olsaydım, böyle bir evde çekim yapma konusunda bu kadar rahat karar veremeyebilirdim. Bugüne kadar kısa ve uzun metraj tüm filmlerimde birlikte çalıştık ve birbirimizi çok iyi tanıyoruz. Emre daha fikir aşamasından filme dahil olduğu için, senaryoya ve ne yapmak istediğime çok hâkimdi. Sadece filmin dünyasına uygun bir kamera ve ışık tasarımı yapma konusunda değil, filmin genel sanat yönetimi ve yapım tasarımını belirlemede de çok önemli katkısı oldu. En baştan, iki karakterin çevreden ve birbirlerinden saklamaya çalıştıklarına, gösterdiklerinden çok göstermediklerine odaklanma konusunda hemfikirdik. Kesintisiz ve uzun planlara dayalı bir sinematografinin onları gözetlemek için seyirciye daha fazla süre tanıyacağını düşündük ve buna uygun bir kamera anlayışını masa başında uzun süre çalıştık. Bu şekilde, girift mizansenlere dayalı uzun planlar, izleyicilerin oyuncuların duygu değişimlerine daha yakın hissetmelerini sağlıyor.

Kamera "Köprüdekiler"de gözlemci bir rol oynuyordu, "Hayatboyu"nda da karakterleri sıkça camların arkasından ya da evin dışından izliyoruz. Bu "röntgenci" kamera kullanım tercihinin çıkış noktası ne?

Bu, yine karakterlerin hayat tarzları ve ilişkilerinin o an bulunduğu durumla ilgili bir tercih. Emre Erkmen'le filmin görsel dünyası üzerine çalışırken, önceliğimiz karakterlerin hayata bakışını yansıtacak bir kamera anlayışı geliştirmek oldu. Bir yandan, karakterlerin hayatlarındaki küçük detayları keşfetmeye imkân tanıyan, bir yandan da dar bir evde, birbirlerine fiziksel olarak çok yakınken nasıl bu kadar uzak olabildiklerini anlamaya çalışan bir görüntü yapısı tasarlamak istedik. Dışarıdan çok mükemmel gözüken, ama yakınlaştıkça arızalarını farkedeceğimiz bir ilişkiyi anlatıyorduk. Buna uyacak şekilde karakterlerini belirli bir mesafeden gözetleyen, uzun planlara dayalı bir kamera anlayışında karar kıldık. Karakterlere daha fazla yakınlaşmak istediğimizde, kesme yerine, izleyiciyi karakterlere yavaşça yaklaştıracak, belli belirsiz hissedilen bir zoom hareketi kullandık. Bu da kamera kullanımının yarattığı röntgenci hissin artmasını sağladı.

Filmin pek çok sahnesinde karakterleri aynı mekânda ancak yatay ve dikey çizgilerle birbirlerinden ayrılmış vaziyette görüyoruz... Bu, karakterlerin birbirleriyle olan ilişkilerine yapılan bir vurgu mu?

Ela ve Can'ı yaşadıkları evde, sürekli bir yerden bir yere birlikte gittikleri arabalarında, gezdikleri sergide ya da kafelerde, kısaca fiziksel olarak birbirlerine çok yakın oldukları ya da olmak durumunda kaldıkları ortamlarda görüyoruz. Çiftin evlerindeki dikey ve yatay bölünmüşlük durumunu dışarıdaki mekân seçimlerinde de devam ettirerek, aralarındaki fiziksel yakınlığın aksine, birbirlerine ne kadar uzak olduklarını göstermek istedim. Bu tür yatay ve dikey düzlemlerle bölünmüş mekânlar filmin genel tasarım anlayışının bir parçası. Böylece aynı kadrajın içinde yanyana bile olsalar, onları dikey çizgilerle görsel olarak ayırarak hem psikolojilerini yansıtmak hem de aralarındaki sıkıntıyı seyiriciye sürekli hatırlatmak istedim.

Ela'nın kendini iyice açmazda hissettiği dönemde hazırladığı ilk iş için Ayşe Erkmen'in "Taş" işini referans aldım. Kırılgan bir cam üzerine yerleştirdiği devasa taşın Ela'nın Can'a karşı hislerini çok iyi ifade edeceğini düşündüm. Yerinden kıpırdatılması zor olan bu ağır "taş" gibi Ela da Can'ı hayatından kolayca çıkartamıyor.

"Hayatboyu"ndaki oyuncu seçimlerini yaparken nelere dikkat ettiniz?

"Köprüdekiler"de amatör oyuncularla çalışmış olsam da, diyalogların çoğu yazılmıştı, sahneler belliydi. Diyalogları amatör oyuncuların konuşma tarzlarına uydurarak revize ettik. Bu konuda yanlış bir algı var, insanlar amatör oyuncularla çalışıldığında yönetmenin tamamen doğaçlama bir şekilde filmi çektiğini sanıyor. Ama orada da profesyonel oyuncularla çalışmak kadar, hatta belki daha yoğun bir masabaşı çalışması gerekiyor. Tabii ki profesyonel oyuncularla çalışırken kamera ve ses kullanımı konusunda daha özgür olabiliyorsunuz. Daha milimetrik çalışabildiğiniz için sinematografik açıdan daha keskin, daha mükemmeliyetçi bir çalışma içine girebiliyorsunuz. Bunun da sinema dilinde farklı denemeler yapma konusunda size daha fazla alan tanıma gibi bir işlevi oluyor. Ama benim yaklaşımım, sinematografiden sanat yönetimine, mekân seçiminden oyuncu seçimine kadar, kurmak istediğim dünyaya ve anlatmak istediğim şeye uygun tercihler yapmak. Oyuncularla uzun süreli bir hazırlık dönemi geçirmeyi ve senaryoyu bu hazırlık döneminde onlara göre yeniden şekillendirmeyi tercih ediyorum. Oyuncu seçmesine gelmek istemeyen, uzun süreli prova sürecine girmeyen, rolün gereklerini sette verebileceğini iddia eden ya da kişisel kaygılarını canlandırdığı karakterin önüne koyan oyuncularla çalışmayı tercih etmiyorum. Bu nedenle "Hayatboyu"nda oyuncu seçim süreci çok uzun sürdü. Bu anlamda, Defne Halman'la tanıştığım için kendimi çok şanslı hissediyorum. Hem senaryoyu hem de Ela karakterini çok iyi anladı ve kendini tümüyle role teslim etti. Can karakterini bulmamız daha da uzun sürdü. Türkiye'de bu yaş grubunda çok fazla erkek oyuncu yok. Varolan oyuncuların büyük bölümü de tiyatro geleneğine fazla bağlı kaldıkları için, ses tonlarından vücutlarını kullanma biçimlerine kadar sinema oyunculuğuna pek uygun olmayan bir tarzları var. Erkek oyuncuların ilginç bir şekilde kadın oyunculara göre daha tutucu olduklarını ve risk alma konusunda korkak davrandıklarını da eklemeliyim. Can karakterini bulma sürecinde, zaman zaman çok çaresiz hissetsem de, Defne Halman'ın bu süreçte hep yanımda olması, vazgeçmememi sağladı. Zaten Hakan Çimenser'le tanışmamızı sağlayan da Defne oldu. Hakan da, rolün gerektirdiği sıkı disiplin içine girmeyi kabul etti ve iki ay boyunca Defne'yle yoğun bir şekilde çalışarak role hazırlandılar.

Bundan sonraki film projeniz belli mi?

Bir sonraki filmimin adı "Ansızın". Fikir aşamasında, Türkiye'de geçecek bir hikâye olarak kurgulamıştım. Ama senaryonun ilk versiyonunu yazarken, hikâyeyi Almanya'ya kaydırdım. Son noktada tamamen Almanya'da, Alman oyuncular ve ekiple çekmeyi planladığım bir projeye dönüştü. Görüntü yönetmeni yine Emre Erkmen. Şu anda senaryo üzerinde çalışmaya devam ediyorum. Bir yandan da başrol oyuncusuna karar verdim ve senaryo geliştirme sürecinde prova yapmaya da başladık. Hikâyesi hakkında konuşmak için henüz çok erken, ama genel olarak suçluluk duygusu üzerine bir film olacağını söyleyebilirim. Finansman aşamasında bir gecikme olmazsa, önümüzdeki sonbaharda çekimlere başlamayı planlıyoruz. ✚

Adet olduğu üzre, yıl sonunda dergiler ve internet siteleri seçim sandıklarını kurdu, gizli oy / açık sayım prensibiyle senenin en iyi albümlerini birbiri ardına duyurdu. Bazı müzik dergilerinin (Uncut, Mojo, Rolling Stone, Spin, Q, NME, Les Inrockuptibles, Wire, Clash), gazetelerin (Guardian), internet sitelerinin (Pitchfork, Quietus, AV Club, Stereogum) listelerindeki kesişim kümelerine bir göz atarak biz de senenin muhasebesini çıkarmış olalım:

Modern rock sahasında bir numaraya oturan ekip, sessiz ve derinden bir ilerleyişle Vampire Weekend oldu. Üç listede zirveye oturan üçüncü albüm "Modern Vampires Of The City", ekibin Afrikan rock'unda deneysel bir aşamaya tekabül ediyor. Kuşakdaşları Arctic Monkeys de "AM"le iki listenin başına yerleşerek ve diğer listelerin muhtelif numaralarına dağılarak kendilerine güvenenlerin yüzünü kara çıkarmadı. Arcade Fire ("Reflektor"), The National ("Trouble Will Find Me"), Queens Of The Stone Age ("...Like Clockwork") ve Deerhunter ("Monomania") pek çok listede yüksek rakımlarda kendine yer bulan isimler.

Fakat 2013 biraz da veteranların yılıydı. My Bloody Valentine 1991'den bu yana ilk albümü "m b v"yle hemen her listenin tepelerine kuruldu. David Bowie'nin sürpriz atağı "The Next Day"in girmediği liste neredeyse bulunmamakla beraber, iki listenin ikinci, başka iki listenin de üçüncü sırasına oturdu. Nick Cave ve yeni Bad Seeds ("Push The Sky Away"), Prefab Sprout ("Crimson/Red"), Manic Street Preachers (Rewind The Film") ve İngiliz kontenjanından Roy Harper ("Man and Myth"), 2013'ü en çok alkışla kapatan tecrübe sahibi isimler oldu.

Daha genç kuşak erkek şarkı yazarları arasında Bill Callahan, kendine has hülyalı rock'uyla Smog sonrası her albümüyle olduğu gibi "Dream River"la da sivrilmeyi bildi. Grubu

Haim

The Czars'dan sonra itirafçı şarkılarıyla kendine yeni bir rota çizen John Grant'in elektro-folkuna da "Pale Green Ghosts"la hakkı fazlasıyla verildi. "Wakin On A Pretty Daze"le indie prensi Kurt Vile listelerin üst orta sıralarına demir atarken daha ana akım bir kulvarda at koşturan James Blake de "Overgrown"la müzik dünyasında daha uzun yıllar tutunacağının sinyallerini verdi.

Yıl sonu listelerinde kadın gruplar ve şarkıyazarları üretken bir profil sergiledi. İngiliz post-punk'çılar Savages "Silence Yourself"le, Kaliforniyalı pop-rock üçlüsü Haim "Days Are Gone"la daha ilk albümde pek çok listenin üst sıralarına konuşlanmayı bildi. İngiliz folkçu Laura Marling ("Once I Was An Eagle"), orkestral elektronikasıyla Julia Holter ("Loud City Song"), kaotik ritmleriyle M.I.A. ("Matangi"), neo-r'n'b'ci Janelle Monae ("The Electric Lady"), arıza ve karanlık popuyla Sky Ferreira ("Night Time, My Time"), İngiliz usûlü soul'un yeni umudu Laura Mvula ("Sing To The Moon"), Yeni Zelanda'nın zamane popuna armağanı Lorde ("Pure Heroine") senenin parsasını toplayan amazonlar oldu.

Elektronik âleminde retro-fütüristik "Random Access Memories"le Daft Punk'ın bütün kupaları alacağı tahminleri tutmadı, ama gene de janrın şampiyonu onlar oldu. İngiliz ikili Disclosure da ilk albümleri "Settle"la onlardan aşağı kalmayıp listelerin ekseriyetinde kendine iyi mevkiler buldu. İsveçli sosyalizan ikili The Knife "Shaking The Habitual"la, yılların Pet Shop Boys'u "Electric"le kadri fazlasıyla bilinenler arasında. Kendi adlarını taşıyan ilk albümleriyle Londralı gürültü zanaatkârları Factory Floor, zekice çalımlarıyla Jon Hopkins ("Immunity"), melodik dans setleriyle James Holden ("The Inheritors) listelerin hallice sıralarına demir atıp İngiltere'nin elektronik dünyada bayrağı yükselttiğini tescil eden isimler.

Bir de şarkılarını elektronika / ambient temelinden yükselerek inşa eden gruplar var ki, başlarını These New Puritans ("Field Of Reeds") ve Boards Of Canada ("Tomorrow's Harvest") çekiyor. Quietus'un bir numarasına yerleşen Grumbling Fur ("Glynnaestra"), Thom Yorke'un süper toplama ekibi Atoms For Peace ("Amok"), Avustralyalı saykocular Jagwar Ma ("Howlin"), Kanadalı ikili Majical Cloudz ("Impersonator") bu dalgalı sularda gemisini sağlam yürüten ekipler.

Hiphop'un bu seneki kralı Kanye West "Yeezus"la sadece bu türün değil, tam üç yayının birincisi olarak tüm janrların kralı oldu. Senenin en çok alkışlanan albümünün tam tekmil eleştirisini bizzat Lou Reed'in kaleminden Bir+Bir sayfalarında bulacaksınız. Kanye West'i bıyıkları yeni terlemiş iki hiphop'çu, Earl Sweatshirt ("Doris") ve Chance The Rapper ("Acid Rap") takip ediyor. Daha tecrübeli iki isim, Kanada temsilcisi Drake ("Nothing Was The Same") ve Danny Brown ("Old") bu yeniyetme cesaretinin ardında kalsalar da haklarını almışlar.

Kanye West'ten Vampire Weekend'e, David Bowie'den Daft Punk'a, 2013'ün hülâsası kabaca böyle. Peki Türkiye'de ne mi oldu? Birinciliği kafadan Gezi külliyatı aldı elbette.

Daft Punk

David Bowie

Savages

Kanye West

Vampire Weekend

Arctic Monkeys

Epeydir plak şirketinin rafında duran dördüncü M.I.A. albümü "Matangi" nihayet gün yüzü gördü. Adını müzikten, sanattan, muhabbetten

sorumlu Hindu tanrıçasından alan albüm, Sri Lanka asıllı Mathangi "Maya" Arulpragasam'ın karakteristik ritm kaosunu, filtreli vokal oyunlarını, kekeme kelime cambazlıklarını olduğu gibi barındırıyor. İlk dinleyişte her zamanki gibi kafa ütüleyici gelen bu elektronik ses ve laf yığını bir zaman sonra insanı bir bulmaca merakına sürüklerken "Matangi", M.I.A.'nın en radyo dostu şarkılarından bazılarını da barındırıyor.

Bruce Springsteen'den bir nevi Büyük Buhran devrinde bayrağı yükseltecek, umudu perçinleyecek bir sürpriz albüm geldi: E Street Band'in yalım yalım yardırdığı "High Hopes"ta elektrikli gitar devrimci dayanışma mucibince Tom Morello'ya emanet. Suicide'dan The Saints'e cover'lardan, kıyıda köşede kalmış yahut stadyumları coşturagelmiş Springsteen şarkılarından, "American Skin (41 Shots)", "The Ghost Of Tom Joad" gibi evladiyelik parçaların yeni versiyonlarından oluşan "High Hopes"a Morello bir yakışmış ki sormayın.

Bachir Attar ve Jajouka'nın Üstad Müzisyenleri, Fas usûlü transın nelere kadir olduğunu bir kez daha gösteriyor. Beat kuşağının 1950'lerde keşfettiği Jajouka köyünün geleneksel müziği için Burroughs "dört bin yıllık rock'n'roll" diyordu. Brian Jones'un 1968 kayıtlarının yayınlanmasıyla hatırı sayılır bir şöhrete kavuşan bu müzik, avangard besteciler için vaha gibiydi. Medeski, Martin & Wood'un Martin'i Billy'nin öncülüğünde derlenen "The Road To Jajouka, A Benefit" albümünde Ornette Coleman ve Bill Laswell bu ekstatik flüt ve zurna deryasına yeniden dalarken, John Zorn, Marc Ribot, Lee Ranaldo, Flea gibi bir ekibin yanına DJ Logic'ten Londra Flarmoni'ye geniş bir müzikal skala da katılıyor. Albümden elde edilecek gelir Jajouka Vakfı'na bağışlanacak, yaşlanan üstadların bakımına ve bu sarhoş edici müziğin yaşamasına hasredilecek.

1969'da James Baldwin'le İstanbul'da rastgeldiği sırada Engin Cezzar ve Gülriz Sururi'nin "Düşenin Dostu" oyunlarının da müziğini yapan Don Cherry, o sıralarda tam da Ornette Coleman'la bir caz avangardı macerasından çıkmış, İsveç'i merkezine alarak dünyadaki sınırları elinin tersiyle silkelemeye başlamıştı. Bunu yaparken bütün iklimlerin havasına aynı iştahla dalabildiği içindir ki Oklahomalı bu büyük trompetçi Ergün Şenlendirici'nin tavrına şapka çıkarmayı bilmişti. Eagle Eye ve Neneh'yi müzik âlemine armağan etmiş Don Cherry, Lou Reed'den Ian Dury'ye, Sun Ra'dan Alejandro Jodorowsky'ye pek çok irfanı hür insanla çalıştı, ama Amerikan cazından kopma teşebbüsüyle dünya müziğinin temellerini müspet mânâda attığı devir herhalde tarihsel zirvesi olmuştu. "Live In Ankara" ve "Mu"dan hemen önce, 1968'de İsveç'te sendika okulunda kurduğu grupla yaptığı kayıtlar "Live In Stockholm" yeni yayınlandı. Okay Temiz ve "Maffy" Falay oralarda caz namına ne yaptı da bugün hâlâ konuşuluyor diye düşünenler, iki ismin de çaldığı bu kayıtlardan başlayabilir. Aralarda bir yerde "Şehnaz Longa" bile var.

Oklahoma'dan İsveç'e, oradan İstanbul'a uzanan ipek gibi yolu takip eden elbette ki Hakkâri'ye varır. "AB yolu Diyarbakır'dan geçer" belki ama, düğünün tavı da Colemêrg'de dövülür. Rojava düğünlerinde yirmi yıldır iptidaî synthesizer'larla rave ve halayın kralını yapan, nice gelinleri gözyaşlarına boğan, xerzanê'lerle damatları halaya durduran Ömer Süleyman'ın kadrini en son Björk bilince şu koca dünya da bu büyük müzikal mirasın modern imkânlarının farkına varmıştı. Şimdi nihayet Ömer Süleyman, düğün kayıtlarının, Björk remikslerinin ötesinde, kendi namına Brooklyn'de kaydettiği ilk tam albümüne imzasını attı. Punduna geldiğinde "Wenu Wenu"daki yedi şarkıya bizim buralarda çekilecek halayların dakikasını sayamayız. "Megri Megri"den bunalanlar, burada azla nasıl çok yaratılırmış, görebilirler. Brooklyn'den Rasulayn'a, Reykjavik'ten İstanbul'a çizilen kardeşlik nasılmış, sırrı "Wenu Wenu"da gizli. Barışa ve özgürlüğe böylesi bir ses eşlik ederse en güzeli.

İstanbul'da doğup büyüyen, Kürt ve Alevî kökenlerinden beslenen müzikal yatkınlığını Ege sularına doğru genişleten Çiğdem Aslan, 2000'lerin başından bu yana Londra'da klezmerden rebetikoya çeşitli türleri farklı ekiplerle icra ediyordu. İlk albümü "Mortissa" nihayet Asphalt Tango kataloğundan yayınlandı. "Aman Katerina Mou"dan "To Dervisaki"ye, "Çakıcı"dan "Uşaklı Kız"a Küçük Asya'yı harman eden 13 şarkıda Aslan'a ağırlıkla göçmen Rum müzisyenler eşlik ediyor. "Mortissa"da sterillik kaygısından arındırılmış, esasa yakın, kanlı canlı icralar var.

uzunçalar

Arcade Fire Reflektor
Billie Joe Armstrong & Norah Jones Foreverly
Brandon Benson You Were Right
Brigitte Fontaine J'ai l'onneur d'être
Broken Bells After The Disco
Cenk Taner Yoldan Çıkmış Şarkılar
David Crosby Croz
Doug Paisley Strong Feelings
Duman Darmaduman
Ed Harcourt Time Of Dust
Eminem The Marshall Mathers LP2
The Fall The Remainderer
King Krule 6 Feet Beneath The Moon
Kolektif İstanbul Kerevet
Lady Gaga Artpop
Lou Reed Ecstasy
Motörhead Aftershock
Mouse On Mars Spezmodia
Mulatu Astatke Sketches Of Ethopia
Mogwai Rave Tapes
Paul McCartney New
Rosanne Cash The River & The Thread
Sébastian Tellier Confection
Shantel Anarchy + Romance
White Denim Corsicana Lemonade

kısaçalar

Amanda Palmer Ukulele Anthem
Babyshambles New Pair
Beyoncé XO
Cate Le Bon Are You With Me Now?
Godspeed You! Black Emperor East Hastings
Jake Bugg Slumville Sunrise
Kinks Celluloid Heroes
Luke Haines Gene Voncent
(Rock'n'roll Mums and Rock'n'roll Dads)
Moby & Wayne Coyne The Perfect Life
Nancy Sinatra Cockeyed Optimist
Pixies Magdalena
Primal Scream Goodbye Johnny
Sansar Salvo 24. Şarjör
St. Vincent Birth In Reverse
Tigran Hamasyan The Spinners

müzik ekranı

Calle 13 & Julian Assange & Tom Morello Multi-Viral
Muhteşem gitarlı Filistinli kardeşimizin Morello'yla şahane düeti ve Assange rap'i, dünyanın koluşmuş düzenine, yolsuzluklara, medya manipülasyonlarına karşı:
youtube.com/watch?v=LqVBeMUjUrM
Tinariwen Toumast Tincha
Çöl blues'cularının yeni albümü "Emmaar"ın ilk klibi, o tane tane gitarların insanı bıraktığı yer gibi, uzak ve bitimsiz ufuklara açılıyor:
youtube.com/watch?v=bvFrCulCvgM
Stephen Malkmus & The Jicks Cinnamon and Lesbians
Hem düşmeden hem kalkmadan rock'un en zor dengesini çeşitlendirmekte mahir Malkmus'tan matrak cinaî portreler:
youtube.com/watch?v=fEH3ubfMw3M
Lana Del Rey Tropico
Klip değil, 27 dakikalık kısa film —kültür endüstrisinin tarihî ikonları vasıtasıyla Amerikan bilinçdışına yolculuk, Havva'nın macerası:
youtube.com/watch?v=VwuHOQLSpEg
Sky Ferreira Night Time, My Time
2013'ün en karanlık pop ritmlerinden bazılarını üreten Ferreira'nın albümüne adını veren şarkı, şarkıcının solgun seksapelinin altını çiziyor:
youtube.com/watch?v=6Y2Q2BkqGfw

DUMAN

Yeke Yeke Sınana Sınana

1 Haziran gazeteleri Gezi'yi "Taksim tahriki!", "İkisi de orantısız!", "Ne bu şiddet bu celal!" gibi başlıklarla görürken, bizim gönlümüzdeki manşet "Biberine gazına copuna sopasına eyvallah!"tı. Duman'ın Gezi'den altı ay evvel yazıp iki ay önce kaydettiği, 31 Mayıs akşamı internete koyduğu "Eyvallah", direnişin gür sesi, derin nefesi oldu. Nabzı politikanın nabzıyla beraber atan "Darmaduman" albümü ise eylülde çıktı. Dörtlüyle buluştuk, şarkıların ışığında memleket meselelerini konuştuk.

Söyleşi: Derya Bengi

Söyleşiyi kaydetmek için buraya gelirken her yerde boş kaset aradık, bulamadık. Nihayet bir dükkânda kalmış son üç taneyi aldık. Anlaşılan kaset devri tamamen kapanmış.

Kaan Tangöze: Çoğu kişi evdeki dolu kasetlerini attı, dağıttı. Benim de bir sürü kasetim var. Dinlemesem de atmıyorum, hepsini evde tutuyorum valla. Bizim ilk üç albümümüzün kaseti de çıkmıştı. Sonrakiler sadece CD olarak yayınlandı.

Batuhan Mutlugil: Hatırlıyor musunuz, sıkışınca kalemle sarardık. Çok dinlenen bir kasetse bazen kopardı, ince ince yapıştırma operasyonuna girerdik. Dinlerken, oraya ne zaman geleceğini bilirdik. Müzik bir tümsekten geçerdi. *(gülüyor)*

Neyle yapıştırırdınız?

Batuhan: Seloteyple ya da uhumsu bir şeyle.

Olur mu hiç? Bir şarkınızdan aklınıza gelmesi lâzım.

Kaan: Ojeyle! Tamam! *(gülüyor)*

Günlük hayatta nasıl müzik dinliyorsunuz?

Kaan: Bende artık daha çok arabada dinleme oluyor. Çünkü çocuk var. Çocuğu okula götür, okuldan al, stüdyoya git, gel. Arabada CD dinliyorum. Daha mp3'e geçemedim. Bilgisayarımda da hiç mp3 yok.

Cengiz Baysal: Bende mp3 var, ama arabada genellikle CD dinliyorum. Deezer, Spotify furyası da hoşuma gidiyor. Sabahları müzik setime kompüteri bağlıyorum.

Kaan: Mantıklı, ama ben daha geçemedim. Mağazaya gidip CD almayı, kartonetini incelemeyi hâlâ seviyorum.

Batuhan: Ben evdeysem en çok CD dinliyorum. Arabada iTunes teknolojisi yaptım kendime. Mesela Paul McCartney'in son albümünü ilk çıktığı gün iTunes'dan satın aldım, arabada iTunes bağlantısıyla dinledim. Paul McCartney, Elvis Costello gibi adamların yeni albümlerinin buraya gelmesi zaman alıyor. Oysa ilk çıktığında dinlemek benim için önemli.

Arî Barokas: Ben evde CD'den ya da plaktan dinlemeyi seviyorum. Çocuğum henüz bir aylık. Bugünlerde müzik dinlemeye hiç vaktim yok.

Hepinizin evinde pikap var mı?

Kaan: Evet, var. Ama yeni plak pek almıyoruz. Gençliğimizden kalanları dinliyoruz.

Batuhan: Yurtdışına çıktığımızda, belirli noktalardan gidip plak alıyorum. En son birkaç Steely Dan aldım mesela.

Kaan: Turnedeyken beraberce müzik dinliyoruz. Zaten hep beraber otel odasında oluyoruz. Bazen demolar dinliyoruz, bazen YouTube'dan bir şeyler açıyoruz.

Madem CD kartonetine bakıp incelemeyi seviyorsun, neden iki albümdür kapağa isim yazıp geçiyorsunuz? Yeterince kafa yormuyor musunuz?

Batuhan: İlk albümlerde kelle dizaynları vardı. Pek memnun değildik.

Kaan: "Duman I-II"de harflere geçtik. Plak kapakları bir sanattı eskiden. Plak kocamandı, o çizimlerin bir anlamı oluyordu. Gerçi şimdi Sony ısrar etti, "Duman I-II"nin plağını basacaklar. Kapakta nal kadar Duman diye yazacak. Düşünemedik onu. *(gülüyor)* Biz içindeki müzikle daha fazla ilgileniyoruz. Dışı da fazla rahatsız etmesin, algılaması kolay olsun, yeter. Son iki albümün kartonetini biz tasarladık, grafikerler uyguladı. Bir sonraki albümde bu çizgiden çıkabiliriz: Bir manzara resmi koyabiliriz, takvim yaprağı gibi. *(gülüyor)*

Müzik tarihinde gözünüzün önüne gelen en iyi kapaklar hangileri?

Kaan: (*düşünüyor*) Santana'nın "Abraxas"ı, Led Zeppelin'den kayalıktaki kızlar ("Houses Of The Holy"), Miles Davis'in kapakları, Pink Floyd'dan iç içe pencereler ("Ummagumma"), üçgen ("Dark Side Of The Moon"), Beatles'tan "Sgt Pepper's"... Nerde o dönemdeki lezzet? Gerçek bir sanat patlamasıydı.

Cengiz: Benim aklıma Miles Davis'in "Bitches Brew" albümü geliyor. Küçükken Electric Light Orchestra'nın kapaklarını severdim.

Arî: Ben Nirvana'nın "Nevermind"ı diyorum. Malûm, bebek olunca. *(gülüyor)*

"Yürek"in klibinden bahsedelim. Galiba ilk defa bir klipte siz gözükmüyorsunuz.

Kaan: Evet, en büyük hayalimizdi. Aslında askere gittiğimiz dönemde "En Güzel Günüm Gecem"e fanlar kendi aralarında eğlence olsun diye kuklalı bir klip çekmişti. Daha sonra plak şirketi official olarak yayınladı. "Yürek" Berkun Oya'nın fikriydi. Berkun'u ve Olmadı Kaçarız ekibini seviyoruz. Onlar yapsın istedik. Ne yaparsanız kabulümüzdür, dedik.

Berkun Oya daha önce hiç klip çekmiş miydi?

Kaan: Çekmiş. Tesettürlü, mini etekli bir kızın gözüktüğü bir klip, Portecho'nun bir şarkısı için. Tabii hemen yayından kaldırılmış. Bunu sonradan öğrendik. Klip tecrübesi olduğu için değil, düşünce tarzını kendimize uygun bulduğumuz için Berkun'u istedik.

Batuhan: Kısa film mantığında bir şey yapalım fikrinden yola çıktık.

Kaan: Bir senaryo olsun istiyorduk. Çünkü bizim klipleri çeken herkes tekniğiyle, ışığıyla ilgileniyordu. Senaryo hep gümbürtüye gidiyordu. Berkun'un kafasında öyle alternatifler vardı ki, şimdi hiç girmeyelim o konuya. Politik havanın esintisiyle, çok daha sert senaryolar düşünüyordu. Politik sözü olan bir klip teklif etti. Ama "Yürek" şarkısının politikayla bir alâkası yok. Albümde politik olmayan az sayıda parçadan biri.

Neden politik olmayan şarkıya politik klip düşünmüş?

Arî: Tezat gibi düşünmüş. Böyle şarkıya böyle klip, dercesine. Zaten kendi tarzında bir absürdlük var. Ama o kadar sert parça dururken "Yürek"e sert klip dengesiz kaçacaktı.

Batuhan: Aslında bir aşk hikâyesiyle politikayı kendi çapında güzel oturtmuştu.

Kaan: Ama sonuçta bu izlediğiniz klipte karar kıldık. Berkun, gördüğünüz ne varsa hepsini baştan sona bize anlattı ve aynısını çekti. Daha anlatırken bile son sahneden çok etkilendik.

Oyuncu kim?

Arî: Oyuncu değil. İsmail abi. Sanıyorum Karaköy'de bir otoparkta çalışıyor.

Kaan: Ses tonu da acayip bir abi. Bence gerçek bir filmde de oynamalı.

Berkun Oya deyince, Büyük Ev Ablukada da geliyor akla. Onları nasıl buluyorsunuz?

Kaan: Çok seviyoruz. Özellikle gitarist Cem'le (Afordisman Salihins) senelerdir tanışıyoruz. Bartu'yla (Küçükçağlayan) beraber ikili olarak yaptıkları ilk demolarını getirmişti, daha o zamanlarda bir ışık vardı. Zaten sonra grup aldı başını gitti. Harbiye'de bir kere arka arkaya çaldık, bizim konser öncesi onları hep beraber seyrettik.

Nasıl tarif edersiniz Büyük Ev Ablukada'nın müziğini?

Arî: Bir şeylere benzeterek tarif etmek, bir çerçeve çizmek istemem. Özgün olduklarını düşünüyorum. Kendi müziklerini yapıyorlar. Dinlediğimde, içinde Doors falan duyuyorum, mutlaka güzel müziklerden bizim gibi etkilenmişlerdir.

Kaan: İnsan her zaman bir şeye benzete benzete algılar sonuçta. Groove'a dayalı, ritmi güzel taşıyan, trans haline sokan bir müzik diyebilirim. Çevremizde çok rastlanan bir şey değil.

FOTOĞRAF: MUHSIN AKGÜN

Arİ: Bartu tiyatrocu olduğu için, bunun etkilerini de müziğe koyabiliyor. Bu da bir özgünlük.

Kaan: Şiirsel, bol sözlü, kendileri gibi esprili parçalar. Happening gibi geçiyor konserleri.

Başka ilginizi çeken grup ya da şarkı var mı şu sıralar Türkiye'den?

Batuhan: Demirhan Baylan'ın "Sinyal" albümü hoşuma gitti. Evde tek başına yaptığı bir albüm. "Doldur" uzun zamandır dinlediğim en iyi Türkçe şarkı.

TRT'de Fuat Güner'le birlikte yaptığınız program çok ilgi gördü. Neden "Neye Niyet Neye Kısmet"i cover'lamayı tercih ettiniz?

Kaan: Çok güzel bir parça, eskiden beri severdik. Programa çıkan herkes, konsept gereği, Fuat abinin bir bestesini söylüyor. Herkes genellikle "Yalnızlık Ömür Boyu"yu veya "Sakın Gelme"yi seçmiş. Biz farklı bir parça istedik. Şarkıda bir southern havası vardı, o havaları iyi biliriz.

Duman şarkılarında "vay"lar, "of"lar, nidalar çok önemli. O programda "Neye Niyet Neye Kısmet"i de "nidalı" okudun.

Kaan: Şarkıyı söylerken melodiyi akıtmanın en estetik yolu bence. Bir ritm duygusu katıyor. Halk türkülerinde çok vardır. Nida da bir şey anlatıyor, anlamı tamamlıyor.

Cengiz: Nidalar hakikaten ritmik akışın bir parçası. Nida olmasa belki James Brown funk'ı olmazdı. Neredeyse bir aranjman gibi. Müziği ileriye doğru iten bir şey.

Orhan Gencebay tribute albümü için "Gönül"ü nasıl seçtiniz?

Kaan: Başka parçalar da düşünüyorduk. Ama düşünmemiz biraz uzun sürünce, diğer sanatçılar tek tek hepsini kaptı. "Gönül" nasıl olduysa boşta kalmıştı, hemen atladık.

Batuhan: İlk albüm döneminde, 10 parçamız dışında sahnede çalmak için ekstra parçalara ihtiyacımız vardı. "Gönül"ü de çalsak mı, diye düşünmüştük. Aynı dönem stüdyoda "Batsın Bu Dünya"yı da prova etmiştik.

Kaan: Geçen yıl, ilk olarak, orijinaline paralel, daha sadık bir kaydını yaptık "Gönül"ün.

Orhan Gencebay versiyonuna mı sadık, yoksa Zerrin Özer versiyonuna mı?

Kaan: Yok artık! *(gülüyor)* Orhan Gencebay versiyonuna yakın. Parçayı irdelemek için en güzel sistem, orijinalini birebir çalmak. Bu her cover şarkıya uyguladığımız bir yöntem. Bütün bağlamaları, ritmleri orijinali gibi çaldık.

Biber gazı sıksanız da, üstümüze çıksanız da eyvallah, biz gene direnişimizi yapacağız. Kimseye eyvallah etmeyiz.

Bağlama mı çaldınız?

Batuhan: Benim bağlamam yok, ama Baba bağlamada ne çalmışsa, aynısını gitarda çaldım. Bayağı bir vaktimi aldı çeyrek sesler.

Hiç düşündün mü bağlama almayı?

Batuhan: Ari'de var, Kaan'da da var.

Arİ: Evde bir sürü müzik aleti var. Kurcalamayı severim. İki bağlamam var, akordeonum, udum var. Mızıkalarım zaten var. Bağlamayı Duman'ı kurduğumuz sıralarda almıştım. Hatta Yüksekkaldırım'dan bazı egzersiz CD'leri de aldım.

Kaan: Ben bağlamamı birkaç sene önce aldım. Kendi kendine takılıyorsun, belki çalamıyorsun, ama oradan bir beste gelebiliyor sana. Tek tel seni bir yerlere götürüyor. Oradan gelen melodiyi gitara adapte edip kompoze hale getirebilirsin. Bağlamada bulduğum bir tema, ileride bir beste olarak karşınıza çıkabilir. "Kolay Değildir"i gitarla besteledim, ama sonra bağlamaya uyarladım kendimce.

Arİ: "Kırdın Kalbimi", "Halimiz Duman" gibi şarkılara ben de aynısını yapıyorum. Tam çalamıyorum, ama o şarkıları bağlamada duymak hoşuma gidiyor.

Türkü barlarda bağlamayla Duman şarkıları çalınıyor mu?

Kaan: Hozan Beşir "Bu Akşam"ı söylüyor mesela. İnternette gördük.

Bir süredir konserlerde Neşet Ertaş'tan "Neredesin Sen"i okuyorsunuz.

Kaan: Vefatıyla birlikte başladık. Konser girişlerinde kısa bir dörtlük söylüyorduk. İrlanda'da kayıttayken, bir sabaha karşı kafamız dağılsın diye "Neredesin Sen"i çalıp kaydettik. Ahmet Güvenç geçen yıl Barış Manço yorumlarından oluşan "Göğe Selam" isimli bir derleme albüm yapmıştı. İkincisini yapabilirse, içinde başka sanatçıların şarkıları da yorumlanacak. Biz de "Neredesin Sen"in o kaydını vereceğiz. Şarkının toplamı üç kuple, kayıtta ikisini söyledik.

Neden? Tamamını çalmaya üşeniyor musunuz? Daha önce "Manası Yok", "Aman Aman" gibi

kendi şarkılarınızı da kısaltmıştınız.

Kaan: Sorma! Sahnede "Aman Aman"ı ilk çalarken, attığımız kupleyi okumuştum dalgınlıkla. *(gülüyor)*

Arî: Türkü formatlı bir şarkıyı gitar-bas-davullu bir rock grubuna göre aranje ettiğin zaman, o aranjmanın kendine göre bir doygunluk süresi var. Bir süre sonra kendini dinletmez bir hale gelebiliyor.

Kaan: Elinde tek gitar olsa üst üste yedi kupleyi de kolayca söylersin. Aşık Veysel'in "Kara Toprak"ını da üç-dört kuple söylüyoruz, aslı 10'dan fazla.

Halk müziği sanatçıları arasından başka kimleri dinliyorsunuz?

Kaan: Mahzuni Şerif, Arif Sağ, Ali Ekber Çiçek... En son Mahzuni Şerif'in üçlü CD setini aldım. Arabada sürekli dönüyor.

Ufaklıklar ne dinliyor?

Batuhan: Benimki artık ufaklık değil. Lucas 12 yaşında. Yeni gitara başladı. Bakalım nereye kadar gidecek? Bizim albümleri seviyor. Şu an her şeyi dinleyebilecek durumda. Babam ona blues'lar dinletiyor. Geçen gün ben Santana dinlettim, o da bana Muse dinletti. Annesi de rock seviyor zaten... Lucas'yı bazen tekno ya da DJ müziği dinlerken yakalıyorum. "Oğlum, bunlar ne böyle?" yapmıyorum. Gerçi duyunca şöyle bir hararet basıyor bana. *(gülüyor)*

Kaan: Hakan üç yaşında. Şimdilik rock'çı. Arabada onun yüzünden Duman CD'si bulundurmak zorundayız. Duman'ı değiştirirsen ağlamaya başlıyor.

Batuhan: Arkada kendi koltuğuna oturuyor, biraz camı aralıyor, boyu kısacık olduğu için dışarıdan kimse onu görmüyor. "Baba, sesi aç" diye tutturuyor. Mecburen açacaksın. Sanki Kaan direksiyonda tek başına yüksek sesle Duman dinliyormuş gibi bir görüntü! *(gülüyor)*

Kaan: Allahım inşallah biri görmez diye dualar ediyorum. *(gülüyor)* Bazen arabada klasik müzik koyuyorum. Belki kulağına bir şeyler dolar. Bize yapmadılar, bari biz yapalım. *(gülüyor)*

Duman şarkılarından en çok hangisini seviyor Hakan?

Kaan: İlk "İyi de Banane" vurdu onu. Şimdi "Eyvallah"ı seviyor. İnternette "Eyvallah" için yapılan Gezili bir klip dolanıyor. Geçenlerde onu seyredince negatif bir etki yaptı üzerinde. "Baba, bu ateşler, bu insanlar?.." diye sordu. Demek ki kafasında başka türlüydü parça.

"Boşu Boşuna", "Nem Kaldı"... Mahzuni Şerif'in politik parçaları İngilizceye çevrilebilse Bob Dylan'a eşdeğer olduğu görülür.

Direnişten önce de vurma eylemi vardı bizimkinin. Tencerelere, ona, buna sürekli vuruyordu. "Oğlum, komşular rahatsız olur, vurma, kafamız şişti" desek de dinletemiyorduk. Gezi'yle birlikte herkes camlara çıkıp vurmaya başlayınca, bu sefer biz kendi ellerimizle ona verdik bir tencere. Sonunda hepiniz benim dediğime geldiniz diye düşünmüştür herhalde. *(gülüyor)*

"Eyvallah"ın öyküsünü anlatır mısın? Uykusuz'daki bir karikatürde biri sana şöyle diyordu: "Nasıl birdenbire bir gecede şarkı besteledin abi? Biz seni ağırkanlı sanırdık, meğer Speedy Gonzales gibi adammışsın."

Kaan: *(gülüyor)* Evet, ilk başta şarkıyı Gezi için yaptığımız zannedildi. Bir yıl falan öncesinde bestesi vardı, sözleri yoktu. Genellikle şöyle beste yapıyorum: Türkçe sözleri kafadan atarak melodiyi yazıyorum. Başından beri "eyvallah" kelimesi dilimdeydi. Neye eyvallah dediğimi ben de bilmiyordum. Üç-dört yıldır biber gazı, polis şiddeti zaten hayatımızda. Şarkıyı bitirmeye çalışırken ODTÜ olayları oldu. Başbakan'ın ODTÜ ziyaretindeki protestoların polis tarafından bastırıldığı sıralarda, bizim de bir Ankara konserimiz olduğu için, sıcağı sıcağına o atmosferi yaşadık. Böyle olayları zaten gazeteden, televizyondan takip ediyorduk, içimiz acıyordu.

Bu melodiden politik bir şarkı çıkacağını hissetmiş miydin?

Kaan: Öyle yola çıkmadım, ama protest bir yan sezinledim. A bölümünün çok yumuşak akan bir melodisi var. Politik olması aslında bir tezat. Ama iyi işledi. Sözleri bir hayaldi. Derken, o hayal gerçek oldu Gezi'de. Vay be, dedik. Mart ayında İrlanda'da kaydettik parçayı. Gezi'den birkaç hafta önce YouTube'a koymak istedik. Çünkü Emek Sineması eylemi, 1 Mayıs derken, o ara polis şiddeti bakımından bayağı gaza basılmıştı. Polis gazı sıkıyor, parça elimizde bekliyor, "hadi verelim" diyoruz, "gerek yok, önce albüm çıksın" diyor şirket. Gezi başladığında Amsterdam'daydık, dayanamadık, oradan yolladık.

"Sınana Sınana", afro-beat ritmlerinin bir tık ötesinde, Hint ritmleri gibi de swing ediyor. Bizim bazı oyun havalarımıza da benziyor. Kaşık havası mesela.

Bugünden bakınca, ne "Eyvallah"ı Gezi'siz düşünebiliriz, ne de Gezi'yi "Eyvallah"sız. Etle tırnak gibiler.

Kaan: Evet, inanılmaz bir şans, bir birleşim oldu.

Batuhan: Biz olayların altıncı günü Türkiye'ye döndük. Gezi Parkı'na gittiğimizde şarkının herkes için ne anlama geldiğinin farkına vardık. Herkes "Eyvallah"ı söylüyordu. Resmen utandık.

Kaan: Bir gün akşama kadar kaldık Gezi'de. Sloganlar attık, yürüdük, gezdik, oturduk, sohbet ettik, mikrofondan yapılan konuşmaları dinledik. Yaşlısından gencine, çocuklarıyla gelmiş aileler... Ortak bir dil vardı. Özgürlük dili diyebiliriz. Başbakan öyle ağır konuşmalar yaptı ki, bu kadar değişik insanı bir araya getiren bizzat o oldu. Evindeki insan bile rencide oldu, "yuh artık, bu kadar da olmaz" dedi. Polis şiddetini de buna ekleyin...

Batuhan: Birbirlerini her gördükleri yerde parçalamak isteyen takım taraftarları orada omuz omuzaydı. Namaz kılanları solcular korudu. Akla hayale gelmeyecek bir barış noktasıydı.

Kaan: Çarşı olmasa o kadar insan helâk olurdu orada. Aramızda Beşiktaşlı yok, ama Gezi'den sonra Beşiktaş'a sempatimiz çok arttı.

Şarkıyı kaydederken bunun bir hit olabileceğini hissettiniz mi?

Kaan: İrlanda'da kayıtları James Durkin yaptı. İrlandalı oldukları için doğuştan bir protesto geleneğinin içindeler. James sözleri de her seferinde sorar. "Polis, molis, şiddet middet" deyince hemen havaya girdi. Bilgisayardan bir polis zulmü fotoğrafı indirdi, kaydı yaparken ekrana verdi. Daha ortada ne Gezi var, ne bir şey. Aylar sonra telefon etti: "Yahu biz sadece bir parça yaptık sandık, ama sizin ülkede ayaklanma çıktı!" *(gülüyor)*

Neden "eyvallah" diyeceklerine "illallah" demediler diye size sitem edenler varmış.

Kaan: Bizim parçalarda hep bir tezat var. "İyi de Banane", "Özgürlüğün Ülkesi", "Manası Yok"ta da aynısını görebilirsin. Böylesi daha vurucu. Ne demek istiyor diye insan üzerine düşünebiliyor. Pozitif tarafından da bakabilirsin: Siz biber gazı sıksanız da, üstümüze çıksanız da eyvallah, biz gene direnişimizi yapacağız. "Kimseye eyvallah etmeyiz" anlamına geliyor aslında.

Müzik tarihinde sevdiğiniz protest şarkılar hangileri? "El Pueblo Unido"dan "Imagine"a kadar yolu var.

Kaan: Ben de o zaman "Commandante Che Guevara" diyeyim, iyi hatırlattın. Bob Dylan'dan "Masters Of War"u çok severim: "Mezarınızın önünde bekleyeceğim, öldüğünüzden emin olana kadar" diye bitiyor sonu. Başyapıttır. Mesela Woody Guthrie'den "Dead or Alive"ı ara sıra stüdyoda çalarız.

Türkiye'den?

Kaan: Aklıma "Ceviz Ağacı" geliyor. Cem Karaca'nın Nâzım Hikmet'ten yaptığı. Onu da bir ara sahnede çalalım demiştik, ilk albüm zamanında.

Batuhan: Satın aldığım ilk kasette vardı "Ceviz Ağacı". Eve Cem Karaca kasetiyle gittiğimde küçük bir şok yaşanmıştı. Babaannem "nerden buldun bunu?" diye sordu. Ben gayet normal dinliyordum, ama babaannem bana anormal bir şey dinliyormuşum hissini verdi. *(gülüyor)*

Kaan: Mahzuni Şerif'in "Boşu Boşuna"sının sözleri çok iyi: "İsa Meryem'e mi kaldı? / Musa asadan ne buldu? / Süleyman bir sultan oldu / Saltanatı boşu boşuna..."

Batuhan: "Nem Kaldı" var bir de Mahzuni'den. Onun politik parçaları İngilizceye çevrilebilse Bob Dylan'a eşdeğer olduğu görülür.

Albümün ismi neden "Darmaduman"?

Kaan: Gezi olaylarından sonra koyduk. Epey politik şarkı var, üstelik temposu yüksek şarkıların sayısı fazla. İçinden "duman" da geçiyor. Ortalığın darmaduman olması gibi bir anlamı var. Bir kaos ortamı.

13 yıl önce, grubun ismini koyarken Duman'a alternatif bazı isimler düşündüğünüzü söylemiştiniz. Ama hiçbirini ağzınızdan alamamıştık. Belki artık söylersiniz.

Kaan: *(gülüyor)* Demek bir bildiğimiz varmış ki vermemişiz. Boşver, bizde kalsın.

Tiyatrocu Işık Yenersu'lar dört kardeşlermiş. Biri Ateş, biri Alev, biri Işık derken, en küçüğe Duman ismini koyacaklarmış. Aile isyan edince, sonunda çocuğun ismi İbrahim olmuş.

Kaan: *(gülüyor)* Biz de ismimizi Duman koymasaydık, İbrahim koyacaktık!

"Darmaduman" şarkılarında biraz dolanalım. "Seviyorsan İnanıyorsan" politik bir şarkı olmamasına rağmen direniş ruhundan izler taşıyor.

Kaan: Sevmek bir tek aşka dair değil. İnanmak da olayın içinde. "Bilirim kırıcan zincirleri, yıkıcan meydanları..." Bir isyan döneminden geçtiğimiz için bilinçaltında öyle çıkmış sözler.

"Gözleri Kanlı"dan bahsedelim.

Arî: Bir düşünce suçlusunu, bir şeyler yazdığı için içeri giren bir insanı düşündüm. Bunu çok rahatsız edici buluyorum. Bulduğum bazı laflar o yöne gidince, şarkının tamamını bu konuya ayırdım.

Kaan: Döneme de, albüme de cuk oturdu.

"Köpekler"?

Kaan: Çoğu insan, bu şarkı Hrant Dink'e mi yazıldı diye soruyor. Faili meçhuller bitmek tükenmek bilmiyor tarihimizde. Gazeteciler, Uğur Mumcular, Hrant Dinkler... Beş senedir kendi kendime çaldığım bir melodiydi. "Eyvallah"ın sözlerini yazdıktan sonra, birdenbire bunu da aynı atmosferde yazmış oldum.

"Oteli kökünden yakmalılar ki / Senin için ölsün yarınlar" diyorsun şarkıda. Bu Madımak'tan bahsettiğiniz ilk şarkı değil.

Kaan: "Manası Yok"ta, "Ah bu diyarda kimi yakmışlar, saygıdan geçen yolu yakmışlar..." diyorduk.

Batuhan: Geçmişe yönelik hafızam pek net değildir. Ama Sivas olaylarının, merdivenden dehşetle kafalarını uzatan, canını kurtarmaya çalışan insanların görüntüsü hiç gözümün önünden gitmiyor o günden beri.

Kaan: Gezi bu anlamda da bir milât. Artık geçmişin karanlık dönemleri daha derinden tartışılmaya başlandı bence.

Sizin şarkılarınızla büyüyen genç nesil Gezi'de başroldeydi. Siz yıllardır o gençliğin çıkışsızlığını, "içi dapdar, beyni başı patlar" gibi sözlerle tarif ediyordunuz.

Kaan: Biz de içindeyiz bu gençliğin. İlk albümü '99'da yaptığımızda 25-26 yaşlarındaydık. O zaman bizi 16'lıklar da dinliyordu. Şimdi 40'lara geldik, bugünün 16'lıkları bu sefer son albümümüzü dinliyor.

Batuhan: Çok apolitiksiniz diye bizim jenerasyona da yüklenmişlerdi zamanında.

İlk albümünüzdeki "Dönek" böyle bir hesaplaşmanın şarkısıydı.

Kaan: '80 öncesi ve '80 sonrası iki jenerasyonun tarihinden bahseden bir şarkıydı. "Dönek"te anlatılan, '80 sonrası doğan, büyüyen, '68'e imrenen çocuklar şimdi Gezi'yi yaptı. "Biz sonradan doğduk / Okuduk dinledik / İmrendik abarttık" diyorduk. Okuyup dinlemekte fayda varmış demek ki. *(gülüyor)*

Gezi direnişinin altında yatan nedenlerden biri de kentsel dönüşüm, İstanbul'un değişimi, talanı. Ne düşünüyorsunuz?

Batuhan: En basitinden, benim ilkokulum yıkıldı, rezidans oldu. Kaan'ın ve Ari'nin okuduğu Şişli Terakki, City's oldu, en popüler AVM'lerden biri.

Kaan: Emek Sineması tam örneğidir. O bir semboldü.

Ari: Şehrin hafızasıydı Emek.

Batuhan: II. Dünya Savaşı'nı yaşamış şehirler yerinde duruyor. Biz savaş geçirmemiş bir ülkeyiz, ama her şey kolayca siliniyor.

İstanbul'da iki gar var. İkisinden de artık tren kalkmayacak. Kimbilir kimlerin eline düşecek. Bunu aklınız alıyor mu?

Kaan: Evet, Gezi'nin temelinde bunlar da var. Ama o geniş kalabalıklar bu kadar detaylı düşünüp oraya gelmiş değiller. Ağaçlar için kendini feda eden insanlara yapılan zulmün üstüne, başbakanın tuz biber ekmesiyle oldu her şey. O lafları herkes kendi şahsına edilmiş bir küfür gibi algıladı. Ama kesinlikle kentin nereye doğru gittiğini insanlar düşünecek, farkına varacak bundan sonra.

Çocukluğunuz Büyükada'da geçti. Bugün Ada'yı karayoluyla şehre bağlamayı düşünen aklıevveller bile var.

Ari: Şimdi doğalgaz getirmek istiyorlar. Doğalgaz bağlanınca şehirleşme de beraberinde gelecek. Büyük ve korkutucu bir değişim olacak. Yassıada'yı turizme açacaklarmış. Yassıada'nın adı da değişti. Bu, hafızayı silmek demek. Her şeyi resetlemek demek.

Kaan: Ben "Darmaduman"daki şarkı sözlerinin çoğunu Büyükada'da yazdım. Elektrikli bir ısıtıcının ısıttığı küçük bir odada...

"Sınana Sınana"dan da bahsedelim biraz. Diğer şarkılara oranla çok farklı bir deney.

Cengiz: Hepimiz Fela Kuti'yi çok seviyoruz, afro-beat tarzını seviyoruz. Fela aynı zamanda çok güçlü, karizmatik, politik bir karakter. Ama bir ritmci olarak konuşursam, Afrika müziği bir okyanus. Şarkının esinlenme noktası afro-beat. Afrikalı olmadığımıza göre aynısı olması imkânsız. Biz burada kendi versiyonumuzu çalıyoruz. Benim enstrümantal albümlerimden birinde "Arap Bacı" diye bir parça vardı. Afrika klavyesi üzerine bir davul doğaçlaması. Bunlar Afrika müziği üzerine benim izlenimlerim. Aslında "Sınana Sınana", afro-beat ritmlerinin bir tık ötesinde, Hint ritmleri gibi de swing ediyor. Bizim bazı oyun havalarımıza da benziyor. Kaşık havası mesela.

Hiç Fela Kuti dinlememiş birine neyle başlamasını tavsiye edersin?

Cengiz: Eğer hiç dinlememişse, Fela Kuti'nin davulcusu Tony Allen'la başlasın bence. Sonra yavaş yavaş Fela Kuti'ye geçebilir. Fela Kuti'nin çok sert, politik tavırlı konser performansları da var.

Kaan: YouTube'a Fela Kuti yazsınlar, '70'lerden herhangi bir parçayı dinlesinler. Zaten bir şarkı 20-25 dakika sürer. Trans gibi. Bıraksınlar kendilerini. Adam hem saksofon çalıyor hem de saksofon çalar gibi şarkı söylüyor. Fela'ya değil de, Afrika müziğine giriş diyorsan, "Yeke Yeke"yle girsinler. En rahat giriş. Kim sevmez ki o parçayı?

AKM müthiş bir fotoğraftı. O fotoğrafa her zaman coşkuyla dönüp bakılacak. Devlete boyun eğmiş bir halk vardı. Bu kırıldı.

"Sınana Sınana" melodisinin politik bir şarkı olacağına aklın nasıl kesti?

Cengiz: Afro-beat zaten politik müziğin bir parçası bence. Aklımda önce müzik vardı, sözleri sonra yazdım. Aslında pek Türkçe gibi tınlamıyor. Heceleri kullanarak, Türkçe değilmiş de Afrika diliymiş gibi bir hava yaratmaya çalıştım. Heceleri perküsif bir enstrüman olarak düşündüm. Türkçenin dışında bir akış yaratıp, Türkçe sözler yazıp söyledim.

İlk sen mi söyledin?

Cengiz: Evet. Demoları utanarak da olsa kendi sesimle kaydederek getiriyorum arkadaşlara.

Cengiz nasıl şarkı söylüyor?

Kaan: Ona kaset yapacağım. *(gülüyor)* "Aynen böyle basalım" dedim, ilk dinlediğimde. Ne melodiyi ne de tek bir kelimeyi değiştirdim. "Ona buna şuna, kana kana yalana..." Bunu neden değiştireyim? Al da at dercesine pas verdi. Boş kaleye yuvarladım topu. *(gülüyor)*

ODTÜ konserleriniz anlatıla anlatıla bitirilemiyor.

Kaan: Oradaki bütün konserlerimiz kalabalık oluyor. Şimdi Vişnelik diye çok güzel bir konser alanı var, ama asıl tribünlerinde "Devrim" yazan ODTÜ stadında çalmak harika. Haziranda "Eyvallah"ı ilk defa ODTÜ'de canlı çaldık. O günlerde Kızılay'a, Tunalı Hilmi'ye, Kuğulu'ya da gittik. Tam bizim arkamızdan, geceyarısı ortalık karışmış.

Mesela Bruce Springsteen'i her yerde el üstünde tutarlar, ama en çok İspanya'da. Çünkü Franko döldükten sonra İspanya'ya gelen ilk rock yıldızıymış. Sizin de ODTÜ'lülerle aranızda özel bir bağ mı oluştu?

Kaan: "Searching For Sugar Man" belgeseli geldi aklıma şimdi. Rodriguez de Güney Afrika'da farkına varmadan politik bir figür haline gelmiş... ODTÜ politik geleneği taşıyan bir okul. McDonald's eylemini hatırlıyorum mesela. Şimdi malûm, içinden yol geçirmek istiyorlar. En yoğun onlar yaşıyor baskıyı. Gezi'den önce de öyleydi. ODTÜ konserlerimiz bol sloganlı oluyor. Artık "Çapulcu Duman" tezahüratıyla sahneye çağırıyorlar. Bir iltifat olarak. *(gülüyor)*

Farzedelim ki Gezi direnişi falan hiç yaşanmadı. Böyle politik bir albümle dıpdızlak kalmayacak mıydınız ortada?

Kaan: Müzik tanrıları bizi korudu. *(gülüyor)* Bence bu konular yine algılanırdı, belki bu düzeyde etki yapmazdı. Üç-beş yıldır herkes politik. Toplumda ciddi bir kutuplaşma da var. Bilinçaltımızdan bunu biliyorduk belki. Bu kadar baskı bir yerde patlayacaktı, halkın bir yerinden bir şey fışkıracaktı. Hayal diyoruz, ama tahmin de edebiliyor insan.

Batuhan: Sınırları genişleten bir hareket oldu. Sanatın, sanatçının da ufku genişledi.

ODTÜ konserinde seyirciye hitaben şöyle demişsin: "Bir tarihi yaşıyoruz. Siz ve biz oyuncularız. Çok mutluyuz."

Kaan: Yaşananların zeminine bir fon oluşturuyoruz. Bu neslin göstermiş olduğu büyük cesaret. Biz de sesimizi yükseltmekten ne kadar mutlu olduğumuzu anlatıyoruz. Gençler bu ayaklanmayı yapmasaydı, diğer politik gruplar her zamanki gibi çıplak, açıkta kalırdı. AKM müthiş bir fotoğraftı. O fotoğrafa her zaman coşkuyla dönüp bakılacak. Eskiden devlete karşı boyun eğmiş bir halk vardı, her ne kadar '68 kuşağı başkaldırmış olsa da, yine de orduyla beraber büyük bir devlet baskısı üzerimizdeydi. Bu kırıldı. Hak aradı insanlar. Eskiden mantık şuydu: "Hükümetten, devletten talepte bulunmak ne haddimize?" Günümüzde "hayır efendim, ben öyle değil, böyle yaşamak istiyorum" diyebiliyoruz. Türkiye'de sivil toplumun gücünün arttığını hükümet de görüyor, herkes görüyor.

Bu sabah (17 Aralık) yolsuzluklarla ilgili gözaltılar başladı. Cemaat ve AKP koalisyonu iyice çözülüyor. Ne diyorsunuz?

Kaan: Gezi'de Antikapitalist Müslümanlar'dan bunun feyzini almıştık. Ama hâlâ inanmakta güçlük çekiyoruz, böyle içlerinde bir savaşa girişmiş olmalarına.

Cengiz: Zaman gazetesinin son reklamını bir daha düşünmek gerekiyor. İki komşunun bir bahçeyi, bir çiçeği paylaşamadığını gösterirlerken, aslında kendi aralarındaki bir kavgadan bahsediyorlardı. Gezicileri denkleme kattıklarını düşünmüyorum.

Kaan: Sonuçta her çevreden insan başbakana "artık bu kadar da değil" diyor. Bu kadar fazla egonun sonu nereye varır?

Gezi günlerinde "Astınız - Zehirlediniz - Yedirmeyiz" sloganına karşılık olarak Twitter'da Ceymis Çapulcoys şöyle yazmıştı: "Astınız - Zehirlediniz - Kendi delirdi".

Kaan: *(gülüyor)* Çok güzel yaa! Söyleşi de böyle bitsin: "Astınız - Zehirlediniz - Kendi delirdi". ✚

“YOLDAN ÇIKMIŞ ŞARKILAR” VESİLESİYLE KESMEŞEKER VE CENK TANER’İN SEYRÜSEFERİ

Geyikli Baba Kadıköy şarabı

İlk albümün adı gibi “Dipten ve Derinden” giderek ve “uçsuz bucaksız azınlığa” hitap ederek yol alan Kesmeşeker’in kaptanı Cenk Taner “Doğdum Ben Memlekette”nin ardından ikinci solo albümü “Yoldan Çıkmış Şarkılar”la 2013’e damgasını vurdu. “Damga” lafın gelişi değil, Gezi direnişi ve sonrasında Kadıköy sokakları onun şarkı sözleriyle bezendi. Kadehlerimizi “Geyikli Baba Uzaylılar Şarabı” ile doldurup Cenk Taner’in seyrüseferi şerefine kaldırıyoruz...

Serkan Seymen

Tarih 15 Eylül 2013. Kadıköy Rıhtım’da büyük bir kalabalık. Büyük bir sahne, bayraklar, flamalar, tekrar tekrar, sıkılmadan hep bir ağızdan bağırılan bir slogan: “Bu daha başlangıç, mücadeleye devam!” Bu bir konser. Ya da müzikli miting.

Sahneye çıkanlar, Boğaziçi Caz Korosu’ndan Grup Yorum’a, Yeni Türkü’den Kardeş Türküler’e, Bulutsuzluk Özlemi ya da ‘90’ların dikkat çekici gruplarından Kesmeşeker’in kurucusu Cenk Taner’den Karadeniz tarzı rock’ta Kâzım Koyuncu’nun açtığı yolu dolduranlardan Marsis’e, korkutucu sahne şovları, brutal vokaliyle Hayko Cepkin’e, oradan da Türkçe popun kraliçesi Sezen Aksu şarkılarından ayrı bir repertuara da sahip olan alternatif pop çizgideki Ceylan Ertem’e uzanan, türler ve kuşaklar arasında ince bağlantılar kurmakla birlikte, aslında normalde tek bir konserde biraraya gelmesi pek mümkün olmayan bir kadro. Ama şöyle bir gerçek var: Bu müzisyen ve gruplarla onları dinlemeye gelenleri biraraya getiren ortak müzik zevki değil. Mayıs ayının son günü Taksim Meydanı’nda başlayıp kısa sürede tüm Türkiye’ye yayılan Gezi Parkı eylemlerinin bir devamı bu.

Seçilen gün ve konser afişlerinde kullanılan slogan, gösteriler başladığından bu yana olan biteni açıklamak için komplo teorilerine başvuran hükümet yetkilileri ve iktidardan yana tavır alan yazarlarının sıkça başvurduğu tanımlamayla “manidar”: Eylül’de Gel! Zira, ağustos boyunca iktidar sözcüleri, uluslararası bir komplonun gereği olarak eylül ayıyla birlikte, üniversitelerin öğrenime başlamasının da etkisiyle büyük gösterilerin tertipleneceği paranoyasını yaymışlardı.

“Eylül’de Gel”, Ankara’daki gösteriler sırasında polis kurşunuyla öldürülen Ethem Sarısülük için bir şarkı yazıp hiç reklama kaçmadan sessiz sedasız youtube üzerinden paylaşan, Anadolu rock dönemlerinde türün başarılı örneklerini seslendirmiş olsa da, romantik şarkıların güçlü sesi olarak hatırlanan Alpay’ın, 1976’da 45’liği iyi satmış ve bir sevgiliye hitaben söylenmiş en büyük hitlerinden birini çağrıştırıyordu.

“Müzikli miting” akşamüstü saatlerinde vukuatsız sona erdi. Kadıköy dışından gelenler semti büyük oranda terkettikten sonra polis saldırıya geçti. Böylece sabahın ilk ışıklarına dek sürecek olan çatışmalar başladı. Twitter üzerinden paylaşılan, vapurlardan çekilmiş fotoğraflar insanları hayrete düşürüyordu. Polisin insanları hedef gözeterek attığı biber gazı kapsüllerinden yayılmış inanılması güç bir sis bulutu semtin üzerine çökmüştü. Gece boyunca sokaklarda polise direnen semt sakinleri attıkları tweet’ler ve cep telefonları marifetiyle çektikleri görüntülerle polis şiddetini gözler önüne serdi. En çok retweet edilenlerin başında, duvarlara da yazılmış bir slogan geliyordu: “Ev kira, ama semt bizim!” Polise hitaben yazılmış ve duvarlardan tweet’lere sıçrayan sloganlardan biri de şuydu: “Burası Cenk Taner’in mahallesi, defolun!”

“Her şey sermaye için sevgilim”

Bugün Kadıköy sokaklarında dolaşan biri İstanbul’un ancak politik hareketlenmeleriyle meşhur Gazi Mahallesi benzeri semtlerinde görülebilecek tarzda siyasî duvar yazılarıyla karşılaşıyor. Gazi ve sol kültürün hâkim olduğu benzeri mahalleri aratmayacak keskinlikte, “Bu pisliği ancak devrim temizler” gibi “sosyalist devrim” çağrısı yapanlarla, başbakana hitaben yazılmış, “Bebişim senin bu gazın gözlerimizi yaşartıyor” tarzı, Gezi eylemleri sonrası sadece Türkiye değil, uluslararası medyanın da ilgisini çeken, yeni kuşağın ironik graffitilerinden de bolca bulmak mümkün.

Ama Kadıköy duvarlarının demirbaşlarının başında Cenk Taner’in şarkılarından cümlelerin ayrı bir yeri var. En başta da 2011’de, Kesmeşeker’in 20. yılı şerefine yaptıkları “Doğdum Ben Memlekette” albümündeki “Her Şey Sermaye İçin Sevgilim” geliyor. Özünde, Alpay’ın “Eylül’de Gel”i gibi sevgiliye yazılmış ve belki de “romantik”, ama “serbest piyasa ekonomisinin aşkları bile engellediğinden” bahsettiği için de politik bir aşk şarkısı. Albüm kapağında, Galatasaray’ın 1970’lerdeki unutulmaz açıklarından biriyken, sosyalist fikirlerini çekinmeden açıklayıp üzerine bir de futbolcu sendikası örgütlemeye kalkışan, bu sebeple futbol âleminden aforoz edilen Metin Kurt yer alıyordu. “Metin Kurt Yalnızlığı” adlı “Metin Kurt gibi yalnızız ceza sahasında” diyen şarkı, serbest piyasa ekonomisinin sadece aşkları değil, futbolu da bozduğunun farkında olan gençlere, Gezi İsyanı sonrası Kadıköy duvarlarına “Metin Kurt artık yalnız değil” yazdırıyordu.

“Kara Şair”

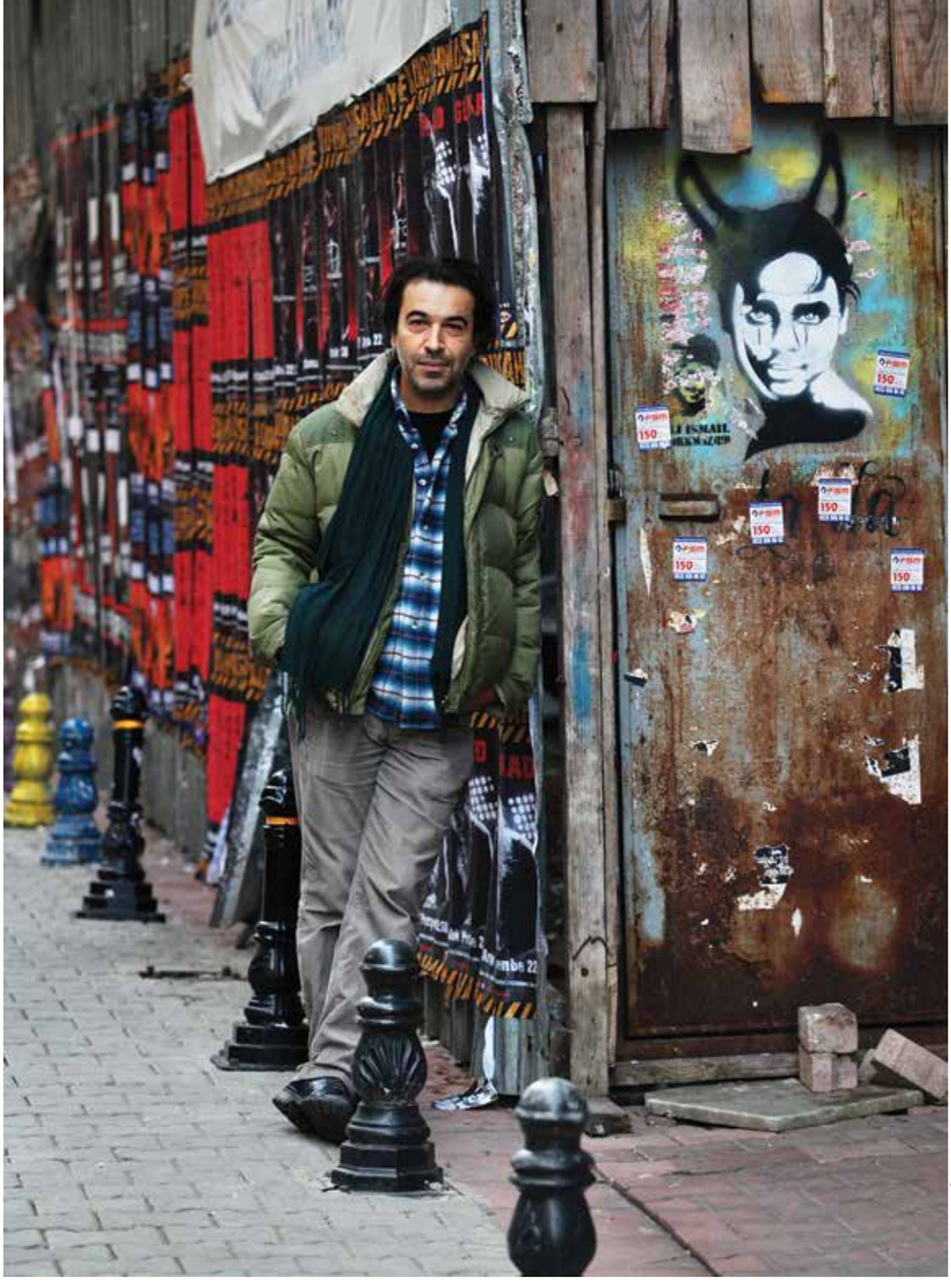
Kasım sonunda Cenk Taner, yeni ekibi Karabataklar’la “Yoldan Çıkmış Şarkılar” albümünü yayınladı. 4 Aralık 2013’te twitter’da her gün “Günün Kesmeşeker Şarkısı” başlığıyla şarkı paylaşanlar, o gün için yeni albümden “Kara Şair”i seçmişlerdi. Şarkı bir yerinde “Bir dostum vardı kara kurudan / Kömür gözlü, Zonguldaklı / Duydum çökmüş maden” diyordu. O gün Dünya Madenciler Günü’ydü ve Kesmeşeker’in madencilerle bağı, grubun ilk albümü “Dipten ve Derinden”i bile henüz yayınlamadığı zamanlarda çıkılmış bir konserin hikâyesiyle başlıyordu.

“Eylül’de Gel” 45‘liğinden 18 yıl sonra, 1994’te Alpay kendi hitine gönderme yapan bir şarkı yayınlamıştı: “Eylül’de Gel Demiştim”. Alpay sevgiliye “ben 18 eylül önce gel demiştim” diyordu bu defa. 2013 eylülündeki konserde Kadıköy rıhtımında toplananlara halay çektiren Grup Yorum’un ardından sahneye gelen Cenk Taner de bundan 23 yıl önce yine Kadıköy’de ve yine yılın aynı mevsiminde, grubu Kesmeşeker’le sahnedeydi. ‘80’ler yeni bitmişti ve 1990’ın son günleriydi. Ve o konser hiç de bekledikleri gibi bitmemiş, grup ileriye dönük ilk büyük tecrübesini kazanmıştı.

1990 kasımında 1. Körfez Savaşı’nın eli kulağındaydı. 2 Ağustos’ta Saddam Kuveyt’i işgal edince, ABD Başkanı (Baba) Bush, duruma müdahale etmeye karar verdi. Türkiye’de cumhurbaşkanı Turgut Özal’dı, ama aynı zamanda iktidardaki Anavatan Partisi’nin kurucusu olarak fiilî başbakandı. Ve ABD birlikleriyle birlikte savaşa girmek istiyordu. Ülke, gergindi. Sonunda Genelkurmay Başkanı Necip Torumtay’ın istifa etmesine yol açacak uzun süren bir kriz yaşandı.

Bu esnada, kasım ayında Zonguldak’ta madencilerin grevi başladı. 2003’teki Irak işgaline Türkiye’nin de katılması için canla başla “çalışan” gazetecilerin bazıları o zaman da işbaşındaydı. Aynı zamanda, kömür ocaklarının tıpkı Britanya’da Thatcher’ın yaptığı gibi özelleştirilmesinden, hatta kapatılmasından yanaydılar. Maden-İş Sendikası, toplu iş sözleşmesi görüşmelerinin anlaşmazlıkla sonuçlanması üzerine grev kararı aldı. Özal sinirliydi, savaşa girmeyi planlarken böyle bir grev hesapları bozuyordu. “Savaş tehdidi ve ulusal güvenlik” bahanesiyle grevin ertelenmesi kararı çıkarıldığında Zonguldaklı madenciler, “Çankaya’nın şişmanı, işçilerin düşmanı” sloganıyla Ankara’ya yürüyüşe geçtiler.

Türkiye 12 Eylül 1980’den bu yana ilk kez böyle kitlesel bir işçi eylemiyle karşılaşıyordu. İşte o günlerde Kadıköy’de greve çıkan madencilere destek için bir konser tertiplendi. Katılımcıların tamamı, Grup Yorum çizgisinde, o zamanlar

FOTOĞRAFLAR: ŞAHAN NUHOĞLU

"özgün müzik" tabiriyle anılan türün uygulayıcısı sol gruplardı. Ve aralarında uzaydan düşmüş gibi duran bir de rock grubu vardı: Kesmeşeker.

Yirmi yıl önce, yirmi yıl sonra

"O zamanlar çok gençtik, albümümüz bile yoktu. 1990'da iki farklı siyasî konsere gitmiştik. Biri Halepçe katliamını protesto için Açıkhava Tiyatrosu'nda yapıldı, diğeri de o madenci konseri. İkisinde de biz sahneye çıkıp uzun saçlı halimizle gitara vurunca, salonda homurdanma yükselmişti. O zamanın solcuları için tipik Batı kültür emperyalizminin temsilcileri, elektrikli gitar çalan uzun saçlılardık. İyi çocuklardık belki, ama şimdi yeri ve sırası mıydı yani!

Bizim açımızdan tuhaf bir durumdu. Çünkü biz oraya ait olduğumuzu düşünüyorduk, ama seyirci bizi istemiyordu. Davulcumuz tersane işçisiydi. Bildiğin düz işçi. Oraya çok uyuyorduk, ama o zamanki ortamda yadırgandık. Olay anca yirmi yılda kendini topladı! Sol, başka türlü bakan, konuşan, giyinen, ama 'bizden' olan insanların olduğuna uyandı artık. Madenci konserinde bizden rahatsız olan öyle gruplar vardı ki, aceleyle iki şarkı çalıp resmen tüymüştük ortamdan. Bu son konserde zaten her tür müzisyen vardı, ama biz mesela Grup Yorum'dan sonra çıktık. Aslında biraz fena bir durumdu. Halaylar çekilmiş, kitle coşmuştu, onun üzerine çıkıp ortamı toparlamak bizim için zordu biraz. Ama her şey yolundaydı bu kez. Seyirci de bu defa bambaşkaydı tabii. Gezi'nin ruhu vardı çünkü orada."

"Kara Şair"in devamında şöyle sözler var: "Siyah şair haykırırken meydanda / Hem rengi kara hem şiiri / Karadır böyle..."

"Bir gün yolda giderken karşıma arabalı bir eskici çıktı. Arabanın üzerinde plaklar vardı. Şöyle bir baktım. Bir Brel, bir John Denver ve bir de Paul Robeson plağı ayırdım o yığının içinden. Üçüne 10 lira verdim ve eve getirdim. 'Kara Şair', biraz o gün plağını bulduğum Paul Robeson'a bir gönderme. 1930'ların şarkıcısı. Komünist ve siyah. Dolayısıyla, başı fazlasıyla belaya girmiş bir adam. Ondan devam ederken, işin içine biraz Ece Ayhan girdi, öyle bir panorama çıktı ortaya. Zonguldaklı madencilerden Tuzla tersanelerinde ölen işçilere dek uzandık."

Bir "tekel bayii" ki

"Huzursuz bir yatakta huzura yattım / Ama öyle bir coğrafya ki hep kana bastım" diyen şarkının devamıysa şöyle: "Bu gece bu kafayla ne yapsam kârdır diye / Bizim Tekel Osman'a parayı bastım."

Tekel Osman, ki bu şarkıdaki ismi, gerçek hayatta Hasan, Kadıköy'ün Tekel bayilerinden biri. Bizi, daha doğrusu Cenk Taner'i, muhabbetle karşıladı. Ama muhabbeti müşterisine değil, yirmi yıldır dinlediği rock grubunun şarkılarının yazarınaydı.

"Esas işimiz kitaptı, Akmar'da kitapçım vardı. Pasaj şimdiki haline gelince geldik bu köşeye. Yine olmadı, yürümedi işler. Tekel olmaya karar verdik. Eskiden sadece içiciydik, sonunda satıcı olduk! Şimdi de bu yasaklar geldi, işler gene kötü. Birkaç sene sonra bunu da bıraktırırlar, sonra ne olur bilmem.

Cenk'i müzisyen olarak tanırdık hep. Kadıköy'de görürdüm sokaklarda. Konserine giderdik. Kitapçıyken de gelir giderdi benim dükkâna. Tekel'e çevirince de gelip gitmeye devam etti! Bir gün bir kadın girdi çocuklarla, ben de dükkânda Kesmeşeker dinliyorum. Çocuklar birden 'aaa, babam çalıyor' dedi. Oradan anladık ki, Cenk'in eşi ve çocukları. Böylece onlarla da tanıştık. Çocuklar ezberlemişler şarkıları, şimdi geldiklerinde çalıyor olursa, hemen eşlik ediyorlar, birlikte söylüyoruz, eğleniyoruz.

Kendi dünyamızı yarattık burada. 12 metrekare dükkânda hayattan kaçıyoruz. İşimiz ne bizim? Kitaplar, müzik! Kadıköy biraz böyle. Cenk Taner dinlersin, üç kuruşun varsa, kafana göre bir yere gider, biranı içer, gene müziğini dinlersin. Kadıköy iyidir.

Gezi zamanı barikatlardan birini tam bizim dükkânın kapısının önünde kurdular. İlginç şeyler oldu. Mahalle tahminimizden daha iyiymiş bu arada. Herkes doğrudan, haktan ve dayanışmadan yana olduğunu ispatladı, o da mutlu etti bizi."

Sonra mevzu, "Metin Kurt Yalnızlığı"ndaki "İki şişe ucuz şarap bir tarih yazabilir" sözüne geldi. *"En ucuz şarap 12.5 lira. Bir litre üstelik. Eee, bir litre de yeter bir insana normalde Cenk! Tarihi bilmem, ama ne istersen yazarsın!"*

Bir "pasaj" ki...

Akmar Pasajı, '90'lı yılların rock, ama özellikle de heavy metal dinleyen gençlerinin toplanma yeriydi. Bir zamanlar müdavimlerinin neredeyse tamamının uzun saçlı olduğu Akmar'da, o zamanlar bir kafe, müzik ve baskılı siyah tişört satan dükkânlar, takıcılar ve eski plak, kitap satan sahaflar vardı. Cenk Taner anlatıyor:

"Akmar '90'larda altın çağındaydı. Heavy metalcilerin daha baskın olduğu yıllardı, ama Kadıköy'ün tüm müzisyenlerinin yolu geçti buradan. Üst katta o zamanlar sahaflar vardı, o kadar çok plak almışımdır ki! Şimdi hepsi üniversiteye hazırlık kitapları falan satıyor. Alt katta bir çay ocağı vardı o zamanlar. Esas kafe pahalı gelirdi bize. O küçük çay ocağında mesai gibi takılıyorduk. Bütün muhabbetler orada geçerdi. Yurtdışından gelen arkadaşlar olurdu, çok şaşırırlardı. Çay içip gitardan, müzikten konuşan, uzun saçlı rock'çılar... Turistik bir yerdi bir nevi. İstanbul'a başka şehirlerden gelen metalci çocuklar burayı turistik, görülmesi gereken bir mekân olarak gezmeye gelirdi. Metallica konseri olduğunda mesela, bir otobüs adam gelmiş Antep'ten, direkt Akmar'a inmişler, nasıl olsa orada bize sahip çıkan olur, diye... Geceyi burada yerlerde yatıp geçirenleri görmüştüm."

Bir süre sonra dönemin medyası Akmar Pasajı'nı farketti. Haber yapabilecekleri yeni bir alt-kültür keşfetmişlerdi. Bir de işin dikkat çekici başka bir yönü vardı: Heavy metal albümlerindeki şarkı sözlerinde, plak kapaklarında ve tişörtlerde şeytan imgesine bolca rastlanıyordu. Medyanın bunu da farketmesi Akmar Pasajı için sonun başlangıcı olacaktı. Ama daha birkaç yılı vardı.

Türkiye, 1990 yılına, ocak ayının son gününde, Atatürkçü Düşünce Derneği kurucularından, eski milletvekili Prof. Muammer Aksoy'un evinin önünde silahlı saldırı sonucu öldürülmesiyle girdi. Ama bu daha hiçbir şeydi. '90'lar, siyasî krizlerin, faili meçhul cinayetlerin, Güneydoğu'da PKK ile TSK arasındaki düşük yoğunluklu savaşın ve siyasî suikastların yıllarıydı. Aynı yıl 7 Mart'ta Hürriyet'in yayın yönetmeni Çetin Emeç, 3 Eylül'de din karşıtı yazılarıyla tepki toplayan Yüzyıl dergisi yazarı Turan Dursun, 27 Eylül'de eski MİT Müsteşarı Hiram Abas uğradıkları suikastlar sonucu hayatlarını kaybettiler. 1990'da dünya çapında büyük yankı uyandıran olayların başındaysa Nelson Mandela'nın 27 yıldır süren mahkûmiyetinin ardından özgürlüğüne kavuşması geliyordu.

"Kadıköy'de mütevazı bir evde oturan, yolunu çevirenlerle sohbet eden, konserde ister on kişi olsun, ister bin, hep aynı şekilde şarkılarını söyleyen bir adam. Herhangi bir rock şarkıcısı gibi hiyerarşik bir ilişki değil, eşitlik duygusu verir sana."

"Güney Afrika'da"

O yıl İstanbul'da Taksim Meydanı'nda dönemin rock gruplarının sahneye çıktığı bir konser düzenlendi. Konser programında Kesmeşeker de yer alıyordu. O günlerde müzik yapan grupların büyük çoğunluğunun aksine Türkçe söylüyorlardı ve heavy metal ve hard rock'tan farklı bir çizgideydiler. En çok ilgi toplayan ilk hitleri sayılabilecek "İstanbul İstanbul" klasik blues kalıplarındayken, diğer şarkılarda bolca reggae esintisi vardı.

Kesmeşeker o konserde 1991'de yayınlanan ilk albümlerinde yer alan "İstanbul İstanbul", "Tek Sorumlu", "S.O.S" ve "Hamdım Piştim Oldum" gibi şarkılarının ardından son olarak "Güney Afrika'da"yı seslendirdi. Konseri izleyenler arasında o esnada oradan geçmekteyken durup müziğe takılmış ve o sıralarda İstanbul'u yeni yeni mesken tutmaya başlamış Afrikalı göçmenler de vardı. Şarkı Türkçeydi, ama üç sözcüğü çok net anlamışlardı: Afrika, Mandela, apartheid... Şarkı bittiğinde bir anda sahneye tırmandılar ve içlerinden biri elindeki çiçeği uzatıp Cenk Taner'in boynuna sarıldı.

"O günü hiç unutmam. Bir anda sahneye çıktılar. Sarıldılar. Çok duygulanmıştım. Tam 23 yıl olmuş o şarkıyı yazalı. Mandela'nın ölüm haberini duyunca konserlerde çalmak için yeniden repertuara alalım diye düşündüm. Fırsatçılık gibi görülmez umarım. Çok uzun yıllardır çalmadık o şarkıyı. Şimdi dinlediğimde tuhaf geliyor. Biraz haber bülteni, biraz tarih dersi gibi sözleri var. Çok direkt ve basit.

Şimdi artık kendimi çok yakın hissetmediğim bir tarz o. Ama o ilk günlerde ne kadar naif ve direkt olduğumuzu da hatırlatıyor bana. İstesen de o kadar basit ve direkt olamıyorsun yaş ilerledikçe. Ama bunun bir döngü olduğunu ve zaman geçtikçe başa, tekrar o basitliğe ve sadeliğe döneceğimi düşünüyorum. Az lafla, daha direkt, daha hedefe yönelik sözler geri gelecek sanırım. Çember misali biraz. Eski bir samurai hikâyesi vardır, ustayla talebe aynı yerdedir baktığında, ama usta döngüyü tamamlayıp gelmiştir oraya. Talebeyse daha dolaşıp gelecektir.

Gençlikte öyle bir lafa kafadan girme halin oluyor, sonra işler değişiyor. Hayat gibi aynı. 30'dan sonra hayat biraz karmaşıklaşıyor, aynı şekilde sözlerin de... Bir yaştan sonra gene sadede geliyorsun diye düşünüyorum. Gelmen lâzım çünkü. Ama, o işler hayatın kendisiyle beraber gidiyor işte, çok da takılmamak gerek. Bir de şu var, o yaşlarda bunları zaten hiç düşünmüyorsun bile. Gerçi o zamanlar hayat hakkında ne düşünüyordum desem, cevaplamam zor. Ama mimar–mühendis, yani herhangi bir meslek sahibi olmak, 'hayatımı kurtarmak' bir gün bile aklımdan geçmedi sanırım. İşte buralarda dolaştık. Akmar'da vakit geçirdik. O zamanlardan az şey kaldı geriye, ama direnenler var hâlâ, meselâ Zihni... Dükkânı hâlâ yerinde duruyor aynı şekilde."

Bir "kasetçi" ki...

22 Kasım 2013'te Kadıköy'deki Shaft'ta "Yoldan Çıkmış Şarkılar"ın ilk konserinde bizzat Cenk Taner tarafından Zihni'nin adı teşekkürle zikredildiğinde büyük alkış aldı. Albümün eli kulağında olduğu bir önceki hafta, Zihni Müzik twitter hesabından "Birileri geliyor Ferhat Göçer istiyor, onun için üzülüyoruz. Birileri geliyor Cenk Taner soruyor, hepimiz için seviniyoruz" mesajını geçmişti. Sonunda albümün dağıtılacağı gün, Zihni Müzik müjdeyi twitter'dan duyurdu.

Ama bir sorun vardı, dükkân 19:00'da kepenk indiriyordu ve albümü hararetle bekleyenlerin işten çıkıp yetişmesi mümkün değildi. Çözüm hemen yine twitter üzerinden bulundu. "Ön sipariş" verenler için CD yandaki, o bir zamanlar çay eşliğinde rock sohbetleri yapılan çay ocağına bırakılacaktı. Peki, parası? Zihni anlatıyor:

"Prensibimizdir. Akşam 7 olduğunda kapatırız. Pasajdaki herkes de hayret eder bize hâlâ. Tam iş çıkışı saati ve alışveriş zamanı. Ama o saatten sonrası kendimize ait. Albüm çıktığı gün de bütün diğer dükkânlardan önce hemen getirttiğimiz için, öyle bir talep oldu. Çözümü çay ocağında bulduk. CD'yi alır da parasını bırakmazsa derseniz, çay ocağındakilere öyle bir tembihte bulunmayı düşünmedik. Cenk Taner dinleyen insanlar sonuçta. Bırakmazsa, hakikaten parası olmadığından bırakmamıştır. Bir ara gelir, 'benim borcum vardı' der, verir zaten. İçlerinde '90'larda bizim tavsiyemizle Kesmeşeker dinlemeye başlamış olanlar da vardır.

Albümün çıktı, çıkıyor dendiği o iki–üç gün içinde o kadar çok insan gelip sordu ki, aklıma bir fikir geldi. İçeri girip 'Cenk Taner'in albümü geldi mi' diye soranların fotoğraflarını çeksem ve yan yana koysam dedim. Nasıl tarif etsem, hepsi böyle kendi halinde, sakin, nazik insanlar... Birkaçını cep telefonuyla çektim. Ama iş güç, gelen giden derken tavsadı. Zaten bizim işimiz de plakçılık, fotoğrafçılık değil. Gene de onca yıldan beri bu pasaja girip çıkan insan profillerini iyi biliyoruz, 1991'den beri buradayız."

"Dipten Ve Derinden"

Dünya 1991'e Körfez Krizi'ni izleyerek girdi. Körfez Krizi "sayesinde" Türkiye CNN adlı sadece haber yayını yapan bir kanalın varlığından haberdar olmakla kalmadı, kendi ülkesinin en yetkili ağzı Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın bu kanalda, bugünün Fatih Terim'ini hatırlatırcasına İngilizce söylediği "Ben bir mühendisim, matematik bilirim. Biz bu harekâtta yer almak ve kazanmak istiyoruz" sözlerine de tanık oldu. Özal "bir koyup üç alacağız" diyecekti. Savaş karşıtı muhalefetin sesi yükseldikçe, oranı "bir koyup 20 almaya" kadar da çıkaracaktı! 1991'de gazeteler, okulunun koridoruna "Savaşa Hayır" yazan bir kartonu astığı için gözaltına alınan ve yargılanan lise öğrencisi N.A.'nın hikâyesini yazarken Bulutsuzluk Özlemi, "duvarların yıkıldığından" bahseden ve "Oysa bizim oralarda / Savaşa hayır diyenler var, ne güzel / Onları yargılayanlar var" dedikleri "Devran Dönüyor" şarkısını konserlerde seslendirmeye başlamıştı. "Yıkılan duvardan üzerimize düşen ışıktan ve buna rağmen bizim buralarda olanlardan" bahsediyordu Bulutsuzluk Özlemi.

Berlin Duvarı 1989 kasımında yıkılmış, kutlamasını yapmak da 1990 temmuzunda ünlü The Wall Berlin Konseri'yle Roger Waters'a düşmüştü. Berlin Duvarı'nın yıkılışını "başka bir sosyalizm umuduyla" destekleyenler de vardı. Özal dönemi rock dinleyicisi yeni gençlikse alışık olmadığı bir şekilde böylesi büyük bir rock konserini TRT'nin canlı yayınlamış olmasıyla ilgiliydiler.

17 Ocak'ta Bağdat'a hava saldırısı başladığında tarihin en alışılmadık canlı yayını izlecekti: İlk kez bir savaş TV'de canlı yayınlanıyordu! 38 gün 100 saat sonra, Başkan Bush (TSİ) 04:00'te savaşın sona erdiğini tüm dünyaya duyurdu.

1991'de Türkiye bir yanda Körfez Krizi, diğer yanda madencilerin Ankara'ya yürüyüşü derken, bir yandan da devlet televizyonu TRT'nin yayınlamaya başladığı diziyi, iktidardaki ANAP'ın Aileden Sorumlu Devlet Bakanı Cemil Çiçek'in talimatıyla hazırlanmış, muhafazakâr aile değerlerini benimsetmeyi amaçlayan "Yuvam"ı tartışıyordu. O yıl Kesmeşeker'in ilk albümü "Dipten ve Derinden", sadece kaset formatıyla dinleyiciyle buluştu. Cenk Taner anlatıyor:

"Albüm, ulaştığı az sayıda dinleyicide, o zamanki rock ortamında biraz afallama yarattı. Rock grubuyduk, ama o zamanın rock gruplarına benzemiyorduk. Sözlerin Türkçe olması ve içerik bazılarına tuhaf geliyordu. Bir taraftan akustik aşk şarkılarımız vardı, ama Ortaçgil tarzında da değildik. İddialı olmak ve olduğumuzdan fazla göstermek için söylemiyorum, ama geniş bir yelpazede gittik hep. Ayrıca rock gruplarının çoğundan politik olarak da farklıydık. Ama gene mesela Bulutsuzluk Özlemi gibi açık bir sol vurgumuz da yoktu. Her şarkının bir yerinde siyasî göndermeler olsa da, siyasî bir grup olarak da görülmedik.

Albümü yayınladıktan sonra bizim için esas düşünülecek şeyler çıktı ortaya. Bir kere gençken, yaptığın işin nereye gideceğini önce hiç düşünmüyorsun. Zaten doğrusu da o, sen yapacaksın, gerisine yaptıktan sonra bakacaksın. Kimse ilgilenmese bile yapacaksın. 'Bir gün bir yerlerde yaptıklarına karşılık veren birileri çıkar ortaya' diyordum. Yanılmadım. Ama gençken herkesi, dünyayı kendin gibi zannediyorsun. Kayaya çarptığın oluyor, şaşırıyorsun, ama gene bildiğini okuyorsun.

2005, Jazz Stop. Kaan Altan (solda), Cenk Taner ve MŞŞ. "Kum" dönemi Kesmeşeker.

Biz de albümü yaptığımızda zannediyorduk ki, bizim gibi insanlar çok, dinleyen de çok olacak. Ayrıca, bizi dinleyecek olanlar sadece rock'çı gençler değil, sıradan insanlar, işçiler, madenciler olur sanıyorduk. Buna hakikaten inanıyorduk, çünkü biz kendimizi oraya ait hissediyorduk. Ama anlıyorsun ki, o işler öyle değilmiş. Yaşadığın topraklar başkaymış, burada başka hikâyeler hâkimmiş. İşçiler, sıradan halk bir yana, onlar için mücadele eden okullu solcular bile bize yüz verme-yince, acaba dedik, müzik mi sert? O sıralar Inti Illimani, Victor Jara gibi isimleri de takip ederdik. Acaba dedik, onlar gibi akustik mi çalsak? Ama kısa sürede anladık hemen, mesele müziğin sertliği falan değildi, durumlar başkaydı. Grubu ikna ettim, biz ne biliyorsak, ne yapabiliyorsak, neyi seviyorsak çalmaya devam edecektik. Alet-edavat eksikliğini, kayıt koşullarının zayıflığını da takmayacaktık."

"Özgür olduğunda Marmara"

2013'ün son günlerine denk gelen son albüm "Yoldan Çıkmış Şarkılar", ismi Kadıköy'le özdeşleşmiş Cenk Taner'in Kadıköy'de kaydettiği ilk albümdü. Kadıköy'ün meşhur Boğa Heykeli'ne bakan bir stüdyoda kayda girdiklerinde Türkiye o güne dek benzerini yaşamadığı bir halk isyanına sahne oluyordu.

"Albümü Boğa'nın taşaklarına baka baka çaldık resmen. Bir yandan da insanlar sokaktaydı. Bazen stüdyonun penceresinden alkışladık, bazen de dayanamayıp biz de aşağı inip aralarına karıştık. Şarkılar biraz daha önce yazılmıştı aslında. Ama o hava, gaz kokusu da diyebiliriz belki, o sırada kayıtta olduğumuz için albüme resmen sindi. Veysel (Çolak) fotoğrafçıdır aynı zamanda, epey fotoğraf çekti, uluslararası sitelerde paylaşıldı fotoğrafları. Bir yandan kayıtlara gelip gitarını çalıyor, sonra sokağa çıkıp fotoğraf çekiyordu.

Polise hitaben yazılmış ve duvarlardan tweet'lere sıçrayan sloganlardan biri şuydu: "Burası Cenk Taner'in mahallesi, defolun!"

Albümdeki 'Özgür olduğunda Marmara, özgür olduğunda Ankara / Buluşuruz bir ara...' gibi sözler Gezi'yle çok bağlantılı bulundu tabii. Onu yazarken Demir Özlü'nün 'Aşk ve Poster' kitabından esinlenmiştim. Romanda bir İtalyan, bir İspanyol, bir Yunan ve bir Türkten oluşan bir arkadaş grubu, Akdeniz'de bir gemi seyahatine çıkarlar. Hikâyenin sonunda ayrılırken, o sırada hepsinin ülkesinin durumu belli, 'özgür olduğunda Akdeniz' diye vedalaşıyorlardı. Tabii biz Marmara'nın kıyısında doğmuş büyümüş olduğumuzdan ve bu Marmara aslında çok güzel bir denizken çok büyük haksızlıkla mahvedildiğinden şarkıda Akdeniz değil, Marmara var haliyle. Albümü dinleyen herkes, şimdi 'Gezi'nin etkisi mi var bu şarkılarda' ya da 'şu şarkıyı o sırada mı yazdın?' diye soruyor. Espriliyle karışık şöyle diyorum: 'Biz her daim Gezi ruhunda olduğumuz için öyle olmuştur.' "

Mutlu Cihan ve uçsuz bucaksız azınlık

31 Mayıs 2013 günü Taksim Meydanı'nda, polisin attığı bir gaz kapsülü Lobna Allami'nin başına isabet etti. Allami'yi kanlar içinde yere yığılmış olarak gösteren görüntüleri Kadıköy'deki evinde izleyen Mutlu Cihan da Taksim'e gitmeye ve meydandakilere katılmaya karar verdi. Akşam, henüz güneş batmamış, Taksim biber gazı sebebiyle nefes alınamaz haldeyken, İstiklâl Caddesi'nin girişinde, Fransız Kültür Merkezi'nin önündeydi. Bisikletçi kaskını yanına almayı ihmâl etmemişti. Ama kaskı, tıpkı görüntülerini daha birkaç saat önce izlediği Lobna Allami gibi, başına isabet eden kapsülden onu korumaya yetmedi. Kanlar içinde olduğu yere yığıldı, bilinci kapalıydı. Hastaneye kaldırıldı. Kafatasında göçme vardı. Ameliyata alındı. Ardından da yoğun bakıma... Hastaneden çıkıp tekrar Kadıköy'e döndüğünde aradan bir ayı aşkın bir süre geçmişti.

Mutlu Cihan 2005'te, işi sebebiyle yaşadığı Adana'da, bir arkadaşıyla Kesmeşeker dinleyicilerini buluşturacak bir internet sitesi yapmaya karar verdi.

"Lise yıllarından beri Kesmeşeker'i, Cenk Taner'i dinliyordum. Beş yıllık bir aradan sonra 2004'te 'Kum' albümü çıkmıştı ve internet artık çok yaygınlaşmıştı, kesmeseker.org sitesini hazırladık. Eski fotoğraflar, söyleşiler, klipler, görüntüler ve dinleyicilerin yazışabilecekleri forum sayfaları vardı. Hiç beklenmedik bir şekilde büyük ilgi gördü. Cenk Taner'le hayatımda hiç karşılaşmamıştım. Sonra bir gün, 2005 yazında, bir tesadüf eseri Adana'da yolda görüp yanına gitmiştim."

5 Haziran 2013 günü Kadıköy barlarından Shaft'ta, "Yoldan Çıkmış Şarkılar" albümündeki kadro, Cenk Taner ve Karabataklar sahnedeydi. Sahnede "Diren Gezi Parkı" yazısı asılıydı. Konser, o sırada hastanede yatan ve yoğun bakımdan çıktığı haberi gelen Mutlu Cihan içindi. Cihan'ın annesi ve kardeşi de konserin konuklarıydı. Ortama bir sessizlik ve üzüntü hâkimdi. Önce Cenk Taner bir konuşma yapmak için sahneye çıktı. *"Yıllar önce*

Adana'da İstanbul'a dönmek için otobüs beklerken önümüzde bir araba durdu. Bir çocuk çıktı, bize doğru geldi..." Kısa bir suskunluk oldu, sözcükler boğazına dizildi, gözyaşlarını tutamadı.

Mutlu Cihan o sırada hastane odasında konserden haberdar edilmişti: *"Ertesi gün youtube'a da yüklenmiş görüntüler, ama bana izletmediler. Siteden olayı öğrenen hiç tanımadığım insanlar, bütün grup üyeleri ziyaretime geldi. Tekrar eve döndüğümde beni yalnız bırakmadılar. Cenk Taner ve her konserde bir araraya geldiğimiz tayfa hep birlikte Burgazada'ya pikniğe gittik. Sanırım bunlar olmasa toparlanmam çok daha uzun sürecekti.*

Adana'da yolda onu görüp de yanına gittiğimde İstanbul'a dönüyorlardı ve ertesi gün Barışarock'ta çıkacaklardı. Ben Cenk Taner'i bir müzisyen ya da şarkı yazıp söyleyen bir insandan çok, hikâye anlatıcısı olarak sevdim. Tanıştıktan sonra hiç hayal kırıklığına uğramadım. Kadıköy'de mütevazı, küçük bir evde oturan, yolda yürürken yolunu çevirenlerle sohbet eden, konserde ister on kişi olsun, ister bin, hep aynı şekilde iletişim kurup şarkılarını birlikte söyleyen bir adam. Herhangi bir rock şarkıcısı gibi hiyerarşik bir ilişki değil, bir eşitlik duygusu verir sana.

İstanbul dışındaki bazı konserlere, grupla birlikte aynı minibüsle gittiğim oldu. Yakınlarda, Eskişehir'di galiba, yolda giderken, öyle sohbet ediyoruz. Cenk Taner de bir tarafta sessizce oturuyor, arada bize bakıyor, gülümsüyor, sonra gene defterine bir şeyler işaretliyor, dışarıyı seyrediyor. Meğer son albümdeki şarkılardan birinin son hali o sırada ortaya çıkmış.

Bunu şundan anlatıyorum: Hiçbir abartı olmadan, günlük hayatının içinde, bir köşede sessizce işini yapışı onu çok iyi anlatan bir sahneydi. Antalya'daki çok az izleyicinin geldiği bir konserden sonra, normalde insanın canının ne kadar sıkılması gerektiğini düşünürken, Cenk Taner'in on küsur insanın geldiği konseri, ne kadar güzel insanlarla tanıştık, ses düzeni de güzeldi, izleyici iyi olunca biz de çok iyi çaldık diye mutlulukla anlatışına da şahidim.

Cenk Taner'e baktığımda hissettiğim duyguya bir de Taner Öngür'ü görünce kapılıyorum. İkisi de başka bir hayatın ve başka bir ahlâkın varlığını hissettiriyor bana. Türkiye'deki sol kesim bence ikisinin de tam olarak farkına varamadı hâlâ. Ama siteyle hâlâ ben uğraştığım için söyleyebilirim: 'Metin Kurt Yalnızlığı' medyada çok yer aldığından o albümle birlikte siteye ilgi arttı. Bu son albüm çıktığından beri günlük ziyaret rakamlarına ortalama 50 ilk ziyaret eklendiğini söyleyebilirim."

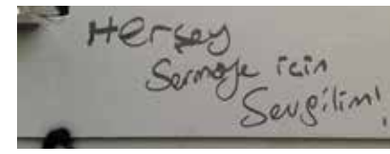
"O kadar çok insan gelip sordu ki, aklıma bir fikir geldi. 'Cenk Taner'in albümü geldi mi' diye soranların fotoğraflarını çeksem ve yan yana koysam dedim. Nasıl tarif etsem, hepsi böyle kendi halinde, sakin, nazik insanlar..."

"Aşk ve Para"

Cenk Taner'in gözyaşlarıyla kesilen konuşmasının ardından grubun da dahil olmasıyla Mutlu Cihan'ın sevdiği tarzda, Kadıköy'de bir mahalle kahvesinde yaşanan sıradan bir günün hikâyesini, kahvenin müdavimlerinin sohbetini nakleden eski bir şarkı çaldılar: "Bize üç çay dedi / İki açık biri demli / Bir tartışma, hararetli / Ne olacak dersin memleketin hâli? / Eskiler çok doluydu / Gözleri nemli / Dedi ki / Ben kimsenin kölesi değilim / Ben sadece ekmeğin emrindeyim..."

"Ekmeğin Emrindeyim", 1993'te ikinci Kesmeşeker albümü "Aşk ve Para"nın kapanış şarkısıydı. Albümdeki genel hava yine yolunda gitmeyen hayatlar, kalp kırıklıkları, sabahın erken saatinde gidilmek zorunda olan işler, ödenmesi gereken faturalar ve parasızlıktı.

O yılın ilk günü, altı haftadır gösterimde olan ve o âna dek 400 bin kişinin izlediği "Temel İçgüdü", Refah Partisi milletvekillerinin baskısıyla Muzır Neşriyat Kurulu kararınca gösterimden kaldırılmıştı. İstanbul Belediye Başkanlığı'nı Tayyip Erdoğan yeni kazanmıştı ve o sıralarda Erdoğan'ın on yılı aşkın bir süre ülkenin başbakanlık koltuğunda oturacağını kimse tahmin edemezdi.

24 Ocak'ta bu kez Uğur Mumcu bombalı saldırı sonucu hayatını kaybetti. 17 Nisan'da Turgut Özal öldü. 1991'de kurulan DYP-SHP koalisyonunun başbakanı Süleyman Demirel, artık cumhurbaşkanıydı. 2 Temmuz'daysa Sivas'ta Madımak Oteli, etrafını kuşatan göstericiler tarafından tekbirler eşliğinde ateşe verilecekti. Bu arada Güneydoğu'da çatışmalar şiddetleniyordu.

Medyanın yoğun ilgisi emniyet güçlerini de harekete geçirince, o sırada Akmar Pasajı da baskıdan nasibini aldı. Metalci gençler, şeytana tapmadıklarını ispatlamaya çalışıyordu. En tehlikeli yazı, bir espri görüntüsü altında, Sabah yazarı Engin Ardıç'tan geldi. "Metaaal" başlıklı yazısında, gürültülü müzik dinleyip eliyle şeytan işareti yaparak "Metaaal" diye haykıran gençleri alaya alıyordu. Ama hızını alamamış, esprili bir dille, peşpeşe işlenen siyasî cinayetlerin faili oldukları iddia edilen illegal İslâmcı örgütlere, Atatürkçülerle uğraşacaklarına şeytana tapanlarla ilgilenmelerini tavsiye etmişti.

Metalcilerse, TV programlarında, gazete röportajlarında belirttikleri üzere, en başta saçlarının uzunluğu sebebiyle sokakta tepki görmekten bıkmışlardı. Oysa onlar, kendi ifadelerine bakılırsa, ülkesini seven, ailesiyle iyi geçinen, Türk çocuklarıydılar; tarihte uzun saçlı padişahlar, kahramanlar vardı ve onlar da gerekirse bu vatan için canlarını verebilirlerdi. Verdiler de. Pentagram'ın kurucularından heavy metal gitaristi Ümit Yılbar, 1993 eylülünde gönüllü komando olarak gittiği askerde girdiği çatışmada vuruldu. Medya bu hazin hikâyeyi çok sevdi. Röportaj yapılan gençlerse Yılbar'ın "sokakta kendisine saçları yüzünden küfredenler için canını verdiğini" söylüyorlardı.

"Gerçekten Özleyince"

Aynı yıl "Aşk ve Para"da yer alan "Gerçekten Özleyince" şarkısına Hi8 bir el kamerasıyla az sayıdaki kliplerinin ilkini çekti Kesmeşeker. "Gerçekten Özleyince", o sırada bahsi bolca geçen modern rock akımına yakın, gitar solosu olmayan bir şarkıydı. Cenk Taner anlatıyor:

"O zamanlar gitar sololar çok sevilirdi. Ama o zaman da şimdi olduğu gibi şöyle bakıyordum: Bir gitar solo olacaksa şarkıda, oraya uyan bir şey olması, bir cümle söylemesi gerek. Ben daha çok George Harrison'vari soloları severim. Jimmy Page falan iyidir tabii de, ben kısa, dozunda ve bir şey diyen soloyu severim. Ama tabii bizim şarkılarda gitar sololar da epey oldu. Çünkü grup işinde, aslında ekoller ve geçmişler çatışması yaşanır. Herkes farklı geçmişten ve ekolden gelir ve beğeniler çatışır. Son sözü şarkıyı yazan kişi olarak ben söylesem de, grupta özerk bir yapı her zaman oldu. Yani şarkılar bazen benim ilk düşündüğüm şeklinden biraz daha değişik bir hâl de aldı. 'Gerçekten Özleyince' aslında tam hit olacak bir şarkıydı. Bugün bile, normalde bizi dinlemeyenlerin Kesmeşeker denince en çok hatırladığı şarkıdır. Şimdi gelip, 'ya, o zaman için çok farklıymış' diyenler oluyor. Bazen öyle olur. Bir şarkı önden koşup gider. Atıyla dörtnala gidip sonra 'çok hızlı geldim, ruhum geride kaldı' deyip bekleyen Kızılderili gibi."

"Uçurumun Kenarında Dans"

"Aşk Ve Para"da o zamanlar pek dikkati çekmeyen bir şarkı vardı: "Kurşunlar sırtımda / Sözlerin aklımda / İnsan kıymaz insana / Nasıl kanıyoruz yalanlara // Öğrenmem gerek / Rezilliğin dilini / Anlamak için olan biteni" diyen "Son Tango (Uçurumun Kenarında Dans)"...

"O zamanlar kimse bu şarkı ne anlatıyor demedi. Bir kişi sordu, o da İstanbul'daki rock gruplarıyla ilgili bir program çeken ve bizimle de görüşen bir Alman televizyon ekibiydi. Açıkça 'bu şarkı ülkenizdeki savaşa mı dair?' diye sordular. Öyleydi tabii."

'90'lar, başladığı gibi siyasî çalkantılar, ekonomik krizler, Kürt sorunu tartışmaları, kurulup dağı-

lan koalisyonlar, siyasî cinayetlerle biterken, Kesmeşeker de o yılları 1999'da yayınlanan "İçinde İçindekiler Vardır"la tamamladı. Arada, 1995'te "Tut Beni Düşmeden" ve 1998'de grubun en çok ses getiren albümü "İnsülin"i yaptılar.

"Kesmeşeker tam anlamıyla '90'lar grubuydu ve aslında '90'lar biterken grup da bitmişti. Özellikle '90'ların ikinci yarısında rock gruplarında bir yükseliş oldu. Popüler olan gruplar çıktı. Mesela uzun zamandır birlikte çalıştığımız MŞŞ (Mehmet Şenol Şişli) o yıllarda Kargo'daydı ve şarkıları o yazıyordu. Aynı dönemin gruplarıydık. Ama biz hiçbir zaman öyle satış yapamadık, star durumlarını yaşayamadık. Öyle ön sırada kızların bağırdığı konserler olmadı. Dipten derinden yürüdük, sponsor yok, para yok... Ama inat ettik, devam ettik. Onlar o sırada iyi albüm satıyorlardı. Mesela, 'Kum'dan sonra Kaan Altan'la çalıştık epey, onların grubu Mavi Sakal da bir ara çok parladı, 100 binleri geçtiler albüm satışında. Ama o popülerlikte kaygan bir zemin vardı. Bir şarkıya, bir klibe tav olup alanlar arasında normalde Ferhat Göçer dinleyen insanlar da vardı. Onlar zamanla, hoop, bir anda yok olup gidiyorlar başka yere. Biz hiç hit olamadığımızdan, hep 'az ama, kemik' tabir edebileceğimiz dinleyiciyle baş başa kaldık. 'Vay anasını be, neler yaptık' diyebileceğimiz bir anımız olmadı o yüzden. Bizde hayat hep aynı düzeyde gitti. 'Kendimizi döndürsek yeter' dedik, dükkânı açık tuttuk. Bazı gün on kişi geldi, bazen bin, ama hiç kâr etmedik, dükkân kapanmasın dedik ve başardık. "

"Acıların Kralı"

1998 tarihli "İnsülin"in en bilinen şarkısı "Acıların Kralı"ydı, "Havalar soğumadan gel / Ne gaz alacak param var / Ne de odun" diye başlıyordu. 2000 yılında gelen ilk solo albüm ve tamamen akustik sound'lu "İzin Vermedi Yalnızlık"ta da parasızlığa, hayatın dayattığı o iş koşullarına, beyaz eşya taksitlerine, banka kartlarına dahil olamama, dünyayı, ülkeyi ve hayatı ana haber bültenlerinden takip etmekle yetinememeye ve tabii bu yanlış hayatta yanlış yaşanmaya mahkûm aşklara dair sözler vardı.

"Artık 'Acıların Kralı' gibi sözler fazla yazmıyorum. Özellikle bu son albümden sonra birileri gelip 'şurada ne demek istiyorsun' diye soruyorlar. Şarkı sözlerini açıklamak zordur. Bilinçaltı, bilinçdışı bazı şeyler... Açıklamak da dinleyenlerin o şarkıyla ilişkisini bozar biraz. İlhan Berk'in bir sözü vardır, şiir hakkında konuşurken, 'yapana da kapalıdır bazen' demiş. Biraz o hesap, 'o cümlede şunu dedim' diye açıklama yapamam. Onu tartacak olan zaman biraz da. İlerde dinleyince bir mânâ çağrışımı yaparsa tamamdır. Geçen gün bir yerde rastladım, birisi şöyle bir cümle kurmuş: 'Cenk Taner'de değişen bir şey yok, yine Dadaist metaforlar devam ediyor.' Beğeni mi, eleştiri mi, çözemedim ama!.. Şarkı yazımı öyle, biraz bilinç akışı barındırıyor.

Her şey de bilinç akışı değil tabii. 'Acıların Kralı' mesela, birebir reel durumu anlatır. 'Havalar soğumadan gel, ne gaz alacak param var, ne de odun!' Hakikaten öyle bir andı. Sobada yakabilecek hiçbir şey alamadığımız bir gecede yazılmış bir şarkıdır. İlk solo albüm, Kesmeşeker'e hiç takılmamış bir kitleye de ulaştı. Hâlâ o albümü çok sevip Kesmeşeker'den haberi olmayanlar vardır. Kesmeşeker dinleyicilerinin bazılarına da hiç hitap etmedi, o da ayrı.

'90'larla birlikte Kesmeşeker'in de aslında bittiğini düşünüyordum. 2004'teki 'Kum' aslında benim adımla çıkabilirdi, ama plak şirketindeki arkadaşlar rica etti, onları kırmadım ve Kesmeşeker olarak yayınlandı. 2011'deki 'Doğdum Ben Memlekette' grubun 20. yılı şerefineydi. Şimdi en çok sorulan, grubun ne olduğu... Kâğıt üzerinde duruyor. Ama sanırım uzun bir süre böyle devam edeceğiz."

"World Music" ve Anadolu rock

"Yoldan Çıkmış Şarkılar" kasım ayında iTunes üzerinden de satışa sunuldu. iTunes, albümün türü için "world music" etiketini kullandı.

"Bunu sadece Türkçe olması sebebiyle tercih etmediler sanırım. Harmonyumları, tablaları duyunca mı yaptılar, bilmiyorum. Ama sonuçta rock olarak görmemişler. Aslında müziğimiz tam olarak dünya müziği denilen yere de gidebilir önümüzdeki yıllarda. Bundan sonra, iki gitar, bas, davul şeklinde gidebileceğimizi sanmıyorum. İleride, hiç belli olmaz, saz da girer, kanun, klarnet de. Bundan sonra düz rock albümü zor çıkar bizden, iTunes bizi daha epey zaman world music kategorisine koyar."

Geçen yılın mart ayında Kadıköy'de Cenk Taner ve Anadolu rock akımının yaratıcılarından Taner Öngür birlikte konser verdiler. Birbirlerine kendi şarkılarında eşlik ettiler. Öngür'ün sahneden inerken "Cenk Taner dinleyicilerinin hayranı olduğunu" söylemesi konser izleyicisini çok mutlu ederek büyük alkış almıştı.

"Evet, öyle dedi ve bizim izleyiciyi onore etti. O kuşağın en özel insanlarından biri. Konserden önce soundcheck yaparken çaldığı gitarı görünce ve bir de hali, tavrıyla, boşuna efsane olmadıklarını çok rahat anladık. Tam '70'lerin ruhu vardı çaldığı gitarda. Moğollar'ın 'Dağ ve Çocuk' 45'liği devrim gibidir. Anadolu rock kendi döneminde çok başarılı olmuş bir akım. Ama bugün geçerliliği olmadığını düşünüyorum. Bugün biz artık burada, yaşadığımız gibi, olduğumuz gibi müzik yapmalıyız. Bu Anadolu rock olamaz ki! Şimdi Nevşehirli bir ozan keşfetsem, onun şarkılarını düzenlesem, söylesem, çok turistik kaçar. Bunu yapabilecek adamlar var, mesela Erkan Oğur lâyıkıyla yapar. Çünkü kökleri var orada. Ama ben Kadıköy'de yaşayan bir şarkıyazarı olarak, kendi yaşadıklarımı, gördüklerimi yazmakla mükellefim."

"Kaybedenler"

2010'da Kadıköy'le özdeşleştirilen bir film gösterime girdi: "Kaybedenler Kulübü". İlk üç gününde 70 bini aşkın izleyiciye ulaşan filmin tanıtım partisinde Kesmeşeker sahneye çıkınca, grubun dinleyicileri internet üzerinden protesto ederek büyük tepki gösterdiler.

"Eskiye dayanan ilişkiler vardı, davet edilince gittik. Yoksa ortada gerçekten bir kaybeden falan yok. Bir 'kaybeden' mevzuu yaparken kazanmak vardı elbette. Dinleyiciler hiç hoşlanmadı ama o işten. Tepkiler çok fazla oldu. Zaten biz dinleyiciden 'müzik kötü, bu albüm olmamış, o şarkı güzel değil, iyi söyleyemedin' gibi tepkiler almayız. Öyle durumlara kızmazlar, ama tavırda hoşlanmadıkları bir şey görürlerse affetmezler. Benim için 'kaybeden' muhabbeti tamamen gençlik tribidir. Gerçek hayatta kaybetmek ağırdır. Kaybedenler Kulübü partilerine gittiğinde kendini askerlik şubesinde gibi hissedersin. Çok erkek bir ortamdır. Kaybeden deyince benim aklıma, daha ziyade, bu hayatı artık sürdürmeyi becerememiş insanlar ya da evsizler gelir. Sistemin ucundan, kıyısından bile dahil olmalarına izin vermediği insanlar yani."

"Şaraba devam"

"Son albümün adına kızanlar da oldu. 'Ne yani, şimdiye kadar yoldaydın da yeni mi çıktın' diye gelip söylenenler var mesela. 'Eskiden tali yoldan gidiyorduk, şimdi oradan da çıktık' diyorum ben de. Deniz kıyısına indik. Bakalım nerelere gideriz. Bu yaştan sonra artık yolumuzu bulamayacağımız da belli. Yapacak bir şey yok. Bu sene yağmurlar böyle yağdı, mahsul böyle çıktı, hasat bu. İki sene sonra ne ekeriz, ne çıkar, bilmem. Üzümde de öyle değil mi? İki yılın şarabı birbirini tutmaz, ama o şarap yapılmaya devam edilir. Esas olan o şarabın yapılmaya devam edilmesi. Önemli olan tabii, yeter ki içilemeyecek gibi olmasın." ✚

KARA TREN: LOU REED (1942 - 2013)

Yitim ve tılsım

Tam 15 yıl önce, Roll'un kapaklarını hafif hafif renklendirelim derken ilk denemeyi Lou Reed'e denk getirince amma da sevinmiştik. Rock tarihini şekillendiren, rock'u müziğin, edebiyatın, tiyatronun kesiştiği bir sanat halinde düşünen az sayıda insandan biriydi. Ahlâkçı toptancılığın binlerce yıllık tortusuna şarkılarının gücüyle direndi. Daha yeni Metallica'yla ortak albüm yapmış, gitarının tellerini acımadan sarsmıştı. Hiç göstermiyordu ama, rock'n'roll'a ve daha güzel bir dünyaya adanmış 71 sene vardı arkasında. Karaciğer nakli işe yaramayınca, bir senede eridi gitti. Bıraktığı izi ne kadar tarif etsek boş. Güle güle Lou.

Merve Erol

Lou Reed'in 2000 yılının 7 Temmuz akşamı Harbiye Açıkhava'da verdiği konser, izleyicileri ikiye bölmüştü. Glam döneminin yumuşak groove'lu şarkılarına aşina olanların bazıları sahnede gümbürdeyen distorsiyon hercümercine dayanamayıp yerini terketti. Daha basın toplantısında azarı yemiş olan müzik gazetecilerinin birçoğu da ertesi gün memnuniyetsiz cümlelerini sıralayacaktı. Halbuki jam'e dönmüş bir şarkının finalinde gitarlarıyla muhabbete durmuşken Lou Reed'in Fernando Saunders'e bakışlarındaki tebessüm, hayatının en güzel konserlerinden birini yaşadığının ifadesiydi. Dumanı tüten "Ecstasy"nin turnesindeydiler. Akustik çalmaktan kaçınmıyorlardı, ama İstanbul için yeni albüm ağırlıklı, elektrikli bir set tercih etmişlerdi. Doğrusu, benzeri ancak Neil Young'da görülebilecek bir gitar tonu obsesyonuna sahip Lou Reed'i ilk kez izlemek için daha iyi bir seçenek düşünülemezdi. Üstelik "Ecstasy"nin Reed diskografisinin zirvesine yerleşeceği daha çıktığı günlerde belli olmuşken. Açıkhava sahnesinde damarlarından adeta elektrik akıyor, Lou sahnede bir trafo gibi güç biriktiriyor, amplifikatörlere akımı sanki kendi bedeninden "transfer" ediyordu.

Zaten standart bir Lou Reed biyografisi elektrik bahsiyle açılır, bütün Lou Reed okumalarının çıkış yolu mecburen burasıdır. Anne-babası onu elektro-şok masasına yatırmasaydı denir, Lou yine bu Lou olur muydu? Yoksa kendisini ilk defa izleyecek Türkiyeli dinleyicilerinin kulağına daha yakın şarkılar mı yazar, daha sevimli, gönül okşayıcı bir üslûp mu tuttururdu?

Growing up in public

Lewis Allan Reed, 1942'de Brooklyn'de, iki katlı küçük bir evde doğmuş. Annesi Toby, eski güzellik kraliçesi. Babası Sidney muhasebeci; işleri açılınca, ayrıca Avrupalı Yahudiler toplu göçe başlayınca Long Island'ın kuzeyindeki Freeport'a, daha geniş bir eve taşınacaklar. Yıllar sonra yazacağı "Small Town"daki gibi olacak burası onun için: "Küçük bir kasabada yetişmenin tek iyi yanı: Nefret edersin ve bırakıp gitmen gerekeceğini bilirsin." Onun kurtuluşu, kırk dakika mesafedeki şehir merkezindeydi.

'50'lerin tipik Amerikan ailesi: Modern tarzda döşenmiş evlerinde beyaz eşya reklamlarından çıkmış gibiler. Ama Lou'nun kahramanları Marlon Brando, James Dean. Daha '53'te rhtyhm and blues'a, rock and roll'a vuruluyor. Basketboldan atletizme, sporla arası iyi, kılığı kıyafeti sıradan Amerikalı öğrenci işi; kıvırcık bonus kafasını fönle düzleştirmeye bile çalışacak. Ancak bir tuhaflık var: Kızlar kadar, erkeklere de ilgi duyabileceğini düşünüyor. Ebeveynlerini kırıtkanlığıyla dehşete düşürmekten imtina etmiyor.

'50'lerin beyaz ve ahlâkçı Amerika'sının Reed'leri, tek oğullarının gitgellerinden üzgün, çareyi modern tıpta buluyorlar: Creedmore Devlet Psikiyatri Hastanesi hekimleri, eşcinsellik eğiliminin önüne geçmenin yönteminden emin: Derhal elektro-şok! Sekiz hafta boyunca, haftada üç gün, bir yatağa yapayalnız bağlanıyor, dilini ısırmasın diye ağzına bir şeyler tıkıştırıyorlar ve beyin loplarını cereyanla kıstırıyorlar. 1959, daha 17 yaşında: "Kitap dahi okuyamıyordun, 17. sayfaya geldiğinde ilk sayfaya dönmek durumundaydın, geçtiğin sayfaları hatırlayamıyordun. Mahallede bir tur attığında nereye vardığını anlamıyordun. Zerzevat gibi oluyordun."

Waiting for the man

Üniversiteyle bu ortamdan yırttı. Gazetecilik ve yaratıcı yazarlık okuyordu, bu eğitim su yatağını şarkılarda buldu. Ritm ve blues'la beraber doo wop'tan geçmiş, caza da merak salmıştı. Five Spot'a gidip, parası çıkışmadığında kapıya kulağını dayayıp Cecil Taylor, Ornette Coleman gibi free cazcıları dinliyordu. Şarkılar, şiirler, kısa hikâyeler yazıyordu. Hegel'den Sartre'a, Kierkegaard'dan Krafft-Ebing'e geniş bir okuma sahası vardı, Beat'çileri ihmal etmiyordu. Maddelerle burada tanıştı, ilk eşcinsel ilişkisini burada yaşadı. Shelley Albin'le ilişkisi de yıllar boyunca sürecek, bu hanım hanımcık kızın varlığından ailesi de mutluluk duyacaktı. Halbuki okul ortamında ne cevizler kırıyorlardı.

Daha ortada Beatles yoktu, Elvis kayıplardaydı. Okulu bitirdikten sonra Pickwick Records diye bir yerde Unkapanı kafasıyla ucuz şarkılar yazdı. New York'a yeni düşmüş Galli müzisyen John Cale'le bu sayede tanıştı. Cale, avangard klasikçi La Monte Young'ın öğrencisi, Cornelius Cardew'un eşlikçisiydi, John Cage ve diğer minimalistlerin hayranıydı, esas çalgısı pek kimselerin el atmadığı viyolaydı. Lou Reed'in tek notadan akort edilmiş gitarına vuruldu. "Heroin" gibi ilk dönem şarkılarını (fabrikasyon işler dışında asıl kendine sakladıklarını) dinlediğinde edindiği sıradan folk izlenimi, sözleri kâğıttan okuduğunda pür edebiyat duygusuna dönüşmüştü. Beş parasız takılıp sokaklarda çalmaya başladılar. Rock gramerini birinci elden etkileyen Velvet Underground macerası böyle başladı.

Drella'nın fabrikası

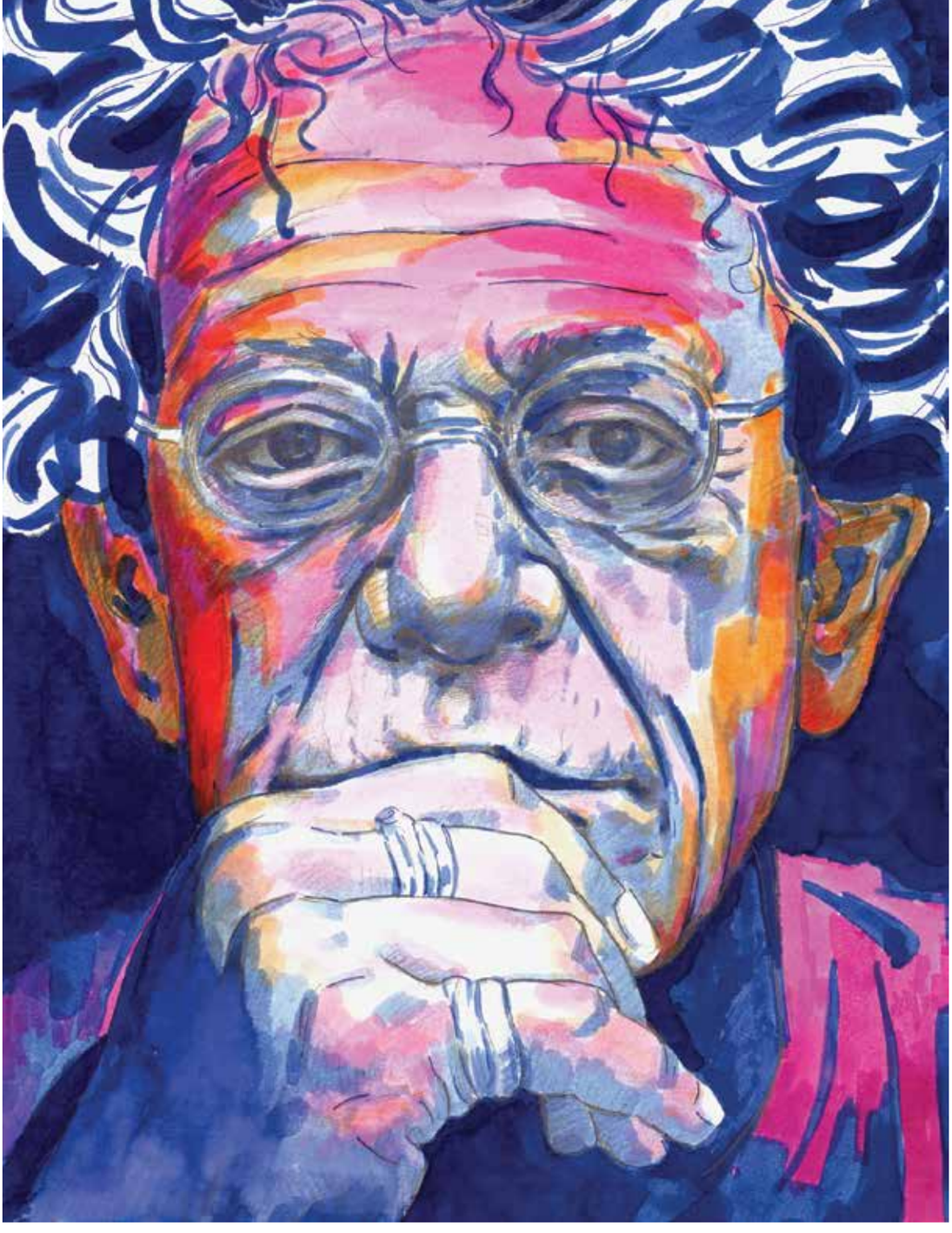
Lou kadir kıymet bilmekte hiç kusur etmemiştir. 1982'de küllerinden doğduğu "Blue Mask"ın açılış şarkısını Delmore Schwartz'a adaması boşuna değildi. Üniversiteden hocası Schwartz, savaş sonrası Amerikan edebiyatının büyük yeteneklerindendi, akşam takıldıkları barda Lou hocasının monologlarını —kayışları kopardığı döneme kadar— hayranlıkla dinliyordu. En ünlü hikâyesi "Sorumluluklar Düşlerde Başlar"da aradığını bulmuştu: Çocuk rüyasında sinemadadır, film anne ve babasının tanışmasını, flörtlerini, evlilik teklifini anlatır; "durun" diye bağıracaktır çocuk nihayet, "durun, yapmayın, vazgeçin!"

Schwartz gibi, çok sevdiği dedektiflik romanlarının pîri Raymond Chandler gibi yalın, sade yazabilmek ister. New York sokaklarını hem birinci elden hem iyi edebiyattan, Burroughs'dan, "Altın Kollu Adam"ın Nelson Algren'inden, "Brooklyn'e Son Çıkış"ın Hubert Selby'sinden, büyük provokatör Lenny Bruce'un esprilerinden bilir. New York'un kitabını bir de kendi yazacaktır.

Lou Reed sanat eserine, aşka, sekse, ahlâka, topluma bakışımızı derinden etkiledi, dünya bir gıdım daha yaşanılabilir hale geldiyse onun harcı hiç az değildi.

Müzik tarihinin en büyük biyografik plaklardan birini Cale ve Reed 1990'da, vefatının ardından Andy Warhol için yaptı: Cale'in yaylılarından, Lou'nun gitarından ve bolca hikâyeden müteşekkil "Songs For Drella", Velvet Underground'un arkasında kapı gibi duran adama saygı duruşuydu. Pop kadar âlemciliği de sanat kategorisine yükseltmiş bulunan Warhol, o aralar Lower East Side kulüplerinde gösterilen deneysel kısa filmlere eşlik eden, kafelerde çalan ekibi "Fabrika"sına davet etti ve menajerliklerini üstlendi. Happening'lerin bir parçası olacaklardı. Yanlarına Alman aktris Nico'yu kattı, ilk albümlerinin kapağına muzu çiziktiriverdi. 1967 tarihli albüm çok az sattı, ama Brian Eno'nun dediği gibi, "o albümü dinleyen herkes kendi grubunu kurdu".

Fabrika için Velvet Underground biçilmiş kaftandı. Dansçılar önlerinde kafalarına göre salınırken güneş gözlüklerinin arkasından bakıp eroinden, torbacı buluşmalarından, sado-mazo ilişkilerden dem vuruyorlardı. Maureen Tucker'ın iptidaî ve Afrikan davulu, Sterling Morrison'ın boşlukları incelikle dolduran gitarı, Cale ve Reed arasında gürültüyle büyüyen gerilim, Nico'nun duru ifadesi... Masumane saflıkla kakafonik noise, popla avangard arasında gidip gelen bu eşsiz kimya dağılırken ardında sonsuz ihtimallere açık bir başlangıç fişeği bıraktı.

RESİM: ARSLAN EROĞLU

Walk on the wild side

Velvet'çiler Batı yakasının hippi âleminden hiç hazetmiyorlardı. İdealize edilmiş bir pastoralliğe değil, şehrin gerçekliğine, coşkunun ve acının fizikselliğine, yaşanan günün hakikatine vurgundular.

'60'lar kapandığında Lou Reed baba evine dönmüş, günde 40 dolara daktilo tuşlarına basıyordu. Orkestral düzenlemelere boğulan bir solo albümle şansını denedi, ama New York'a Londra üzerinden varacaktı. Ziggy Stardust evresine varmış olan David Bowie tanımsız androjenliğiyle dünyayı sarsarken rock'n'roll âleminden başlıca referansı Lou Reed'di. Reed'in en popüler albümü "Transformer"ın yapımcılığını üstlendi. Fabrika ortamının transseksüellerine güzelleme "Walk On The Wild Side"ın dillere ve radyolara bunca yayılabilmesi hâlâ muammadır.

Londra günlerinde glam'e alışan Lou, saçlarını sarıya boyadı, ojesini siyahtan seçti. Koluna eroin enjekte eder gibi yaptığı skandalesk konserlerinde heavy metal'e, albümlerinde soul ve funk'a göz kırptı. 1975'in çift plaklı "Metal Machine Music"i müzik tarihinin en büyük gizlerinden biriydi: Gitar feedback'lerinden örülü bir "drone" denizi, kesintisiz bir gürültü yatağı... Yıllar sonra canlı icra edeceği bu albümde belli ki Velvet yıllarının avangard macerasında el artırmak istemiş, niyeti tabii ki ters tepmişti. Bir LGBT marşına dönüşen "Coney Island Baby"yle zevahiri kurtardı. Ünlü Punk dergisinin ilk sayısının kapağına tesadüfen yerleşirken Lou Reed, Patti Smith'lerin, Ramones'lerin, Television'ların, New York punk ortamının kurucu babası olarak da kutsanıyordu artık.

Bu hızlı devrin sonunda trans sevgilisi Rachel'le problemli hale gelmeye başlayan ilişkisini bitirirken amfetamin ve speed dolu günlerini de arkada bırakacaktı. 1970'leri aile sorunlarına odaklanan "Growing Up In Public"le kapattı, punk-fetiş dansçısı Sylvia Morales'le evlendi, tai chi'ye başladı. Maddeleri bırakıp kendi deyişiyle "mükemmel ses"e odaklandı.

We call it ecstasy

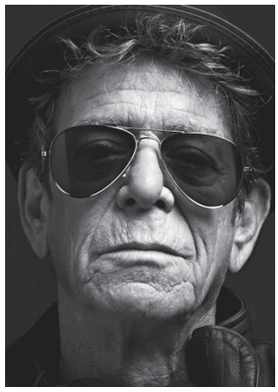
John Cale'i Velvet'ten kovuşundan itibaren bencil, egoist, kendini beğenmiş, kıskanç biri gibi görülmüşlüğü çok olmuştur, ama Lou ekip adamıdır. Gençliğinde Velvet hayranı olan büyük gitarcı Robert Quine Lou'nun eline tekrar gitarını almasını sağladı ve 1982'nin "Blue Mask"ı Reed'in katıksız sound'unu belirlemiş oldu. Drum machine'li işler de yapmadı değil, ama 1989'un muazzam "New York"undan itibaren Lou Reed müziği tiyatroyla, edebiyatla, avangard cazla iç içe geçen bambaşka bir serüvendir. Kanserden kaybettiği dostları için yazdığı "Magic and Loss"u onu yitirdikten sonra dinlemek büyük bir acı, ama tam da kastettiği gibi hayat tılsımına dair bir umut ve mutluluk hissi de bırakıyor insanda.

Uluslararası Af Örgütü, anti-apartheid konserleri, Brecht, Dylan cover'ları derken, Reagan yıllarında politik bir kimliğe de büründü Lou Reed. Ustalık döneminde şarkı ilmini, sahne kurmayı, diyalog inşa etmeyi, hikâye örmeyi, azla çok anlatma mesleğini bir sanat düzeyine eriştirmeye gayret etti. Zaten Lou'ya bakıp da eşsiz ve üstün bir yetenek görmek isteyenler hayal kırıklığına uğrar: Bu "sıradan adam", bitimsiz bir çabanın, kendini bir gıdım aşmak için taş taşımanın timsalidir. Bu çabanın sonunda, iyisiyle kötüsüyle yüzyılın kalburüstü külliyatlarından birini bıraktı ardında. Sanat eserine, aşka, sekse, ahlâka, topluma bakışımızı derinden etkiledi, dünya bir gıdım daha yaşanılabilir hale geldiyse onun harcı hiç az değildi.

Robert Wilson'la kotardıkları "PoeTry" oyununun ardından 2003'te geniş bir kadroyla kaydettiği "The Raven"da Edgar Allan Poe'ya yeniden hayat verirken bir uktesini de gerçekleştiriyordu. Kaos cazcısı John Zorn ve modern klasikçi eşi Laurie Anderson'la üçlü konserler verdiği bir dönemde genç kuşağın büyük bölümü herhalde kendisini Metallica'yla yaptığı "Lulu"yla tanıdı. Velvet yıllarındaki lâkabı da buymuş, ama Velvet yıllarına, Ornette Coleman saksofonu gibi cayır cayır yansın istediği gitar sound'una olan tutkusuna, "Metal Machine Music" cesaretine sahip bu albüm Metallica'nın tahtını sarsacak denli tepki topladı. Halbuki Metallica, Lou'nun yüzyıl başı toplumunu seks hikâyeleriyle şoke etmeye soyunan Alman dışavurumcu yazar Frank Wedekind'in oyunundan uyarladığı bu şarkıların (yahut sayıklamaların) ardına döşenecek distorte riff duvarı için biçilmiş kaftandı, olaya asıl Lou Reed tarihi açısından bakmak lâzımdı. "Lulu"yla Lou Reed, "Venus In Furs"e, "Femme Fatale"a, 2000'in 18 dakikalık "Like A Possum"undan 1968'in 17 dakikalık "Sister Ray"ine bugünün ses yüküyle dönerek bir çevrimi tamamlamış, devrini daim etmiş oldu.

Kalbi doğal olarak Occupy Wall Street'ten yana atıyordu. Zuccotti Park'taki çadırların polis zoruyla dağıtılmasının ardından düzenlenen protesto gösterilerine katılmış, kalabalığa şöyle hitap etmişti: "Sizleri her şekilde, her durumda destekliyorum. Bu olayın bir parçası olmaktan gurur duyuyorum."

Laurie Anderson anlatıyor, son nefesini onun kollarında, ağaçlara ve ufka bakarak vermiş, elektriğini toprağa bırakmış. Tam da bir hayvan gibi doğaya karışmış. Son büyük çabası buydu. Rock and roll animal. ✚

LOU REED'İN KALEMİNDEN KANYE WEST

Gerçek dünyaya hoşgeldin

Lou Reed'in hayatı gazetecilerle mücadeleyle geçti. Heyhat, hayattaki son işlerinden biri de bir albüm eleştirisi yazmak oldu. Müzik dergilerinin yıl sonu listelerinin birçoğunda zirveye yerleşen Kanye West'in endüstriyel hiphop'u "Yeezus"a dair yazısında Reed, kendi müzik anlayışının ipuçlarını da veriyordu.

Çeviren: Yiğit Atılgan

Kanye West, sosyal ağların ve hiphop'un bir evlâdı. Müziğe ve popüler kültüre dair her türlü şeye hâkim. Üzerinde çalışabileceği geniş bir boya paleti mevcut ve bu "Yeezus"un her yerine sinmiş. Kayıttan üstün bir güzellikle azamet yansıyor; tabii bir kısmı da eski usûl şeyler. Ama herif harbiden, *harbiden* yetenekli. Çıtayı gerçekten yukarı taşımaya çabalıyor. Kimse yanına yaklaşamıyor bile, diğerleriyle aynı gezegenden dahi değil.

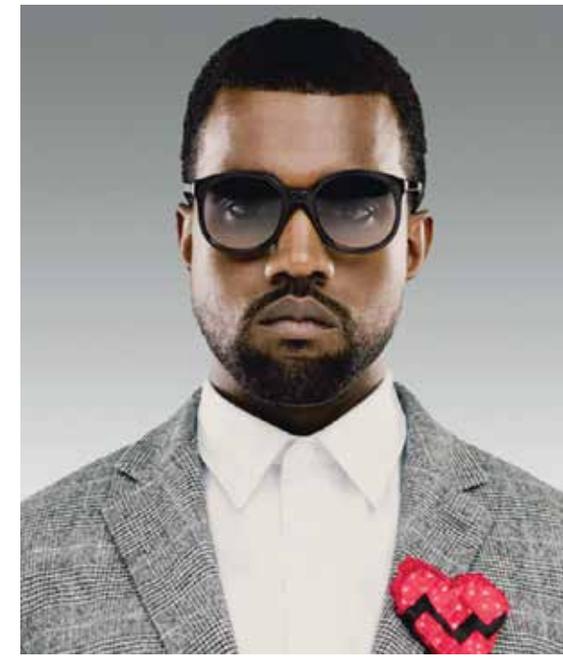
Albümün minimalist olduğu söyleniyor. Evet, minimalist. Ama *unsurları* maksimalist. Örneğin "Blood On The Leaves". Bir sürü şey dönüyor: Borazanlar, piyano, bas, davul, elektronik efektler, hepsi ritmik olarak birbirine uyumlu ve şarkının sonuna doğru eldeki ses malzemesi iki katına çıkıyor. Ama Kanye etrafını sarmalayan ses dağı karşısında hiç istifini bozmuyor. Albüme inanılmaz emek harcanmış. Her parça bir film gibi. Hatta tüm albüm bir film ya da roman gibi; her şarkı ardılının içine açılıyor. Kendi adacıklarında yalnız başına duran tekil şarkılardan bahsetmiyoruz. Bazen son derece tekdüze bir parça devam ederken birden "Çat! Çat! Çat!" diye akışı bozduğu oluyor ve karşımızda harikulâde ve yepyeni bir şey beliriyor. Bunun adı mimarlık, bunun adı yapı, bu adam gerçekten zeki. Dengenizi bozmaktan bıkmıyor. Etrafınıza bütün o sesleri yığıp birden hepsini geri çekebilir ve katî sessizliğe ulaşabilir. Ama sonra bir çığlık ya da enfes bir melodiyi suratınıza çarpabilir. İşte buna enayi yumruğu derim.

Yakın tarihli bir New York Times söyleşisinde "My Beautiful Dark Twisted Fantasy"nin geçmişte yaptığı aptalca şeyleri telâfi etme amacında olduğunu ima etmiş gibi. Ve şimdi bu albümde sanki "artık beni sevdiğinize göre, beni sevmemenizi sağlayacağım" diyor. Bir meydan okuma. Böbürlenme. Axl Rose gibi birçok kişi bunu yapmıştı. "I Am A God" gibi bir şarkı ismiyle adeta insanlara kendisine saldırmaları için yalvarıyor.

Albümü neden synth'le yaratılmış bir testere sesiyle açtığını bilmiyorum, fakat ne ses ama, süslü püslü, işlemeli. Yine de anlaması zor. Osurmak gibi. Başka tür bir meydan okuma—hadi sıkıysa bunu beğen! Epey sapkınca.

Müziği hiçbir zaman bir meydan okuma olarak algılamadım. Her zaman dinleyicinin en az sizin kadar zeki olduğunu düşünürsünüz. Bu işi sevdiğiniz için, yaptığınız şeyin güzel olduğunu düşündüğünüz için yapıyorsunuzdur. Eğer siz güzel olduğunu düşünüyorsanız, belki başkaları da aynı şeyi düşünecektir. "Metal Machine Music" için New York Times eleştirmeni John Rockwell "meydan okuyucu bir eser" demişti. Hiç böyle düşünmemiştim. "Eğer gitar seviyorsanız, bu albüm başından sonuna her türlü varyetesiyle saf gitar ve tek bir ritme saplanmıyor" demiştim. "Dinleyiciye yaptığım bir şeye kulak vermesi için meydan okuyorum" demiştim. West de bunu kastetmiyor aslında. Şarkıları işiniz bu olduğu ve onları yapmaktan zevk aldığınız için yaparsınız.

Bu durum, albümün genelinde cirit atan sıçramaları açıklıyor. Usanmadan size tuzak kuruyor, sanki her an bir şey olacakmış gibi ve sonunda size istediğinizi verip melodilerle tokatlıyor. (Artık melodik nakaratları kullanmadığını söylese de, bu doğru değil. "Guilt Trip"in sonunda yaylıların çaldığı melodi öylesine güzel ki, duygulanıyorum, gözlerim doluyor.) Ama her şey çok hızlı olup bitiyor, güm diye birden hadisenin orta yerindeyiz. Örneğin "I Am A God"da Kanye dışında herkes şarkının fişini çekerdi, ama birden tak diye Justin Vernon'un "pes etmeye niyetim yok" dediği koda geliyor. İ-na-nıl-maz. Olağanüstü. Bir de "Send It Up"ın normalden beş kat daha uzun süren ve Beenie Man'in "Stop Live In A De

Pass"inin harika bir sample'ına dönüşen mükerrer kısmı.

Ve işe yarıyor. İşe yarıyor, çünkü güzel—seversiniz ya da sevmezsiniz—, neden güzel olduğunun bir sebebi yok. Oturup da bunun üzerine düşünen hiçbir müzisyen tanımıyorum. Kanye bir şeyler hissediyor, siz ister etkilenin, ister etkilenmeyin. Ötesi yok. İstediğiniz kadar çözümlemeye çalışın.

Birçok şarkı sözü eski saçmalıkları anımsatıyor. Belki de çoğunu son dakikada uydurduğu içindir. Ama önemli olan sözlerin arkasındaki enerji ve saldırganlık. Sevdiğim Kanye lafları genelde komik olanlar ve adam burada gayet komik. Gerçi rahibelere oral seks yaptırmanın ya da Asyalı kadınların cinsel organını tatlı ekşi sosla yalamanın komik olduğunu düşünüyor—14 yaşında biri için öyle olabilir, ama beni bunlar ilgilendirmiyor. Bir de sonu gelmeyen sakso zorlamaları ve üçlü seks göndermeleri. Ama yine de insanların "yumruğumu içine bir insan hakları sembolü gibi soktum" lafına bozulmaları tuhaf. Hadi ama, adam alt tarafı mavra yapıyor. Bu lafın Vatikan'ı bombalayacağını söylemesinden bir farkı yok. Niye bu kadar ciddiye alasınız ki?

Ve sonra "mühim birileri olabilirdik" gibi sıkı bir cümle savuruyor. "Rıhtımlar Üzerinde" filmindeki meşhur Marlon Brando repliğini yeniden yorumluyor. "Savaşan biri olabilirdim. Bir serseri yerine mühim biri olabilirdim ve kabul edelim ki bir serseriyim. O sendin, Charlie." Veya "Yutan olmaktansa kamış olmayı yeğlerdim" diyor, ama bunu derken Frank Ocean'la birlikte bir nakarat patlatıyor. Dillendirdiği şeyle yaptığı şey apayrı.

"Hold My Liquor" nefes kesici, özellikle Kanye'nin geldiği yeri düşününce—Chief Keef gibi bir ağır abiden gelen şaşırtıcı duygusallıktaki melodiye kulak verin. Vay be. Önce "içince kafayı bulmuyorum" diyor West, sonra da "içkiyi ağzımla içemiyorum". Klasik, git-gelli bir manik depresif hal. "Harikayım, harikayım, harikayım, rezaletim." Albümün her hücresine sinmiş bu. Şarkının son bir buçuk dakikasında ise sentetik bir gitar solosu var, Kanye akışına bırakıyor ve ortaya çıkan şey harap edici, tamamen muhteşem.

Büyük şair ve öykücü Delmore Schwartz'ın söylediği gibi, "manik depresif olmak, kahverengi saçlı olmak gibi bir şey".

"Sana da, Hamptons'daki evine de sokayım" dediği "New Slaves"de daha da fazla tezat mevcut. Artık nerede takılıyorsa, orada ne kadar zaman geçirdiğini kim bilir? Kanye iki işi bir arada yapmak istiyor. Bir nevi sonradan görme, her şeye sahip, bu yüzden de kendini hor görüyor. Bazı insanlar bunun onu çetrefilli biri yaptığını söyleyebilir, ama durum o kadar da karmaşık değil. Bu kadar popüler olmasına rağmen sokaktaki itibarını da muhafaza etmek istiyor sadece. Bence kendisinin de o züppelerden biri haline geldiğine inanıldığını düşünüyor,

bunun doğru olmadığını göstermek için elinden geleni ardına koymuyor. "New Slaves"de herkesi maddiyatçı olmakla suçluyor. Malûm, biri bunu yaptığında "biz istisnayız, diğerlerinden daha iyisini biliyoruz" diyordur. "New Slaves"de şöyle bir cümle var: "Önüme kontratlar koyuyorsunuz / Biliyorsunuz, zenciler okumayı bilmez." Vay canına. Bir şarkı için hayret verici bir söz. Başkalarına savurduğu bunca ithamın ortasında kendini de suçluyor. Sanki sokakta yaşayan, her şeyden bîhaber bir pislik çuvalı. Biz de yedik — annen üniversitede İngilizce hocasıydı.

Aslında şarkıya sakin bir şekilde başlıyor, ama sonunda ciğerlerinin tepesinden çığlık atıyor. Bana sorarsanız, bu şarkı için yazdığı bir-iki kıyak söz vardı, ama vokalleri kaydederken kendini salıverdi ve içgüdülerine güvendi. Çünkü oturup da böyle sözlerin yazılabileceğini tahayyül edemiyorum. Ama tabii bu sadece benim fikrim. Müzikal olarak "New Slaves"de turnayı tam gözünden vuruyor Kanye. Sadece vokali ve bir-iki seyrek synth var, ancak şarkı birden inanılmaz melodik bir şeye dönüşüyor, o şeyin ne olduğunu Allah bilir. Frank Ocean arşa yükselen bir bölümü seslendiriyor ve şarkı '70'lerden bir Macar rock grubundan alınma hüzünlü bir sample'a bağlanıyor. Tüylerim ürperiyor. Sanki yeni Süpermen filminin son sahneleri gibi, insanı çaresiz hissettirecek görkemde. Tekrar tekrar çalıyorum.

Müziği hiçbir zaman bir meydan okuma olarak algılamadım. Her zaman dinleyicinin en az sizin kadar zeki olduğunu düşünürsünüz. Bu işi sevdiğiniz için, yaptığınız şeyin güzel olduğunu düşündüğünüz için yapıyorsunuzdur. Eğer siz güzel olduğunu düşünüyorsanız, belki başkaları da aynı şeyi düşünecektir.

Bazıları ise "I Am A God"da neden çığlık attığını soruyor. James Brown'ı anımsatan bir çığlık değil, gerçek bir dehşet çığlığı. Tüylerim yine diken diken. Onların bugünden yarına kendisine sırt çevirebileceğinin farkında. "Onlar" dediğim halk, maymun iştahlı dinleyiciler. Taylor Swift'i öldürebilir ve her şey biter.

"Blood On The Leaves"deki vokal tınıların birlikteliği de şahane. Nina Simone'un "Strange Fruit"undan alınmış ve perdesi yükseltilmiş vokal sample'ı Kanye'nin Auto-Tune'dan geçirilmiş rahat sesiyle atışıyor. Büyüleyici, işitsel olarak çarpıcı. Ve buyrun burdan yakın, ritmik olarak da harikulâde, vokal kısımları bazen birbirini bütünlüyor, bazen de birbiriyle çatışıyor. Son derece hüzünlü Kanye bu şarkıda. Etrafı gerçekten arzuladığı insan dışında herkes tarafından sarılmış durumda, daha ne olup bittiğini anlamadan sevdası elinden alınmış. "Benimle ilgili bir sorun olmadığını biliyorum... tuhaf bir şeyler oluyor." Sürpriiiz, gerçek dünyaya hoşgeldin.

Muhteşem ve son derece dokunaklı bir parça, ama işitsel olarak sıcak bir yanı yok. Elektronik tınılı ve bir süre sonra kendi sesiyle synth'i birbirinden ayırmak zor. Ama bunun Kanye için herhangi bir niyet beyanı teşkil ettiğini sanmıyorum, sadece bir şeyler duymuş ve bizim de duyabilmemiz için bu şarkıyı yapmış. Albümdeki birçok yerde müzik dümeni melodiye kırıyor ve fevkalâde oluyor. Üstüne basarak söylüyorum, fevkalâde. Bunun farkında olmalı, yoksa niye yapsın ki? Kafasını duvarlara vurduğu filan yok, ama öyleymiş gibi davranıyor. Çok kıymetliymiş gibi gözükmek istemiyor, itibarına sahip çıkmalı.

Bazen bir synth orkestrası gibi. Daha önce hiç böyle bir şey dinlemedim. Zaman zaman deneniyor, ama sonuç bayağı oluyor. Kanye ise becermiş. Baletlerin arz-ı endam ettiği "Runaway" şarkısının videosu gibi. İzlerken kendime "gözlerini dört aç, adam bağlantılar kuruyor" dedim. Baleyi hiphop'la birleştirmek mümkün, aslında tezat da değiller ve Kanye manzarayı anında çakmış. Belli ki tüm türlerin aynı olduğunu, yüreğinin derinlerinde bir yerde aralarında köprüler bulunduğunu biliyor. Hep aynı halt, en nihayetinde müzik, Kanye'yi yücelten de bu. Eğer seslere düşkünseniz, Kanye'nin size sunduğuna kulak verin. Görkemli ve ilham verici. ✚

PATTI SMITH'İN GÖZÜYLE LOU REED

Şairler arasında

Pazar sabahı erkenden kalktım. Geceleyin okyanus kıyısına gitmeye karar vermiştim, sepete bir kitap, bir şişe de su attım ve Rockaway Beach'e gitmek üzere arabaya atladım. Önemli bir gün gibi bir his vardı içimde, ama herhangi bir sebep bulamadım. Sahil boştu ve Sandy Kasırgası'nın yıldönümü yaklaşırken sessiz deniz doğanın çatışmalı gerçeğini içinde barındırıyor gibiydi. Bir süre durdum orada, kızım Jesse'den mesaj geldiğinde alçaktan uçan bir uçağın izlerini takip ediyordum. Lou Reed ölmüştü. İrkildim ve derin bir nefes aldım. Onu eşi Laurie'yle beraber daha geçenlerde şehirde görmüştüm, hasta olduğunu anlamıştım. Yorgunluk, iyi bildiğimiz parıltısını gölgelemişti. Lou veda ederken, karanlık gözleri sonsuz ve müşfik bir hüznü taşıyor gibiydi.

Lou'yu 1970'de Max's Kansas City'de görmüştüm. O yaz Velvet Underground birkaç hafta boyunca gecede iki set çalacaktı. Eleştirmen ve akademisyen Donald Lyons onları daha önce hiç izlememiş olmamama çok şaşırmıştı, sahne aldıkları ilk gecenin ikinci setinde bana kulübün merdivenlerinde eşlik ediyordu. Ahenksiz bir surf doo-wop drone, ya çok hızlı hareket etmenize izin veriyordu ya da çok yavaş. Bu benim "Sister Ray"e geç ve aydınlatıcı intikalimdi.

Birkaç yıl içinde Max'in üst kattaki o odasında Lenny Kaye, Richard Sole ve ben binbir dansla yüklü kendi ortamımızı yarattık. Lou neye takıldığımızı görmek için sık sık uğrardı. Komplike bir adam olarak bizi cesaretlendirir, sonra da entrikacı bir okul çocuğu gibi beni provoke ederdi. Kuyruğu dik tutmaya çalışırdım, ama sonra kedi gibi bir anda tekrar ortaya çıkar, Delmore Schwartz'dan aşk ya da cesarete dair bir dizeyle süngümü düşürürdü. Hızlı hızlı anlattıklarından kısa ve özlü sözlere gidip gelen konuşma izlekleri gibi, değişken davranışlarını, ruh hallerinin yoğunluğunu da anlayamazdım. Ama şiire adanmışlığını ve performanslarının kendinden geçirici niteliğini anlayabiliyordum. Kara gözleri, siyah tişörtleri, solgun bir teni vardı. Meraklı, bazen kuşkucuydu, bir kitap kurdu, bir ses araştırmacısıydı. Karmaşık bir gitar pedalı onun için şiirin bir biçimiydi. Fabrika'nın kötü şöhretli âlemiyle bağlantımız oydu. Edie Sedgwick'i dansettiren oydu. Andy Warhol onun kulağına fısıldamıştı. Lou sanat ve edebiyatın duyarlıklarını müziğine taşımıştı. Bizim kuşağın New York'unun şairiydi, Whitman'ın emekçileri, Lorca'nın zulme uğrayanları gibi, bu şehrin uyumsuzlarını müdafaa eden de oydu.

Grubum evrimleşip onun şarkılarını çalarken, Lou şükranlarını sunardı. '70'lerin sonuna gelirken, ben Detroit'e doğru şehri terketmek için hazırlıklarımı yaparken, yıllanmış Gramercy Park Hotel'ın asansöründe toslaştık. Elimde Rupert Brooke'un şiir kitabı vardı. Elimden kitabı aldı, beraber şairin resmine baktık. Çok güzel dedi, çok hüzünlü. Katıksız bir huzur ânıydı.

Lou'nun ölüm haberini sindirirken, içimde bir his dalga dalga büyüdü, derken patladı ve gökyüzünü hiperkinetik bir enerjiyle doldurdu. Mesajlar ardı ardına yolunu bana doğru çevirdi. Kentucky'ye doğru giden bir kamyonun sürücü koltuğundan Sam Shepard aradı. Tevazuyla yüklü bir Japon fotoğrafçı Tokyo'dan yazdı: "Gözlerim yaşlı."

Denizin kenarında yasımı tutarken, iki görüntü düştü aklıma, kâğıt rengi gökyüzüne izlerini bırakarak. İlki eşi Laurie'nin yüzüydü. O Lou'nun aynasıydı; Lou'nun şefkatini, içtenliğini, duygudaşlığını onun gözlerinde görebilirdiniz. İkincisi, başyapıtı "Heroin"de anlattığı, beraber açılmayı düşlediği "büyük, muazzam yelkenli"ydi. İçine girmek istediği, şairlerin ruhlarının oluşturduğu takımyıldızının yanında beklerken geldi gözlerimin önüne. Uykuya dalmadan önce, o günün —27 Ekim— özelliğini araştırdım, Dylan Thomas ve Sylvia Plath'ın doğumgünüydü. Lou denize açılmak için mükemmel günü seçmişti —şairlerin günü, pazar sabahı, ardında koca dünya.

LAURIE ANDERSON'IN LOU REED'E VEDAI

Tuhaf mucize

Deneysel müzisyen, art rock'çu Laurie Anderson'la Lou Reed '90'ların başında flörte durduğunda kimse şaşırmamıştı. O günden Lou'nun son ânına kadar hiç ayrılmadılar. Laurie Anderson'ın Rolling Stone'a yazdığı veda mektubu insanı ağlatır, duygulara tercüman olur cinsten.

Çeviren: Y.A.

Lou'yla Münih'te tanıştık. '92 senesiydi, ikimiz de John Zorn'un düzenlediği Kristallnacht festivalinde çalıyorduk. John grupların sırayla çaldığı alışıldık düzenden ziyade birbirimizle tanışmamızı ve beraber de çalmamızı arzu ediyordu. O yüzden Lou kendi grubuyla beraber bir şeyler okumamı rica etti. Kabul ettim, gürültülü, yoğun ve çok eğlenceli geçti. Gösteriden sonra bana "Tam da benim okuduğum gibi okudun" dedi. Kendisinin de kolayca yapabildiği bir şeyi neden benden istediği muğlaktı, ama amacı kesinlikle iltifat etmekti.

Lou festivalden sonra buluşmamızı önerdi. "Elbette, kesinlikle! Şu an turnedeyim, dört ay sonra dönünce mutlaka buluşalım" dediğimde hoşuna gittiğini sanıyorum. Bir süre böyle gitti ve sonunda Ses Mühendisleri Kongresi'ne gitmek isteyip istemediğimi sordu. Zaten gideceğimi ve Microphones'da buluşabileceğimizi söyledim. Amfilere, kablolara, elektronik cihazlara bakınarak mutlu bir ikindi geçirdik. Kahve içmeye gittiğimizde "bir filme ne dersin?" dedi. Tabii. "Sonrasında akşam yemeği?" Olur. "Sonrasında biraz yürür müyüz?" "Bilmem..." Bir daha hiç ayrılmadık.

Lou'yla beraber müzik yaptık, en iyi dost olduk, sonra ruh eşi olduk, seyahat ettik, birbirimizin çalışmalarını dinleyip eleştirdik, yeni şeyler öğrendik (kelebek avlama, meditasyon, su kayağı). Aptalca şakalar uydurduk, yirmi kere sigarayı bıraktık, suyun altında nefeslerimizi tutmayı öğrendik, Afrika'ya gittik, opera asansörlerinde şarkılar söyledik, kendi evlerimizin dışında tuttuğumuz bir ev paylaştık, birbirimizi koruyup sevdik.

Birçok çift gibi müşterek varoluşumuzun koşullarını şekillendirdik —stratejiler, tavizler, bir çift olmamıza olanak sağlayacak türden şeyler. Bazen verebildiğimizden daha fazlasını kaybettik, bazen çok fazla verdik ya da terkedilmişliğe gömüldük. Bazen çok öfkelendik. Ama kızgın olduğum zamanlarda bile kendimi hiç sıkkın hissetmedim. Birbirimizi affetmeyi öğrendik. 21 sene boyunca, zihinlerimizi ve yüreklerimizi birbirine doladık.

2008 baharında Kaliforniya'da bir yolda kendime acıyarak yürüyor ve cep telefonumda Lou'yla konuşuyordum. "Yapmak isteyip yapamadığım çok şey var" dedim. "Ne gibi?" "Mesela Almanca öğrenmedim, hiç fizik çalışmadım, hiç evlenmedim." "Niye evlenmiyoruz?" dedi. "Yarı yolda buluşuruz. Kolorado'ya gelirim. Yarına ne dersin?" "Yarın çok erken değil mi?" "Bence değil." Ve ertesi gün Boulder'da, bir cumartesi günü, hırpanî kıyafetlerimizle bir arkadaşın evinin arka bahçesinde evlendik. Beni evliliğe dair şaşırtan şey zamanın akışını nasıl değiştirdiği oldu. Ve ilişkimize yepyeni bir şefkat kattı. Willie Nelson'dan alıntı yapmak gerekirse: "Dünyadaki insanların yüzde doksanı yanlış kişiyle evleniyor. Müzik kutusunu döndüren şey de bu." Lou'nun müzik kutusu sevda ve başka birçok şey için dönüyordu —nefaset, acı, tarih, cesaret ve gizem.

İki senedir hastaydı. Önce Hepatit C tedavisi için kullanılıp birçok kötü yan etkisi bulunan, berbat, ama bazen de etkili bir madde olan interferon tedavisi sebebiyle. Akabinde karaciğer kanserine yakalandı, üstüne diyabet... Hastanelerle içli dışlıolduk. Hastalıklara ve tedavilere dair birçok şey öğrendi. Her gün iki saat tai chi yapıyor, fotoğraf, kitaplar, kayıtlar, Hal Willner'le radyo programı ve birçok başka projeyle uğraşıyordu. Hocamız Mingyur Rinpoche'nin dediği bazı şeyleri anlamaya ve uygulamaya çalıştık. Özellikle zor olanlarını, mesela "Gerçekten üzgün olmadan hüznü hissedebilme becerisini edinmelisiniz".

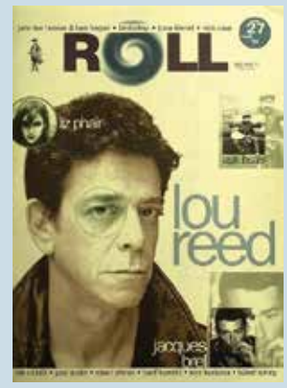
Geçtiğimiz ilkbahar bir karaciğer nakli geçirdi ve bir süre her şey iyi gitti, sağlığına ve enerjisine kavuşmuş gibiydi. Ama daha sonra o da etkisini yitirdi ve çıkış yolu kalmadı. Doktor, "Bitti, başka seçenek kalmadı" dediğinde Lou'nun duyduğu tek şey "seçenek"ti. Hayatının son yarım saatine kadar pes etmedi, durumu kabullendiğinde ise bir anda ve bütünüyle kabullendi. Evdeydik ve son derece halsiz olmasına rağmen dışarı çıkıp güneşin doğuşunu izlemek konusunda ısrar etti.

Lou'nun yarenleri olarak, enerjiyi karnından yukarıya, kalbinin içine ve kafasından dışarıya doğru hareket ettirmeye hazırlamıştık kendimizi. Hayata gözlerini yumarken yüzündeki ifade gördüğüm en hayranlık dolu ifadeydi. Elleri tai chi'deki suyun akma hareketini yapıyordu. Gözleri sonuna kadar açıktı. Kollarımda dünyada en çok sevdiğim insanı tutuyor ve onunla konuşuyordum. Kalbi durdu. Korkmuyordu. Onunla beraber dünyanın sonuna yürüme şerefine nail olmuştum. Hayat, onca büyüleyiciliği, acı vericiliği ve göz kamaştırıcılığıyla, bundan daha güzel bir noktaya varamaz. Ölüm mü? Bana kalırsa ölümün amacı, sevginin serbest kalmasını sağlamak.

Şu an en büyük mutluluğu hissediyor, Lou'nun yaşarken ve son nefesini verirkenki haliyle, olağanüstü gücü ve inceliğiyle gurur duyuyorum. Rüyalarımda beni tekrar ziyaret edeceğine ve tekrar yaşıyormuş gibi görüneceğine eminim. Ve tek başıma sersemlemiş ve şükran duyarak ayakta duruyorum. Kelimelerimizle, müziğimizle ve yaşadığımız hayatlarla birbirimizi bu kadar değiştirebilmemiz ve sevebilmemiz ne kadar da tuhaf, heyecan verici ve mucizevî. ✚

ROLL SAYFALARINDA LOU

Rock'n'roll yüreği

● Rock'n'roll sadece entelektüel ya da ruhî bakımdan etkilemiyor, çok fizikî bir etkisi de var, sarsıcı olabiliyor. Şu küçücük CD'leri gördüğümde, insanların sakınmaları gerek diye düşünüyorum: Onları evlerine götürdüklerinde başlarına ne geleceğini bilmiyorlar. Bir plak, bir CD, öyle kendi köşesinde duran cansız bir şey değildir. Patlayabilir, sizi büyüleyebilir, bambaşka bir yere götürebilir. Plak dinlemek tablo seyretmeye benzemez. Fiziksel bir şeydir, sizi altüst edebilir.

● Müziğimi, üç aşağı beş yukarı, kentli blues olarak görüyorum. Rhythm'n'blues'a bayılıyorum —bu müziği dinleyerek büyüdüm. Keşke Al Green, Otis Redding ya da hâlâ kendisi olduğu zamanlardaki James Brown gibi şarkı söyleyebilsem! Ah Otis Redding! Onu dinlemek, yüce, insanı aşkınlaştıran bir deneyim. Aynı şey Lorraine Ellison'un albümü "Stay With Me Baby" için de geçerli: Bir insan tarafından yapılmış en şaşırtıcı, en aşkın kayıtlardan biri.

● Bildiğim şu: İstediklerin her zaman gerçekleşmez. İstediğin her neyse... Gerçek insanlarla ilişkiye girdiğinde olaylar komplikedir. Benim şarkılarım da bu durumu anlatmaya çalışır. Bazen o durumlar insanı ekstrem bir pozisyona, olduğundan daha aşırı bir noktaya sürükler. Duygularla alışveriş zor meseledir.

● Başkaları düşünmeyi işten sayıyorlar mı, bilmiyorum, ama ben sayıyorum. Her zaman birbirine paralel giden birçok şey vardır zihnimde. Sadece tek bir şey değil, bir sürü şey. İnsan makine değil ki. İnsan zamanla şunu görüyor: Birçok sen var senin içinde...

● Raymond Chandler'a bayılıyorum. "Sarışın kadın yarı aralık bir çift dudak kadar çekiciydi..." Böyle küçük imgeler, basit dil, hızlı imge, güm! İşte bu kadar. Müthiş bir şey.

● "Ecstasy"nin Grekçe kökeni, insanın "kendisinin dışında durması"ymış. Saul Bellow'un şöyle bir sözü var: "Arzuları, özlemleri olmayan bir ruh kullanılmış bir içlastiğe benzer, bir yaz plajda işe yarar, ama o kadar..." Harika bir cümle... Şahane herif bu Bellow...

● Şarkılarım böyle olmalı: İleriye fırlamalı, neşeli bir şekilde geri dönmeli. Hepsinde evrensel bir damar var. Hamlet'in ilelebet gerçek olmasının sebebi bu. İnsanlar Hamlet'in niye öyle davrandığına sonsuza kadar kafa yoracaklardır; esrarengiz bir boyutu var çünkü. Babasıyla ilişkisi, annesi, Ophelia... İnsanı çarpıyor. İnsanı çarpan o şey her neyse, gerçek bir şey olduğu kesin. Ve onu illâ sözlere dökmek gerekmiyor.

● "Sex With Your Parents" şarkısındaki Rush Rambo'nun esas adı Rush Limbo. Ona Rambo denmesinin nedeni, kendisi askerlik yapmadığı halde herkesin savaşa gitmesi gerektiğini söyleyip duran şişgöbek bir domuz olması. Televizyonda çalışan bir herif. Bu tür heriflere tahammül edemiyorum, bu her daim çocukları savaşa göndermeye hazır iğrenç yavşaklara katlanamıyorum. Kadınlara, çocuklara, yaşlılara, kendisini savunamayacak durumda olan insanlara saldırganca davranan muhafazakârlara tahammül edemiyorum. Bu tür heriflerin her şeyi beni iğrendiriyor. Kılıkları, kıyafetleri, halleri, tavırları, üslûpları, temsil ettikleri her şey iğrenç geliyor bana. Radikal sağcı bu heriflerin hepsi, bok yığını.

● Temel yurttaşlık haklarını korumak siyasî pozisyonun ötesinde bir şey... Kamu hizmetlerinin tasfiye edilmesinden Cumhuriyetçiler sorumlu ve bir kere daha bunun altında yoksullar telef oluyor. Robert Dole sanatçıları günah keçisi gösterip zaten çok az olan sanata yönelik sübvansiyonları —bütçenin yüzde 0.5'i— kaldırmaya karar vermiş. Bu sübvansiyonları kaldırarak bütçe açığını kapatacaklarını iddia ediyorlar, çok saçma! Çocukları soyan, kültürün sırtından tasarruf yapan bir ülke bu. Sanat olmasa, halkın hayranlık duyacağı ne kalır geriye? Siyasetçiler mi? Bir ülkede sanatçı fazlası olabilir mi? Sanattan korkmak gerekir mi? Bazı tablolar sizi şoke ediyor diye resim yapmak isteyen insanların cesareti kırılabilir mi? Muhafazakâr sayın bayları şoke etmeyen tablolar da beni şoke ediyor: O kadar yavan, bön, can sıkıcılar... Al işte, denge!.. Sağcılar yüzünden, müzeler bundan böyle haftada bir gün daha fazla kapalı, okullarda dersler eskiye göre daha erken bitiyor. Ne halt ettiklerini sanıyorlar? Cinselliği kısıtlayarak kürtaj ve AIDS sorununa çare bulacağını öne süren Nancy Reagan'a bir bakın hele. Hangi gezegenden gelmiş bu insanlar allah aşkına? Nedir bu pislik? Üstüne üstlük, bir de ceplerini doldururlar. İran'a silah satan bunlar değil mi? İkiyüzlülükleri akıllara seza. "Sex With Your Parents"da bir kez daha, herkesin anlayacağı şekilde, "motherfucker" kelimesinin benim için tam olarak ne anlama geldiğini tanımlamak istedim.

Velvet Underground: Nico, Andy Warhol, Maureen Tucker, Lou Reed, Sterling Morrison, John Cale... "Bu şarkılardan birini radyoda işittiğimde, günümüzün gruplarından biri tarafından da yapılabileceği hissine kapılıyorum... Velvet'le gurur duyuyorum. Müthiş saf plaklar yaptık..."

YENİ TÜRKÜ VE "BUĞDAYIN TÜRKÜSÜ"

Prozodi biyoloji armoni

1979 yılında yayınlanan ilk Yeni Türkü albümü "Buğdayın Türküsü" '80'lerin özgün müzik furyasını birinci elden etkilemişti, fakat bir hayalet olarak! Zaten az basılan plaklar darbeyle birlikte iyice tezgâh altına itilmişken, "Sardunyaya Ağıt", "Bekçi Kâzım", "Sonbahardan Çizgiler" ancak yıllar sonra, Ankaralı öğrencilerin grubu '80'lerle beraber büyüyerek yoluna devam ederken dinleyiciyle tekrar buluşabilmişti. Yeniden basılan "Buğdayın Türküsü"nü grubun kurucularından Selim Atakan'la konuştuk...

Söyleşi: Murat Meriç

2009'da, Yeni Türkü'nün 30. yıl konseri öncesi "Buğdayın Türküsü"nün yeniden yayınlanacağı müjdesini vermiştiniz. Niye bu kadar uzun sürdü albümün çıkması?

Selim Atakan: "Koleksiyon" adıyla Yeni Türkü albümlerini topladığımızda "Buğdayın Türküsü"nü dışarıda bıraktık, çünkü çok farklı bir yapısı vardı. İlk olmasından ziyade, bizim için çok kıymetliydi, değişik şarkılar vardı. "Sonbahardan Çizgiler", "Sardunyaya Ağıt" gibi birkaç şarkıyı repertuarımıza alıp bazı konserlerde seslendirdik. Derya'yla (Köroğlu) "Buğdayın Türküsü"nü çıkartmayı hep düşünüyorduk. Yeniden çalarsak otantikliğinin bozulacağını düşündüğümüz için aynen yayınlamaya karar verdik, dijital bir düzenleme girmesini istemedik.

Bir de DVD var albümün içinde, Can Dündar'ın yaptığı "İlk Türkü: Buğdayın Türküsü" başlıklı bir belgesel. O nasıl şekillendi?

Zeynep'in (Özbatur Atakan) fikriydi. "Bir dokümanter olsun, o günleri yaşayanlar anlatsın" dedi, aklımıza yattı. Can Dündar'a söz ettik, "akışı yapar, soruları sorarım" dedi. Konuşmaların fonunda bilinmeyen resimleri kullandık ve o dönemin bir belgesi oldu.

Belgeselde hareketli görüntü yok. O döneme ait bir şey yok mu elinizde?

Maalesef hiç video yok, TRT'de birkaç dakikalık görüntümüz var, ama arşivden ulaşmak mümkün değil... Mecburen sadece fotoğraf kullanabildik. Bizi tanımayanlar çok şey öğreniyor, onlara ilginç geliyor yaşadıklarımız. Bizim zamanımızı yaşamış arkadaşları da "ne kadar baskılı günlermiş" sıkıntısı sarıyor.

Ne kadar baskılı günlerdi?

Albümün yayınlanma aşamasında çok sıkıntı yaşadık, korktuk. Başımıza bir şey gelecek diye bekliyorduk, ama ne geleceğini tahmin edemiyorduk, çünkü her şey çok mantıksızdı! Matbaa kapakları basmadı, dağıtımcı dağıtmak istemedi. Bir gerekçeleri de yoktu. Plakçılar satmıyordu ve gidip "niye satmıyorsunuz" deme şansımız yoktu. Sonrasında da 12 Eylül oldu zaten, albüm bir anda ortadan kayboldu.

Yeni Türkü'nün hikâyesi Fen Lisesi'nde başlıyor, değil mi?

Evet, Derya'yla Ankara'da Fen Lisesi'nde buluştuk, grubu kurmaya orada karar verdik.

Müziği orada mı öğrendiniz?

Ortaokulu İstanbul'da Saint-Joseph'te okudum, müziğe orada başladım. Fuat da (Güner) oradaydı, arkadaşımdı. Birlikte piyano başında şarkılar söylerdik. Grup kurmak gibi bir şey yoktu aklımızda. Fuat çok Batılıydı, bana hitap etmiyordu. Beatles diyor, başka bir şey demiyordu. Piyanodan sonra gitar öğrenmiştik. Fen Lisesi'ne gelince doğrudan "burada bir orkestra var mı?" diye sordum. Liselerarası yarışmaya katılan bir ekip varmış, gösterdiler, gittim tanıştım...

Milliyet'in liselerarası yarışmasından mı söz ediyoruz?

Evet, çok önemli bir yarışmaydı o. Benden önceki ekipte Kemal Ebcioğlu vardı, Fecri'nin yeğeni, Gülsün Karamustafa'nın kardeşiydi. Macera onunla başladı aslında. 1967'de yarışmaya katılmışlar, elenmişler. Bu bile beni çok etkilemişti. Çalıştık, '68'de bir kere daha katıldık ve Türkiye birincisi olduk. Bunun üzerine, okulda birdenbire bir sürü grup kuruldu. 296 öğrenci vardı, otuz orkestra çıktı! Millet bir süre sonra derslerden kaytarmak için orkestra kurmaya başladı. Hal buna dönünce müzik öğretmenimiz "bir eleme yapalım" dedi, o elemelerde Derya'yı tanıdım. Uzaktan takip ediyordum zaten, folklor oynuyordu. Orkestranın bateristi yoktu, "çalarım" dedi, başladık. Sonra üniversitede ayrıldık birbirimizden. Ben Hacettepe'ye girdim, Derya ODTÜ'ye. Amerika'da yeni yeni çıkan Crosby, Stills, Nash & Young gibi vokal gruplarını taklit ederek müzik yapıyorlardı.

Siz bıraktınız mı üniversitede müziği?

Olur mu? Esin Afşar'la çalışıyordum. Hem gitar çalıyordum hem de flüt düzenlemeleri yapıyordum. Birlikte çok konser verdik, turneler yaptık. Onunla birlikte folk müziği tanıdım. Fen Lisesi'ndeyken dönemin modasına uyup birkaç aranjman yapmıştık, ama türkü dinlemek gibi bir alışkanlığımız yoktu. O sırada, 1972'de Selda'yla tanıştım. Erkan Özarman getirdi, "sesi çok güzel bu kızın Selim, ona plak yapacağız, sen de çalacaksın" dedi. Birlikte İstanbul'a geldik, plak yapmaya! Şişli'de bir stüdyoda "Kâtip Arzuhalim Yaz Yâre Böyle", "Tatlı Dillim", "Mahpushanelere Güneş Doğmuyor" gibi şarkıları kaydettik. Çift gitar vardı orada, Selda o dönem gitar çalmasını bilmiyordu, tek gitarın yetersiz olduğunu düşündüm, ikisini de ben çaldım...

Nasıl oldu o? Bildiğimiz kadarıyla çok kanallı stüdyolar çok sonra geldi memlekete...

Tek kanallı stüdyo ve tek mikrofon vardı, her şeyi aynı anda birlikte kaydetmek durumundaydık. Ben çalarken o söylüyordu, başka yolu yoktu. O sırada aklıma bir şey geldi, çaldım, söyledi, kaydettik. Sonra o kaydı yanda teypten çaldık, ben onun üzerine ikinci kez gitar çaldım, süsledik ve bir yandan da kaydettik. Geçen gün bu kayıtları yeniden dinledim ve aslında Yeni Türkü'nün ilk denemelerini orada yaptığımı fark ettim. Esin Afşar ufkumu açmıştı, Selda bunu pekiştirdi.

Sonra Ankara'ya mı döndünüz? Gelmişken İstanbul'da kalsaydınız...

Bir Ankaralı olarak İstanbul'dan korkuyordum ve okumak istiyordum, müzik asıl amacım değildi. Doktor olmaya niyetliydim. Ne zaman İstanbul'a gelsem derhal kaçmak isterdim. Sırf bu yüzden belki de hayatımın en büyük fırsatını reddettim. Selda'yla kayıt yaparken biri geldi, "Türki-

FOTOĞRAF: MUHSİN AKGÜN

ye'yi sallayacak büyük bir projeye başlıyoruz, kardeşimle yapacağız, seni dinledim ve çok sevdim, bizimle çalışır mısın?" dedi. Hem tanımıyordum, hem de üniversite aşkına reddettim.

Kimdi o?

Orhan Gencebay! Onunla çalışsaydım ne olacağını düşünüyorum, belki de bütün müzik tarihi değişirdi. *(gülüyor)* Gencebay etkileşime açık, ben yenilikçiyim, kim bilir ne çıkardı ortaya? Led Zeppelin'in çıkışı gibi bir şey yakalardık belki. *(gülüyor)* Stüdyoda çok başarılı müzisyenlerin biraraya gelip kurduğu bir gruptur o, muazzam bir şeydi.

O dönem beste yapıyor muydunuz peki?

Beste çalışmaları Selda'dan sonra. TRT'de bir çocuk programı vardı, Doğan Canku başlatmıştı, her hafta bir harf öğretilirdi programda. 29 program olması öngörülmüştü, Doğan "e" harfine kadar gelmiş, ayrılmak durumunda kaldı, bana devretti. Bant çekiyor, canlıymış gibi yayınlıyorduk. Ekip iyiydi, Ayhan Sicimoğlu bateristimizdi. Tarsus'tan yeni gelmişti.

"Z" harfine ulaştınız mı peki?

Ulaştık! Benim açımdan çok önemli bir deneyimdi. Disiplinli olmayı orada öğrendim. Sıfırdan, her şeyiyle bize ait bir programdı. Şarkısı için ayrı, metni için ayrı çalışırdık. Ankara Devlet Tiyatrosu'ndan gençler gelirdi, Belkıs Dilligil'i hatırlıyorum, Çiçek (Dilligil) ufacıktı, onunla katılırdı programa. Levent Kırca vardı. Koreografımız Sait Sökmen'di, çocuklara dans etmeyi öğretirdi.

Yıl kaç?

1974. 1977'ye kadar başka çalışmalar oldu. TRT'de çalışırken Türk-Amerikan Derneği'nden bir teklif geldi ve "Kiss Me Kate"i sahneye koyduk onlar için. Notalarını verdiler, düzenlemeleri yaptım, bir küçük orkestra kurdum, bu da farklı bir eğitim oldu benim için. Çok beğenildi. Sonrasında özgün bir müzikal yapmamızı istediler. Adını "Interface" koyduğumuz, şehirli-köylü çatışmasını anlattığımız bir müzikal yaptık. Metnini Amerikan kültür ataşesinin karısı yazmıştı.

O dönem yaygın bir algıydı: Yumruklar havada söylenmezse o şarkı devrimci olmaz denirdi. Buna rağmen o sakin şarkıları kabul ettirdik. Nasıl olduğunu ben de bilmiyorum ama, bütün fraksiyonlar sessizce dinler, sonuna kadar öyle kalırlardı.

Amerika'yla ve TRT aracılığıyla devletle bu kadar yakın temas halindeyken nasıl solcu oldunuz?

Olmamak imkânsızdı, olaylar bunu gerektiriyordu. O dönem Amerika'yla yakındık, evet, demokrasilerinden etkileniyorduk, ama çok değil, birkaç yıl sonra düşman olduk! *(gülüyor)*

Bu arada Derya ile temasta mısınız?

Temastayız, beraber şarkılar söylüyoruz, ama sahnede çalmıyoruz. '77 sonrasında yeniden biraraya geldik. O sırada okulda tanıştığım Zerrin'le (Atakan) evlenmiştim, Derya bizim eve sık gidip gelmeye başladı, şarkılar orada yavaş yavaş oluştu.

Solculuk üniversitede mi şekillendi?

Çok etkisi oldu elbette. Hacettepe ve ODTÜ olayların merkezindeydi. İlk derslerden birinde genç bir çocuk geldi, "arkadaşlar, şöyle şöyle isteklerimiz var, bunları kabul ettirinceye kadar dersi boykot ediyoruz, hepiniz çıkın" dedi. Millet çıkmaya davranmışken kalktım, "önce bir sorun, bakalım biz kabul edecek miyiz dersten çıkmayı?" dedim. Soruyor, soruşturuyor, her yönden araştırıyordum olayı. Jandarma çok agresif davranıyordu, öfkemizi büyütüyordu. Zaten gençtim, bir anda keskinleşiveriyordu düşünceler. Aslında solculuğum faşizmi kavradığım dönemde başlar. Faşizm bir paket halinde sunuluyordu: Irkçılık, kadın düşmanlığı, homofobi, hepsi birarada! Bunu farkettiğim anda düşmanımı da belirledim. Okuyorduk, düşünüyorduk, karşımızda faşistler vardı ve tarafsız olma şansımız yoktu. Liberallik o dönem için çok lükstü. Silah meselesine hiç yanaşmadım, ama İGD (İlerici Gençlik Derneği) gibi örgütlerle hep yan yana oldum, hatta korolarını çalıştırdım.

Neler öğretiyordunuz koroya?

Dünyanın her yerinden devrimci marşlar. Türkçeleri yapılıyor, hızla yayılıyordu. Konserlerde sürekli marş söylüyorduk. Benim için oldukça farklı bir ortamdı, sürekli slogan atılıyordu, herkes birbirinin sesini bastırmak için çabalıyordu. Gruplar bunun için konsere gelirdi ve bir süre sonra yarışa dönerdi slogan atma meselesi. Bir yere Kurtuluş yerleşir, Devrimci Yol bir tarafı tutar, Aydınlık karşısına oturur, derken konser esnasında bir başlardı, bitene kadar sürerdi atışma. Timur Selçuk, kendi attırırdı bu sloganları, çok severdi dinleyiciyi kapıştırmayı. *(gülüyor)* Ajitatifti o dönemde, piyanoya biraz sert vurunca başlardı millet bağırmaya!

Yeni Türkü konserlerinde de var mıydı slogan yarışı?

İnanın yoktu. Nasıl olduğunu ben de bilmiyorum ama, bütün fraksiyonlar sessizce dinler, sonuna kadar öyle kalırlardı. O dönem için hayal bile edilemeyecek bir şeydi bu.

Bülent Somay, DVD'de, öfkeli ve sert olmadıkları için şarkılarınızı devrimci bulmadıklarını söylüyor...

Yumruklar havada söylenmezse o şarkı devrimci olmaz denirdi. Buna rağmen o sakin şarkıları kabul ettirdik. Amerika'da da aynı şeyler yaşanmış, tutucular Bob Dylan'ın elektro gitarını tartışırken bir yandan Leonard Cohen sakin şarkılar yaparak devrimci geleneğe yeni bir soluk getirmiş. Woody Guthrie'nin konserleri yasaklanmış, Pete Seeger radyoya alınmamış; hepsi burada da yaşadığımız şeyler... Kendi aralarında da bölünüyorlar: Seeger'ın şarkıları ajitatif, sözlere önem vermiyor, slogan attırıyor. Guthrie'de ise sözler önemli.

Sizde de var sloganlı bir şarkı: Can Yücel'in "İşçi Marşı"nı bestelemiştiniz. Aynı dönemde Taner Öngür de bestelemişti aynı şiiri, Cem Karaca söylüyordu...

1977'de bestelemiştim onu, Cem Karaca'nın söylediğini bilmiyordum o dönem. Bestelediğim en klişe şarkıdır, doğal olarak en yaygını da o oldu. "Mitinglerde, 1 Mayıs'larda söylenen bir marşımız olsun" diye bestelemiştim, planlı bir harekettir yani. *(gülüyor)*

Söylendi mi peki 1 Mayıs'ta?

Söylenmedi, ama giderken otobüste sürekli söyledik. *(gülüyor)* 1977'de, "Kanlı 1 Mayıs"ta alandaydık, ama benimkinin yerine Sarper Özsan'ın marşı söylendi, biz de ona eşlik ettik. Sonra malûm olay oldu zaten, biz Gümüşsuyu tarafındaydık, Dolmabahçe'ye doğru kaçtık, ama herkes bizim kadar şanslı değildi.

Cem Karaca'nın "İşçi Marşı"nı dinlemediğinizi söylediniz, o dönem bilinçli bir tercih miydi "diğerleri"ni dinlememek, yoksa sorun fizikî koşullardan mı kaynaklanıyordu?

Sorun Ankara'ydı, bu yüzden kimseyle temas kuramıyorduk. Konsere geldiklerinde gidiyorduk, izleyip dönüyorduk. Cem Karaca'yı severdik elbette. Moğollar'ın da müziğini beğenirdik, ama kıyafetlerini kitsch bulurduk. Barış Manço derseniz, yapmak istediğini hiç anlayamadım. Güzel şarkıları var belki, ama hiçbir zaman bana hitap etmedi.

Ya Zülfü Livaneli? Düzenlemeleri itibariyle mü-

Yeni Türkü'nün ilk döneminde Yılmaz Aysan'ın görsel desteği azımsanacak gibi değildi; en soldaki konser kitapçığı kapağı bunlardan biri... (İletişim Arşivi)

ziğinize en yaklaşan oydu galiba...
İsveç'te yaptığı bir albüm vardır, "Şarkışla"nın falan olduğu *("Chants Révolutionnaires Turcs", 1973)*... Onu sürekli dinlerdim, çok etkilemişti beni. Bir defa, "Şarkışla"nın sözlerini halam yazmıştı! Ama asıl beni etkileyen tarafı, kaydın çok güzel olması. Sesler, bilhassa bağlama kayıtları muazzamdır. İcra da çok iyidir. "Buğdayın Türküsü"nü yaparken o albümden çok beslendim. Sonra çalıştım da Livaneli'yle, yakın zamanda konserlerinde piyano çaldım. Bir şey eksik ama onunla ilgili; hep anlamaya çalıştım, hiç anlayamadım.

Yeni Türkü'nün Çağdaş Türkü bağlantısı sadece Eftal Küçük mü? "Buğdayın Türküsü" ekolünün asıl sürdürücüsü Mozaik ya da Ezginin Günlüğü değil de, Çağdaş Türkü belki...
Eftal dışında organik bir bağlantımız yok, evet. Biz İstanbul'a göçtük, o Ankara'da Çağdaş Türkü'yü kurdu. Bize hiçbir zaman "bestelerim var" dememişti. Bizim için de sürprizdi. Çok sevdiğim bestelerdir onlar, başarılı bir gruptur. Mozaik çok farklıydı, Ezginin Günlüğü değişik denemelere girişti. Her birinin yeri ayrı, ama bize en yakını muhakkak Çağdaş Türkü.

Şili müziğiyle buluşmanız nasıl oldu? O dönem plakları bulabiliyor muydunuz Ankara'da?
Dışarıdan plak getirten arkadaşlarımız vardı. Biri bir gün İngiltere'den Inti Illimani plağı getirdi, dinlediğimizde beynimizden vurulmuşa döndük. Diğerlerinden o kadar farklıydı ki! Bizim yaptığımıza benziyordu biraz, ama eksiğin farkında değildik. Hemen örnek aldık, kendi aletlerimizi soktuk müziğimize. Oranın dilini, kültürünü, yaşantısını bilmeden bize yaşadıkları ülkeyi sevdirdiler müzikleriyle, biz de bunu yapalım istedik. Ortak dil müzik, insanlarla anlaşmak istiyorsan bunu kullanacaksın. Kendimizi anlatmanın en iyi yolu buydu, onlardan öğrendik.

Biri bir gün İngiltere'den Inti Illimani plağı getirdi. Diğerlerinden o kadar farklıydı ki! Hemen örnek aldık, kendi aletlerimizi soktuk müziğimize. Bize yaşadıkları ülkeyi sevdirdiler müzikleriyle, biz de bunu yapalım istedik. Kendimizi anlatmanın en iyi yolu buydu, onlardan öğrendik.

Yurtdışı temasınız oldu mu o dönemde?
Bulgaristan'da bir politik müzik festivaline gittik, 1979'da, Derya ve Zerrin'le. Orada neler yapıldığını gördük. Yıllar sonra karşıma çıktı: "Gençken Bulgaristan'a silah kaçırmış, kuryelik yapmışsınız" dediler! Üniversiteye başvurmuştum, güvenlik soruşturmasında buna takıldım. *(gülüyor)*

O dönem TRT dışında albümleri denetleyen bir kurul yoktu, değil mi?
Yoktu. Sadece TRT'de vardı ve bir baş belasıydı. Sırf bu kurul yüzünden TRT'ye çıkamadık. Bahsettiğim o tek görüntü, İzzet Öz'ün programından. "Sardunya'ya Ağıt"ı çalmıştık, ama enstrümantal! Söz denetimi çok fenaydı: Yaşam diyemezdiniz mesela, hayat demek zorundaydınız. Düzen kelimesini kullanamazdınız. Murathan'ın (Mungan) "Ya içindesindir düzenin / Ya da dışında yer alacaksın" dizesindeki "düzen"i sırf bu yüzden "çember" yaptık, şarkının adı değişti! Sadece söz değil üstelik, üslûp denetimine de takıldık. Şarkılarımızda piyanonun yanında bağlama vardı ve halk müziği denetleyicileri piyano var diye kabul etmiyor, Batı müziği kurulu bağlamaya takılıyordu.

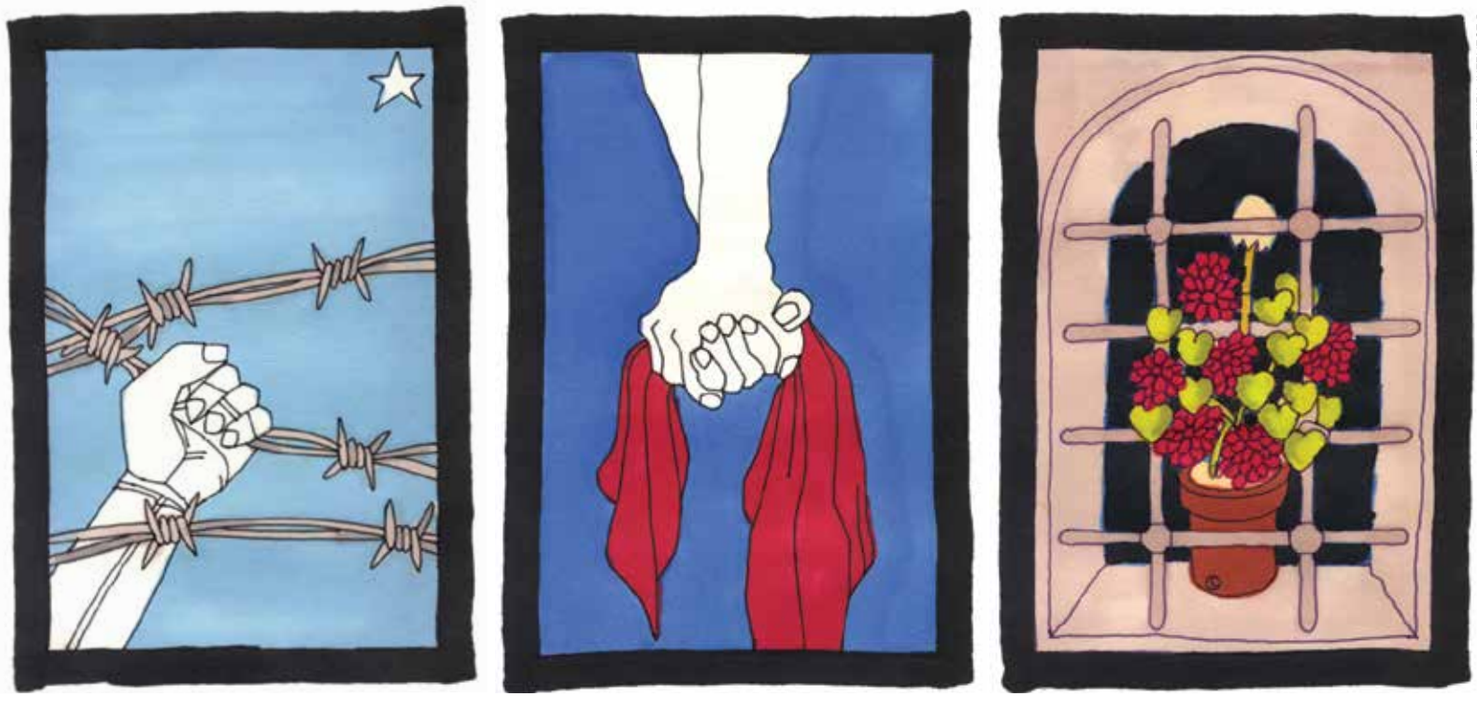
Albümü nasıl finanse ettiniz? Yapımcılara gittiniz mi, Unkapanı'na?
Gittik, ama beğendiremedik. Bir süre sonra gitmemeye başladık. O dönem tam gün yasası çıkmıştı, hem okuyup hem hekimlik yapan öğrencilerin çok işine yaradı bu, bir anda gelirimiz arttı. Zerrin'le ikimizin maaşı albümü karşıladı. Yapımcılar beğenmiyordu, çünkü çok yeni bir şeydi bu, marjinal müzik yapıyorduk onların gözünde. *(gülüyor)* Yerel sazlar varsa ya halk müziği ya da klasik Türk müziği yapmak durumundaydınız. Kendini kabul ettirmiş Moğollar gibi gruplar vardı, ama bizim müziğimiz onların da uzağındaydı.

Biraz Ankara'dan söz edelim mi? Oradaki buluşmalar önemli, biraz da albümü şekillendiren buluşmalar bunlar. Yolunuzun hem Yaşar Miraç'la hem Kemal Burkay'la kesişmesi mesela...
Ankara küçüktü ve merkez tekti. İstanbul'da o dönemde değil bir fikrin etrafında biraraya gelmek, aynı merkezde bile toplanamazdınız. Hâlâ öyle. O kadar büyük ki, son olaylarda gördük, Taksim ve çevresinde kan gövdeyi götürürken hemen yanıbaşında insanlar eğlenebiliyor. Askerî disiplin gibi bir şeydi bizim için Ankara, bizi hızla geliştirdi. *(gülüyor)* Ayrıca Ankara her şeyi ciddiye alan bir şehirdi, müzikten siyasete, edebiyattan tiyatroya her şey izlenir, konuşulurdu.

Yaşar Miraç "aileden"di, Kemal Burkay'la görüşüyordunuz, peki ya Can Yücel?
Hiç görüşmedik. Bir gün ODTÜ'ye söyleşiye geleceğini duydum, fırsat bu fırsat izin isteyeyim dedim. Bekle bekle gelmez... Saatler sonra dernekten çocuklarla geldi, ama görseniz, nasıl sarhoş! Gittim, anlattım, izin istedim. *(taklit ediyor)* "Komünistler arasında iznin lafı mı olur" dedi, gönderdi beni...

Grubun adını Yaşar Miraç mı koydu?
Gazetesinin adıydı. Mavi mürekkeple basılırdı. Takıntılıydı, her şey lacivert olsun isterdi. Önce şiirlerini duyduk, sonra gazeteyi gördük, tanıştık. Halk şiirine benzer dörtlükler yazardı, çok hoşumuza giderdi. Çok yakın arkadaşımız oldu, bize şiirler yazdı, neredeyse grubun elemanı gibi davranıyordu. O kadar ki, eve gelir, dolaptaki dolmayı yer, yerine bir dörtlük bırakır giderdi. *(gülüyor)* O aralar "grubun adı ne olsun" diye konuşuyorduk, "sizin yaptığınız şey Yeni Türkü işte, başka bir şey olamaz ki" dedi, sevdik, kullandık.

Ankara'daki eviniz olayların göbeğinde, Bahçelievler'deymiş. Bahçelievler katliamının (1978) yapıldığı yer, MHP'nin merkezi...
İnsan içinde yaşayınca olayların farkına varamıyor. Basit bir örnek vereyim: Biz Gümüşsuyu'nda oturuyoruz ve Gezi olayları sırasında her şey evin

DESENLER: YILMAZ AYSAN

Yılmaz Aysan "Buğdayın Türküsü"nün her bir şarkısı için çizimler de yapmıştı. Sırasıyla: Bir Ölü Daha Geçti, Heya Mola, Sen, Sti Doulia Ke Ston Agona (M.Loizos), Sardunyaya Ağıt...

önünde oldu. Her gün çok gaz yedik, bağrış çağrış, stres, her şeyi yaşadık. Ama bir süre sonra bununla yaşamayı öğrendik: Evden çıkarken ne yapacağımızı, arabamızı nereye park etmeyeceğimizi biliyorduk... Dolmuşlar bile hemen adapte oldu, duraklarını ileriye aldılar, hayat bir şekilde akmaya devam etti. Ankara'da da durum böyleydi: Arka sokağımızda MHP vardı, ülkücüler çevremizdeydi, ama biz evimize giderken kendi yolumuzu bulmuştuk, karşılaşmıyorduk.

Umutsuzluk var mıydı peki?

Yoktu. Sular nereden akarsa aksın yolunu buluyordu bize göre, buna inanmıştık. Aksini düşünmüyorduk. Açıkçası, bu dönemde daha umutsuzum.

Geriye dönüp baktığınızda rahatsız olduğunuz şeyler var mı?

Hiçbir şey yok. O bilgilerle en iyiyi bulmuşuz. Aslında neyi bilip neyi bilmediğimizi de bilmiyorduk o dönemde. Farkında olmadığımız birtakım deneyimler ışığında oldukça güzel bir şey bu çıkan. Sadece bazı şarkılarda prozodi hataları var, şimdi dinlediğimde kulağıma batıyor. Kelimelerin ve cümlelerin kullanımında bilinçli değilmişiz.

Prozodinin ne olduğunu biliyor muydunuz?

Hiç duymamıştık. Albümü dinlerken farkına vardık, ama yapacak hiçbir şey yok! "Rumeli Konseri"ne (1991) aldığımız şarkılarda düzelttik bunu, eski halleri hâlâ bozuk... Sağdan soldan "siz prozodi bilmiyorsunuz, nasıl beste yaparsınız" eleştirileri gelince, birimizin aklına tiyatrocu Işık Yenersu geldi, "ona gidelim" dedik. Güzel güzel anlattı. Biz sanıyoruz ki prozodi biyoloji, armoni, orkestrasyon gibi bir dal. *(gülüyor)* Işık Yenersu dedi ki, "konuşurken cümleyi vurgularsın ya, kimi heceleri kısa, kimilerini uzun söylersin, şarkıda da bunu yapacaksın işte, müziği söze paralel kurgulayacaksın". "Bu kadar mı?" dedik, "evet, bu kadar" dedi. *(gülüyor)* Tek cümlede özetledi. Öğrendik ama, biraz geç öğrendik.

Yılmaz Aysan'la buluşmanız da okul yıllarına dayanıyor. O da grubun görünmeyen elemanlarından sanki...

Liseden sınıf arkadaşımdı, beraber dolaşırdık hep. Grafik tasarımı yapar, afişler biriktirir, ODTÜ'deki bütün grupların afişlerini tasarlardı. Faal ve faydalı bir arkadaşımızdı. Biz hiç "şöyle yapalım, böyle yapalım" demedik, Derya aslında sever öyle şeyleri, ama o bile karışmadı. Yeni Türkü logosundan albüm kapağındaki desene kadar, Yılmaz çok uğraştı.

Peki konserlerinizde dağıtılan program kitapçıkları?

O biraz da okumuş yazmışlığımızla alâkalı. Dinlediğimizi anlatmak istiyorduk, herkesin bilmesini istediğimiz şeylerdi bunlar. Yılmaz da seve seve uğraşıyordu. Dışarıdan koca koca kitaplar getirtmişti, içlerinde plak kapakları olan kitaplar da vardı. Onlara baka baka, ama taklit etmeden yaptı hep bunları. Şarkı sözlerinin önemli olduğunu bildiğimiz için kitapçıklar bastırarak herkese aktarmak istedik. Hatta bu kadarla da kalmadı, Yılmaz onları betimleyen resimler yaptı ve konserlerde her şarkıda slayt halinde arkada resmi yansırdı duvara. Bu resimler şimdi DVD'de, şarkılara tek tek eşlik ediyor. Hatta bir konserimizde doğrudan canlı yapmıştı bunları, şarkı devam ederken çiziyordu resmi, aynı anda. Aklınıza gelebilecek her şeyi yapmışız. *(gülüyor)*

Bu biraz da yola çıkarkenki iddianızla alâkalı galiba... "Yeni bir tarz yaratmak" diye kabaca özetleyebilir miyiz bunu?

Yeni Türkü ile yeni bir Türk müziği hareketi oluşturmak için yola çıktık, dinleyicimizi kendimiz yetiştirdik. Şansımız, dönemin politik ortamı. Şarkılarımız ortama uyuyordu, bu yüzden olaya hızlı girdik. Albüm çıkana kadar hiç sahneye çıkmadık, sonrasında da bizi durduramadılar. *(gülüyor)* Çağdaş Sahne'de birbiri ardına konserler verdik, anlatımlı konserlerdi bunlar, sempozyum gibi.

Çekirdek Sanatevi'ndeki konserlere mi benzerdi bunlar?

Ben burada değildim Çekirdek zamanı, hiç görmedim ama, anlatıldığı kadarıyla onlara benziyordu. Çekirdek'in teknik olanakları daha çoktu tabii. Şu anda da bize gereken bu aslında: Genç müzisyenleri dinleyiciyle buluşturan Çekirdek benzeri mekânlar. Meraklısı çıksın, dolaşsın, oralara uğrasın ve o mekânlardan yeni bir müzik doğsun. Bugün müziği güzelleştirmenin, gençleri çekmenin tek yolu bu.

Yeni Türkü'nün sonrasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

"Buğdayın Türküsü" biraz benim albümüm gibi, bestelerin biri hariç hepsi benim. Sonrasında Derya'nın katkıları çok yoğunlaştı, yarı yarıya, hatta bazı albümlerde biraz daha fazla... Sonra Cengiz (Onural) geldi, onun katkılarıyla büyük bir değişim yaşandı. Yeni Türkü, giderek kendini buldu. İlk albümden uzaklaştı belki, ama yaptığımız o denemeler sonucunda artık daha heterojen bir Yeni Türkü müziğinden söz edebiliyoruz. Gelişmeye müsait bir müzikti, gelişti, doğal olarak değişti. Ben bir süre uzaktım, o arada Akdeniz şarkılarıyla başladılar, yollarını buldular. İçinde bulunduğum dönemde düzenlemelerde benim ağırlığım vardı.

Diskografiye baktığımızda "Buğdayın Türküsü"ne en yakın albüm "Yeşilmişik" (1988). Hem düzenlemeler hem de politik söylem "Buğdayın Türküsü"nü takip ediyor...

Benim gruba yeniden döndüğüm albümdür "Yeşilmişik", düzenlemeler onun için benzer. Sonrasında bas gitar, bateri gibi aletleri kullanarak daha yenilikçi olmayı denedik, "Vira Vira"da (1990) mesela...

Müzik dışında neler değişti peki, o günden bugüne?

Albümde "Bekçi Kâzım" diye bir şarkımız var, ama artık bekçilik yok. Eskiden bekçiler vardı, mahalleliydi, babacandı ve herkesi tanırdı. Ona karşı sorumluluklarımız vardı, o da bizi kollardı. Bekçinin olmaması şunu anlatıyor bize: Sorunlarımızla ilgilenen kimseler artık bizi tanımıyor, onun için seni harcayabilirler. Gaz sıkmakla kalmaz, gözüne sıkar üstelik! Bekçi olsa bizi babamıza söylemekle korkuturdu ve işe yarardı da bu. ✚

Her edebiyatsever yeni yazarlar, yeni kitaplar keşfetmek ister

- Monika Maron'un **Animal Triste**'den sonra hasretle beklenen romanı

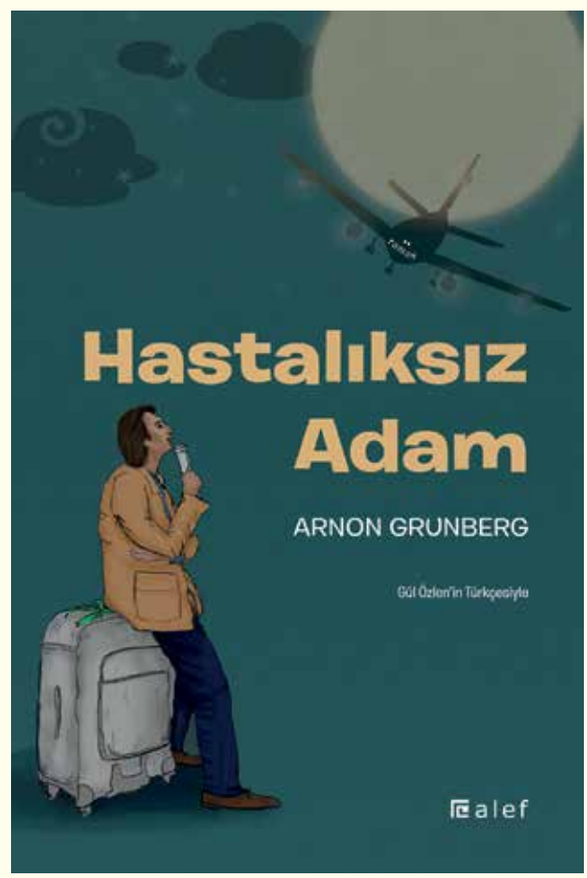
Mutluluk sadece bir yanılsama mıydı? Johanna geçmişine ve bugününe bakarak dünyadaki yerini bulmaya çalışır. Kendi hayatında kaybolmanın ve yaşlanmanın hüznü yavaş yavaş damıtılan bir umuda bırakır kendini.

KİTAPTAN
"Özlediğim bir duygu var, dedim, âşık olduğunda ya da bir şey için mücadele ettiğinde hissettiğin o heyecandan ölme duygusu, bir tutku yani, evet, bu işte: Ben tutkuyu özledim."

"Çok güçlü, etkileyici bir kitap."
Martin Lüttke
Frankfurter Rundschau

"Monika Maron cesur bir kitap yazmış."
Tilman Krause
Die Welt

- Türkçede **Tirza**'yla edebiyatseverlerin dünyasına giren Arnon Grunberg'in son romanı

"Ne sanıyordu, dünya büyük bir İsviçre miydi?"

Samarendra Ambani İsviçrelidir, bir Hintli baba ile İsviçreli annenin oğlu, kendini "başkalarının mutluluklarını yöneten meçhul manipülatör" olarak gören meşhur bir mimar. Güzel bir işi, tatlı bir kız arkadaşı vardır. O küçük mükemmel hayatı, meşum bir finansörün onu bir opera binası tasarlamak üzere Bağdat'a davet etmesiyle geri dönülmez şekilde altüst olur.

Sürükleyici kurgusuyla adalet, aşağılanma, boş bir güvenlik duygusu, modern mimarinin aşırılıkları ile felsefi düşünümler iç içe. Grunberg, çağdaş bir Kafka misali kahramanını kavrayamadığı bir dünyaya atıyor; bir sabah kendini bir otel odasında sırtüstü dönmüş böcek olarak bulan kahraman gibi.

PEK YAKINDA:
- Peter Sis **Kuşlar Meclisi** çev. Nazmi Ağıl
- Ertuğ Uçar **Ormanda Kaybolmak (Bir Sözlük Hayali)**
- Elvis Peeters **Salı** çev. Gül Özlen
- Juan Carlos Onetti **Tersane** çev. Suna Kılıç

alef

Yeryüzünün tükenmez sözü kitaptır

KOLEKTİF İSTANBUL

Filesiz akrobasi

Richard Laniepce, uzun Balkan yolculuğunun ardından bir konup pîr konakladığı İstanbul'da 2006'dan beri Bröton nefeslileriyle Balkan havalarının akrabalığını kuruyor. Saksofonunun ardında, hayat arkadaşı Aslı Doğan'ın vokali ve düğünlerden derneklerden yetişmiş tam teşekküllü bir ekip var. Üçüncü albümleri "Kerevet"i geçtiğimiz günlerde yayınlayan Kolektif İstanbul'un iki demirbaşını dinliyoruz...

Söyleşi: Murat Meriç

En son Büyükada'da bırakmıştık sizi, şehre dönmüş bulduk. Mutlu görünüyordunuz, heyecanlıydınız, olmadı mı?

Aslı Doğan: Oldu aslında. Beş yıl hem çok dinlendik, hem çok yorulduk, sonunda arkamıza bakmadan kaçtık. Belki başka bir adada, Burgaz'da ya da Heybeli'de olsaydık kaçmazdık, ama Büyükada bastı bize. Haftasonları yürünemiyordu, kalabalıktan sıkıldık. Orada daha fazla üretebileceğimizi, her anlamda sakin olacağımızı düşünüyorduk, olmadı. Her şey şehirde, herkesin arasında oluyormuş meğer. Bizimki tamamen insandan, ortamdan beslenen bir müzik, o yüzden şehre döndük.

Richard, sen kaç yıldır İstanbul'dasın?

Richard Laniepce: 12 seneyi geçti. Şehirde yaşamak güzel, kabul ediyorum, ama bağlı kalmak beni boğuyor. Daha serbest olmak istiyorum. Hem Fransa'da hem Türkiye'de, sürekli dolanayım istiyorum, yerleşik durumdan sıkılıyorum. Merkezimiz İstanbul, sürekli burada olmamız gerekiyor, ama artık yeni bir yöntem bulmanın zamanı geldi.

Yaptığınız müzik İstanbul merkezli bir müzik mi sizce?

Richard: Mutlaka. Kolektif'i Kolektif yapan şey İstanbul. Burada olmasa böyle tınlamazdı, böyle şekillenmezdi bu müzik, çünkü tamamen sahnede gelişen bir müzikten söz ediyoruz. Gruptaki bütün müzisyenlerin ortak noktası da İstanbul. Herkes farklı bir hayattan geliyor, farklı sosyal kültürler, farklı coğrafyalar, ama buluşma yeri burası. Hepimizi ilk albüm ("Balkanatolia", 2006) buluşturdu. Sadece Talat (Karaoğlu) yoktur o albümde.

Biraz anlatsana, nasıl oldu o buluşma?

Richard: 11 yıl önce Sumru'yla (Ağıryürüyen) bir projeye başladık. Balkan müziği çalmak üzere müzisyenler arıyorduk. Sumru, Tamer (Karaoğlu) abiyi getirdi, ilk temas orada oldu. Ardından ben Buzuki Orhan'la çalmaya başladım, orada tekrar karşılaştık, kardeşi Talat ve Ediz'le de (Hafızoğlu) orada tanıştık. En son Ertan (Şahin) geldi. Başka bir tubacıyla, Kemal Oksal'la çalışıyorduk o sırada, Ertan onun arkadaşıydı. İlk albümde euphonium çalıyordu, tubaya bizimle başladı, oradan suzafona geçti.

Aslı: Sonrasında öyle bir bütünleştik ki, herkes temel taşımız oldu. Kimsenin yerine başka birini koymak mümkün değil artık. Bazen ufak değişiklikler yapmak zorunda kalıyoruz konserlerde, seyirci bunu farketmiyor ama, bizim kimyamız bozuluyor. Konserlere gelen, bize sık sık destek olan müzisyenler var, başta Cem Tuncer, Serhan Erkol, Alp Doğan Türeci, Sinan Kaynakçı gibi isimler artık Kolektif ailesinin bir parçası, onlarla kendimizi rahat hissediyoruz, ama sahnede asıl altılı olmayınca olmuyor.

Albümün düzenlemelerini Cem Tuncer yapmış. Sound bir hayli değişmiş, ilk iki albümde neredeyse telli saz yokken gitar şarkılara yön veren enstrüman haline gelmiş. Bu değişiklik neden?

Aslı: Kolektif'in olayı sahnede yaşamak, bu bizim varoluş şeklimiz. Bundan çok keyif alıyoruz, ama bir yandan da büyük bir handikap var: Biz bir stüdyo grubu değiliz. Sahnede yakaladığımız enerjiyi albüme yansıtamıyoruz. Onun için de her seferinde farklı bir şey deniyoruz. İlk albümde 21 kişi vardı. İkinci albümde ("Krivoto", 2008) altı kişi stüdyoya girdik, hücum kayıt yaptık. Bu albümde Cem'in filtresinden geçtik. Bir sonrakinde kim bilir ne olacak... Yaptığımız müzik, aynı şeyleri çalsak bile, sahnede çok yükselebiliyor, ama albümde her seferinde bunu yapmak mümkün değil. Kolektif elbette dönüşüyor, bunu yansıtmanın en iyi yolu da her albümde değişik bir şeyler yapmak.

Sahnede şarkılarla oynuyorsunuz sürekli... Kaptırıp sonunu bilmeden ilerlediğiniz de oluyor mu?

Aslı: En çok onu seviyoruz. *(gülüyor)* Bir grubu izlerken her şeyin yazılı, belirli olduğunu farkedersen büyü bozuluyor. O zaman onları iki kere izlemenin mânâsı kalmıyor, çünkü bir sonraki konserde de aynısını yapacağını biliyorsun. Elbette bu bazen bir mecburiyet, ama bizde böyle bir şey yok. Alabildiğine serbestiz. Bazen şarkıların nereye gideceği hiç belli olmuyor. Aynı şarkı bir konserde iki dakikada bitiyor, bir diğerinde 15 dakika sürüyor. Bazen kenara çekilip "acaba hangisi toplayacak, düşecekler mi, kalkacaklar mı" diye heyecanla izliyorum.

Hiç çuvalladığınız oldu mu peki?

Richard: Elbette olmuştur. Büyük risk alıyoruz ve maalesef bazen iyi gitmeyen şeyler olabiliyor sahnede. Yüzde seksen toparlıyoruz, kendi aramızda hallediyoruz, ama bazen seyirciye de yansıttığımız oluyor. *(gülüyor)*

Aslı: Kendimizi sahnede iyi hissetmiyorsak seyirci bunu mutlaka anlıyor. Bazen seyirciyle karşılıklı gülüşerek hallettiğimiz de oluyor. Hayatımızın hatalarını yapıp kahkahalar atarak eğlenebiliyoruz. Bazen de olmayınca olmuyor. O zaman profesyonel olup yalancıktan sırıtmalarla konsere devam etmek gerekiyor, ama bunu beceremiyoruz açıkçası.

Richard: İşin aslı, sahnede oyunculuk yapmıyoruz, yapamıyoruz. Herkes elbette profesyonel, müzikten kazanıyor, ama sahnede dürüst olmak zorunda hissediyoruz kendimizi. Kötüysek kötüyüz, iyiymiş gibi davranamıyoruz. Bu hissedildiğinde rahatsız olmuyoruz, çünkü orada biz varız, kendimiziz. Sahnede kavga ettiğimiz bile oluyor.

Aynı şeyleri yaptığınız hiç olmuyor mu peki? Otomatiğe bağladığınız?

Richard: Sahnenin alışkanlıklarını ve gerektirdiklerini elbette yapıyoruz. Bir konserde yakaladığım espriyi bir sonraki konserde de kullanıyorum, ama bunu söylüyorum. *(gülüyor)* Her şey sahnede oluyor, bitiyor. Akrobatlar file gererler ya hani, biz file kullanmıyoruz.

Bir playlist'iniz oluyor mu?

Richard: Genelde olmuyor. Bazen hazırlıyoruz, ama bağlı kalmıyoruz. Bazen liste bile yapmadan çıkıp çalmaya başlıyoruz. Seyircinin enerjisi bizi yönlendiriyor.

Aslı: Öyle ki, şarkı aralarında hangi şarkıyı çalacağımızı bile tartışıyoruz bazen.

Richard: Sohbet ediyoruz diyelim. *(gülüyor)* Bazen bir şarkı lokomotif oluyor, diğerleri vagon gibi arkaya bağlanıyor.

Yorulduğunuzda ne yapıyorsunuz?

Aslı: Yorulan, diğerine soloyu paslıyor, kenara çekiliyor. Ediz

davul çaldığı için bunu yapamıyor, ama zaten yorulmuyor da... Tamer abi bazen davula geçiyor, o da Ediz yorulduğu için değil, kalkıp oynadığı için. *(gülüyor)*

Bazen seyirciden çok oynuyorsunuz sahnede.

Aslı: Oynamayı seviyoruz. Cemal Reşit Rey'de sonuna kadar çok efendi durmuşluğumuz var, onda da göbek ata ata indik gerçi. Kapıdan itibaren o ağırlığı hissediyorsun, kocaman yazmışlar, Cemal Reşit Rey Konser Salonu! Halılar falan var yerde, sahne gıcır gıcır, her şey cok ciddi... Bize çiçekler getirilmiş, iyi ağırlanmışız falan. Hal böyle olunca kılık kıyafet dahil her şeyimize dikkat ettik, bir buçuk saat kadar efendi bir trafik içinde ilerledik, ama son iki şarkıda bir anda her şey dağıldı ve ortalığı düğün salonuna çevirmeyi başardık. *(gülüyor)*

Gerildiğiniz konserler oldu mu hiç?

Aslı: Montreux Caz Festivali'nde sahneye çıkana kadar çok gerildik. Sahneye çıktığımız anda her şey bitti, bütün gerilimi üzerimizden attık. Orada da seyirciyle karşılıklı oynadık. Manevî sorumluluk vardı elbette, dünyanın en önemli caz festivallerinden birinde çalıyorsun ve ne olacağı bilmiyorsun. Chick Korea'nın karşısında çaldık, diğer salonda onun konseri vardı ve bizimkine ilgi daha çoktu!

Avrupa'da nasıl gidiyor konserler?

Aslı: Çok güzel. Kendi seyircimiz var artık. Montreux sonrası hakkımızda çok güzel yazılar çıktı, algı biraz da onunla değişti sanırım. Son Almanya turnesinde beş gece çaldık, dördü "sold out". Bu, İstanbul'da olmuyor. Avrupa'da konserlerimize bizim tişörtlerle gelen insanlar var, buna çok şaşırıyoruz.

Türkler mi geliyor peki sizi dinlemeye?

Aslı: Hayır, bilâkis, onlar memnun kalmıyor. Karışık bir dinleyici var. Orada yaşayan Türklerin yaptığı organizasyonlar değil gittiklerimiz. Doğru yerlerde çaldık sanırım bugüne kadar, onun da etkisiyle iyi bir dinleyici kitlesi oluşturduk.

Richard: Almanya'da geçen sefer öyle güzeldi ki konser, hepimiz soyunduk, üstümüz çıplak çaldık! O kadar büyük bir enerji vardı ki, dayanamadık. Çok sevmeyiz üstelik böyle şeyleri, yakışıklı değiliz neticede, göbekli adamlarız, ama kışın ortasında çok terledik, en sonunda attık üzerimizdekileri.

Bir de sokak festivali deneyiminiz vardı sizin...

Aslı: Bordeux'da, çok acayipti. Askerliğimizi orada yaptık biz. 15 gün boyunca, 60-70 müzisyenle prova yaptık, sonunda da Bordeux sokaklarında büyük bir karnaval yürüyüşüne katıldık onlarla. Her yeri gezdik orada bu bandoyla. Sosyal içerikli bir festivaldi, banliyölerde, engelli çocukların gittiği merkezlerde, kreşlerde çaldık. Türkiye'de böyle şeyler çok olmuyor, biz yavaş yavaş kırmaya çalıyoruz. Bugüne kadar huzurevinde çaldık, hastanede çaldık, ama çok ilerleyemiyoruz.

Çaldığınız en acayip yer neresi?

Aslı: Benim için, Afrika'da Gangbe'yle yaptığımız prova. Uçaktan indik, otobüse bindik, bir binanın önünde durduk, kapıyı açtık ki, Gangbe Brass Band bizim şarkılardan birini çalıyor! Afrika'nın göbeğinde!.. Bir de çocuklara çaldığımız Sable konseri var. Babylon gibi bir sahne, çocuk dolu! Yine bir sosyal sorumluluk projesiydi bu, okullardan çocuklar getirilmiş, aralarında direk gibi öğretmenler var ama, boy ortalaması dizimizde! Bildiğin çocuk matinesi. *(gülüyor)* Kulisten çıktığımız anda kulakları sağır eden bir çığlık, sanırsın '60'ların ortasında Beatles konser veriyor! Kayıt yapacaktık, ses yüksek olduğu için yapamadık. Hiçbir kitleyi alkolle bu kıvama getiremezsin, hiçbir hayran grubunu böyle göremezsin. O kadar mutluyduk ki orada, hiçbir şey duymadan çalmamıza rağmen en iyi konserlerimizden biriydi. Resmen süt içerek sarhoş olduk.

Bregoviç ve diğerlerinin yaptığı, geleneksel Çingene müziğinin kentlileştirilmiş hali. Köyde böyle bir müzik duyamazsın. Büyük orkestra zaten yok. Bizimki daha çok köyde yapılan müziğe benziyor. Repertuarımıza giren Balkan şarkıları köyden kente, kentten İstanbul'a göçüp orada şekillenen şarkılar.

Senin hayallerindeki bu muydu peki Richard? İlk albümü yaparken bugünleri nasıl tasavvur ediyordun?

Richard: Sekiz senede fantastik bir şey yaşadık. Acayip bir macera bu. Ama hâlâ çok iş var elbette. Sadece bir tek şey için üzülüyorum: Çok daha fazla albüm yapabilirdik. Sekiz yılda üç albüm az. Fikir çok, ama bunları uygulamaya koymak zor. Bu, memnuniyetsiz olduğum anlamına gelmiyor ama..

Aslı: Popüler olabilecek bir müzik değil bizimki ve buna rağmen Türkiye'nin her yerinde, çalmak istediğimiz bütün festivallerde çaldık. Sadece Türkiye'de değil, dünyada da...

Richard: Başta bunu hayal etmemiştim bak. Irak, Afrika, Brezilya, Finlandiya, her yerde çaldık neredeyse... İskoçya'da turne bile yaptık!

Aslı: Başında çok yüksek tutmamıştık çıtayı, ama Kolektif'in sırrı burada belki. Başka ülkelere, başka şehirlere gidip insanlarla çok güzel bir an paylaşıyoruz ve onların mutluluğundan besleniyoruz. Bu açıdan şanslıyız. "Şunu da çalsana, bu müziği değiştirelim" diyen insanlar yok bizim konserlerde. Alışveriş işine girmediğin takdirde yıpranma payı da ortadan kalkıyor.

Çok acayip istekler geliyor mu ki? Bir insan ne isteyebilir sahnede Kolektif İstanbul çalarken?

Aslı: "The Wall" isteyebilir mesela! Şaka değil, geçen yılbaşı Ankara'da çalma gafletinde bulunduk, orada istendi.

Kolektif İstanbul'dan en fazla Goran Bregoviç, Shantel, Gogol Bordello istenir sanki...

Aslı: İstanbul dışında böyle isteklerle karşılaşıyoruz. En çok "Kalaşnikof" isteniyor, bir de "Osman Aga". Balkan gruplarını sanki yabancı gibi dinliyoruz, ama o kadar bizden ki bu. Bazen hakkımızda "bir grup Alman Balkan müziği yapıyor" gibi şeyler duyuyoruz, ama hayır, kendi müziğimizi yapıyoruz. Onun için gelip Bregoviç istediklerinde bu bana sıkıcı geliyor. O kadar karışık ki Balkanlar... Böyle bir sınıflandırma yanlış.

Richard: O yörede –ki küçücük bir coğrafyadır aslında– müzik çok çeşitli, çoğu birbirine hiç benzemiyor... Bir kere, Bregoviç ve diğerlerinin yaptığı, geleneksel Çingene müziğinin kentlileştirilmiş hali. Köyde böyle bir müzik duyamazsın. Büyük orkestra zaten yok. Bizimki daha çok köyde yapılan müziğe benziyor, ama doğrudan o da değil. Repertuarımıza giren Balkan şarkıları köyden kente, kentten İstanbul'a göçüp orada şekillenen şarkılar. Doğrudan Tamer - Talat kardeşlerden duyduklarımız...

"Bir Elmanın Yarısı" da öyle girmişti repertuara, değil mi? Balkanlar üzerinden...

Richard: Evet, çünkü orada Ferdi Tayfur, İbrahim Tatlıses falan dinlenirmiş. Burada Bulgaristan'daki şarkıcıları dinliyorlar, orada bizimkileri. Mersinli İsmail'in bu şarkısı, Bulgaristan'da en çok dinlenenlerden...

Albümde anonim ağırlığı aşılmış bu kez, size ait şarkılar da var. Ediz'in "Uzaklarda"sı gibi ters köşe yatıran "yavaş" besteler mesela...

Aslı: Ediz'in içinden bir romantik çıktı ve hepimizi şaşırttı. *(gülüyor)* Şaka bir yana, çok severek çaldık bu besteleri. Ancak konserlerde çalmak pek mümkün olmuyor. Oturmalı konserlerde belki, ama o da çok olmuyor. Avrupa'da biraz daha kolay, çünkü insanlar ne kadar zıplarlarsa zıplasınlar, bir yandan müziği dinliyorlar. Burada müzik dinlemeye değil, eğlenmeye geliyorlar. Böyle olunca konserlerin içeriği de ona göre şekilleniyor elbette. Bir süre sonra "vur patlasın çal oynasın"a dönüşüyor konserler ve bazen keyfi kaçıyor. Babylon'da kendimizi rahat hissetme sebeplerimizden biri bu: İnsanlar erken geliyor, müzik dinliyor ve gidiyor. Kapıya gelip "canlı müzik var mı?" diye soran yok en azından. *(gülüyor)*

Kolektif İstanbul yakında on yaşına basıyor, bunun için bir şeyler yapacak mısınız?

Aslı: Görkemli kutlamalar planlıyoruz, havayi fişekli falan. *(gülüyor)* Eylül 2005, Richard'ın "Balkanotolia"nın planlarını yapmaya başladığı tarih. Albüm aralık sonunda çıktı, ilk konserimizi ocak başında Babylon'da verdik. 2015 Eylül - 2016 Ocak arasında bir yerde onuncu yılı kutlayacağız illâ ki...

İlk albüm 2006, sonraki 2008, üçüncü 2013. Neden bu kadar beklediniz?

Aslı: Tümüyle sahnede yaşıyor olma hali ve üçüncü albümün ikincinin aynısı olmasını istememizden kaynaklı. Şimdi bu kadar uzun bir ara vermeyeceğiz, hatta şaşırtacağız.

Nasıl olacak o?

Aslı: Yakın bir zamanda internetten kimi kayıtları yayınlayacağız, bunları basıp basmayacağımızı bilmiyoruz, ama dinleyicilere her koşulda ulaştıracağız. Sonrasında da bu sezonun Babylon konserlerini kaydedecek, yaza doğru ya da belki sonbaharda canlı bir albüm yapacağız. Sahne performansını uzaktaki dinleyicilere aktarmanın tek yolu bu. Sahnede olacaksa da Babylon'da olmalı: en çok çaldığımız, kendimizi en iyi hissettiğimiz yer. 25 Aralık'taki konserde ilk kaydımızı yapacağız.

"Kerevet"te şarkıcılığın da güzelleşmiş sanki, arabesk tavırlarla, ses titretmeleriyle başka bir hale dönüşmüş. Senin için "Kolektif'in şarkıcısı" dersek bu doğru olur mu?

Aslı: O karışık biraz. Böyle bir niyetim yoktu elbette. Hâlâ da ne iş yapıyorsun diye soranlara "şarkıcıyım" demiyorum. Bu, tümüyle Kolektif'le alâkalı bir durum; aile içinde eğlenme hali. Dışarıda yapamam. İlk albümde bir hediye gibiydi bu, Richard çok ısrar etti, ben de "kaydedelim, beğenmezsek yayınlamayalım" dedim. Çünkü o sırada

Soldan sağa, oturanlar: Richard Laniepce, Tamer Karaoğlu, Aslı Doğan, Cem Tuncer; ayaktakiler: Talat Karaoğlu, Ediz Hafızoğlu, Ertan Şahin

aklımda hiç müzik yok, sinema okuyor, sinemayla ilgili bir şeyler yapacağım hayaliyle yaşıyordum... Kayıtları yaptık, "peki, yayınlamayız" diyerek kandırdılar beni... Bu arada Selim Sesler gelmiş, söylediğim şarkıların üzerine çalmış, "bunu istemiyorum" da diyemedim, öyle kaldı. Neticede şarkıcılık yapma planım yok, solo albüm yapmayacağım, bu ailenin içinde devam ediyorum. Elbette şarkı söylerken bir şeyler ister istemez değişiyor, kendime yeni bir yön buluyorum. Hiçbir şey yapmasam bile, sekiz yıldır çok iyi müzisyenlerle sahneye çıkıyorum. Bu bile yol çizme açısından önemli. Etkileniyorsun ve istemesen bile geliştiriyorsun. Boş oturmadım tabii, biraz da Elif'le (Çağlar) çalıştım, oradan bulaştı demek ki.

Gezi Direnişi'nde bir bando kurarak İstiklâl Caddesi boyu yürüdünüz, sonra da Gezi Parkı'nda konserler verdiniz... Nasıl çıktı bu proje?

Aslı: Tamamen dış mihrak işi! *(gülüyor)* Tesadüf aslında. Bagad Penars'la bir projeye başlamıştık, bir yıllık bir hikâye bu. Haziranın ilk haftası o ekiple İstanbul'da konserlerimiz vardı. Üstelik Büyükşehir Belediyesi'nin düzenlediği konserlerdi bunlar ve Taksim'de, meydanda çalacaktık, onların davetlisi olarak. Uçak 30 Mayıs'ta İstanbul'a indi ve artık yapacak hiçbir şey yoktu. Otelleri Beyoğlu'ndaydı. Yine meydanda çaldık, ama başka türlü... Neler olup bittiğini anlattık, çok mutlu olduklarını söylediler, konser işini bu hale dönüştürdük. Bu arada İstanbul'daki müzisyen arkadaşları davet ettik, gelebilen geldi ve onlarla birkaç defa Gezi'de çaldık. Bizim için çok mutluluk verici bir deneyim oldu bu. Provaları, hazırlıkları önceden yapılmış bir konserdi. Otpor bandosu aslında. *(gülüyor)*

YouTube üzerinden yayınladığınız videoda İstiklal'i kat ettikten sonra Taksim'e giriş ânı çok etkileyici...

Aslı: Çok acayip bir andı sahiden o. Gelen çocukların hiçbiri Türkçe bilmiyor, bu topraklarda olup bitenden habersizler, ama orada öyle bir şey vardı ki, hepsi için unutulmayacak bir anı oldu. Bizim için de öyleydi, o hafta boyu yaşadıklarımız hiçbir zaman unutulmayacak elbette, çoğumuzun hayatının en özel günleriydi onlar.

Richard: Giderken, "hayatımda hiç böyle bir şey yaşamadım" diyerek gitti hepsi, çok mutluydular. İnönü Stadı'nın önünde inip, 14 barikat geçip Beyoğlu'na girmek hiçbirimizin hayal edemeyeceği bir şeydi. Bu sürecin boşa gittiğini düşünmüyorum elbette. Birilerinin algısını değiştirebildiyse, pek çok insanın durduğu yer, hayata bakışı, vatandaşlık algısı değiştiyse, bu devrim değil de nedir? Oradaki her âna saygı duyuyorum. O enerjiyi sabit tutup bundan sonra atılacak adımları onunla beslemek mümkün. Ama mümkünse çantalarda, defterlerde, tişörtlerde yaşatmayalım Gezi meselesini. Bu romantizm sıkıyor beni. Bunlar için çok erken, çünkü süreç devam ediyor.

Cemal Reşit Rey Konser Salonu, halılar falan var yerde, sahne gıcır gıcır, her şey çok ciddi... Bir buçuk saat kadar efendi bir trafik içinde ilerledik, ama son iki şarkıda ortalığı düğün salonuna döndürmeyi başardık.

Müzisyen olarak o süreçte yapılan şarkıları nasıl değerlendiriyorsun? Bu da daha önce yaşamadığımız bir şey. Kıbrıs harekâtı hariç hiçbir dönemde bu kadar çok şarkı yapılmamıştı bir olay hakkında, ama onlar da tek bir tornadan çıkmışçasına aynı şeyi anlatıyordu...

Richard: Bir şey söyleme ihtiyacı hissetmek çok anlaşılır bir şey. Bir dönem Sivas'a da ağıtlar yakılmıştı, ama dediğin gibi, ne bu kadar çok ne de çeşitliydi. Burada herkes bir şey söylemek durumunda hissetti kendini. Türkiye'de hiçbir süreçte bu denli büyük bir katılım ve fikrî üretim olmamıştı. Hiçbir zaman insanlar bir tek şey için aynı anda kafa yormamıştı. Bunlar, bu durumun yansıması. O süreçte üretilen şarkıların, verilen tepkilerin tamamen içten olduğunu düşünüyorum. Sonrasında insanlar "Gezi konserleri yapalım", "şarkıları bir albümde toplayalım" gibi şeyler demediler ve bu beni mutlu ediyor. Bir şeyi romantikleştirdiğimiz takdirde gerçeğinden, özünden uzaklaştırmış, hayattan çıkarmış oluyoruz. Bunu yaptığımız zaman da hiçbir fonksiyonu kalmıyor. O zaman duvardaki Che'ye dönüşüyor olay.

Aslı: Darbenin hemen sonrasında doğmuş bir çocuk olarak çevreme bakıp toplu halde hiçbir şey yapamayacağımızı düşünürdüm. Bugüne kadar hiç aidiyet duygum olmamıştı. Hayatımızda bize bir umut, ışık verecek bir şey yoktu. Küçücük bir şeyden söz ediyorum, ütopik bir öte dünya değil kastım, bu bile yoktu. Gezi'yle birlikte ilk kez "biz" olduk, kendimizi bu şehre ait hissettik ve yalnız olmadığımızı gördük. Bu o kadar özel ve güzel bir şey ki...

BERTRAND CANTAT

Ben o değilim

Bir kefede, kendi de dahil olmak üzere felakete sürüklediği insanların hayatı, bir kefede eşsiz bir müzik. Terazi denge düzen tutmuyor. Bertrand Cantat, 2003'te Vilnius'ta sevgilisi Marie Trintignant'ın ölümüyle başlayan ve kolay kolay dinmeyecek acıların ortasında, bugün ikinci bir başlangıç arayışında. Détroit mahlasıyla yayınladığı "Horizons" albümü, adı gibi yeni "ufuklar"a yelken açarken, insanı Noir Désir günlerine de geri götürüyor. Uzun bir aradan sonra, basına verdiği yegâne kapsamlı söyleşide, dramlar zincirinin halkalarını, ölümü, intiharı, hapishaneyi ve tutunduğu birer dal olan şarkılarını dürüstçe anlatmış.

Çeviren: Alican Tayla
Kaynak: Les Inrockuptibles

Vilnius olayından sonra müziğin tahammül edilmez ya da nahoş geldiği oldu mu?

Bertrand Cantat: Müzik hep bir şekilde yanımda oldu. Çoğu zaman kafamın içindeydi. Hayatımın her ânına eşlik ediyordu, müzisyen ya da şarkıcı olarak değil ama. Hiçbir şey dinlemenin, yaratmanın mümkün olmadığı, upuzun boşluk anları da vardı. Bazı şarkılar o kadar duygu yüklü ki, kendimi iyi hissetmediğim zamanlarda dinlemem imkânsız, dinlersem canımı acıtıyorlar. Radiohead, PJ Harvey, Nick Cave, Jeff Buckley... Onları yeniden dinleyebilmeye başlamam yıllar sürdü. Özellikle de Reggiani ya da Léo Ferré gibi en mahrem anılarımı canlandıranlar...

Nasıl ve ne zaman yeniden müzik dinlemeye başladın?

Muret Hapishanesi'ne getirildiğimde ufak hoparlörlerden edindim. Diğer tutuklularla şarkı değiş tokuş ediyorduk. Hatta gayet iyi müzisyenlerle biraz çaldığım da oldu. Benden şarkı söylememi istiyorlardı. Hapishanedeyken müzik sosyal bir bağ kuruyor. Ben de Brel, Ferré veya rock klasikleri söylüyordum. Daha öncesinde, Vilnius'taysa tamamen tecrit halindeydim. Kimseyle konuşmama izin verilmiyordu. Tek başıma yeraltındaki hücremde şarkı söylüyordum, bağırıyordum. İçeri bir parça güneş ışığının sızdığı ufacık pencereli küçük bir hücreydi. Sabah altıdan akşam ona kadar çiğ neon ışığıyla, geri kalan zamanda da kocaman bir ampulle aydınlanıyordu. O neon ışığı kafama kazındı kaldı. Bir türlü uyuyamıyordum. O yüzden sürekli ilaç veriyorlardı. Arada sırada sızıp kâbuslara gömülüyordum. Ölümle, yoklukla hesaplaşmak zorunda olunca kâbusları bile gerçekliğe yeğliyor insan. Vilnius'taki son aylarda tuhaf bir şey oldu; hapishanenin kilisesinde bir konser vermemi istediler. Prova yapmam için kısa süreliğine hücremden çıkarıyorlardı. Gitara uzun zamandır elim değmediği için feci hamlamıştım, parmaklarım kan içinde kalıyordu. Tamamen sersem bir halde elimden geldiği kadar çaldım. O konserden hiçbir şey kalmadı hafızamda.

Kâbuslardan söz ettin. Rüya gördüğün de oluyor muydu?

Hayır. "Normal" rüya görmek mümkün değildi. Her şey çok uzun zaman alıyor. Vilnius'ta hapishanede yogayı keşfettim. O sınırlı alanda yapabileceğim tek spor oydu. Bayağı ilerledim ve derinlere indim. İçinde yaşadığım baloncuğun sınırlarını genişletmenin, kendimi geliştirmenin bir yöntemiydi. Daimî ve tahammülü imkânsız acıya katlanabilmek için bulduğum tek yoldu. Beni kendi halime terketmeleri ve çektiğim acıyla başbaşa bırakmaları için patlayıp infilak etme hayali kuruyordum. Marie'nin (Trintignant) ölümü ve bundaki sorumluluğum beni tahammül edilmez bir umutsuzluğa sürüklüyordu. Bu zaten umutsuzluğa gömülmeme yetiyordu, bir de bu felaketin üzerine yığınla şey eklendi.

Melek değilim, ama alçağın önde gideni olduğumu da düşünmüyorum. Yaşananları inkâr etmiyorum. Onarması imkânsız bir şey yaptığımı biliyorum. Fakat gerçek hikâyemizi çarpıtmalarını da kabul edemem.

Yazmanın yüzleşmene yardımı dokundu mu?

Ne olduğunu hakikaten anlamaya çalıştım. Daha Vilnius'tayken kâğıt kalem edinebilmiştim. Ama yazmak bile işe yaramıyordu. Aylar boyunca mânâsız harflerden başka bir şey yazamadım. Bir süre sonra, onu da bırakmam gerekti. Yazmak insanî bir bağ hissetmemi sağlıyordu, ama kurtarıcı değildi. Arındırıcı olduğunu bile söyleyemeyeceğim. Kendimi kandırmaya çalışmıyordum. Hiçbir şey içimi rahatlatamazdı. O kaotik acıyı sonuna kadar yutmaktan başka seçenek yoktu. Yazı, mucizevî bir çıkış yolu olamazdı. Yazmak için insanın kendine az da olsa güvenmesi lâzım. Bense bomboştum. Kendi çektiğin acıdan, diğerlerine verdiğin acıdan ve çaresizlikten ibarettim. Yazmak o kadar anlamsız geliyordu ki. Tüm enerjim hayatta kalmaya yarıyordu. Çok uzun bir süre ne tek bir kelime yazdım ne de okudum. Vilnius dramının olduğu gün, çoğu zaman olduğu gibi, cebimde iki kitap vardı. Hapishanede kıyafetlerimi geri aldığımda oları da verdiler; biri Garcia Lorca'nın "Ozan New York'ta", diğeriyse Simone Weil'ın "Yerçekimi ve Tanrı'nın Lütfu" kitapları.

Marie Trintignant'ın ölümüne mesafeli yaklaşmakla eleştirildin...

Böyle bir şey söylemeye nasıl cüret edebilirler? Ne yapmaya çalışıyorlar? Hem onu hem de çocuklarını ve yakınlarını düşünürken içim parçalanıyordu. Asla böyle bir şeyi istemedim. Ne hissettiğimi kelimelerle anlatmam imkânsız. "Hafife almak"! Bunu iddia etmek iğrenç ve büyük sahtekârlık! O noktadan itibaren saçma bir senaryo başlatıldı. Daha en başında gerçek hikâyeyi, gerçek dramı benim elimden aldılar. Kendi versiyonuma asla izin verilmeyeceğini hemen anladım. Benim görüşüm, benim tanıklığım kimsenin umurunda değildi. Hemen en medyatik ve yüzeysel düzeye geçildi. Bana sadece bu soytarılığı pekiştirmek için söz veriliyordu. Bu koşullarda benim söz almam söz konusu bile olamazdı. Ben de haysiyetimi korumaya çalıştım. Nasılsa derdimi anlatamayacağım belliydi. Herhangi bir şeyi aydınlatmaya çalıştığım yok. Maalesef olan oldu. Kimse yaşanan dramı değiştiremez. Fakat çok kısa süre içinde bu dramın nasıl sunulacağını yönlendirmeye başladılar. Her şey abartıldı. Film senaryosu haline getirmeleri için her şeyi simsiyah ya da bembeyaz göstermeleri gerekiyordu. Benim pişmanlığıma, çektiğim acıya, hassasiyetime bu hikâyede yer yoktu. Karikatüre dönüştüm. Marie'yi ne kadar sevdiğim bir kalemde silindi. Korkunç bir portre istediler, güzel bir şey istemiyorlardı. Soğukkanlılıkla öldüren bir katil oluverdim. Olabilecek en ağır cezaya çarptırılmam ve çıktığımda da varlığımı sürdürmek için hiçbir şansımın olmaması gerekiyordu. Bu hâlâ böyle sürüyor.

"Patlamaktan" bahsederken neyi kastediyorsun?

Hapishanedeyken, dışarıdan gelen sevgi sayesinde dayanabiliyordum. Eğer çocuklarım, onların sorumluluğu olmasaydı intihar ederdim. Bir yandan da günün 24 saati bir aynanın arkasından gözetleniyordum. Litvanyalı otoritelerin en büyük korkusu yargılanmadan önce intihar etmemdi. Onlar için bu diplomatik bir meseleydi. Bense sürekli bir strateji arıyordum. Bıraksalar, intihar etseydim, her şey çok daha kolay olurdu. Kendimi kaybedip duruyordum, avazım çıktığı kadar bağırıp Marie'ye kavuşmak istediğimi söylüyordum. Hayatım çektiğim acıdan ve başımın içindeki uğultulardan ibaretti. Bir türlü yas tutamadım. Buna hakkım yoktu. Pislik herifin tekiydim. Üzerine ne kadar düşünsem yine de hikâyemizin ne kadarının gerçek olduğunu kestiremiyordum. Olanlara inanamıyordum. Birden uyanacağımı ümit ediyordum. Kendimi çimdikliyordum. Gündüzler geceden de beterdi. Kâbusun hiçbir sınırı kalmamıştı.

Hiç olanları inkâr ettiğin bir dönem olmadı mı?

Yalnızca bitap düştüğüm zamanlarda. Yoksa sorumluluktan asla kaçınmadım. Belki sadece kendimi öldürmeye çalıştığım zamanlar dışında. Asla kendimi aklamaya, suçsuzluğumu kanıtlamaya çalışmadım. Ama hayat bazen yakanıza yapışıyor. O kadar çok laf edildi ki, ben de artık kendimi tanıyamaz hale geldim. Beni kendimden aldılar, artık kendime ait değilim, başka bir şeye dönüştüm. Bu soytarılık aşkı es geçerek, bütün karmaşıklığı görmezden gelerek olaya hâkim oldu. Belki böyle zamanlarda, dürüstlüğün tamamen kaybolduğu anlarda, biraz olsun huzur bulabilmek için bir kaçış aradım. Sürekli olarak hakikatin peşindeyim. Evet, melek değilim, ama alçağın önde gideni olduğumu da düşünmüyorum. Yaşananları inkâr etmiyorum. Onarması imkânsız bir şey yaptığımı biliyorum. Fakat birilerinin olmadık hikâyeler uydurmasını, gerçek hikâyemizi çarpıtmalarını da kabul edemem. Yargılandım. Kimse tarafından korunmadım. Adaleti tabii ki kabul ettim. Ama intikamı kabul edemem.

Hapishanede Vilnius dramına nasıl göğüs geriyordun?

Olay ânında ne olduğunun hiç farkında değildim. Suçluluk duygularının en fecisi de bu. Marie'yi hastaneye götürdükten sonra, beni yolladılar, ben de eve döndüm. Kendimi öldürmeye... İntiharımı hazırladım: Küveti doldurdum, bileklerimi kesmek için jiletleri ve kafamı uyuşturmak için ilaçları çıkardım. Fakat fazla ilaç aldığım için kendimden geçmişim. 48 saat sonra hastanede açtım gözlerimi. Yatağın başında polisler vardı. Beni kaldırıp olay yeri canlandırması için eve götürdüler. Paris Match'ın fotoğrafçıları hazır vaziyette bekliyordu. Onlar için harika bir hikâyenin başlangıcıydı. O arada, Litvanyalı doktorların ikazına rağmen, Marie'yi Fransa'ya götürdüler. Tabii ki sorunun burada olmadığını biliyorum, olan olmuş, iş işten geçmişti zaten. Tam olarak ne durumda olduğumuzu hatırlamıyorum, sadece ruhsal, duygusal bakımdan söylemiyorum. Daha sonra, diğer insanların çektiği acıyı anlamaya çalıştım. Kendimi teker teker her birinin yerine koymayı, onların kâbusunu yaşamayı denedim. Buna mecburdum.

Hapisteyken dışarıdaki ateşli tartışmaları nasıl yaşıyordun?

İnsanların artılarla eksileri karşılaştırmasını anlayamıyorum. Marie'nin ölümünün bir artısı olabilir mi? O an için tek bildiğim, hücrede gözlerimi açtığımda Marie'nin ölmüş olduğuydu. Mahkeme sırasında gerçeği, hissettiklerimi söylemeye, Marie'nin ailesine duyduğum derin pişmanlığı ve acılarını paylaştığımı anlatmaya, aflarını istemeye çalıştım. Ama o kadar yıkılmıştım ki, sesim doğru düzgün çıkmıyordu. Paçayı kurtarmaya çalışmıyordum; her şey benim kabahatimdi; keşke hayat bambaşka olsaydı.

Noir Désir'den arkadaşların hemen Vilnius'a geldiler.

Benim için onların varlığı çok önemliydi. 48 saati mutlak bir bulanıklık içinde tamamen boşlukta geçirdikten sonra, hastanede kendime geldiğimde ilk tanıdığım, kim olduğunu anladığım yüz Nini'ninkiydi *(Denis Barthe, Noir Désir'in davulcusu)*. Bu aynı zamanda kâbusun da başlangıcıydı, çünkü her şey somutlaşıyordu. O an farkına vardım ki, gerçekten kaçış yok. Bana ilk sordukları şuydu: "Ne oldu?" Cevap veremiyordum. Hiçbir şeyi anlayamıyordum. Onlar, ailem, Krisztina, hepsi en başından beri oradaydı; şok içindeydiler, yıkılmışlardı. Hayatta kalmak istemediğimi düşünüyorlardı. Belki benim için yapabilecekleri en iyi şey öteki tarafa gitmeme izin vermeleri olurdu. Ama yanımda kaldıkları için tabii ki onlara kızamam.

Ferré'nin "Avec le temps"ını kaydetmem şarttı! O şarkı bir tür saplantı, katarsis haline gelmişti. Vokal flamenko gibi, geri kalanıysa neredeyse tekno. Şirin bir şey yapmak istemiyordum.

Noir Désir'in bir gün kaldığı yerden devam edeceğine inanıyor muydun? Yoksa bunun artık imkânsız olduğunu hemen anlamış mıydın?

Tekrar yola çıkmanın hakikaten herkesin hoşuna gideceğini umuyordum. Tutukluluğumun sonlarında bunun bana çok yardımı dokundu. Hapishanede konser albümünün kayıtları üzerinde çalışma fırsatım bile oldu; sonuç gurur vericiydi. Ta ki dışarıdan gelen saldırılar tekrar başlayıncaya kadar... Hakikaten tekrar müzik yapmayı denedik. Bir sürü toplantı yaptık, birlikte ortak çalışmalar yürüttük, Bask Bölgesi'nde akustik provalar yaptık, güzel vakit geçirdik. Ama ben çok derinden değişmiştim. Hapishaneden çıktığınızda genellikle bir tek siz değişmiş olursunuz. Diğerleri yeni alışkanlıklar edinmişti, bunları es geçmek çok zordu. Beni tamamen olduğum gibi kabul etmelerini istiyordum. Apar topar "Le Temps des Cerises"i kaydedip yayınlamamızla her şey boka sarmaya başladı. Hapiste de söylediğim bir şarkıydı. Birden, acilen onu kaydetme ihtiyacı hissettim; üç akorla, tamamen punk formülüyle... Her şey kendiliğinden ve çabucak gelişti. Grup üyelerini aradım, ama Nini ve Jean-Paul *(Jean–Paul Roy, basçı)* müsait değildi. O yüzden Eiffel grubundan arkadaşlarımız Romain ve Estelle Humeau'yu çağırdık. Yeni stüdyolarını kuruyorlardı ve her zamanki cömertlikleri ve doğallıklarıyla maceraya katıldılar. O zaman feci bir düşüşteydim. Derin bir depresyon geçiriyordum. Bu şarkıyı kaydetmenin bana iyi geleceğini düşünmüştüm. Çok basit, naif bir fikirdi. Fakat ne sorunlar yarattı, tanrım! Tek ihtiyacım özgürlüktü, halbuki Noir Désir'in yeni bir hapishaneye dönüştüğünü farkettim. En ufak bir şarkı söylemek için izin almam gerekiyordu. Bu çok canımı acıttı. Diğerleri bensiz bir sürü farklı projeye girişmişti. Özellikle Sergio *(Serge Teyssot–Gay, gitarist)*, benim de baştan beri desteklediğim projelerine hız vermişti. Bana gelince, verilen cevap "evet ama, aynı şey değil..."di. Bu cümle ve özellikle de sonda her şeyi havada bırakan o üç noktayla sürekli cebelleşmek zorunda kaldım ve hiç hazmedemedim.

Noir Désir resmen Serge Teyssot-Gay'in yaptığı bir basın açıklamasıyla, adeta emrivakiyle sona erdi. Bu süreci nasıl yaşadın?

Önceden diğerlerine danışmadan bu şekilde söz almak Noir Désir'in tarzı değildi. Sorunun özüne dair bazı pişmanlıklar vardı belki, ama sonuçta tam bir çözüm bulamıyorduk ve bir şekilde ilerlememiz gerekiyordu. Bense, esas olarak yapılış şekline, üslûba üzüldüm. Fakat açıkçası Noir Désir'in bitişi, son on yılla karşılaştırırsak, benim için minik bir dram, nispeten alttan alabileceğim bir sorundu. Harika şeyler yaşadık hep beraber. Ama buna gereğinden fazla önem vermek insanın kendi hayatına dair yanılgıya düşmesi demek olur. En büyük derdim ayrılık sürecinde kimsenin acı çekmemesiydi. Nini için endişeleniyordum. O hâlâ grubun sona ermesinden mutsuz. Fakat her yolu denedikten sonra, üç günümüz prova yapmak yerine korkunç tartışmalarla geçmişti. Daha önce de başımıza gelmişti. Tamamen insanî bir durum. Hepimizin kusurları, zaafları, yorgunluk, aşırılıklar ve en önemlisi ego problemleri... Sonuçta, birtakım tabular oluşturup birarada kalabiliyorduk; ufak tefek yalanlar, görmezden gelinen şeyler... Aslında, her ailede olan durumlar. Ama bu sefer çıbanı patlatıp cerahati akıtamayacağımızı farkettim. Sanki kimse beni umursamıyordu. Bu tür durumlarda ben de çok kolay bir adam değilim. Benden bir şeyler saklanırsa, korkakça ya da ahlâksızca davranıldığını hissedersem sigortam atıyor. O yüzden geri alması mümkün olmayan şeyler söyledim. Duymaya hazır olmadıkları şeyler. Bir akşam dayanamıyordum, öfkeden bitap düşmüştüm ve dolaşmaya çıktım. O anda kafama dank etti: "Noir Désir bitti!" Ama "dostluğumuz bitti" değil. Projeyi değiştirmek, Noir Désir'i başka müzisyenlerle genişletmek, sembolik olarak da olsa yeni bir isim bulmak, o kafesi kırmak gibi fikirlerim vardı. İçgüdüsel bir tepkiydi, özgürlük ihtiyacı... Ama yanlış anladılar, kontrolü kaybetmekten korktular. Sonuç olarak, geriye hiçbir şey kalmadı.

Hapisten çıkınca, kendini toparlayıncaya kadar neden bir süre Fransa'dan uzaklaşmadın?
Bir kere üç sene boyunca Fransa'dan çıkmam mahkeme kararıyla yasaktı. Ayrıca, çocuklarım ve Noir Désir Bordeaux'daydı. Hayatımı tamamen değiştirmeye niyetlenmiştim. Üç-dört yıl hapiste kaldıktan sonra, daha az ağlamaya başladığım zaman, yeniden üniversiteye gitmeyi düşünmüştüm. Hatta ahşap işçiliğine girişmek bile aklımdan geçti. Müziğin zor olacağını biliyordum. Bu sefer de dış dünya, özellikle de hapishane müdürlüğü bunun mümkün olmadığını, başka bir yerde beklendiğimi ve neyi yapmayı beceriyorsam onu yapmam gerektiğini bana hatırlattı. Bugün artık, Cini'nin (Krisztina Rády) ölümünden sonra, bir yerlere gitmem imkânsız. Çocukların yanında bir tek ben varım. Annem ben hapisteyken öldü. Beni sık sık ziyarete geliyordu. Çoğu seferinde eskiden olduğu gibi bana zılgıt çekiyordu. Hiç gözümün yaşına bakmadı, ama son yıl farkettim ki, biraz daha zamanımız olsa, daha önce hiç konuşmadığımız gibi konuşabilirdik. Birbirimizi anlar hale gelmiştik.

Noir Désir'in bitişi, son on yılla karşılaştırırsak, benim için minik bir dram, nispeten alttan alabileceğim bir sorundu. Harika şeyler yaşadık hep beraber. Ama buna gereğinden fazla önem vermek insanın kendi hayatına dair yanılgıya düşmesi demek olur.

Seni neden azarlıyordu?
Annemin çok kolay biri olduğunu söyleyemeyiz, hep imalarla konuşurdu. Ama muhtemelen benim de bütün ergenler gibi biraz bezdirici taraflarım vardı. Kendi dünyamda, kendi kafamın içinde yaşıyordum. Bir orada bir burada yaşadık, bu göçebelik halinde yetiştim. 18 yaşıma basar basmaz da evden ayrıldım. Daha o zamandan Noir Désir'in üyesiydim, zaman içinde grup ailemin yerine geçti. Zaten Vilnius'ta da iki ailem olduğunu bariz bir şekilde hissettim: Gerçek ailem ve Noir Désir. Birbiriyle kolay kolay uyuşmayan iki aileye sahip olmak başa çıkması güç bir durum.
Son aylarda kimileri Krisztina'yı intihara senin sürüklediğini iddia ediyor. Buna ne diyorsun?
Tanrım... Bu hikâye üzerinden şan şöhret elde etmek için soytarılığı devam ettiriyorlar. Geçenlerde Cini'nin anne-babası bir haftalığına eve geldiler, son derece sıcak ve iyi geçti. Neden birilerinin bütün inançlarına ve arzularına rağmen onları ille de bu hikâyenin içine çekmeye çalıştıklarına akılları ermiyor. Oyuna geldiklerini farkedene kadar benim bir katil olduğuma inandırılmışlar. Cini hakkında büyük açıklamalar yapmaya niyetim yok. O eylemi kendi kararıydı ve tek söyleyebileceğim, intiharın arkasında hiç de basit olmayan karmaşık sebepler olduğu. Benim için yaşaması korkunç bir şeydi, hâlâ da öyle. Bütün yakınları kendilerine bunu nasıl göremediklerini, neyi yanlış ya da eksik yaptıklarını sorup duruyor. İlk başta da ben... Ama beni sorumluymuş gibi gösteren bütün akıldışı suçlamalar, saçma sapan önyargılar kabul edilemez. Kadınlara karşı şiddetin sembolü haline gelmek feci, iğrenç bir şey. Bir kere bile karşılaşmadığım insanlar bunun üzerinden para kazanıyor, medyayla ve şöhretle marazî bir ilişkileri var. Bu soytarılıktan onlar da rol kaptı ve aşkımızı, geçmişimizi kirletmekle meşguller. Geriye olumlu hiçbir şeyin kalmaması için her şeyi yapıyorlar.
Çocuklar bütün bu olayları nasıl yaşıyor?
Kötü. Hele bugün artık kaldıramıyorlar. İlk başta gayet iyiydiler, fakat sonunda onlara da çok dokundu. Hayatımızda hiçbir şeyin normal olmadığı hissine kapıldılar. Halbuki olabilecek en normal eğitimi gördüler; devlet okulu, mahalle, arkadaşlar... Kendimizi korumaya çalışmadık. Cini'yle ortak bir dünya görüşümüz vardı, ne ben bir star gibi yaşıyordum, ne de çocuklarım star çocukları gibi... Cini öldüğünde dayanamadım, hep beraber uzaklara gidelim istedim. Çocuklar Bordeaux'da, okullarında kalmak istediklerini söylediler.
Sahneye yavaş yavaş geri döndün. Hazır mısın?
Sahne bana hayatın kendisinden de doğal gelen bir mekân. Gerçek hayatta ne kadar yetenekli olduğumu düşünürsek, sahneden hiç inmesem daha iyi. *(gülümsüyor)* 15 yaşımdan beri sahnedeyim. Bugün hâlâ bazen bir an duruyorum, kendime bakıp düşünüyorum: "Neler oluyor?" Birden her şey tamamen yabancı geliyor. Her defasında, sonra tekrar yola koyuluyorum. Sahne beni arındırıcı, temizleyici bir yere götürüyor. Zaten başka seçeneğim de yok; bugün hayatta kalabilmek için müzik yapmak zorundayım.
Ne zaman tekrar şarkı yazmaya başladın?
Hapishanedeyken. Muret'ye gitarımı getirtebilince bölük pörçük şarkılar, şiirler, sözler yazmaya başladım. Biraz huzur bulabildiğimde yazıyordum. Ama çabucak dış dünya yeniden yıkıma sürüklüyordu. Üç ay yine bitik vaziyette kalıyordum. On yıl böyle geçti, bir-iki adım ileri atıyorsam, sonra yine yere çakılıyordum. Bütün o insanların, medyanın beni, bizi yıkmak için yaptıkları inanılmaz başarılı oldu. Bundan kimsenin kuşkusu olmasın!
Landes Bölgesi'nde yanan ve yeniden yapılan ailenin evini Détroit grubuyla yaptığın çalışmanın provaları için mesken tutma kararın tesadüf değildi herhalde...
O evin eski samanlığını stüdyo olarak kullanmak içimdeki büyük bir yükü dışarı çıkarmama yardımcı oldu. Cini'nin ölümünden beri evimizde yaşamaya pek tahammül edemiyorum. Ama çocuklar istiyor. Benim içinse ev "hiçbir şey eskisi gibi değil"den ibaret. Hayaletlerle dolu. Cini'ye dair fazlasıyla hüzün ve şaşkınlık var. Bunu nasıl göremedim, o gün nasıl davrandım... Kendime hiç acımıyorum. O ev benim için en güzel anlarımızı geçirdiğimiz eski yaşamımız demek. Bugünse şimdiki ânı yeniden yaşamayı öğrenmem gerekiyor.
Bu albümün kayıtlarını yaparken yıllardır hissetmemiş olduğun bir hafiflik var mıydı?
O hafifliğe erişebilmek için amansız bir mücadele gerekiyor. Pascal Humbert harikaydı. Çocuklara yemek hazırlayacak kadar bile takatimin kalmadığı anlarda beni bekledi. Bana ayak uydurabilmek için çok cesur ve sabırlı olması gerekiyordu. Her an, her konuda şüphelerim vardı. O yüzden elim kolum bağlanıyordu. Yeniden başlamak için her şeyi derinlemesine analiz etmem gerekiyordu. Bunun için yardım gördüğümü de saklamıyorum. Kendini uyutmak için yapacaksan albüm çıkarmanın ne anlamı var? Ama bütün bu sorgulamalar-

dan, mücadeleden ortaya çıkan sonuç şuydu: Bu albümü yaparken Noir Désir'le olandan çok daha az zincir vardı beni saran. Her ne kadar başlangıç noktası aynı olsa da... Yapmayı deniyoruz, fakat dürüst olalım, eğer istediğimiz gibi gitmezse, bırakırız... Müziğe yaklaşım daha hafifti. Öncesinde, birkaç yılı konuşarak geçirdik. Ayrıca, ortada bize temel oluşturabilecek, yönetmen ve eşsiz dostum Wajdi Mouawad için kaydettiğimiz albüm vardı *("Le Cycle des femmes: trois histoires de Sophocle", 2011)*. Aylar boyunca albümümüz gittikçe büyüdü, derinleşti. Ortaya çıkışının en belirleyici anlarından biri, gönüllü sürgüne Berlin'e gitmemiz oldu. Kayıt cihazını çalıştırdığımız anda fikirler sökün ediyordu. Daha sonra yeşerecek olan şeyler için çok güçlü kökler oluştu. Ondan sonra, Landes'daki eski samanlık içine kapandığımız fanus oldu. Pascal, Bruno Green *(albümün prodüktörü)* ve benim aramda inanılmaz bir özgürlük vardı; hiçbir şeyi önceden tasarlamamıştık. Biraz Noir Désir'in "Des visages des figures" albümündeki gibi. Ondan sonra yavaş yavaş şarkıları yaratmaya, hâlâ benim bile tam olarak nasıl olduğunu anlamadığım gizemli bir şekilde şarkıları ortaya çıkarmaya başladık. Bu albümün en büyük gücü, kaydederken canlı performansı hiç düşünmemiş olmamız. Ona sırası gelince bakarız. Sahnede çalmak zor olacaksa olsun, şu an için önemli olan albüm...

Sözleri yazarken de aynı özgürlüğü hissediyor muydun?

Yüzeye çıkan her şeyin albümün atmosferini yansıtmasını, tutarlı bir bütün olmasını istiyordum. Yoksa ne anlamı var? "Horizons"un dünyasını müzik, sözler ve yapım kurdu. "Droit dans le soleil"den çok daha karmaşık parçalar da var. Aslında o kendim için yazdığım bir şarkı değildi, ama Pascal ve Wajdi beni onu bu albüm için söylemeye ikna etti.

Léo Ferré'nin "Avec le temps" şarkısını cover'lıyorsunuz. O sözler sende nasıl bir etki uyandırıyor?

Daha önce defalarca başkalarının da söylediği dev bir abide o şarkı. O yüzden onu yorumlamamızı anlamlı kılacak bir yaklaşım bulmamız gerekiyordu. Daha 15 yaşındayken bile beni çok etkileyen bir şarkıydı, bir de şimdi düşün... Büyüleyici bir metin, akıl alır gibi değil. Noir Désir'le de Ferré'nin daha önce yayınlanmamış bazı metinlerini ailesinin izniyle müziğe uyarlamıştık. Ama bu seferki bambaşkaydı, "Avec le temps"ı kaydetmem şarttı! O şarkı bir tür saplantı, katarsis haline gelmişti. Vokal sanki flamenko gibi, geri kalanıysa neredeyse tekno. Güzel, şirin bir şey yapmak istemiyordum...

Seneye 50 yaşına giriyorsun...

Ne zaman yuvarlak bir rakam olsa doğumgünlerim tuhaf anlara denk geldi. 20 yaşımda feci bir varoluşsal krizin içindeydim. 30 yaşımda Meksika'da gayet mutlu bir şekilde geziniyordum, enerji topluyordum. Saatim olmadığı için doğumgünümü ıskalamıştım. 40 yaşımda Vilnius'ta hapishanedeydim. 50. yaş... İnanması kolay değil, beni aşıyor, çok yoğun geçti. Yaşıma hapsolmak istemem. 16 yaşımda Noir Désir'e girişirken 50 yaşındaki biri hakkında ne düşünürdüm, kim bilir... Her halükârda önemli olan şimdiki zaman, artık o kişi değilim, başka biriyim. ✚

ANNIE THEBAUD-MONY VE ÇALIŞMA KAHRI

Su çatlağını bulur

“Çalışmak Sağlığa Zararlıdır” adlı kitabıyla Türkiye’de de tanınan, halk sağlığı alanındaki çalışmalarıyla lâyık bulunduğu Légion d’honneur nişanını reddedişiyle hakikaten güçlü bir mesaj veren Annie Thébaud-Mony bir dizi konuşma için Türkiye’deydi. Yakınlarını iş cinayetlerinde kaybeden ailelerden vakıf üniversitesi çalışanlarına kadar pek çok farklı kesimle biraraya gelen, taşeron işçilikten akla ve sağlığa zararlı iş organizasyonlarına farklı temalara değinen Thébaud-Mony’nin izini sürdük...

Aslı Odman

“Su akar, çatlağını bulur” bilgeliğini öğrenmemiz büyük bir kayıpla olmuştu. O gün bu gündür, ne zaman hem kendi hayatımda hem de mücavir toplumsal meselelerde öngörülmemiş buluşmalar, kesişmeler görsem, hissetsem, bu durumları suların kendi içinde hem deli hem de düzenli akışlarıyla karşılaştırıp tanımlayasım geliyor. Gene öyle oldu. Kasım ayında kendi yataklarında ince, gür, yerüstünden, yeraltından, duru, kuru akan sular, içlerinde taşıdıkları birikintilerle birleştiler. Forum havzalarında görünür hale geldiler. Bu forum kısmında bahsedilen, işte bu havzanın kasım ayı serencamıdır.

“Çalışmak Sağlığa Zararlıdır”

Birinci su, Fransa’nın kuzeyinden, Bretagne’dan kopup geldi. Gelinceye kadar, sırf Fransa’nın değil, Amazon, Hindistan, İtalya, Kanada, İtalya, Güney Afrika’nın da sularını kendine kattı. Annie Thébaud-Mony ve “Çalışmak Sağlığa Zararlıdır” kitabıyla taçlandırdığı çalışma acısı ve halk sağlığı mücadeleleri bilgisinden bahsediyoruz. En basit gerçekliklerin ifade edilmesinin ciddi bir gündelik cesaret gerektirdiği, “gerçeklik ifadelerini” kurumsal olarak korumanın ve aktarmanın çok zor olduğu memleketin sularını gürleştirdi: Thébaud-Mony, halk sağlığı alanında, özellikle de meslekî kanserler ve asbestin yasaklanması için ömrünce verdiği eserleriyle lâyık görüldüğü, en yüksek Fransız devlet nişanı olan Légion d’honneur’ü reddetmiş ve kaleme aldığı mektupta “Eşitlik, Bölgesel Kalkınma ve Yerleşimler”den sorumlu bakana hiç büyüklük taslamadan, gayet doğal bir şekilde *“Takdir edeceğiniz gibi, halk sağlığı alanındaki tüm araştırmalar, somut dönüşüm ve eylem için müdahil bir bilgi türü üretirler”* deyivermişti. Ve aynı doğallıkla eklemişti: *“Bu yüzden gösterdiğim tüm çaba, araştırma programımızın çalışmalarının sonuçlarının çalışma koşullarını dönüştürmek ve önlem stratejilerinin hayata geçirilmesi için ciddiye alınacağı umuduyla verilmiştir. Fakat şimdi geriye dönüp otuz senelik meslekî hayatım boyunca şahit olduğum dönüşümlere baktığımda, çalışma koşullarının gittikçe kötüleştiğini, asbestin yarattığı insanî felaketlerin farkına varılmasına rağmen, bu acılı keşfin meslekî ve çevresel kanser salgınlarına karşı bir mücadele stratejisine dönüştürülemediğini, risklerin işverenler tarafından taşeronlara aktarılmasının her kesimden işçilerin, hem de sanayi, tarım, hizmetler, kamu sektörü çalışanlarının en korumasız kısmının fiziksel, örgütsel ve psikolojik risklerin korkunç bir birleşimine umarsızca maruz kalmalarına yol açtığını görüyorum.”*

Sırf halk sağlığı, işçi sağlığı ve iş güvenliği alanında ibretlik bir tavır değil bu, aynı zamanda entelektüellik işinin pohpohlanmayla, ödüllerle, nişanlarla, davetlerle arasında kurduğu ilişkiye dair de bu memlekette hikâyesi anlatılası bir tavır. Thébaud-Mony’nin şu anda kaleme almakta olduğu kitabının başlığının “Biat eden bilim” olması da tesadüf olmamalı.

“Çalışma Acısı Forumu”

Sosyoloji kökenli, fakat Türkiye’den bakınca şaşırtıcı bir şekilde Fransa’daki en önemli kamusal tıp araştırmaları enstitüsü INSERM’in uzun zaman müdürlüğünü yapmış olan Thébaud-Mony, Türkiye’ye Ankara’daki Dördüncü Ulusal Sağlık Çalışanlarının Sağlığı Konferansı’nın açılış konuşmasını yapmak için davet edildi. İstanbul’daki evsahibi de Yangın Kulesi, yani İstanbul İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Meclisi idi. Hem 16 Kasım’daki Ankara’daki, anıtsal Ankara Üniversitesi Morfoloji Binası’ndaki açılış konuşması, hem de İstanbul’da Adalet ve Vicdan Nöbeti tutan aileler ve hukuk gönüllüleri ile Bir Umut Derneği’ndeki sohbet, bir de “Çalışma Acısı Forumu” adıyla Taksim Makina Mühendisleri Odası’nda yapılan 18 Kasım Pazartesi buluşması, yazarın çalışmalarının Türkiye’de sadece üç sene içerisinde ciddi bir yankısı, hatta alımlama tarihi olduğunu gösterdi. Bu arada kitabın okuyucularının ve “Çalışma Acısı” ile ilgilenenlerin sadece halk sağlığı uzmanları, işyeri hekimleri ve sair sağlık çalışanları olmadığını görmek, Pazartesi Forumu’nda yönetmenlerden kaptanlara, çağrı merkezi çalışanlarından mali müşavirlere, bankacılardan öğrencilere, Beyaz yakalı forumlarına dek pek çok farklı “çalışma hayatı deneyiminin” toplandığını görmek, uzun zaman sonra ilk defa koltukların yetmeyerek insanların yerlerde yanyana sıkıştığını ve dört saat süren forumu dikkatleri, fikirleri, yorumlarıyla ördüğünü görmek, “buluştuğumuz yere” dair çok umut vericiydi. Peki Annie neden bahsediyordu da, söyledikleri böyle verimli bir toprağa düşüyordu?

Bir organize suç olarak iş organizasyonu

Önce “Çalışmak Sağlığa Zararlıdır” kitabının, hikâyelerini bir araya getirdiği farklı çalışma koşullarını nasıl ortadan kesen bir bütünlük içinde anlattığını ele almak lâzım. Annie, kitabın bazılarına çekici, bazılarına da itici gelen bu başlığında, halk sağlığı, özellikle de kanser araştırmaları ala-

FOTOĞRAF: SEBASTIAO SALGADO

nında öne çıkıp başka sesleri ezen bir açıklama çerçevesiyle hesaplaştığından bahsetti: Bugün her gün onbinleri ölüme, sağlık kaybına, ruh iyiliği yitimine sevkeden binbir türlü hastalığın nedenlerinin araştırılmasında, çalışma hayatını ve çalışma hayatında sermaye eliyle düzenlenmiş iş organizasyonu alanını neredeyse dile getirmeyi bile imkânsız hale getirecek kadar başat bir ideoloji bu: Hastalıkların nedenini bireysel davranışlara, yani sigara içmeye, alkole, güneşe maruz kalmaya, "kendine stres yapmaya" vs. indirgeyen bir yaklaşım. Ezcümle, hastalıklar ve kazalar söz konusu olduğunda da, sanki yeryüzünde üretim bireyler tarafından tek tek örgütleniyormuşcasına, şirket diye bir şey yokmuşçasına "her koyun kendi bacağından asılır" yaklaşımından bahsediyoruz. Annie kitabının ismine bu bireyselci paradigmanın dokunulmazı olan sigara yasağının düsturunu çıkarıp bizi tanıdık bir sloganla yakalayarak, bir de içimizdeki bu acının derununa "olağan çalışma koşullarımızı" koymaya davet ediyor. Sonra bu davetin içini kırk yıllık araştırmalarla öyle bir dolduruyor ki, sunumlarında irdelediği somut insan hikâyeleri herkesin hikâyesi haline gelebiliyor. Annie bir kere bu bireyselci paradigmayı merkezden çıkardıktan sonra, somut çalışma koşulları ile hastalık, kanser, ölüm arasındaki illiyet bağlarını inceliyor. Başta Fransa olmak üzere, sistematik olarak "risklerin taşeronlara / ödünç işçilere nasıl devredildiğini", meslek hastalıklarının ve iş kazalarının izlerinin sistematik olarak nasıl silindiğini ve kurbanların sindirildiğini pek çok farklı sektörden öncü araştırmaların sonucunu paylaşarak gösteriyor.

Annie Türkiye'de önce sağlık çalışanları, ardından iş kazalarında hayatını kaybedenlerin adalet arayışındaki aileleri, son olarak daha geniş bir çağrı sonucunda fiilen her kesimden beyaz yakalılarla gerçekleşen buluşmasında en çok "sanayi suçu", "iş organizasyonu", "risklerin taşeronlara aktarılması", "ceza hukuku" kavramlarını öne çıkardı. Sanayi suçlarından bahsederken, son iki senede, bu alanda dünyada çalışma ile ölüm arasındaki "iradî" ilişkiyi ve aslî sorumluları ortaya koyan dört öncü davaya değindi.

Thébaud-Mony'nin "Çalışma Acısı" forumuna gelen Beyaz Yakalılar Forumu ekibi, taze bastırdıkları rekabet ve performans karşıtı sticker'ları dağıtıyorlardı: "Performans aramıza giremez. Rakip değil, arkadaşız." "Mesaiye kalma. Sokağa çık." "Sen mesaiye kaldıkça, biz işsiz kalıyoruz."

İş kazaları ve meslek hastalıkları kamu güvenliğini tehdit eder!

Davaların birincisi, 2001'in 21 Eylül'ünde Fransa'nın Toulouse kentinde, petrol devi Total'in AZF gübre fabrikasında yaşanan, 21 işçinin ölümüne, binlerce Toulouse'lunun yaralanmasına ve şehrin ortasında bir krater açılmasına neden olan patlamaya dair, ancak 11 sene sonra verilmiş olan temyiz mahkemesi kararıydı. Tam da 11 Eylül ertesinde gerçekleştiği için, Total yetkililerinin "El Kaide saldırısı olabilir" şeklindeki, fiilen göçmen karşıtı ve İslâmofobik dezenformasyon kampanyası nedeniyle patlamanın gerçek nedenlerinin araştırılması gecikti. Nihayet 11 sene sonra gelen kararda ise, El Kaide'yle değil, kapitalist üretimin kaideleriyle karşılaşıyorduk: Atık depolama biriminde çalışan taşeron işçilerin maruz kaldıkları risklere dair bilgilendirilmeleri kadar hayatî bir konuyu dahi umursamayan bir şirket politikası uygulayan üst düzey yöneticilerin, hem çalışanlarını hem de tüm Toulouse halkını sürekli ve büyük bir tehlike altında bırakma suçu işledikleri teslim edildi. Fabrikanın müdürü üç yıl hapis cezasına çarptırıldı.

Gene meslek hastalığı ile şirket tarafından bilinçli, amaçlı ve bir sistem içinde oluşturulan iş organizasyonu arasındaki ilişki, İtalya'nın bir kuzey ve asbest kasabası olan Casale Monferrato'da 2012'de sonuçlanan ceza davasının hükmünde açıkça ve emsal teşkil edecek şekilde kurulmuştu. Şirket, hepimizin aşinası olduğu Eternit. Çalışma acısının adı: Asbest. Yaklaşık yüz yıldır bilimin, kamu otoritelerinin ve sanayicilerin sürekli solunmasının ölümcül olduğuna dair kesin bilgi sahibi oldukları, "mucizevî izolasyon güçleri olan bir lif". Fransa'da bir halk hareketiyle 1997'de, Türkiye'de AB'ye uyumlaştırma süreci içinde tepeden inme bir şekilde yasaklanabilmiş olan asbest. 1980'lerden beri Casale fabrikasında çalışanlar, çalışanların yakınları ve kasaba sakinleri, asbestin aldığı canların aritmetiğiyle ve sürekli bir yas içinde yaşıyorlar. Zira, ta o günlerden beri asbestin ölümcüllüğüne dair sahip olduğu bilgi, şirketi burada bir üretim birimi açma kararından vazgeçirmemiş. Eternit'e karşı açılan ve kolektif olarak takip edilen ceza davasının 13 Şubat 2012'de çıkan kararı devrim niteliğinde: Bu sefer bizim memlekette olduğu üzere, işveren vekili veya iş güvenliği uzmanı gibi yetkisiz ve bağımlı ilgisizler değil, doğrudan şirketin Belçika ve İsviçre'deki iki ana hissedarı ve genel müdürü, "taammüden çevresel felakete yol açma" suçundan 16 yıl ağır hapis cezasına çarptırıldılar. Bu karar 2013'te İtalyan temyiz mahkemesi tarafından cezaları 18 yıla çevrilecek şekilde onaylandı. Eternit patronlarından biri bu arada öldü, diğeri ise Costa Rica'da kaçak hayatı yaşıyor. Suçun "çevresel felakete neden olmak" şeklinde belirlenmesi, meslek hastalığını bireysel bir felaket olmaktan çıkarıp, hem oluşmasında, hem de giderilmesindeki kamu sorumluluğu, kamu faydası ve kamu çıkarı unsurlarına vurgu yapıyor.

Annie'nin örnek verdiği üçüncü alan, ne iş kazası ne de meslek hastalığı ile ilgiliydi. Tam da bireyselci paradigmanın en baskın uygulandığı, zaten belki de o en büyük yalnızlaşma ânında gerçekleşen iş kaynaklı intiharlardı. Biz Türkiye'de 2008'den bugüne France Télécom'da çalışanların altmıştan fazlasının, bir kısmının işyerinde, bir kısmının da artlarında çalışma koşullarından çektikleri acıları kaleme aldıkları

mektuplar bırakarak intihar ettiklerine aşinaydık. Annie bu sefer, otomotiv teknolojisini ve bir mühendis için belki de en parlak gözüken işyerlerinden birini, Renault'nun Paris'teki Technopark'ını, Renault'nun yeni genel müdürü Ghosn'un hissedarlara şirketin borsadaki malî değerini yüzde 250 artırmak sözünü verirken "insan ve insanın biyolojik sınırı"nı unuttuğunu" anlattı. "Sözleşme 2009" adı verilen, çalışanların performanslarının tamemen çıktılar / iş sonuçları üzerinden değerlendirildiği bir ortamda, beş senede 26 yeni model ve 850 bin daha fazla araç anlamına gelen yükün, "ara kademe yöneticileri ve mühendisleri" nasıl ezdiğinden söz etti. Art arda yaşanan intiharlar arasında, 2006'da Technopark binasının boşluğuna kendini bırakan mühendisin ailesinin, beş sene süren ve süreç içinde şirketin verimlilik ve malî hesaplarının da ortaya saçıldığı bir davanın 2011'de sonuçlanmasıyla bu intiharı iş kazası olarak tescil ettirdiğinden bahsetti. Tesadüf, o gün Thébaud-Mony'nin "Çalışma Acısı" forumuna gelen Beyaz Yakalılar forumu ekibi, taze bastırdıkları rekabet ve performans karşıtı sticker'ları dağıtıyordu: "Performans aramıza giremez. Rakip değil, arkadaşız." "Mesaiye kalma. Sokağa çık." "Sen mesaiye kaldıkça, biz işsiz kalıyoruz."

"Öldürmeyeceksin!" düsturu, halk sağlığının zemini

Annie'nin sunumunun beyaz yakalı intiharları ve şirketlerin çalışma ortamında acı yaratan fiillerinin Fransız Ceza Hukuku'ndaki "insan hayatına, bedensel ve ruhsal bütünlüğüne ve onuruna saldırı" maddesi altında incelenmesi gerekliliğine dair kısmı yoğun soru aldı.

Annie, çalışma hayatında şirketlerin tercih ederek oluşturdukları iş organizasyonu insanın canına kastettiğinde, devletlerden önce oluşmuş en temel, en ilksel toplumsallaşmayı sağlayan yasağın delindiğinden yola çıkıyor: "Öldürmeyeceksin ve kimsenin hayatını tehlikeye atmayacaksın!" Eğer "onura saldırı" diye bir suç tanımlanmışsa, bunu her gün irademiz dışında, başkalarının kâr amacına hizmet etmek için girdiğimiz ve gittikçe tamamen tek taraflı, tepeden inme belirlenen işyerlerinde görmüyorsak, nerede görüyoruz acaba? Annie'nin yaklaşımı pek çok ülkede tıp, mühendislik ve hukuk jargonuna boğulmuş halk sağlığı ve işçi sağlığı alanını, billûr bir su gibi bakılabilir, tanımlanabilir ve geçirgen vaziyette anlamak ve hayatımızdan bağlantılar kurmak imkânı tanıyor. "Moda" bir konuda yazan bir "Fransız" olmamasına rağmen ve kitabı Türkçeye tercüme edildikten sadece iki sene sonra bu kadar yoğun ilgi görmesini başka türlü açıklayamıyorum.

"Yüksek öğretim sektörü" Türkiye'de tekstil gibi inişte olan değil, yükselen ve kâr marjları yüksek bir sektör. Boşuna dünyanın en büyük ikinci kâr amaçlı üniversite şirket zinciri olan Laureate gelip Bilgi'ye yatırım yapmadı ya!

Fabrika işgalinin işçi sağlığı mücadelesine dönüşmesi

Pazartesi Forumu'nda en çok ilgi gösterilen ve hakkında soru sorulan aktarım, Fransa'da asbestin yasaklanması mücadelesini doğuran, Amisol adlı bir asbestli şerit üreten fabrikanın kapatılmasına karşı 1974'te başlayan kadın işçilerin fabrika işgalinin nasıl bir işçi sağlığı mücadelesine dönüştüğüne dairdi. Fransa'da II. Dünya Savaşı sonrasında gerçekleşmiş en uzun –tam dokuz sene– süreli fabrika işgalinin kampüs binasının asbestle kaplı olduğu öğrenildikten sonra Paris/Jussieu üniversitesinden hocaların başlattığı halk sağlığı mücadelesiyle buluşmasıyla ortaya çıkan gücü dinlemek etkileyiciydi. "Halk"ın yokluğunda ve nesnesi "halk" olarak tanımlanan uzmanlık alanı "halk sağlığı", yatay bir ilişki içinde "halk"la buluşmuştu Amisol'de. İşçilerin iş süreçlerine ve sokak mücadelesine dair bilgileri biliminsanlarının kavramsal ve kendi çalışma koşullarına dair eleştirel bilgileri ile kavuştuğunda ancak, Fransa'da asbestin yasaklanması, kurbanlarının belirlenmesi ve tazmin edilmesi yönünde bir mücadele başlayabilmişti.

Hiçbir bilgi türünü birbirinin üstünde konumlandırmayan, aydınlanmacı ve seçkinci olmayan bir "bilgi tanımı" ayrıca zihin açıcı, yüreklendirici ve Türkiye'de de "kendi sınıfsallığı dışında her şey hakkında söz üreten" orta sınıf kökenli muhalefetin içinde bulunduğu çıkmazları öne çıkarmak, açmazları açmak için önemli bir ders niteliğindeydi.

Nükleer sanayi ve taşeron çalıştırmayla delillerin karartılması

Tematik olarak, ne yazık ki artık bu coğrafyanın da geleceğini doğrudan ilgilendiren bir işkoluna ayrıca değindi Annie. Elektriğinin yüzde yetmişe yakınını nükleer santrallerden sağlayan Fransa'da, nükleer sektöründe işçilerin yaklaşık yarısını teşkil eden taşeron ve ödünç işçiler, işkolundaki mecburî radyasyonun yüzde seksenine maruz kalıyorlardı. Parçalara bölünmüş emek ile radyasyon dozajını yönetmek, radyason riskinin topluma olan toplam maliyetinin izlerinin de bölünerek silinmesi anlamına geliyordu. Bu riskin gerçekten patladığı zaman neler olduğu Fukushima örneğinde anlatıldığında, Annie'nin ilk kitaplarından birinin ismi aklımıza geldi: "Sanayi toplumlarının diğer yüzü". Meğerse tsunami sonrası Fukushima Santrali'nden yayılan radyasyonu kontrol altına almak için çalışan "likidatör" denen işçilerin ciddi bir kısmının istihdamı Japon mafyası Yakuza tarafından el altından evsiz barksız, yani bir ikametgâh gösteremeyen ve kaybolduğu / öldüğü belli olmayan Japonlar arasından sağlanıyor ve Japon devleti bugüne dek bu alandaki insan bedeline dair resmî veri sağlamakla kendini hiç mükellef hissetmiyormuş. "En azından Çernobil'de kaza ardından yaşanan can kayıplarının rakamları açıklanıyordu, Sovyet Rusya'nın çözülmesine yakın daha büyük bir şeffaflık vardı radyasyonun toplumsal / küresel bedeli hakkında" diyor Annie. Hâlâ gerçek doğal âfetlerin yıkıcılığı belleğine, din kitabına, kâbusuna kazınmış insan evlâdı, hâlâ "âfet" kelimesini "doğa" ile yanyana düşünen insanlık, "bağzı kerli ferlilerin" bizzat elleriyle, beyinleriyle, biat eden bilimleriyle kurdukları iş organizasyonu sürecinin yan ürünü olarak dayatılan toplumsal felâketlerin boyutları ile yüzleşmeye hazır mı? Adını koyalım, o iş organizasyonun adı kapitalizm. Baş aktörü sermaye, ereği kâr, örgütlenmesi hiyerarşik, tabiatı riyakâr, temiz pak, marka giyimli, iyi kelâm etmesini, oturup kalkmasını ve bilgiyi amaçlarına bükmesini biliyor. Bu kadar yakınımıza ve içimize girmiş olanı tanıyabilecek miyiz?

Vakıf Üniversitesi Emekçileri Dayanışma Ağı'nın çifte forumu

Pulları döküp, hâleleri atıp "yakınımıza ve içimize girmiş'"olanı tanımak, yani bir nevi 'içini dökmek' arzusu, 10 Kasım ve 1 Aralık Vakıf Üniversitesi Emekçileri Dayanışma Ağı'nın forumlarında da ortak meseleydi. Türkiye'de ilk vakıf üniversitesi açılalı neredeyse otuz yıl geçmesine ve bugün sayıları toplam üniversitelerin yüzde kırkına, yani yetmiş küsura, akademik, idarî, destek kadrolarında çalışan sayısı en az yüz bin kişiye varmış olmasına rağmen, vakıf üniversitesi çalışanları ilk defa kendi çalışma koşullarını, davalarını, çalışma acılarını konuşmak için bir araya geliyorlardı. Gürül gürül döküldü içlerde sıkışıp kalmış sular.

Bu çifte forumun toplanmasına imkân sağlayan birkaç kilit olay vardı: Bilgi Üniversitesi'nin daha yasal değişiklikler gerçekleşmeden bir kâr amaçlı üniversite şirketi olan Laureate Education, Inc.'a devri sonrasında, 2009'dan bugüne süren sendikalaşma haraketi... 2010'da Maltepe Üniversitesi'nde oluşan turnike karşıtı hareket... 2012'de Koç Üniversitesi'nde tam bir başarıyla sonuçlanan taşeron işçilerin işten çıkarmaya karşı direnişinin yarattığı tazelenme... Ve kaçak-sigortasız / yasadışı asistan çalıştırma pratiğinin diğer ismi olan lisansüstü burslu öğrencilerin / eğitim asistanlarının farklı üniversitelerde (Bilkent, Yeditepe, Koç, Sabancı, Bilgi...) hayata geçirdikleri dayanışma ağları... Son beş senede vakıf üniversitelerinde "sözleşmeyi uzatmıyoruz" bahanesi altındaki işten çıkarmalara ve kaçak çalıştırmaya dair hizmet tespit davaları da, karşılaştırmaya ve paylaşmaya gelecek kadar birikmişti; davaları götürenler bu bireysel hukukî süreçlerin "kolektif bir anlam ifade etme ve emsal yaratma" ruhunu taşıyorlardı (Bilgi, Maltepe, Okan, Doğuş...). Çoklu hukuk sistemi içinde, bir yanından İş Kanunu'na tâbi bir işçi, diğer yandan İdarî Hukuk'a tâbi bir kamu personeli olan vakıf üniversitesi akademisyenleri, bir yandan kâr amaçlaması anayasaya aykırı olan kamu tüzel kişilikleri teşkil eden, ama diğer yandan da kurulan paravan şirketler, hizmet alımları ve sair pazarlama faaliyeti ile ticaret yapan bu yapıların içinde, ne deve ne kuş, kalakalmışlardı.

10 Kasım Forumu, İstanbul Tabip Odası'nın Vakıf Üniversitesi Emekçileri Dayanışma Ağı VÜEDA'ya tahsis ettiği yedi saat yetmediğinden, Gülhane Parkı'nda akşamın geç saatlerinde son buldu. Ve ikinci forumun aynı gündemle ve kararlaştırılan ortak işlerin işbölümü yapılacak şekilde toplanılmasına karar verildi. İlk forum "kesmediğinden", paylaşılacakları ikincisine sar-

kacak kadar canlı, dertli ve kendiliğinden akan bu forumlarda, dile getirilen çalışma koşulları, dava süreçleri ve örgütlenme deneyimleri vakıf çalışanlarının bugüne kadar ne kadar izole bir çalışma hayatı yaşadıklarını yüzümüze çarptı. Bu kadar birbirinden tecrit edilmiş çalışma koşullarına, ancak tekstil sektöründeki atölye tipi üretimlerde rastlanabilir herhalde. Fakat "yüksek öğretim sektörü" Türkiye'de tekstil gibi inişte olan değil, yükselen ve kâr marjları yüksek bir sektör. (Boşuna dünyanın en büyük ikinci kâr amaçlı üniversite şirket zinciri olan Laureate gelip Türkiye'de Bilgi'ye yatırım yapmadı ya!) Bu tecrit halinin ise ne icra edilen mesleğin içeriği ne de herhangi bilim, eğitim, pedagoji ve üniversite tahayyülüyle yakından uzaktan ilgisi olmayan, gücünü başka yerlerden devşiren sermaye sahipleri ve onların akademisyen aracılarının kariyerine yaradığı ise açıktı. Ortak çalışma koşulları ve çalışma acılarımıza dair bilgi paylaşmanın ve yatay ağlar kurmanın basit, önemli ve de etkili bir iş olduğunda hemfikir olundu. Maaşlar, çalışma saatleri, giriş-çıkış sınırlamaları, bezdirme yöntemleri, üniversitelerdeki sermayenin yapısı / ilişkileri, sözleşmeler, devam etmekte olan davalar gibi konularda yatay bilgi alışverişinin sağlanması bir amaç olarak ortaya koyuldu.

Üniversite dışında "muhalif kimlik" kartı gösterip içeride çalışma koşullarına dair haksız, hukuksuz, eşitsizlikler ve çalışma kahrı yaratan iktidar uygulamalarında en iyi ihtimalle arabulucu, çoğu zaman da iktidar icraatçısı rolü oynayan bir kesim olduğuna ve bu kesime karşı yeni ve tutarlı bir dil oluşturulması gerekliliğine dair hemfikir olundu.

Forumda graph commons'u konuşturan sanatçı Burak Arıkan'ın, yeni işi vakıf üniversitelerindeki mütevelli heyetlerinin sermaye kurumları, şirketler, siyasî partiler ve birbirleriyle ilişkilerini gösteren bir ham veri olan ağ çalışması "Yüksek Öğrenim-Endüstriyel Kompleks" işi de taze taze ve yerinde incelendi. (bkz: burak-arikan.com/ozeluniversiteler)

Emsal davaları ve örgütlenmeleri paylaşarak alternatif bilgi akışı

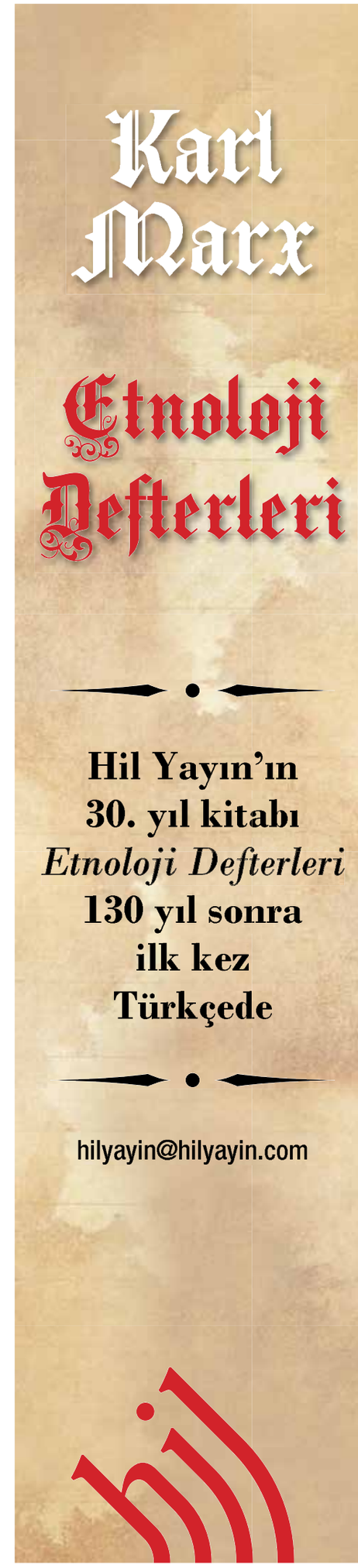
Her haziran ayında, yüzlercesi "sözleşmenizi uzatmıyoruz" gibi küstahça bir tutumla işten çıkarılan vakıf üniversitesi çalışanının, bu tepeden inmeci tavırlara karşı ellerinde hiç de küçümsenmeyecek hukukî ve fiilî imkânların olduğu, yürütülen emsal davalar, bunlara forum sırasında uzman iş ve idarî hukukçuları tarafından verilen mütâlaalar ve örgütlenme anekdotları üzerinden açıkça ortaya serildi. Koç'ta sokak mücadelesi sonunda tüm işten çıkarılan işçiler işe iade edildiği gibi, bir de orta vadede emeğin çalışma koşullarına katılması anlamına gelen, günümüz şartlarında istisnaî bir yapı olan "Taşeron İzleme Komitesi" getirilmişti. Bilgi'de sendikalaşma çoğu zaman fetişleştirilen toplu iş sözleşmesi için gerekli olan barajı aşamasa da, çalışılan sendika her açıdan yetersiz olsa da, ciddi kötüleşmeler getiren yeni sözleşmelere imzalar atılsa da, seksen küsur günlük bir çadır eylemi sonunda sendika aktivisti temizlik işçilerinin dördünün işe iadesi sağlanmıştı.

Forumda en yoğun duygularla paylaşılan konu ise, pek çok emek-odaklı dayanışmaya, zaten beklenilebileceği gibi doğrudan "zaten tarafı belli" işverenler, üniversite sahipleri veya üst düzey yöneticiler tarafından değil, dolaylı olarak profesyonel hayatında "emek, sendika, eşitlik, demokrasi, insan hakları, toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, örgütlenme özgürlüğü, iş hukuku, hukuk felsefesi, şiir, toplumsal muhalefet, özgür basın, milliyetçilik, ırkçılık, azınlıklar..." gibi ince toplumsal meselelerle iştigal etmeyi, bunlardan ekmeğini ve toplumsal itibarını kazanmayı tercih eden meslektaşlarımız tarafından taş koyulması, sonra da bu taşların kendi kariyer yollarını döşemek için kullanılıyor olmasıydı.

Üniversite dışındaki toplumsal konularda "muhalif kimlik" kartı gösterip içeride çalışma koşullarına dair haksız, hukuksuz, eşitsizlikler ve çalışma kahrı yaratan iktidar uygulamalarında en iyi ihtimalle arabulucu, çoğu zaman da iktidar icraatçısı olarak rol oynayan ciddi ve işlevsel bir kesim olduğuna ve bu kesime karşı yeni ve tutarlı bir dil oluşturulması gerekliliğine dair hemfikir olundu.

Eşitlik ve demokrasi konularına, üniversitenin kendi çalışma koşullarındaki dönüşüme dokunmadan, elini taşın altına koymadan temas etmenin imkânsız olduğundan bahsedildi. "Akademiye son dahil olanın canı çıksın" diye özetlenebilecek bir istihdam yapısının, lisansüstü burslu öğrenci, eğitim asistanı, 50D'li asistan, ders saati ücretli öğretim görevlisi adları altında gittikçe daha fazla genci aşırı güvencesiz çalışma koşullarına mahkûm ettiğine dair dudak uçuklatacak örnekler verildi. Tüm bu çalışma kahrını görmezden gelmeyi veya "işin tabiatı gereği olağan" göstermeyi sağlayan alana has unsurlar arasında, akademik eril ego, performans / proje rekabetçiliği ve meslekî otizmden bahsedildi.

Üniversitelerin kendini toplumüstü, ekonomik sorunlar-üstü konumlandırmasında, akademik şık bir halenin arkasına saklanabilmesinde, zihnî tecriti sağlayan bu otizm ve tutarsızlıkları normal gösteren bu şizofreniye maruz kalmanın nasıl asıl "çalışma kahrını" oluşturduğu paylaşıldı. Bu sularda yüzmek isteyenler için, artık vakıf üniversitesi emekçileri dayanışma ağı VÜEDA'nın 4 Ocak'tan itibaren, İstanbul Eğitim-Sen 6. Üniversiteler Şubesi'nde her ayın ilk cuma günü saat 19'da düzenli toplantıları, İstanbul İşçi Sağlığı İş Güvenliği Meclisi'nin www.yanginkulesi.org'da yayınlanan toplantı mekânında her ayın son cumartesi günlerinde aylık meclis buluşmaları, iş kazalarında hayatını kaybedenlerin ailelerinin ise her ayın ilk pazar günü saat 13'te Galatasaray Lisesi'nin önünde Vicdan ve Adalet Nöbeti olduğunu not edelim. Sular uzaktan anlaşılması zor, katılması yüreği dirilten bir dinginlik, doğallık ve billûrlukla akmaya devam ediyor. ✚

Okuma Gözlüğü

“Hâliyle afyon istimâlinin bir sanat olduğundan ve sanatın sırlarından tamamen bîhaberdim: Aldığım kadarını da çoğunu ziyân ederek aldım. Lâkin alacağımı da aldım: — Aradan bir saat geçmemişti ki, of! aman! Nasıl da ihyâ oldum! Ruhum hapsolduğu derinliklerden nasıl da göklere yükseliverdi! İçimde nasıl bir kıyâmet koptu! Ağrılarımın geçmiş olmasının artık benim için hiçbir ehemmiyeti kalmamıştı: — Bu menfi tesir, keşfettiğim muazzam müspet tesirin içinde — bu vesîleyle ânîden karşıma çıkan ilâhî zevk kuyusunun derinliklerinde kaybolup gitmişti. Bu bir devâ-yi küll, yani insanın her derdine devâ olabilecek bir ‘nepenthe’ idi: Feylesofların eski çağlardan beri hakkında münâkaşa edip durduğu mutluluğun sırrını bir anda keşfetmiştim: Artık onu bir peni karşılığında satın alıp yeleğimin cebinde taşıyabilirdim...”
Burhan Kuzu piyasadaki değişikliklerden şikâyet ededursun, Thomas De Quincey’nin klasik kitabı “Bir İngiliz Afyon Tiryakisinin Anıları” Batu Boran’ın fevkalâde çevirisiyle İş Bankası Kültür Yayınları’ndan ikinci baskısını yaptı.

Saray ya da halk, ikisini de katsanız, okullarda öğrendiğimiz edebiyat tarihi dersleri eksik. Bir büyük Ermeni edebiyatı geleneği, son yüzyılın maarifinde, Anadolu’nun mazisinden silinmiş adeta. Aras Yayıncılık’ın 20. yılı vesilesiyle nihayet çevrilen, Kevork B. Bardakjian’ın devasa “Modern Ermeni Edebiyatı”, 16. yüzyıldan 1915’e, yüzlerce biyografi ve örnek metinle bu büyük boşluğu kapatmaya soyunuyor. Aynı zamanda, imparatorluk içinde Ermenilerin özel siyasî ve toplumsal tarihi gibi de okunabilir bu dev eser.

“... pavyonları karart, eski sinemaları, bin yıllık meydanları durdur yavan şarkıları tekinsiz marşlarda sıra ey yoksul sözcüğü! öksüz çocuğu Türkçe’nin, siyah ceketli büyük kulüpleri karart, sömürüyü, iş takipçilerini de ki yolların çamuru akıyor televizyon dizilerinden karart parti başkanlarını, sahibinin köpeği haber bültenleri kimse yaşamıyor, ölmüyor kimse romanlarda, şiirlerde payımız var diyorlar şimdi ekmeğin beyazında bizim de...” Onur Caymaz’ın son şiirleri, ikinci kitabı “Bak Hâlâ Çok Güzelsin”le birlikte, “Pervaneyle Yaren” adıyla Tekin Yayınevi’nden çıktı.

Devrimci Gençlik Federasyonu genel başkanı iken Kızıldere’de yakalanan, 1986’ya kadar hapishanede kalan Ertuğrul Kürkçü, TBMM’de elini göğsündeki on kırmızı karanfile götürerek yemin etmişti. Bugün Halkların Demokratik Partisi eşbaşkanı olan Kürkçü, 12 Eylül’ün hâlâ hükmünü sürdürdüğü ‘80’lerin sonunda, hâlâ hayırla yâd edilen ve yeri doldurulamayan bir işe girişmişti: İletişim Yayınları’ndan çıkan sekiz ciltlik Sosyalizm ve Toplumsal Mücadeleler Ansiklopedisi, tarih boyunca dünyayı yerinden oynatan isyanları ve devrimleri rahat bir sistematikle derler ve birbirine bağlarken, Türkiye’ye ayırdığı yedinci ciltle müstakbel mücadele hattı için eşsiz bir düşünsel miras hazırlıyordu. Kurucularından olduğu bianet’le memlekette yurttaş gazeteciliğinin de öncülerinden olan Kürkçü’nün kalem kuvveti ve entelektüel perspektifi de herhalde en iyi o ciltlerde görüldü. Artık yeni baskısı yapılmayan bu muazzam ansiklopedideki Kürkçü yazıları nihayet Dipnot tarafından yayınlandı: Babaî ve Celâlî isyanlarından Kurtuluş Savaşı’na, Yön hareketinden THKP-C’ye uzanan bu yazılar, dönemin solunu temelden etkilemiş devrimci simaların, Lenin’in, Castro’nun, Gramsci’nin, Che’nin teori ve pratiklerine dair metinlerle tamamlanıyor. “İsyanın İzinde”nin devrimci ufku, bugünkü mücadeleler için de bir tarihsel kaide işlevi görüyor. Ne yalan söyleyelim, Kürkçü’nün kalemi özlenmeyecek gibi değil.

Engels’in 1884’te yayınlanan “Ailenin, Devletin ve Özel Mülkiyetin Kökeni” kitabı tarihsel materyalizmin antropolojik bulgulara uyarlanması anlamında yıllar yılı milât işlevi gördü. Esas olarak Lewis Henry Morgan’ın “Eski Toplum”unun eleştirisi niteliğinde olan kitap, aynı zamanda, Engels için bir vasiyetin yerine getirilişi demekti. Engels kitabını ömrünün son yıllarında, “Kapital”in ilk cildinin yayınlanışının ardından prekapitalist toplumlarda toplumsal ilişkilerin dönüşümüne, kurumların, sınırların ve işbölümünün zuhur edişine adayan, bunun için Morgan başta olmak üzere kimi antropologların çalışmalarına gömülen Marx’ın tuttuğu notlara dayandırmıştı. İlk kez 1974’te Sovyetler’de basılan bu notlar nihayet “Etnoloji Defterleri” adıyla, Hil Yayın’ın 30. yılı şerefine Türkçeye kazandırıldı.

Sosyal bilimleri tepeden tırnağa değiştirmiş bir büyük düşünürün kafası en son nerelere takılmıştı, insanlık nereden nereye geldi, “Etnoloji Defterleri” uzun ve güzel bir zihin idmanı...

1997’de Ayrıntı’dan yayınlanan “Politik Kamera”, çevrildiği tüm dillerde olduğu gibi, Türkçe okurların da film izleme tecrübesini derinden etkilemişti. Kitabın yazarları Douglas Kellner ve Michael Ryan, 1970’lerin sonunda ve ‘80’lerin başında çekilen Hollywood filmlerinden hareketle, filmlerin dönemlerini, toplumdaki umut ve korkuları, hâkim ve muhalif söylemleri nasıl yansıttıklarını gösteriyor, mesela Amerikan toplumunun krizden çıkmak için ihtiyaç duyduğu Superman’i Reagan’ın neoliberalizmine bağlıyordu. Doğrudan siyasî olmasa bile döneminin ideolojik bağlamında üretilen ve oraya yerleşen filmlerin dolaylı da olsa kültürel ve toplumsal kodları içerdiğini, hatta onlarla bir çeşit mücadele içinde olduklarını ya da muhalif görünen filmlerin de ahlâkî bir sınır çizgisine hapsolarak dönemin koordinatlarına oturduğunu gösteren “Politik Kamera”, dört dörtlük bir sinema eleştirisi olduğu kadar, bir tarih ve siyaset metni gibi de okunabiliyor, popüler kültürle uğraşmanın ciddiyeti ve zorluğuna dair örnek bir yapıt haline geliyordu. ‘68’den sonra Frankfurt Okulu ve Fransız yapısalcılığından geçerek ABD’nin önemli eleştirel teorisyenleri arasına katılan Douglas Kellner’in aynı alet kutusunu Bush dönemi için açtığı “Sinema Savaşları —Bush-Cheney Döneminde Hollywood Sineması ve Siyaset” de nihayet Gürol Koca ve Metis tarafından Türkçeye kazandırıldı. Seçim hilelerinden özgürlükleri kısıtlayan kanunlara, 11 Eylül’den Irak işgaline, şirketlerin tahakkümünden iklim felâketlerine, “küresel terör”den “makbul vatandaş”a, “iyi”ye ve “kötü”ye dair ahlâkçı varsayımlardan toplumsal eşitsizliğin artışına, neo-Con zihniyet ve neoliberal ideoloji Michael Moore filmlerinden seri katil seriyallerine uzanan geniş bir sahada tartışılıyor “Sinema Savaşları”nda. Konu Amerikan toplumu ve devleti, örnekler de çoğunu seyrettiğimiz filmler olduğuna göre, bu kitapta hepimizi ilgilendiren bir şeyler var.

Ahu Antmen Kimlikli Bedenler —Sanat, Kimlik, Cinsiyet (Sel)
Alejandro Zambra Eve Dönmenin Yolları (Notos)
Alfred Döblin Berlin: Aleksander Meydanı (Everest)
Burcu Karakaş & Bawer Çakır Erkeklik Ofsayta Düşünce —Futbol, Eşcinsellik ve Halil İbrahim Dinçdağ’ın Hikâyesi (İletişim)
China Miéville Kraken —Bir Canavarın Anatomisi (Yordam)
Elias Canetti Hayvanlar Üzerine (Sel)
Erik Orsenna Kâğıt Yolunda —Küreselleşme Üstüne Küçük Elkitabı (Metis)
Gaston Bachelard Mekânın Poetikası (İthaki)
Gilbert Dagron Konstantinopolis Hipodromu —Oyunlar, Halk ve Politika (Sel)
Melisa Kesmez Atları Bağlayın, Geceyi Burada Geçireceğiz (Sel)
Necati Mert Memleket Kitabevi (İletişim)
Ralph Ellison Görülmeyen Adam (İletişim)
Renata Salecl Kaygı Üzerine (Metis)
Roland Barthes Dilin Çalışma Sesi (YKY)
Tanıl Bora - Ziya Adnan Kimi Başrol, Kimi Karakter —Kulüp Hikâyeleri (Dipnot)
Terry Eagleton Walter Benjamin ya da Bir Devrimci Eleştiriye Doğru (Agora)
Virginia Woolf Pazartesi ya da Salı (Notos)
Yaşar Kemal Çocuklar İnsandır (YKY)
Zeynep Oral Direniş ve Umut: Reha İsvan (Metis)
Zygmunt Bauman & David Lyon Akışkan Gözetim (Ayrıntı)

WOODY GUTHRIE'NİN KAYIP ROMANI TÜRKÇEDE

Benim sadık yârim

Amerikan folk'unun ve toplumcu gerçekçiliğinin anıt ismi, rock'un büyük abisi Woody Guthrie'nin romanı "Toprak Ev" (House of Earth) tozlu arşivlerde bulunmuş ve geçtiğimiz sene ilk defa Harper ve Johnny Depp'in yayınevi Infinitum Nihil ortaklığında yayınlanmıştı. Tam bir sene sonra Kolektif tarafından Türkçeye kazandırılan "Toprak Ev"in Douglas Brinkley ve Johnny Depp imzalı uzun önsözünü tadımlık niyetine bir hayli kısaltarak naklediyor, "Toprak Ev" için gün sayıyoruz...

Sosyal adalet konusunda yanılmaz içgüdülere sahip olan Woody tam bir yazı makinesiydi. Elli beş yıllık yaşantısı boyunca pek çok günlük ve mektup yazdı. Yazılarını sık sık karikatürler, suluboya resimler ve karikatür çıkartmalarıyla süsledi. Öte yandan anılar ve üç binden fazla şarkı sözü de vardı hazinesinde. Düzenli olarak gazetelerle kağıt havluların üzerine rastgele fikirler karalıyordu. Ayrıca üretken bir sanatçıydı. Ahşabın kapitalist yağmacıları, kerpicin de sosyalist ütopyada toprak sahibi kiracı çiftçileri temsil ettiği "Toprak Ev", Guthrie'nin tek tamamlanmış romanıdır ve Dust Bowl balatları gibi mücadeleye çağrı niteliği taşır.

Guthrie'nin çoğu zaman hatalı bir şekilde sadece Amerikan kültürüne ait olduğu söylenen tüm eserleri gibi, bu kitabı da doğal afet mağdurlarının kendilerine yeni ve daha iyi yaşamlar kurabilmelerine yardım etmesi için dünya hükümetlerine doğrudan bir çağrıdır. Guthrie okurlarının Büyük Buhran'daki asıl kötü adamın kapitalizm olduğunu görmeleri için üstü kapalı yollara başvurur. Bu açıdan "Toprak Ev"in Texas yerine Haiti'deki bir gecekondu mahallesinde ya da Sudan'daki bir mülteci kampında geçebileceğini söylemek mantıksız olmaz.

Kerpiç insanlığın kullandığı ilk yapı malzemelerinden biriydi. Guthrie kurtarıcısı İsa Mesih'in kerpiç bir yemlikte dünyaya geldiğine inanıyordu. Bu tip yapılar aynı zamanda Toprak Ana'yı ifade ediyordu. Guthrie, Pampa gibi kasabalarda yaşayan insanların toz fırtınalarıyla tipileri sağ salim atlatabilmesi için, İsa yeryüzüne yeniden gelinceye dek ayakta kalacak Nambé tarzı evler inşa edilmesi gerektiğine inanıyordu. Bir öğleden sonra Santa Fe Sanat Müzesi'nin önünde yaşlı bir kadın kendisine, "Dünya kerpiçtendir," dediğinde Guthrie başıyla onaylayıp, "İnsan da öyle," diye cevap vermişti.

Ocak 1937'de Guthrie'nin kerpiç düşü "Toprak Ev"e ilham verdi. Pampa Daily News'un şimdiye kadarki en "garip" fırtına olarak addettiği, tozun karla karışarak beyaz kar tanelerini kahverengiye dönüştürdüğü korkunç bir tipi Panhandle'ı ve Guthrie'nin ayda yirmi beş dolar ödediği sefil barakasını vurdu. Oralarda yaşayanlar daha önce sıfırın altındaki sıcaklıklarda gök gürültüsü ve şimşekle dolu bir yaz fırtınası görmemişlerdi. Termostatın donduğu evinde şömine başında oturan Guthrie sıcak kerpiç yapıları düşlerken kafasında "Toprak Ev"i tasarlamaya başladı.

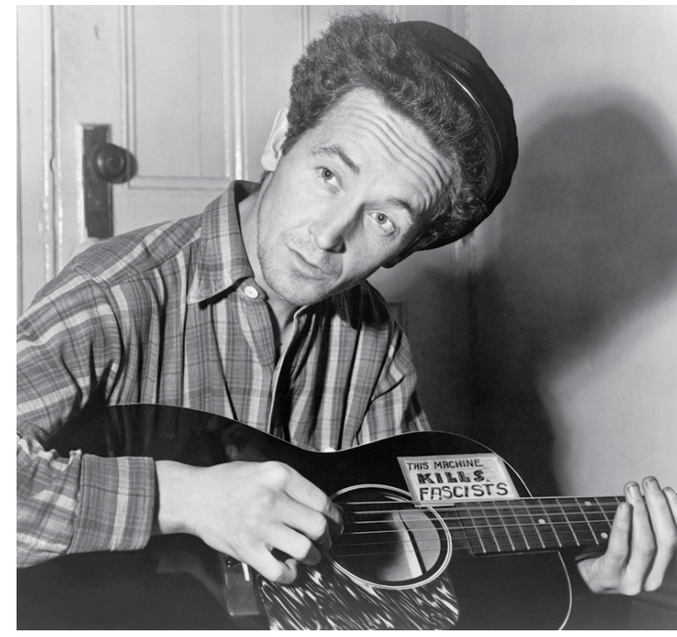
İlk başta stenografi defterine elle, sonra da bizzat daktiloda yazdığı "Toprak Ev" pek çok açıdan "This Land Is Your Land"e eşlik eder. Sıradan Adam'ın dramı üzerine yazılmış sade bir şiirdir bu.

"Toprak Ev"de Hamlinler derme çatma ahşap bir kulübede zor bir hayat sürseler de, içlerinde muazzam (ve yoğun) bir yaşam gücü vardır. Okur, romanın açılışında Hamlinlerin evinin doğa koşullarına dayanıklı olmadığını öğrenir. Bu durum karşısında çileden çıkan Tike kerpiç fikrine tek hakikat olarak dört elle sarılır. Çiftlikte hayat sürüp giderken okur uzun bir sevişme sahnesinin içinde bulur kendini. Bu detaylı betimlemenin bir amacı vardır: Guthrie biyolojik bir eylemden yola çıkarak Tike ile Ella May'in toprak, çiftlik ve birbirleriyle olan "bir"liğini aktarır. Ne var ki, toprak Hamlinlere ait olmadığından kendi kerpiç evlerini yapamayacaklardır. Bu noktada kitap Tike ile Ella May'in arasındaki ilişkiye odaklanır. Büyük enerjilerine ve şen hallerine rağmen, içleri tatminsizlik duygusuyla dolar. Ella May'in doğum yaptığı kapanış sahnesinde, onların malî dertleri ve kiracı çiftçilerin Büyük Buhran sırasında mülk hakları olmadan nasıl tedirginlik içinde yaşadığı hakkında daha fazla şey öğreniriz.

"Toprak Ev", Guthrie'nin Steinbeck'inkiyle kıyaslanabilecek bir toplumsal bilince sahip ve, D. H. Lawrence'ın "Lady Chatterley'in Sevgilisi"nde yaptığı gibi, saf cinselliği ele almaya hazır olduğunu ortaya koydu.

Yıllar süren gebelik döneminin ardından "Toprak Ev" 1947'de tamamlandı. Kısa süre sonra Guthrie'nin sağlığı Huntington hastalığı yüzünden bozulmaya başladı. Ramblin' Jack Elliott ve Pete Seeger gibi öğrencileri onun folk repertuarını popülerleştirirken, "Toprak Ev" yapımcı Irving Lerner'ın dosyaları arasında kaldı. Thomas Hart Benton'ın bir duvar resmi ya da Erskine Caldwell'in bir romanı gibi, farklı bir çağa ait bir eserdi bu: Soğuk Savaş sırasında öne çıkan roman kategorilerinden hiçbirine girmiyordu. Ancak Guthrie'nin de dediği üzere, "her güzel şeyin bir vakti saati vardır". Kerpiç yapılarda yaşamanın ne kadar doğru olduğu ortada artık. Oscar Wilde haklıydı: "Edebiyat, hayattan önce davranmıştır hep." Guthrie "Toprak Ev"i adeta küresel ısınmayı önceden görerek yazmış.

Bu roman onun için bir yan projeydi; ülke çapında şarkılar söyleyerek sürdürdüğü gözü kara hayatının hiçbir zaman merkezinde değildi. Buna rağmen güçlü ve yoğun özü yüzünden roman, durmaksızın büyüyen Guthrie arşivinde önemli bir yer edindi. "Toprak Ev"i okuttuğumuz Bob Dylan, Guthrie'nin yoksul halkın, zengin kesimin ahlâk pusulasının şaştığı yoz bir dünyada sevgi ve anlam arayışını böylesine gerçekçi sunan yazım tarzı karşısında hayrete düştüğünü söyledi.

Steinbeck'in sözleriyle, "Woody, Woody'dir işte. Binlerce insan onu böyle bilir. O sadece bir ses ve gitardır. Bir halkın şarkılarını söyler ve sanırım bir bakıma kendisi o halktır. Sert ve genizden gelen sesiyle, boynunda paslı bir janta asılı bir lastik levyesi gibi duran gitarıyla, Woody'nin sevimli bir tarafı yoktur, keza söylediği şarkıların da. Dinlemesini bilenler için çok daha mühim bir şey vardır onun sesinde. Baskılara göğüs geren ve mücadeleci bir halkın iradesi vardır. Bana göre Amerikan ruhudur bu." ✚

KATİLİ TANIYORUZ ADALET İSTİYORUZ

FETHİYE ÇETİN'LE "UTANÇ DUYUYORUM!" ÜZERİNE

Büyük kötülük

19 Ocak 2007'de Agos gazetesinin önünde katledilen Hrant Dink, Türkiye Cumhuriyeti'nin ve AKP iktidarının en büyük utançlarından biri hâlâ. Hrant Dink davası için verilen karar Yargıtay tarafından kısmen bozulup yeniden görülürken, cinayetle şu ya da bu şekilde ilgili polis müdürleri ve valiler, bakanlar da istifa ve görev değişiklikleriyle kamuoyunu meşgul etmeyi sürdürüyor. Dink davası devletin ve toplumun kılcal damarlarına nüfuz edecekken bu ilerleyiş bizzat yargı tarafından engelleniyor. Hrant Dink'in avukatı Fethiye Çetin, Metis'ten çıkan "Utanç Duyuyorum!" kitabında, cinayetin öncesi ve sonrasını, dava sürecini ve verdikleri büyük mücadeleyi anlatıyor.

Söyleşi: Emre Terekli - Fatih Kızıltaş - Onur Aytaç

"Gerçek hakem halklar ve onların vicdanlarıdır. Benim vicdanımda ise hiçbir devlet erkinin vicdanı, hiçbir halkın vicdanı ile boy ölçüşemez." Kitabınız "Utanç Duyuyorum" Hrant Dink'ten yaptığınız bu alıntıyla başlıyor. Gerek Hrant Dink davası, gerekse son dönemdeki gelişmeler bağlamında bu söz sizin için ne ifade ediyor?

Fethiye Çetin: Şu ana kadar yürüttüğüm tüm faaliyetlerde bu sözü benimseyerek yola çıktım. Ayrıca, bu kitabı da çok iyi özetlediğini düşünüyorum. Yalnızca cumhuriyet tarihi boyunca düşünecek olsak bile, Sabahattin Ali'den başlayarak Abdi İpekçi, Uğur Mumcu, Musa Anter gibi faili meçhuller ilk aklıma gelenler. Bu faili meçhul cinayetlerin çoğuna şahit olarak faillerin bulunması için büyük bir tepkiyle sokağa dökülürdük, ilk birkaç duruşmayı takip ederdik, ancak daha sonra yargılamalara olan ilgi azaldığı gibi, dava dosyaları hiçbir sonuç elde edilmeden kapatılırdı. Fakat ilk defa, bir cinayet dosyası yedi yıldır kapatılamadı. İşte bu, Hrant'ın "gerçek hakem" dediği halk ve onun vicdanı sayesinde oldu. "Artık yeter" dendi ve arkası bırakılmıyor, bana göre bu çok önemli. Gerçekten bir şeyler değişecekse belki bu sayede değişecek. Gezi Parkı ve çevresinde gelişen olayların devlet tarafından nasıl bir şiddet yoluyla bastırıldığını hepimiz çok iyi biliyoruz, değil mi? Çok genç yaşta insanlar hayatını kaybetti. Hrant Dink davasını tam da bu yüzden önemsiyorum, hem benzer davaların koordineli takip edilmesi açısından hem de bu davanın aydınlatılması çabasının diğer cinayetlerin aydınlatılması için de kapı aralayacak işleve sahip olmasından ötürü. Bu bakımdan egemen olanın geçici olduğunu, asıl kalıcı olanın, karar verecek olanın halklar olduğunu unutmamak gerek. Hrant'ın bu sözünü her daim aklımızda tutmalıyız.

Hrant Dink davasının ilk duruşması 2 Temmuz 2007'de yapıldı ve Yargıtay'ın yerel mahkemenin kararını bozmasının ardından, 17 Eylül 2013'te dava yeniden görülmeye başlandı. Yaklaşık yedi yıllık süreçte davanın aldığı yol hakkında ne düşünüyorsunuz?

Aslında, bu davada yol alındığını düşünmüyorum, hatta başladığımız noktadan geride olduğumuzu çok kez ifade ettim. Hrant Dink davası başlangıçta terör örgütü suçlamasıyla açıldı. Örgütün faaliyetleri hususunda ise farklı dil, din, etnik kökene sahip insanlara karşı örgütlenmiş bir yapıdan söz ediliyordu. Üstelik, savcılar iddianamede örgütün bu yapıdan ibaret olmadığını ve yeni bir soruşturma dosyasıyla soruşturmaya devam edileceğini bildirmişti. Başlangıcımız buydu. Biz ise işin başında "Evet, örgüt bunlardan ibaret değildir. Bu nedenle de dava eksik açılmıştır, ancak soruşturma önemlidir, dava sırasında da bu sınır genişletilecektir" diye açıklamalarda bulunmuştuk. Davanın beşinci yılında verilen kararda "örgüt yoktur" dendi ve Erhan Tuncel dahil olmak üzere pek çok sanık için beraat kararı verildi. Sonra Yargıtay bu kararı bozdu, "Hayır, örgüt vardır, ama bu örgüt terör örgütü değildir. TCK 220 kapsamında suç işlemek amacıyla kurulmuş bir örgüttür" dedi. Yargıtay'a göre, "Türklüğe hakaret eden" Hrant Dink'i cezalandırmak amacıyla, Yasin Hayal arkadaşlarından oluşan bir örgüt kurmuştur. Yani bu örgüt Hrant Dink'i öldürmek amacıyla kurulmuştur ve sadece Yasin Hayal ve çevresindeki birkaç kişiden oluşmaktadır. Yargıtay'ın bu kararı gerçeğe ve delillere tamamen aykırı, fakat yeni yargılama sürecinde en azından bunun sınırlarını genişletme olanağı var, bunun için çalışacağız. Şimdi bulunduğumuz nokta bu. Hrant Dink davası 18 sanıkla açıldı, ardından iki sanık daha dahil oldu ve 20 sanıkla sürdürüldü. Şu anda ise, beraat edenleri bir yana bırakırsak, beş sanıkla sınırlanmış durumda. Yani yargılanan kişi sayısı ve kapsamı sınırlandırıldı. Bu anlamda başlangıçtan geri noktadayız diyorum.

Hrant Dink'e 13 Şubat 2004'te Agos'ta yayınlanan yazısından ötürü 16 Nisan 2004'te "Türklüğü tahkir ve tezyif" suçundan dava açıldı. Ardından, adil olmayan yargılanmanın yanısıra, kamuoyu önünde lince maruz kaldı: Medyada "Türk düşmanı" olarak yaftalandı, Agos'un önünde "öfkemizin ve nefretimizin hedefidir" denerek açıklamalar yapıldı, yargılama ise milliyetçi atmosferde ilerledi. Bugünden baktığınızda o günleri nasıl anlatırsınız?

Kuşkusuz zordu. O dönem inanılmaz bir linç atmosferi yaratıldı. Azınlıklar ve hiç olmayan bir tehdit büyütülerek kamuoyu korkutulmaya başlandı. Televizyonu açtığımızda "misyonerler cirit atıyor, gençleri kandırıyor" içerikli haberlere sıklıkla maruz kalıyorduk. Hrant Dink tam da bu sıralarda "Sabiha Hanım'ın sırrı" diye bir haber yaptı. Haber Atatürk'ün manevî kızlarından biri olan Sabiha Gökçen'in 1915'te ailesini kaybeden Ermeni yetimlerden biri olduğunu söylüyordu. Gökçen'in kendi teyzesi olduğu iddiasının sahibi Hripsime Sebilciyan'ın tanıklığıyla ve bazı belgelerle haberleştirilmişti. Bu haber Hürriyet gazetesinde manşetten verildikten sonra Hrant'ın adeta ipi çekildi. Birbiri ardına davalar açılmaya başlandı. "Ermeni Kimliği Üzerine" başlıklı yazı dizisinden bir cümle cımbızla çekilip "Türklüğü tahkir ve tazyif" suçu olarak gösterildi. Oysa hukuken bu suçun oluşabilmesi için yazı dizisinin tamamına bakılması gerekiyordu, ancak bütünlük içinde o cımbızla çekilen cümlenin ne anlama geldiği anlaşılabilirdi. Bütün Yargıtay içtihatları da bu yöndeydi. Buna rağmen yargı mensupları bu içtihatlarını bir kenara attı ve o cümleyi aldı, Hrant'a dava açtı. Hrant'la bunun öncesinde tanışıyordum, fakat avukatı değildim. Bu saldırılar olduğunda Agos'a destek vermek için gidiyorduk. Bu buluşmalarımızın birinde "dava açılmayacak zannediyordum, ama açtılar" demişti. O kadar emindi ki kendinden, çünkü yazdığı yazıda Türklükle ilgili hiçbir şey yoktu, yalnızca Ermeni kimliğini ve onu oluşturan öğeleri tartışıyordu. Bana "avukatım olur musun?" dedi, ben de kabul ettim. Ama şöyle bir şey de vardı, söz konusu cümle tek başına ele alındığında yanlış anlaşılmalara sebep olabilecek bir yapıdaydı. Çevremdeki insanlar bile "bu cümleyi nasıl savunacaksın, işin zor" demişti. Bense şunu düşünmüştüm: Normal olarak bu yazı dizisinin tamamını okuyan bir

hâkim Hrant Dink'in amacının "Türklüğü aşağılamak" olmadığını anlardı. Ama onca iş yükü arasında davaya bakan hâkim bu yazı dizisinin tamamını okumaya yanaşacak mıydı? Çareyi bilirkişiye gitme talebinde buldum. Esasında, bilirkişiye çözümü özel bilgi ve tekniğe bağlı olan konularda gidilirdi. Yani, mahkemenin bu konuda bilirkişiye gitmesine gerek yoktu. Hâkim o yazı dizisinin tamamını okuduğunda konuyu rahatlıkla kavrayabilirdi. Fakat, onca iş arasında hâkimin bu yazıya vakit ayıramayacağından korkuyordum.

Mahkeme bilirkişi talebimi kabul etti. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Ceza Ve Ceza Usûl Anabilim Dalı'ndan üç öğretim görevlisini bilirkişi olarak belirledi. Bilirkişiler mahkemeye son derece olumlu bir rapor gönderdi. Bu rapor üzerinde hâkim çalışmıştı, belli yerlerinin altını çizmiş ve yıldız koymuştu. Bu durum bizim için sevindiriciydi. Bilirkişi raporunun hâkime olumlu yönde tesir edeceğini düşünmüştük, çünkü mahkemeler genellikle bilirkişi raporuna uyar. Ancak, bilirkişi raporundan sonra işin seyri değişti, "Kemal Kerinçsiz'ler" davaya gelmeye başladı. Daha önce şikâyet edenlerden bir kişi davayı takip ediyordu. Ancak "Kemal Kerinçsiz'ler"in davaya katılımıyla yargılama hukukî olmaktan ziyade milliyetçi atmosferde ilerlemeye başladı. Bir de bu işin basın ayağı vardı. Hrant Dink sürekli "Türk düşmanı" olarak lanse ediliyordu. Bütün bunlar yanyana geldiğinde davanın bilirkişi raporuna kadar olan olumlu seyri değişti ve ne yazık ki mahkeme Hrant'ı mahkûm eden o kararı verdi. Bu süreçte Hrant'ın yanında olmak ve o saldırıları birlikte göğüslemek gerçekten çok zordu. Çünkü Hrant benim hem dostum hem de müvekkilimdi. Hrant'ı bu olanlardan koruyabilmek adına elimden gelen her şeyi yapıyordum, fakat yaptıklarım bir türlü karşılığını bulmuyordu. Karşımızda olan kalabalığın saldırganlığı ise akıl almaz boyuttaydı. Kalabalığın bu saldırganlığı hâkimleri bile esir almıştı. Mahkeme önündeki kalabalığın saldırganlığından ötürü adliyeden çıkamadığımı hatırlıyorum. Polis otosuna binip o kalabalıktan kaçmaya çalıştığımızda ise arabayı yumrukluyanlar, hatta ve hatta arabanın kaportasını ısıranlar vardı. Bunu gördüğümde dehşete düşmüştüm, aklımdan "demek ki Hrant'ı yakalasalardı ne yapacaklardı" diye geçirmeden edemedim.

Kitapta cinayetin Ergenekon'dan daha üst bir yapı tarafından tasarlandığını belirtiyorsunuz. Özellikle kayda geçen "msn" yazışmalarında direkt olarak Özel Harp Dairesi'nin bünyesinde yer alan yahut bu yapının faaliyet alanı çerçevesinde iş gören iki isim, Oğan Türkmen ve Zafer Yener dikkat çekici. Bildiğimiz kadarıyla bu isimlere Ergenekon yargılamaları kapsamında da dokunulmadı, değil mi?

Hayır, bu isimlere dokunulmadı tabii. Ancak, takma ad kullanmış olmaları da yüksek ihtimal diye düşünüyorum. Hatta, sonradan öğrendiğim bazı isimlerin de Özel Harp'le ilişkili olduğunu düşünüyorum; sadece Türkmen ve Yener'e değil, diğerlerine de dava açılmalı. Sanıyorum Ergenekon ve Balyoz davalarıyla bir grup tasfiye edildi, diğer kalanlarla da AKP hükümeti bir şekilde uzlaştı. Mevcut devlet geleneği bu şekilde korunuyor. Bir kere, tecrübelerime bakarak rahatlıkla söyleyebilirim ki, psikolojik harp dediğimiz yapı MGK ve ona bağlı alt birimler bünyesinde faaliyet gösteriyor; Hrant Dink cinayetinde ön hazırlık bu daire tarafından planlanarak devreye sokuldu. Daha sonradan incelediğim Ergenekon dosyasında da, Ümit Sayın'ın bazı yazışmalarından gördüğüm kadarıyla, Özel Harp Dairesi'nde görev yapan birkaç subayın Hrant Dink'in TCK madde 159'dan –yeni TCK madde 301'den– yargılandığı, kamuoyunda "Türklüğe hakaret" olarak bilinen davayla yakından ilgilendikleri çok açık, fakat bunun üstüne ne emniyet ne de savcılar gitti. Özel Harp Dairesi'ne dönecek olursak, geçenlerde bir gazetede okuduğum kadarıyla, bu dairenin sayısı dört şubeye indirilmiş, ancak bu tasfiye edilen şubelerde görev alan kişilere ne olduğuna dair herhangi bir bilgi yok. TBMM'nin ilgili komisyonlarına gelen raporlardan bildiğimiz kadarıyla, ülke çapına yayılmış 100 bine yakın kişiden söz ediliyor. Bu kadroların başka görevlendirmelerle mevcut yapıyla olan bağlarının korunduğunu düşünüyorum. Bu konuda son olarak şunu söyleyebilirim, biliyorsunuz, kozmik odaya girildi ve oradaki belgelerin bir savcı aracılığıyla dökümü çıkarıldı. Ancak, bunlar hiçbir şekilde açıklanmıyor. Öyle sanıyorum ki, devletin bizzat tuttuğu kirli işlerin ifşa olmasından korkuyorlar.

Devlet Hrant Dink cinayetinin aydınlatılmasını istemiyor.

Kitabın "Bildiklerim ve Sezdiklerim" bölümünde belirttiğiniz üzere, yargının "örtme faaliyetlerinin" üzerine gitmemesini neye bağlıyorsunuz? Delilleri araştırmak gibi bir görevleri olmasına karşın, onları görmezden gelmeyi tercih ediyorlar. Bu tutum yargıya hâkim olan genel ideolojiden mi kaynaklanıyor?

Bunu incelemek için yakın dönem yargı pratiklerine bakmamız yeterli. Önümüzde pek çok dava var: Ergenekon davaları, Balyoz, KCK davaları... Delil başlangıcı olarak kabul edebileceğimiz bazı emarelerin delil olarak kabul edilip hukukî ve fiilî bağlantı kurularak şahıslar aleyhine dava açıldığını görüyoruz. Bir telefon görüşmesi, bir mesajlaşma, bir buluşma... Bütün bunlar hukukî ve fiilî bağlantı için yeterli görülüyor ve davalar açılıyor. Bu tip davalar için tahmin edemeyeceğiniz kadar örnek var. Fakat Hrant Dink davasına baktığımızda, bırakın emareyi, açıkça delilin kendisi ortada olmasına rağmen mahkeme direniyor: "Hukukî ve fiilî irtibat yoktur." O nedenle davalar birleştirilmiyor, o nedenle yeni davalar açılmıyor. O nedenle soruşturma açılmıyor. Şüphe üzerine açılır soruşturmalar, bu dosyada kuvvetli şüphe olduğu durumlar bile var. Dünya kadar bilgi-belge var ve bir de oradan buradan topladıklarımızı götürüp koyuyoruz mahkemenin ve savcılığın önüne, ama ne yazık ki bunlar itibar görmüyor. Cevaplanması gereken ikinci noktaya geçersem, yani neden kısmına: Dava neden Özel Yetkili Mahkemelerde? Devlet Güvenlik Mahkemeleri'nin devamı bunlar. Yargı, devlet politikasını neredeyse birebir uyguluyor. Acı olan tarafı da bu. Türkiye'deki yargı sisteminin bizi, bir hukukçu olarak, en fazla üzen tarafı bu. İçinde bulunduğumuz zamanda, konjönktürel olarak devlet politikası neyi icap ettiriyorsa, bu mahkemelerin de onu aynen uyguladıklarını görüyoruz. Ne yazık ki, bu böyle. Bir dönem komünistler düşman olarak ilan edildiği için bu mahkemelerde onlar yargılandı, bir dönem misyonerlik tehdit olarak öne çıkarıldığında bu mahkemelerde ortada doğru dürüst bilgi-belge olmamasına rağmen misyonerliğe ilişkin davalar açılıp kararlar verildiğini biliyoruz. Biliyorsunuz, bölücü faaliyetler adı altında Kürtler hep tehdit olarak kabul edildi; Kürtlere karşı yürütülen bu tip davalarda, özellikle '90'lı yıllarda, faili meçhullere ilişkin bu mahkemelerin verdiği kararlara bakın, yüz karası. Devlet politikası şu anda da sanıyorum aynen uygulanıyor. Yani, devlet Hrant Dink cinayetinin aydınlatılmasını istemiyor.

Cinayetin hemen ardından Muhittin Zenit ve Erhan Tuncel arasında bir telefon görüşmesi var. Bu görüşmenin sonunda Tuncel "Bizimle alâkalı olduğunu zannetmiyorum da... İnşallah da değildir. Ama yapanın da eline koluna sağlık" derken, Zenit "Öyle tabii canım, orası öyle" diyerek konuşmasını bitiriyor. Bu görüşmeyi cinayet denkleminin neresinde görüyorsunuz?

Muhittin Zenit'in soruşturmalarında bu konuyu emniyet şöyle açıkladı: Suçlular arasına koyduğumuz muhbirlerin psikolojisine göre konuşuyoruz onlardan bilgi alabilmek için, yoksa Muhittin Zenit öyle düşündüğü için bu konuşmayı yapmadı. Fakat bu tek örnek değil ki. Ogün Samast yakalandığında Samsun'daki o fotoğrafları ve görüntüleri hatırlayalım. Polis ve jandarma normal durumda birbirlerinin gözlerini oyarken Ogün Samast'la hatıra fotoğrafı çektirebilmek için yarışıyor. Bütün bunlara baktığımızda ise devlet görevlilerinin hücrelerine kadar işlemiş olan Ermeni düşmanlığını görüyoruz. Hrant Dink cinayeti bir anlamda bunun da odak noktasında duruyor. Ermeni düşmanlığı öylesine güçlü ki, Hrant Dink cinayetinin işleneceğini bilen hiçbir polis, jandarma ve kurum korumak için adım atmıyor. Üstelik katile de kahraman muamelesi yapılıyor.

Trabzon İl Jandarma Komutanı Ali Öz dosyasının İstanbul'a getirilmesini talep ediyorsunuz, ısrarla ayrı tutuluyor. Ramazan Dündar gibi, bazı bilgileri paylaşan kişiler ortaya çıkıyor, ama mahkemede tanıklık yapmayı kabul etmiyorlar. Kitapta bahsettiğiniz savcı görüşmelerinizde, savcılar "Bunları biz de biliyoruz, ama buradan ötesine gidemiyoruz" gibi çaresizlik ifadelerinde bulunuyorlar. Siz bu yolların kapanmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Avukatlığın böyle bir yanı da var, özellikle de bu tip siyasî davalarda. Önünüzde hep böyle birtakım barajlar, setler, duvarlar oluyor. Fakat tüm bunlara rağmen yılmıyorsunuz, devam ediyorsunuz. Karşınıza sürekli engeller çıkarılıyor, ama siz de bir şekilde onları aşmaya çalışıyorsunuz. Bu mücadelede yıldığınız anda zaten avukatlığı bırakmanız lâzım. Bu mesleğin bittiği yer, umudun bittiği, yılgınlığın başladığı yerdir. Dünya tarihinde de hep böyle olmuş. Kimse özgürlüğü, hakkı, hukuku, demokrasiyi altın tepside sunmamış ki. İnsanlar mücadeleyle almış bunları. Bu mücadelede avukatların da önemli bir rolü var kuşkusuz.
Bazen kendimi mitolojideki Sisifos'a benzetiyorum, çünkü o da taşı en tepeye çıkarır ve sonra oradan vururlar aşağı. O tekrar alıp yukarılara taşır. Bu hisse kapıldığım oluyor, ama yine de ülkemizdeki avukatların, hukukçuların, savunmanın mücadelesini başarısız bulmuyorum. Sürekli kamuoyunu bilgilendirme çabası var ve kamuoyu da bundan etkileniyor. Geçmişte insanlar pek sokağa çıkmazken bugün tepkilerini sokaklarda dile getirmeye başladılar. Gezi gibi inanılmaz bir toplumsal hareketlilik yaşadık. Bu konuda adımlar atıldığının bir göstergesi bütün bunlar, ama karşımızdaki yapı çok güçlü. Ali Öz'ün sahtecilik yaptığı çok açık, çünkü sonradan belgeleri yok ediyor ortaya çıkmasın diye, insanları konuşmasınlar diye tehdit ediyor, astlarına sahte belge düzenletiyor ve bildiği halde cinayete engel olmuyor. Bütün bunlar çok açık, ama mahkeme direniyor. Verdiğiniz örnekler bu yapının inanılmaz güçlü olduğunun kanıtı. Ancak, bu yapı artık dökülmeye başladı. Nereye baksanız pislik görüyorsunuz. Her taraftan kokular yükseliyor. Aslında bu gelişmeler umut verici. Böyle böyle değişim, dönüşüm yaşanacak.

Bir insana yapılabilecek en büyük kötülük, ona çok büyük acılar yaşatıp da bu acıları inkâr ederek onu suçlamak olurdu. 1915 için yüz yıldır yapılan bu.

Bahsettiğiniz kokular AKP-Cemaat tartışmasından da geliyor. Bu iktidar kavgası vesilesiyle birbirlerinin yaptığı hukuk dışı uygulamaları ortaya dökmeye başladılar. "Şecaat arzederken sirkatin söylemek" deyimi bu durumu açıklamaya çok uygun düşüyor gibi.

Evet, aynen öyle. Bunlar çok önemli gelişmeler. Çünkü bu sayede bunlar ortaya dökülmeye ve toplum içinde tartışılmaya başlandı. Bunların konuşulmasını çok önemsiyorum. Hiçbiri önemsiz değil, ben hiçbir zaman "kendi aralarında tepişsinler, bize ne" tavrını benimsemedim. Çünkü artık bir şeyler halkın gözü önünde konuşulmaya başlandı. Bu sayede biz de görüyoruz olan biteni, geçmişte görmüyorduk.

Yargının yansızlaşabileceğine dair, yani devletten değil de, insan haklarından taraf olabileceğine dair bir umudunuz var mı?

Belli kutsallıklar oluşturup onlara neredeyse tapan bir yargı söz konusu. Devlete kutsallık atfeden, devlet söz konusu ise onun çıkarları ve politikası için pek çok şeyi feda eden bir yargı anlayışı hâkim. Öte yandan, yargının olumlu kararlar verdiğini de görüyoruz. Bizim bir eksiğimiz de buydu sanırım, olumlu kararları yeterince duyuramıyoruz. Olumlu kararları duyurarak bunun propagandasını yaparsak bu hem topluma umut verir, hem de yargı mensuplarına cesaret verir. Ancak biz bunları çok çabuk unutuyoruz, maalesef bunlar pek haber olmuyor. Elbette olumsuzları göreceğiz, onların üzerine gideceğiz, ama onların yanında bunları da görmemiz ve göstermemiz gerek. O olumlu kararlara vurgu yapmak, onları büyütmek ve üzerlerine tartışmalar yapmak lâzım.

Hrant Dink'in anlatmaya çalıştığı en önemli şeylerden biri "1915'i ölenler üzerinden değil, kalanlar üzerinden konuşalım"dı. Sabiha Gökçen haberiyle de bunu yapmaya çalışmıştı. Bu habere gerek TSK'nın, gerekse kamuoyunun verdiği tepkiyi hatırladığımızda, 1915'i kalanlar üzerinden konuşmanın ölenler üzerinden konuşmaktan daha zor olduğunu gördük.

Kalanlar üzerinden konuşmak daha çok ürküttü devleti. Sabiha Gökçen haberine o kadar saldırmalarının bir nedeni de buydu. 2004'ü hatırladığımızda, bir yandan AKP'nin iktidardaki ilk yılları ve AB rüzgârını arkasına almış vaziyette olduğunu, diğer yandan AB etkisiyle bazı reformların yapıldığını görüyoruz. Bu gidişattan rahatsız olan milliyetçi ve statükocu kesimler ve bu kesimlerin yükselttiği "Batı, dış düşman, onlarla işbirliği yapan azınlıklar ve misyonerler" karşıtlığı vardı. Bir de o yıllarda, dünyayla ilişkinin önlenemez biçimde olması 1915'i ortaya çıkardı, konuşulmaya ve tartışılmaya başlandı. Tam da o sırada Hrant Atatürk'ün manevî kızının bir Ermeni yetimi olduğu haberini yaptı. Bir Ermeninin çıkıp bunu söylemesi onlar için kabul edilemez ve üstelik bu haberin ulus-devletin bir sembolüne ilişkin olması affedilemez bir şeydi. Çünkü ulus-devletin kimlik projesini çatırdatacak bir gerçekliğe dayanıyordu Sabiha Gökçen meselesi. Dikkat ederseniz, Sabiha Gökçen konusu hâlâ tartışılamıyor, orada kaldı sanki.

Ayşe Gül Altınay ile birlikte hazırladığınız "Torunlar" ve "Anneannem" adlı kitaplarınızda 1915'i yaşayan Ermenilerin torunlarından dedelerinin ve ninelerinin hikâyelerini dinliyoruz. Bu hikâyelerin nasıl bir etkisi olduğunu düşünüyorsunuz?

Bir kırılma yaratıyor bu hikâyeler. Ulus-devlet bize hepimizin saf Türk, Müslüman ve Sünnî olduğunu öğretti. Bu konuda beyinlerimiz bir şekilde biçimlendirildi ve bununla birlikte "öteki" düşmanlığı da yaratıldı. İnsanlar bu öykülerle birdenbire resmî kimlik algısının kırıldığını gördüler. Aile büyüklerinin 1915'te yakınlarını kaybetmiş veya Müslümanlaşmış Ermeni olma ihtimalinin farkına vardılar. "Anneannem" kitabından sonra, insanlar bana gelerek "Benim ninemin de hiç akrabası yoktu, 1915'te yakınlarını kaybedenlerden mi acaba diye düşünüyorum, ne yapmalıyım şimdi?" diye sordu. Bu soru sorulduğu anda bir kere "düşman" algısı yok oluyor. Bütün bu hikâyelerin resmî tarih anlatısında da bir kırılma yarattığını düşünüyorum. Gerek 1915 için, gerekse Dersim için söz konusu bu. Dersim'i de çok yakın zamanlara kadar gençler bilmiyordu. Nezahat ve Kâzım Gündoğan'ın hazırladıkları "Dersim'in Kayıp Kızları" belgeselinin etkisi bu konunun bilinmesinde inanılmaz etkili oldu. 1915'in üzerinden neredeyse yüz yıl geçmesine rağmen hâlâ bu konuyu doğru düzgün tartışamıyoruz. Bu suçun yarattığı tahribat giderilmek için uğraşılacağına inkâr ediliyor. Bir insana yapılabilecek en büyük kötülük, ona çok büyük acılar yaşatıp da bu acıları inkâr ederek onu suçlamak olurdu. 1915 için yüz yıldır yapılan da bu.

Toplumsal travmalarımızı geçmişle yüzleşerek aşabileceğimiz halde, bunu yapmadıkça yenileri ekleniyor. 1915 konuşulabilseydi, belki 1938 Dersim, 6-7 Eylül olmazdı.

Tabii ki öyle, daha yakına bakalım isterseniz, Sivas katliamı olmazdı onlarla konuşup yüzleşebilseydik, toplum yaralarını diyalog kurarak tedavi edebilmiş olsaydı. Bizler konuşma kanalları oluşturabilirsek, birlikte hatırlayabilirsek, arkamızdan devlet de gelecektir, kayıtsız kalamaz ki.

Toplumun belli bir kesiminin kitlesel anlamda nevrotik bir tavır sergilediğini görüyoruz. Kendi yaralarıyla yüzleşmekten kaçınan ve devletle kurduğu ilişkiden de son derece memnun bir kitle söz konusu. Gerek Hrant Dink'e yönelik linç kampanyasına seyirci kalan, gerekse moral anlamda bu cinayete verilen kitlesel desteğe rağmen, gelecekten ümitli misiniz?

Kuşkusuz zor. Ancak, bu utancın tekrar tekrar yaşanmaması için bunu umut etmekten başka çaremiz yok. Kitapta da bunu anlatmaya çalıştım. 1915'i hatırlayalım, o dönem toplumun gözü önünde bunlar yaşandı, ancak belli bir kesim bu suça seyirci kalarak ya da bu vahşete tamamen katılarak ortak oldu. Bazen düşünüyorum da, komşunuza tecavüz ediliyor, katlediliyor, kalanlar zorla götürülüyor ve siz seyirci kalıyorsunuz, bunun utancını düşünün. Hadi bunu yapmadınız, bir şekilde evine oturdunuz ve utanca bu şekilde ortak oldunuz. Düşünebiliyor musunuz, bunun bu topluma getirdiği travmayı? 1915'le niye yüzleşemiyoruz? Devletin yürüttüğü unutturma ve korku politikası bir yana, ben utancın da bir şekilde etken olduğunu düşünüyorum. Biz bu utancımızla ve korkumuzla yüzleşmeden yeni bir başlangıç yapamayacağız gibi geliyor bana. Kuşkusuz devlet de bir müddet sonra kabul edecektir, ancak daha önemlisi, devletin hemen kabul etmesini beklemek yerine, toplumsal diyalogla bunu çözebilmek. Hrant'ın da tam olarak yaptığı buydu, insanları ikna ederdi. Sizinle çok sevdiğim bir örneği paylaşmak isterim. Ben anneannemin Ermeni olduğunu yıllar sonra öğrendim ve yıllar sonra "Anneannem" kitabını yazdım. O kitabı yazdıktan sonra anneannemin köyünden beni aradılar, kitap istediler, köyde bir şekilde ayakta kalmış çeşmelerin fotoğraflarını gönderdiler. O andan itibaren hayal kurmaya başladım, bu çeşmeleri Kürt, Türk, Ermeni gençlerle ve o köyün insanlarıyla restore etmeliyiz diye. Biz o köyde aylarca kalarak Hrant Dink Vakfı'yla birlikte bu hayalimi gerçekleştirdik. Tabii o köyün insanları da sonradan oraya yerleşen kimseler. İlk zamanda daha olumlu şeyler hatırlandı genelde, "bu köyün kilisesi, çeşmeleri çok güzelmiş" şeklinde anılar. Fakat bir süre sonra, "bizim aileden de biri varmış" şeklinde negatif hatıralar canlanmaya başladı insanların hafızasında ve bunlar da paylaşıldı tabii. Ancak, şunu söyleyebilirim, ben umutluyum, yeter ki birlikte üretmenin bir yolunu bulalım.

Çeşme aynı zamanda güzel metafor...

Evet, su, hayat ve şifa... ✚

HALİL İBRAHİM DİNÇDAĞ

Onun düdüğü onun kararı

Bir insanın hayatı nasıl karartılır? "Erkeklik Ofsayta Düşünce", maşallah her türlü çamura yatar, kim tutar? Halil İbrahim Dinçdağ'ın başına gelenler bir ibret vesikası. Ama, madalyonun öbür yüzü de var: Nerede zulüm varsa, orada direniş de var. Dinçdağ'ın onur savaşı, bir feyz vesikası. Burcu Karakaş ve Bawer Çakır'ın hazırladığı "Erkeklik Ofsayta Düşünce" kitabını cebimize koyduk, Efendi Lig ve Gazoz Ligi'nde maçlarımızı yöneten Halil İbrahim Dinçdağ'a teybimizi uzattık...

Söyleşi: Yücel Göktürk

Sitemle başlayalım. Geçen maçta bizim ofsaytı vermedin, 1-0 yenik başladık oyuna.

Halil İbrahim Dinçdağ: Ben size "niye golü kaçırdınız" diyor muyum? Ben de ofsaytı kaçırmış olamam mı? *(gülüyor)* Hakem hata yapmaz diye bir şey yok.

İyi hakemlik için bir düstur söyle desek ne dersin?

Hayat tarzı olarak hep şunu söylerim: Yanlış bilerek, hata farkında olmayarak yapılır. Herkes hata yapabilir, ama yanlış başka, benim kitabımda yoktur. Sahaya çıkarken takımlara şunu derdim: "Arkadaşlar, bizler insanız, sizler nasıl hata yapıyorsanız, biz de hata yapabiliriz, ama bizde yanlış olmaz."

Kitapta altını çizdiğimiz yerlerden biri de buydu: "Hata yapabilirim, ama yanlış yapmam." Bunu biraz açar mısın?

Size bir saygısızlık yapabilirim, ama şunu hissedersiniz: Farkında olarak mı yaptım, olmayarak mı? Federasyon'a da, Merkez Hakem Kurulu'na da (MHK), basına da şunu söylemiştim: "Trabzon'da bir kamuoyu araştırması yapsınlar, Halil İbrahim Dinçdağ nasıl bir insan ve nasıl bir hakemdir? Kötü diyen bir kişi bile çıkarsa, özür dileyeceğim ve bu mücadeleyi, davayı bırakacağım."

Yerli hakemlerden bir kare as yapar mısın bize?

Fırat Aydınus'un jest ve mimikleri hariç, yönetim tarzını beğeniyorum. Halis Özkahya çok iyi, ama bir türlü şans yüzüne gülmedi... Başkası gelmiyor aklıma. Yok işte, sayamıyorsunuz. Eskilerden sayıyorsunuz: Selçuk Dereli, Bülent Uzun, Muhittin Boşat, Metin Tokat... Oğuz Sarvan'ı çok beğenirdim. Hakemliğe başladığımda onu örnek alırdım. Kaderin cilvesi mi diyelim, benim kellemi o aldı.

Televizyondaki futbol programlarında sık kullanılan bir tabir var, "eyyamcı hakem". Nasıl bir hakem tipi o?

Nabza göre şerbet veren, baskıdan çekinip korkan. Mesela son derbide, Meireles'i atan Cüneyt Çakır pisi pisine Necip'i atmıştır. Bu eyyamcılıktır. Fırsat kolladı, boşu boşuna Necip'i attı. Hemen dönüyoruz, ceza sahasında Emenike Sivok'a kafayla çaktı. Kural ne der? Vurma veya vurmaya teşebbüs. Ya iki futbolcuyu da uyaracaksın ya da kırmızı vereceksin. O pozisyondaki sarı kart eyyamcılıktır. Yüreğin yoksa sahaya çıkmayacaksın. Hakemlik yürek işidir, yetenek işidir. Babadan oğula geçen bir meslek değildir. Ama Türkiye'de öyle. Tarihten bakalım: Ahmet Çakar'ın babası eski hakem, Metin Tokat'ın babası, Oğuz Sarvan'ın babası eski hakem. Günümüze geliyoruz, Cüneyt Çakır'ın babası, Abdullah Yılmaz'ın babası eski hakem. Babadan oğula geçen bir meslek haline geldi hakemlik.

Erman Toroğlu'yla Ahmet Çakar'ın hakemliklerini karşılaştırsan neler söylersin?

Erman Toroğlu Türkiye'de hakemin olmadığı dönemde hakem olmuştur. Lütfen bunu yazın, her yerde söylüyorum, yazılmıyor. Erman'ın eyyamcılığı yoktu, ama köyün kabadayısı. Üst düzey hakem olabilir, feriştah olsa benim için kıymeti olmaz. Egosu tavan yapanın benim için kıymeti yok. Terim de öyle. Dünyanın bir numaralı antrenörü de olsa, benim için sıfır. Başında Terim olduğu sürece millî takımı tutmuyorum. Eyyamcı kimdir, biliyor musun? Türkiye Antrenörler Derneği. Çıkıp hesap soramıyorlar. Terim'i ilah yapmışlar, tapıyorlar. Yedi yıl neyin sözleşmesini imzalamışlar Allah aşkına! Bu ülkede Şenol Güneş gibi düzgün bir insan var. Ama "saçının tipi, kravatının biçimi" deniyor.

Erman Toroğlu - Ahmet Çakar bahsine dönersek...

Ahmet Çakar'ın hakemliğini beğeniyordum, iyi bir hakemdi. Bir dönem en üst düzey maçları yöneten de oydu.

FOTOĞRAFLAR: ŞAHAN NUHOĞLU

Ahmet Çakar insanlık olarak da Erman'dan bir tık daha iyi. Erman bana şunu sormuştu: "Bildiğiniz başka eşcinsel hakem var mı?" "Var" dedim. "Kim?" dedi. "Sizsiniz" dedim. "Niye?" dedi. "Trabzon'da herkes sizin için öyle diyor" dedim. Ne yani, ağzımdan laf mı alacak! *(gülüyor)* Erman "yakışıklı futbolcuya nasıl penaltı verecek?" dedi hatta. Bu kadar embesil bir izahat olur mu? Kadın maçları var, onları erkek hakemler yönetiyor. Erkek maçlarını kadın hakemler yönetiyor. Ne olacak şimdi? Ahmet Çakar'ın hakkını vermek lâzım; Hollandalı ünlü eşcinsel hakem Blankenstein'ın örneğini verdi, ondan çok şeyler öğrendiğini de söyledi. Çünkü üst düzey bir hakemdi Avrupa'da. Yahu ne olacaktı ki! Bir çırpıda süper ligden yirmi eşcinsel futbolcu sayarım. Takır takır top oynuyorlar, takımlarının kurtarıcıları. Kitap çıktı, yakında belgeselimiz de çıkacak. İkisinin de amacı şu: Eşcinselliği halka anlatabilmek. Yaşananları, verilen mücadeleyi anlatmak. Benim bu olay olduğunda yüzde 40 destek vardı. Zaman içinde yüzde 70'e çıktı. Hayatım boyunca rüzgâra göre yön değiştirmedim. Onuruyla yaşayan bir insanım. Hakemlik yıllarımda da haksızlıklara hep itiraz ettim. Onun için beni hep çıbanbaşı olarak gösterdiler... Bülent Yavuz Merkez Hakem KuruluBaşkanı olduğunda bıyıklı hakemler vardı. Şimdi kaldı mı? Herkes bıyığını kesti! Bu yalakalık, eyyamcılık değil de nedir peki?

Niye bıyıklar kesiliyor?

Bülent Yavuz asker adam ya, bıyıksız. Bütün hakemler ona şirin gözükmek için bıyıklarını kesti. Dernek seçimlerinde, Bülent Yavuz MHK başkanıyken "şu kişiye oy vereceksiniz" dendiğinde vermedim diye üç ay görev alamadım. O dönem çarşaf listeyle seçim yapılırdı. İsteyen aday olurdu, isteyen istediğine oy verirdi. Daha sonra bu değiştirildi, liste yapıldı. Bu uygulamadan sonra daha oy kullanmadım. Kâğıtları yırtıp zarfa koyuyordum. Hakem arkadaşlara diyordum ki: "Siz sahaya çıkıp maç yönetiyorsunuz, sizin kararınızı reisicumhur dahi değiştiremiyor. Kendi yönetimini seçemeyen bir hakem sahada nasıl maç yönetecek?" Yönetimde kim varsa ona secdeye kapanıyorlar. Biat kültürü!

Hakemliğe heveslenmen nasıl oldu?

Doğanspor'un genç takımında oynuyordum. Bel sakatlığı geçirince bıraktım. O arada hakemliğe başladım. Henüz aday hakemdim. Fizik tedavi filan derken iyileştim. Bir gün

arkadaşlarla maç yapıyoruz. Maçtan sonra eşofmanlı bir adam geldi. "Sen nerede oynuyorsun" dedi. Trabzonspor'un altyapı hocasıymış. "Bıraktım, oynamıyorum" dedim. "Yarın tesislere gel" dedi. "Hakemliğe başladım" dedim. "Sen yine de gel" dedi. Gitmedim.

Futbolculuğu sürdürebilecekken hakemliği tercih etmenin sebebi ne?

Hakemlik hastalık gibi. Size bu iş bulaştı mı bırakamıyorsunuz. Oynamaktan da zevk alıyorum, ama hakemlikten daha çok zevk alıyorum. Onun için futbola dönmedim.

Hangi mevkide oynuyordun?

Sağ ayaklıyım, ama hoca solda oynatırdı. Kondisyonum çok yüksekti. Orta sahada işçi gibi çalışırdım. Sahada basmadık yer bırakmazdım.

Kitapta futbolcu resimleri biriktirdiğini anlatıyorsun...

Üç-dört tane Harita Metod defterim vardı. Onların içinde her takımdan futbolcunun resmi olurdu. '88-'89'un Beşiktaş, Fener, Galatasaray kadrolarını bugün bile sayarım.

Beşiktaşlısın, Beşiktaş'ı say.

1. Zalad, 2. Recep, 3. Ulvi, 4. Gökhan, 5. Kadir, 6. Mehmet, 7. Feyyaz, 8. Rıza, 9. Ferdinand, 10. Ali, 11. Metin. *(gülüyor)* Şifo'yu çok beğenirdim.

Gezi direnişinde Beşiktaşlı olmaktan gurur duydun mu?

Tabii canım! Her konuda duyarlılıklarını ortaya koyuyorlar. Ama isterdim ki, Çarşı bu konuda da duyarlılığını ortaya koysun. Birçok taraftar grubu dayanışma bildirisini imzaladı, fakat listede Çarşı yoktu. Bozbaykuşlar grubu bir pankart hazırladı: "Onun düdüğü, onun kararı". Beşiktaş maçında tribüne koyacaklardı, polis koydurmadı. 18 takımın taraftar grubu destek verdi. Göztepe taraftar grubu başlattı desteği. Aynı zamanda Taraftar Hakları Derneği'nin başkanı olan Göztepeli Devrim Cem'in öncülüğünde Göztepe taraftar grubu ilk imzacı oldu. Sakaryaspor'un Tatangaları bile var. Ama Çarşı yok.

Hakemlerden kare as çıkmadı, futbolculardan?

Oğuzhan'ı çok beğeniyorum. Trabzonspor'un kalecisi Onur çok hoşuma gidiyor. Tolga da çok iyi. Volkan feriştah olsa benim için kıymeti yok. Salih Uçan'ı çok beğeniyorum, çok yetenekli. Gökhan Gönül'ü çok beğeniyordum, ama son zamanlarda formsuz. Arda Turan feriştah olsa benim için yoktur. Emre Belözoğlu aynı şekilde.

Emre'yi anladık da, Arda niye?

Çok şımarık. Şımarık insanları sevmiyorum.

Selçuk İnan?

Çok iyi! Selçuk İnan, Burak Yılmaz, Umut Bulut gibi isimleri Şenol Güneş adam etmiştir. Galatasaray kaymağını yiyor. Köşe yazarları Terim'in başarılarından söz ediyor, Şenol Güneş dünya üçüncülüğü yaşattı bu ülkeye! Hagi'li, Popescu'lu, Hakan Şükür'lü kadroyu kime verirseniz şampiyon yapar. Şenol Güneş'e Galatasaray, Fenerbahçe gibi geniş bir kadro verin, Terim'e fark atar.

Bunu Trabzonlu olduğun için söylemiyorsun, değil mi?

Kişiliğinden dolayı söylüyorum. Şenol Güneş, Aykut Kocaman gibi hocalar dururken, niye Terim gibi bir adama tapıyorsunuz? Yazık. Güce tapıyorlar. Bir adam babası tarafından şirketi zarara uğratıyor diye kovulup Beşiktaş'ın başına bela ediliyor. İhsan Kalkavan'ın bir söyleşisi vardı: "Gittim babasıyla konuştum, bu Yıldırım kulübü zarara uğratıyor, Beşiktaş'ın başından al" diyor. Babası, "sakın sesini çıkartma" demiş, benim şirketimi yıllık 40 milyon dolar zarara uğratıyor, ben Beşiktaş'a yıllık 20 milyon Euro veririm, yeter ki orada kalsın."

Allah'ın işine karışılır mı? Beni böyle yaratıyorsa, sorgulamak kimin haddine? Ben heteroseksüelleri sorguluyor muyum? Kimsenin kimseyi sorgulamaya hakkı yok.

Bu şaka değil, değil mi?

Değil. Kalkavan'ın söyleşisinde okudum! Beşiktaş'ı ne hale getirdiğini gördük. Şimdi Türkiye futbolunun başına gelmiş. Gelmedi daha doğrusu, atandı. Mahmut Özgener'den beri üç futbol federasyonu başkanı da başbakanın atamasıyla geldi. Terim'i de başbakan atadı. Eskiden siyaset sahanın içindeydi, şimdi santrada göbek atıyor.

Demiröreni niye atandı sence?

Ticarî ilişkiler. Ve şike olaylarını kapatmak. Bunu kimle yapabiliriz? Demiröreni'le. Çok affedersin, mal ortada, geçmişte yaptıkları ortada. Fenerbahçe'ye esip gürlüyordu, sonra çıkıp "Fenerbahçemiz" dedi ve federasyon başkanı oldu. Şike süreci örtbas edildi. Ama ne oldu? UEFA disiplin kurulu ceza verdi. Oğuz Sarvan MHK başkanıyken Bülent Demirlek, Vedat Yüksel gibi FIFA kokartlı hakemlerin hakemliklerini bitirdiler. Sonra da Hakan Sivriservi, Cem Deda gibi hakemlerin... Çıkıp "şu sebepten bitirdik" diyemediler. Çünkü bir gerekçe yok. Kulüplerden emir geldi, "bunların hakemliklerini bitireceksiniz, yoksa o koltukta oturamazsınız". Bunu çıkıp açıklayamıyorlar. Koltuk sevdası uğruna kişiliğini, onurunu, haysiyetini satan insanlar.

Beşiktaş'ın beş oyuncusunun kırmızı kart gördüğü o ünlü Samsun maçına ne diyorsun?

Üç kırmızı karta eyvallah, ama son ikisi olmaz. Orada futbolcuların üzerine oynandı. Hakem sporcuya ters davranırsa o oyuncu gerilir, hakeme bir şey yapamayacağı için rakibe sert girer, vurur. Orada psikolojik harp yapıldı. Beşiktaş'ı aforoz ettiler. Cem Papila mutlaka baskı altında kalmıştır. Ama, sana böyle bir telkin dahi gelse, ima edilse dahi çıkar, maçını yönetirsin. "Bu maçı dört dörtlük yöneteceğim, sonra da benim hakemliğimi bitirecekler" dersin. Bunu diyorsan, maçı dört dörtlük yönetirsin, sonra da çıkar açıklamanı yapar, istifa edersin. Ne olacak yani? Göbeğin hakemlikle mi kesildi? Özhan Canaydın çok beyefendiydi, değil mi? Ama Ali Aydın hakkını helal etmediyse kul hakkıyla gitti. Ali Aydın Fener-Beşiktaş, Galatasaray-Beşiktaş maçını yönetmişti. İki penaltı verdi diye hakemliği bitirildi. Canaydın o maçtan sonra ne demişti: "Gereken yapılacaktır." Geçen akşam bir siyaset programında, Kayseri Büyükşehir Belediye Başkanı Mehmet Özhaseki konuşuyor. Bir dönem Kayserispor'un başkanıydı. İstanbul'da Kayserispor-Fener maçı, hakem Hakan Sivriservi. Sekiz maç üst üste yönetmiş, çok başarılı. Kayseri yenildi, Özhaseki basının karşısına çıktı, "penaltıyı vermedi", şu bu... Ve Sivriservi'yi aforoz ettiler. Aynı adam geçen akşam TV'de diyor ki, "ben haktan hukuktan korkarım". Yalan konuşuyorsun. Kul hakkı yediniz, yiyorsunuz. Onlar dindar değil, dinidar! Kendi dünyalarında oluşturdukları dinleri var.

Hakan Sivriservi'nin, Ali Aydın'ın, Bülent Demirlek'in, Vedat Yüksel'in, Cem Deda'nın hakemliğini bitirdiler. Benim de bitirdiler. Bunun hesabını nasıl ödeyecekler?

Kitapta etnik ve inanç temelli ayrımcılıktan da bahsediyorsun.

Hatay'da Alevî diye hakemlere görev verilmiyordu. Alevi hakem arkadaşlarımız Meclis'e gidince, olay çok hassas olduğu için üstü kapatıldı. Görev verilmeye başlandı. Tabii görev verilse bile, onları kendi içlerinde eritiyorlar. Bıktırıyorlar. Bana da aynısını yaptılar, "gel amatör ligde hakemlik yap" diyor. Zaten 45 yaşına kadar amatör ligte hakemlik yapmak yasal hakkım. Hakemliğimin bitirildiği yıl profesyonel olma hakkım vardı. O hakkı elimden aldılar. Amatör ligde beni aralarına alıp eritecek, yok edecekler.

Dindar bir aileden geliyorsun. Orta öğrenim döneminde cemaat yurtlarında kalıyorsun.

Lise 1 ve 2'de.

Gülencilerinkinde, değil mi?

Bir hafta da Süleymancıların yanında kaldım, oradan kaçtım. Çok disiplinli ve katıydılar. Fethullahçıların yanına döndüm.

Niye Süleymancıların yurduna gitmiştin?

Okuduğum ilçede cemaatin yurdu kapanmıştı, oraya mecburen gittim. Yurt kapanınca Fethullahçılar ev açtı, eve geçtim. Işık Evi dediklerinden...

Cemaat yurdunda, Işık Evi'nde bir gün nasıl geçer?

Gülen cemaatinin yurdu rahattı. Haftada bir hocalarla maç yapardık. Başımızdaki abilerle de top oynardık. Yazları denize giderdik. Süleymancılar ise, mesela, sabah kaldırmaya geldiklerinde ranzalara vuruyorlar, pat küt, baskın var sanki. Sabah namazını iki rekat kılıyorsun, bir saat sürüyor. Ayetleri uzun okuyorlardı. Bütün çocuklar resmen ayakta uyuyorduk. Bir de öncelik ibadet, ders çalışmak değil. Fethullahçılarda öncelik ders, sonra ibadet.

Namaz daha mı kısa?

Daha kısa. Cemaatle kılmayıp kendin kılabiliyorsun. Yurtta hocalar, abiler tarafından sevilen biriydim. Okuluma gidiyor, yurda geliyordum.

Lise sonda ne oldu?

Ailem Trabzon merkeze taşındı, ailemle kalmaya başladım.

Kitapta, Kur'an'dan çok roman okuduğunu anlatıyorsun. Ne tür romanlar okurdun?

Duygusal ağırlıklı kitaplar, aşk romanları okurdum. Şimdi tarih ve siyaset ilgimi çekiyor. Şu anda Banu Avar'ın son kitabı "Kaçın! Demokrasi Geliyor"u okuyorum. Son dönemlerde okuduklarım, Mehmet Bican'dan "28 Şubat'ta Devrilmek", Ural Kahraman'dan "Sıradışı Tarih", Büşra Erdal'dan "Kafası Karışanlar İçin Ergenekon"... Bir de Yılmaz Özdil'in son kitabı.

İnançlısın, eşcinselliğin inancınla çelişmediğini söylüyorsun. Kitapta şöyle diyorsun: "Allah beni böyle yarattığına göre bir bildiği vardır."

Öle değil mi? Allah'ın işine karışılır mı? Beni böyle yaratıyorsa, sorgulamak kimin haddine? Ben heteroseksüelleri sorguluyor muyum? Kimsenin kimseyi sorgulamaya hakkı yok.

"Çevremde eşcinsel olduğu halde evlenen çok insan tanıyorum" diyorsun.

Çevre, aile baskısından çekinip eşcinselliği ortaya çıkmasın diye evlenen çok insan var. Maalesef.

Bir ara senin de aklından böyle bir fikir geçiyor.

Bana ilgi duyan biri vardı. "Olur mu acaba?" diye düşünmüştüm. Gerçekten sevdiğim, değer verdiğim biriydi. Ama bir sevgili olarak sevmiyordum. Onunla evlenirsem haksızlık yapacaktım. Hayatını karartacaktım. Böyle bir haksızlık yapamam diye düşünüp vazgeçtim.

Erman bana şunu sormuştu: "Bildiğiniz başka eşcinsel hakem var mı?" "Var" dedim. "Kim?" dedi. "Sizsiniz" dedim. "Niye?" dedi. "Trabzon'da herkes sizin için öyle diyor" dedim. Ne yani, ağzımdan laf mı alacak!

İlişkiniz ne kadar sürdü?

Beş-altı ay. Onu hep arkadaş gibi gördüm. Elele tutuşurduk, ama öpüşme koklaşma olmazdı.

Kızkardeşin ilahiyat fakültesini birincilikle bitirmiş. Nerede okudu?

Şanlıurfa'da. Harran Üniversitesi'ni birincilikle bitirdi. Yüksek lisansı "Dostoyevski ve Din Felsefesi" üzerine.

Dostoyevski senin de ilgini çekiyor mu?

Kardeşimle beraber mecburen okudum. "Karamazov Kardeşler" pek içine almadı beni. Kızkardeşim şimdi doktora için hazırlanıyor. Tez hocası " 'dindar lezbiyenler' üzerine yapmak ister misin?" diye sormuş. Kızkardeşim de "onları nereden bulacağım ki!" demiş. Geçenlerde bana dedi ki: "Senin durumunu bilseydim, o konuyu seçebilirdim."

Dindar lezbiyenler üzerine tez yazmasını öneren hoca hangi fakültede?

Rize İlahiyat'ta. Hatta kızkardeşimi İtalya'ya göndermek istedi, kızkardeşim istemedi.

Niye Dostoyevski'yi tez konusu seçmiş?

Üç-dört konu verilmiş sanıyorum, Dostoyevski daha cazip geliyor. Kardeşim felsefe konularına ilgilidir. Ev felsefe kitabı dolu. Hep söylerim, dindarlardan zarar gelmez, "dinidar"lardan zarar gelir. Dindarlar insana değer verir, sahip çıkar. Allah'a inanıyorsa, insana sahip çıkar, sever. Ama "dinidar"lar, maalesef bizi yönetenler, çıkarları doğrultusunda davranıyor.

Bir de abin var, imam.

O da ilahiyat fakültesi mezunu. Yıllarca Trabzon'un çeşitli yerlerinde imamlık yaptı. Abim kendini geliştirmiştir. Şu anda imam hatip lisesinde Arapça dersi veriyor. Haftasonu açık liseye gidenlere Arapça dersi veriyor. Keşke bütün din âlimleri, hocaları abim gibi olsa.

Senin imam hatipe değil de meslek lisesine gitmen nasıl oldu?

İlkokul bittiğinde babam şunu sordu: "Ortaokula mı gitmek istersin, yoksa önce hafızlık mı yapmak istersin?" "Okula gitmek istiyorum" dedim, "tamam" dedi. Babam bize tercih sundu. Abim önce hafızlığı seçti; imam hatibi, sonra da ilahiyat fakültesini bitirdi. Ben lisede okumak istedim. Aldığım aile eğitimi temelde insana değer verir. Ne olduğu önemli değildir, insansa ona saygı göstereceksin. Benim olay olduğunda babam çok üzüldü. İlk söylediği şu oldu: "Neden bana daha önce söylemedin?" Olaylar olduktan bir ay sonra babamın telefonuna bakabilmiştim. Çünkü tepkisinin ne olacağını bilemiyordum. Telefonlara cevap vermediğim dönemde arkadaşım telefonlara bakıyordu, o babama şöyle diyor: "Canı çok sıkkın şu anda." Babamsa şöyle diyor: "Onun canını sıkanların canını ben sıkacağım". Çok şanslıyım. Telegol'e çıktığım gece, kardeşim aradı, "telefonunu niye kapatıyorsun? Annem çok kötü, onunla konuş" dedi. Annemle konuştuğumda da, "kim ne söylerse söylesin, sen benim evladımsın, bizi bırakma" dedi. Ailem onları terkettiğimi düşündü. İlk başta abim çok üzülmüş, "insanlara ne diyeceğiz" demiş. Yengem abime kızmış, "ne olmuş, hırsızlık mı yaptı" demiş. Abim de duruma alıştı, bir sorun olmadı.

Babanla ilk konuşma nasıl geçti?

"Şu anda ne yapıyorsun" dedi. "Avukatla konuşuyoruz, dava etmeye çalışacağız" dedim. "Tamam. Bir şeyler yapın artık" dedi. Bu kadar. Kısacık konuştuk. Sonra zaman zaman arayıp hal hatır etti.

Askerlikten, muaf tutulmak için verdiğin mücadele kitapta ayrıntılarıyla anlatılıyor. Eşcinselliğini kanıtlaman, üstelik bunu "görüntü"yle yapman isteniyor.

Hastane doktoru "inanıyorum, eşcinselsin" diyor. Bölük komutanı "hayır, değilsin" diyor. Bunun üzerine, yakın bir arkadaşımla –ilişkiye girmedik tabii ki– fotoşopla yaptığımız fotoğraflarla eşcinselliğimi kanıtlamaya çalışıyorum. Düşünebiliyor musunuz, bir ilişki yaşayacak ve fotoğraflayacaksınız. Yapamam. Yaptığım kadarı bile kötü bir his verdi. Çok iğrenç.

Fotoğraf istenmesi kural mı, yoksa keyfî bir uygulama mı?

Bazı hastaneler fotoğraf istiyor, bazıları CD istiyor, bazıları istemiyor. Mesela Ankara GATA istemiyordu. Şu anki durum nedir, bilmiyorum.... Sonunda doktorum o fotoğrafları gösterdi komutana. Göz ucuyla bakıp "tamam tamam, al" dedi. Sonra anket formunu değiştirmiş, "bölükte kalması sakıncalıdır" gibisinden. Ankara'ya GATA'ya gönderiliyorum. Orada "anket formu yok" diye geri gönderiyorlar.

Anket formu nedir?

Bölük komutanlığının asker hakkında yazdığı "yaramazdır" veya "iyidir" gibi bir bilgi. Ben artık bölüğüme gitmiyorum, çünkü orada herkes biliyor, on gün Sivas'tayım. Param yok zaten, memlekete gidiyorum. Hava değişimi ihlâl edilmiş oldu. Genelkurmay'a şikâyet mektubu yazmıştım. Genelkurmay hem Ankara GATA'ya hem de Sivas'taki bölüğe soruşturma açtı, "neden bu işi halletmediniz" diye. Daha sonra GATA'dan bir albay aradı beni, "Halilciğim, Sivas'a git, bölük komutanından anketi al gel, burada halledeceğim bu işi" dedi. İstemeye istemeye Sivas'a gittim. Bölüğe gider gitmez hemen hakkımda mahkeme dosyası açtılar, hava değişimini ihlâl ettiğim için. Sivas'taki doktorum çok iyi biriydi. "Sana bir rapor yazıyorum, bununla bölüğünde bir hafta kal" dedi. Beni bir çavuş, iki onbaşıya zimmetledi, onlara "başına bir iş gelirse sorumlu sizsiniz" dedi. Bir hafta bölükte kaldım. Sivas'ın soğuğunda rahatsızlandım, hastaneye kaldırdılar 39 buçuk ateşle. Tesadüf o ki, benim doktor nöbetçiydi o gece. Kızdı, "siz buna eğitim mi yaptırıyorsunuz" diye. Tekrar Ankara GATA'ya gönderildim; bütün belgeler var, doktorum ayrıca

“ERKEKLİK OFSAYTA DÜŞÜNCE”NİN YAZARLARINDAN BURCU KARAKAŞ

Futbol neden erkektir?

“Erkeklik Ofsayta Düşünce”, iki gazetecinin eseri: Burcu Karakaş’ın Halil İbrahim Dinçdağ’la yaptığı nehir söyleşiye Bawer Çakır’ın makalesi eşlik ediyor. Karakaş’a kitabın ardındaki fikri sorduk...

Homofobinin en yaygın olduğu alanlardan biri futbol. Hakemlerin beğenilmeyen kararlarına tribünlerin “ibne hakem” tezahüratıyla tepki gösterdikleri mâlum. Halil Dinçdağ’ın cinsel yönelimiyle ilgili haberler çıktığında meselenin bu kısmı da çok tartışılmıştı. Dinçdağ’ın hikâyesini kitaplaştırma fikri, biraz da bundan mı kaynaklandı?

Burcu Karakaş: Halil’le 2012’deki duruşmasından önce Milliyet’e haber yapmak üzere buluştuğumuzda çok etkilenmiştim. Hakemlikten atılınca üç yıl boyunca hiçbir yerde iş bulamamıştı. Türkiye’de milyonlarca işsiz var elbette, ama Halil, eşcinsel olduğu bilindiği için bu ayrımcılığa maruz kalıyordu. Elbette sadece Halil değil, pek çok eşcinsel, cinsel yöneliminden dolayı işsiz kalıyor. Halil’in bu durumu üzerine, kendimce bir şey yapmam gerektiğini düşündüm, kitap fikri oradan çıktı. Çünkü insanların, özellikle de homofobiklerin, Halil’in esas hikâyesini bilmesini istiyordum. Bu kitap tamamen Halil’le dayanışma fikriyle ortaya çıktı. Çünkü onun hâlâ Türkiye Futbol Federasyonu’yla davası sürüyor. Davanın nasıl sonuçlanacağı belli değil, ama konu her durumda AİHM’e taşınacak.

Halil İbrahim tekrar hakemliğe dönme mücadelesi mi veriyor?

Evet ama, bu davayı kazansa bile, yaş sınırı dolayısıyla hakemliğe dönemeyebilir. Fakat dava lehte sonuçlanırsa, sembolik bir kazanım olarak da önemli olacak.

Senin futbola ilgin var mı?

(gülüyor) Ofsayt nedir, biliyorum, takım da tutuyorum, ama o kadar. Halil’le konuştukça biraz bu konuda bilgilendim. Fakat esas önemlisi, hakemlerin her yıl yaptıkları sağlık kontrolü ve askerlik durumu. Halil zaten çürük raporu bahane edilerek hakemlikten atıldı. Fakat bu çürük raporunun, Halil’in sağlığıyla değil, cinsel yönelimiyle ilgisi var. Dolayısıyla, Halil eşcinsel olduğu için hakemlikten atıldı, ama bu böyle ifade edilmedi. Halil, çürük raporu almak için cinsel ilişki sırasında çekilmiş görüntüler vermesi gerektiğinden filan bihaber olarak Erzurum’da askere gidiyor. Fakat ilk gün, orada yapamayacağını anlayıp askeriyedeki hekime durumu açıklıyor. Sonrasında da çürük raporu almak için epey sıkıntı yaşıyor. İntiharın eşiğine geliyor.

Halil’in hikâyesinde seni en çok etkileyen kısım neydi?

Ailesi Trabzon’da yaşıyor ve çok mütedeyyin.

Babası imam ve saygınlığı var. Kızkardeşi ilahiyat mezunu. Kendisi de inançlı bir insan. Biz kitabı eşcinsel olduğu için ailesi tarafından öldürülen Ahmet Yıldız’a adadık. Ahmet Yıldız sembol bir isim. Çünkü her ne kadar eşcinsel olduğu için ailesi tarafından öldürülen çok sayıda insan varsa da, Ahmet Yıldız bunun en çok bilinen örneği. Halil de hep diyor ki, ailem arkamda durmasaydı, hayatta olmayabilirdim.

Anaakım medyada yaygın bir homofobi var. Senin bu konudaki gözlemlerin nasıl?

2010’dan beri Milliyet’teyim, bu üç yılda anaakımda homofobinin azaldığını gözlemledim. Elbette hâlâ çok sıkıntı var, ama mesela Halil’le iki yıl önce ilk buluştuğumda, yapacağım haberin gazeteye gireceğinden emin değildim. Fakat o haber de girdi, Halil’le ilgili yaptığım diğer tüm haberler de. Anaakım medya da artık homofobinin bir insan hakkı ihlâli olduğunu kavradı. Fakat eşcinsel evliliği söz konusu olduğunda, hâlâ ciddi bir direnç ve homofobiyle karşılaşıyoruz. Öte yandan, Halil’in kitabını hazırladığımı öğrenen meslektaşlarımdan da hep takdir edici bir yaklaşım gördüm.

Halil’in hikâyesi futbol camiasında nasıl bir tesir yarattı?

Son derece sağlıklı bir tartışma yarattı. Çünkü bu tartışma, futbolun ne olduğuna kadar gidebilir. Futbol tamamen erkek egemen bir alan ve bir anda bir hakem, gey olarak ortaya çıkıyor. Futbol erkek midir, erkekse neden böyledir? Bu tartışma yapıldı ve giderek daha fazla yapılacak.

form doldurmuş. Ankara’daki psikiyatri bölümüne gittim, beni tabii tanıdılar. Aralarında gülüyorlar, “bizi şikâyet eden geldi” gibisinden. “Biz sana rapor veremeyiz, Sivas’a gidip oradaki hastaneden raporunu alacaksın” dediler. Sinirlerim o kadar yıprandı ki. Süreç uzadı.

Ne kadar sürdü?

Üç ay. Sivas’taki doktorumu aradım, “böyle diyorlar” dedim. Ağlıyorum. “Sivas’a gel, sana raporu ben vereceğim” dedi. “Gelemem” dedim. Kâğıt verdiler, onu çıkışta imzalatmam gerekiyor. İmzalatacağım, ama ağlıyorum, oradaki görevliye dedim ki: “Şunu imzalayın, aileme mektup yazacağım, intihar edeceğim ve sorumlusu sizlersiniz.” “O zaman imzalamıyorum, başhekimliğe git.” Başhekimliğe gittim, orada bir yüzbaşı vardı. İlk kez hayatımda birinin yanında hüngür hüngür ağlıyorum. “Ne oldu oğlum?” dedi. Anlatamıyorum. Sinirden ağlıyorum hâlâ. Sonra başhekim geldi, albay, yaşlıca bir amca, beni odasına aldı. Su verdi. “Olayı anlat” dedi, psikiyatri bölümünün yaptıklarını anlattım. Hemen aradı. Doktorun adı Bülent, hiç unutmuyorum, “Bülentçiğim, neden böyle yapıyorsunuz, bu çocuğu yatırın, gerekirse raporunu vereceğim.” Gittim. “Yine bizi şikâyet ettin” dediler. Psikiyatri bölümü normal hastanede, bir de ek bina var, orada ağır hastalar yatıyor –şizofrenler, ağır depresyon geçirenler... Oraya yatırdılar, demir parmaklıklı koğuşlara. Orada on gün kaldım. Orada tanıştığım birkaç arkadaş daha vardı, onlar da eşcinsel oldukları için rapor aldılar. İki gün daha kalsaydık psikolojik dengemiz kaybolacaktı.

Neticede raporu aldın...

Aldım ve rahatladım. Çıkışımda albaya teşekkür ettim. Şu anda onun sayesinde yaşıyorum.

Rapordaki tanı “psikoseksüel bozukluk”.

Buna itirazın imkânı yok, etsen de sonuç almak mümkün değil. Dünya Sağlık Örgütü hastalık olarak kabul etmiyor. Askeriye hâlâ “hastalık” diyor.

Hükümet de öyle görüyor.

Eski Sağlık Bakanı Aliye Kavaf! Diyorum ya, bunlar dindar değil, “dinidar”!

İntiharı ciddi olarak düşünmüşsün.

Sivas’ta bir çocuk vardı hastanede, heteroseksüel. Ankara’ya beraber gitmiştik, onun rahatsızlığı iç hastalıklarıyla ilgiliydi. Beni aradı. Ben de GATA’dan çıkmış, bir kafede oturuyorum. Bir kutu hap almıştım yanıma. Mektup yazıyorum. Aileme yazmıyorum, Trabzon’daki bir arkadaşıma yazıyorum ki, aileme göndersin. Ağlıyorum. Arkadaşım aradığında anladı durumu. Koşarak yanıma geldi. “Alayım şu ilaçları” dedi, yarısını verdim. “Çantadakini de alayım” dedi. Onu da aldı, “hiçbir şey yapmıyorsun” dedi. Samsunluydu, “şimdi Samsun’a gidiyoruz, paran yoksa vereceğim. Orada kalırız, ertesi gün de Genelkurmay’a şikâyet dilekçemizi yazarız”. Samsun’a gittik, onda kaldık, dilekçemizi yazdık. Sonra beni Trabzon’a gönderdi. Sonra da süreç devam etti.

Askerlikten böyle kurtuldun, ama aldığın rapor başına bela oldu, hakemliğini bitirdi.

Bölge Hakem Kurulu “askerlikle ilişkim yoktur” belgesi istedi. Askerlik şubesinden alıp verdim. Belgede şu yazıyor: “Şu tarihler arasında ‘askerliğe elverişli değildir’ raporu almıştır.” Bunu dosyaya koyuyorlar. Bir buçuk ay göreve devam

ediyorum. Sonra, dosyaları karıştırırken o belgeyi görüyorlar. Beni arayıp "askerlik yapmadın mı" diye soruyorlar. "Rapor aldığın için hakemlik yapamıyorsun" diyorlar. MHK'nın talimatnamesi "Sağlık sorunları dolayısıyla askerlikten muaf olanlar hakemlik yapamaz" der. Onlara ısrarla "sorunum sağlık sorunu değil" dedim. "Her ne olursa olsun, askerlik yapmadığın için hakemlik yapamazsın" diyorlar. Daha sonra bölge sorumlusuyla konuştum, o da MHK'yla konuştu. MHK "kimse bilmesin, hakemliğini yapsın" dedi. Buna rağmen Trabzon'dakiler bana görev vermemeye devam etti. MHK'dan resmî yazı istiyorlar. Benden de rapor istiyorlar, veriyorum. Doktorlara gösteriyorlar, onlar "hakemlik yapabilir" diyor. Buna rağmen, "yapabilir mi?" diye genel merkezden yazı istiyorlar. Genel merkez de hiç araştırmadan etmeden, o maddeyi örnek göstererek "bu maddeye göre işlem yapılması uygundur" diyor. Ben de bölge sorumlusuna diyorum ki, "hocam, tahkime gideceğim". "Bir şey çıkmaz, öğrenmiş olurlar" diyor. "Kim öğrenecek?" "Federasyondakiler, hakem arkadaşlar." "Onlar öğrensin" dedim ve federasyona 11 Mayıs 2009'da dilekçe yazdım. Bütün detayları anlattım. Hakemlik haklarımın iadesini istedim. Raporumu ve MHK'dan gelen yazıyı iliştirdim. 11'inde giden dilekçem 12'sinde federasyona ulaştı, aynı gün medyaya servis ettiler. 13'ünde gazetede okudum. İlk haberi yapan Fanatik'ten Hakan Can. Hakem işlerinde çalışan bir görevli dilekçemi ona veriyor, bomba haber tabii. Bütün medya röportaj yapmak için arıyor. Dilekçem onlarda. Fotokopi çekip çoğaltmışlar. Hakemler Derneği genel merkezinin avukatı, aynı zamanda genel sekreteri Murat Söylemez'le telefonda görüştüm, avukatlığımı yapmasını istedim. "Tamam" dedi, vekâletimi gönderdim. "Basını bana yönlendir" dedi. Ona yönlendirdim. Sonra aradı, "atla İstanbul'a gel, seni Trabzon'da rahat bırakmayacaklar". Hiç unutmuyorum, 13 Mayıs Çarşamba günü, radyoda programdayım. Bir arkadaşım arıyor, "gazetede bir haber var..." Okuyorum, başımdan aşağı kaynar sular dökülüyor. Ertesi gün İstanbul'a geliyorum.

Merkez Hakem Yürütme Kurulu genel sekreteri avukatımı aradı, "mahkemeye gidelim, Halil İbrahim'in ismini değiştirelim, o hakem olduğunu kimse anlamasın, sonra da görev verelim" dedi.

Ne tür bir program yapıyordun? Radyoculuğa nasıl başladın?

Radyoculuğa lise sonda başladım. Çocukluğumdan beri hayalim maç spikeri olmaktı. Bir fırsat çıktı, amatörce başladım; 17 yıl radyoculuk yaptım, 12 yıl Bayrak FM'de çalıştım. Haftada bir gün spor programı, haftanın beş günü iki saat süren güncel program yapıyordum. Haftada bir gün sağlık köşesi, yine haftada bir gün hukuk köşesi; siyaset köşesi haftada üç gün oluyordu, üç gün de ayrı ayrı konuklar geliyordu. Medyada afişe olunca, radyom da "bizde çalışamazsın, dinleyici kitlemize ters" dedi. Benimle ilgili haberi gazetede görüşümün ardından, Habertürk Trabzon temsilcisi radyoya geliyor, çıkan haberi soruyor, "benimle alâkası yok" diyorum. Biliyorlar ama, ellerinde belgeler var. O habere istinaden Fatih Altaylı köşesinde "Ben o hakem değilim diyen Trabzonlu hakem..." diyerek zaten her şeyi açığa çıkarıyor. Yazıda sözde beni destekliyor. "Değilim diyorsa, değildir" diyor güya. Niye köşe yazısına konu ettiğini de bilmiyorum.

Telegol'e çıkman nasıl oldu?

Bütün medya arıyor. En son Telegol'den Ahmet Çakar avukatımı aradı. Görüşmeye gittik. Avukatım da, Çakar da "eninde sonunda bu basın seni konuşturacak, iftira, yalan haber yapacak ve konuşma hakkın doğacak. Basın olayı çirkinleştirecek, TV'ye çıkmanda, bunların önünü kesmende yarar var" dedi. Çok düşündüm, sonunda çıkma kararı aldım. Basını biliyorsunuz, insan hayatı onlar için mühim değil. Telegol spor programı olduğu için onu seçtik. "Sadece Ahmet Çakar, Serhat Ulueren ve ben olacağım" dedim. Üçümüz çıktık. Zor bir karardı. Ölüm kararıydı; 32 yılı mezara gömüyorsunuz, bir geçmişiniz, kurulu bir düzeniniz var, devam eden hayatınız bitiyor. Sıfırdan başlıyorsun. Ya yok olup gideceksin ya da yeniden doğacaksın. Ama seni neyi beklediğini bilemiyorsun. Karanlık bir tünele girdim. Işık yok, hiçbir şey yok. Böyle bir ruh hali.

Programda yüzün buzlanıyor, ama bir noktada buzlanma kaldırılıyor.

"Buzlanmayı kaldıralım mı?" dediler. "Kaldırın" dedim, "gerek yok, 'Trabzonlu hakem H.İ.D.' yazıyorsunuz. Trabzon'da izleyen herkes o ismin kim olduğunu biliyor." Olan olmuş artık. Ben buyum. Öldüreceklerse de öldürsünler.

Programda ne anlattın?

Yaşanan süreci, olayları anlattım. Hakemlik yaşantımı, geçmişi, federasyonun yaptığını... Ahmet Çakar şunu da söyledi: "Halil İbrahim'i tanımadan önce bana sordular, 'eşcinsel hakem olur mu?' diye. 'Her meslekte eşcinsel olur, ama futbolda eşcinselliği bilinen birinin olması zor' demiştim. Halil İbrahim'i tanıdıktan sonra bu kararımdan vazgeçtim" dedi. Çakar'ın tavrı iyiydi. Serhat Ulueren de çok iyi davrandı. Bunun sulandırılmayacak bir olay olduğunu söyledi. Belki de karşılarında bu kadar ciddi birini beklemiyorlardı. Bu olayı magazinleştirmek istesem, onlarca TV programı aradı. Hiçbirine çıkmadım. O süreçte tercihimiz Telegol ve Ayşe Arman oldu. Ayşe Arman'ın ısrarla işin üzerine gitmesi çok anlamlıydı. Düşünün, Hürriyet'te sayfa açıldı, Spor Bakanlığı ve Federasyon'a iki günde 30 bin mail atılmış. Ayşe Arman benimle yaptığı söyleşiyle yılın röportajı ödülünü aldı.

Mahkeme sürecinde durum ne?

Özel hayatın ihlâline maddî ve manevî tazminat davası açtık. Hakemlik haklarımın iadesi için üç-dört defa futbol federasyonuna yazı yazdık –Özgener döneminde, Aydınlar döneminde ve Demiröreen döneminde. Hiçbir şekilde geri dönüş yapmadılar. Maddî ve manevî tazminat davasının duruşması gerçekleştiğinde Federasyon'a haklarımın iadesi için dilekçe yazacağız. Bize cevap vermek için 60 günlük süreleri var. O süre zarfında cevap vermedikleri takdirde dava açacağız. Yine 60 günün sonunda FIFA ve UEFA'ya da şikâyet mektubumuzu göndereceğiz.

"Hakemliğim 14 yıl sürdü, yıllık not ortalamam 10 üzerinden dokuz, dokuz buçuktur" diyorsun.

Evet. 14 yıl boyunca çıktığım bütün maçlardaki gözlemci raporlarının sonundaki yıllık not ortalamalarımın hepsi mevcut. Hakemliğimi bitirmekle kalmadılar, özel hayatımı ifşa ettiler. Şu anda İBB'de spor müdürü olan Osman Avcı, o dönemde Merkez Hakem Yürütme Kurulu'nda genel sekreterdi. Avukatımı aradı, "bu sorunu MHK bana verdi, ben çözeceğim, nasıl yapalım" dedi. Avukatım, "isteklerimiz ortada" dedi. "Üçümüz biraraya gelelim, mahkemeye gidelim, Halil İbrahim'in isim ve soyadını değiştirelim, o hakem olduğunu kimse anlamasın, sonra da görev verelim." Böyle aşağılık bir zihniyet olabilir mi! Ne dediğini biliyor mu!

Federasyonun ve MHK'nın yaptıkları, Barbaros Şansal'ın meclisteki bir kepazelik üzerine attığı matrak tweet'i hatırlatıyor: "Bunca yıllık eşcinselim, böyle ibnelik görmedim."

(gülüyor) Aynen! ✚

Halil İbrahim Dinçdağ, Gazoz Ligi'nin yenilirken "güzel yenilen", kazanırken futbol tanrısına göz kırpan armadası, gönüllerin –ve ayıptır söylemesi, 2013 Metin Kurt Kupası'nın– şampiyonu Dinamo Express'le...

EDEBİYAT GARDIROBU - 9

Hüznün küpe teki

Bu sayıda Edebiyat Gardırobu'nun mücevher kutusundan zarif bir küpe teki çıkıyor. Bu hüzünlü nesnenin sahibesi "Masumiyet Müzesi"nin arzu nesnesi Füsun Masume Keskin'dir. Baştan uyarmak gerekirse, bu roman gerçek değil, kurmacadır. Tam da bu yüzden Çukurcuma'daki Masumiyet Müzesi kadar gerçektir.

Can Gürses

Füsun'a delidivane olan Kemal için Füsun'un yoksul hayatının eşyaları, sırf Füsun'un dünyasına ait oldukları için eşi benzeri görülmemiş kıymet taşır. Füsun'a duyduğu aşkla baş edebilmek için bu eşyaları tek tek Robin Hood gibi çalıp manen yoksul hayatına bahşeden Kemal, böylece kendisini ve hayatı dayanılır kılan saplantılı bir âşıktır. (Hangi âşık saplantılı değildir ki?) Bir hayli zengin olan Kemal Basmacı, Füsun'un dünyasından aşırdığı eşyalar vesilesiyle aşkını ve bu aşka adadığı varlığını ölümsüzleştirmek üzere hatıralardan güç alarak aşkın mânâsını eşyanın mânâsına nakşeder. Matematiği bu ruhanî mimariye dayanan "Masumiyet Müzesi" böylece kurulur.

Takiben, Kemal Basmacı, kıymetli romancımız Orhan Pamuk'tan "Masumiyet Müzesi"ni yazmasını rica eder. (Orhan Pamuk'la Kemal Basmacı, aynı cemiyetin insanları olmanın ötesinde, doğaüstü benzerlikler taşır. Örneğin, Kemal'in çocukluğu Orhan Pamuk'unkinin aynısıdır. Kemal'in anne-babası da hık demiş Orhan Pamuk'un anne-babasının burnundan düşmüştür. İnanmayanlar Çukurcuma'da bir zamanlar Füsun'un ailesiyle yaşadığı evde, şimdinin Masumiyet Müzesi'nde sergilenen fotoğrafları incelemeye buyurmalı.)

Velhasıl, Kemal Basmacı hayatının öyküsüne dönüşen aşk öyküsünü, yıllardır biriktirdiği eşyalar üzerinden Orhan Pamuk'a anlatmaya koyulur. Pamuk okurunun Kemal'i hiç de yürekli olmadığı ve sinir bozucu derecede çok parası olduğu için sevmeyebileceğini düşünmüş olmalı ki, romanı başarılı bir avukat gibi Kemal'in ağzından yazarak okurlarını Kemal'in masumiyetine inandırmaya niyetlenmiştir. Ne var ki, romanın sonunda, sadık bir Orhan Pamuk okuru olarak ikna olduğum şey, ne Kemal'in ne de Füsun'un masumiyetidir. Masum olan eşyaların ta kendisidir.

Kemal aşkına ve Füsun'un varlığına tanıklık eden eşyalarının üstüne titreyerek kendini temize çekmeyi, eşyalara ibadet ederek günah çıkarmayı çare bellemiştir. Küpe aşka ve bütün bir ömre tanıklık eden sonu gelmez eşyalar içinde Masumiyet Müzesi'nin tüm eşyalarını temsilen Edebiyat Gardırobu'na seçilmiştir. Çünkü, birazdan göreceğiniz gibi, Füsun'un küpesi, eşyalara ve öyküye dengesini veren, aşka ise dengesizliğini veren merkezî kuvvettir.

Küpenin otantikliğine ilişkin bugüne dek bilinmeyen bir gerçeği artık açıklıyorum: Masumiyet Müzesi'nin birinci kutucuğunda sergilenen Füsun'un küpesinin teki Füsun'un olmasına Füsun'undur, ancak kaybolan değil, kaybolmayan tekidir. Tutkulu edebiyat okurunun Orhan Pamuk'la yaptığı gizli anlaşma sonucunda küpe teki bütün otantikliğiyle, ait olduğu asıl yere, Edebiyat Gardırobu'nun gözbebeğine yerleştirilmiştir. Rahmetli Kemal Basmacı, sağlığında küpeye dair bu oyunu (da) farketmemiştir. Zira bu küpe, Kemal'in Füsun'a dair farkedemediği her şeydir.

Birbirinin eşi küpeler gibi

Malûm küpe romanın ilk cümlesinde, yani Kemal'in hayatının en mutlu ânında, Kemal'le Füsun tanıştıktan bir ay sonra, Kemal'in Füsun'a matematik dersi verdiği Merhamet Apartmanı'nın arka bahçeye bakan dairesinde sevişirlerken düşer. Romanın açılış cümlesinde, "*Hayatımın en mutlu ânıymış, bilmiyordum*" şeklinde zikredilen o an, Kemal'in bir daha o andan daha mutlu olamayacağını öngöremediğini, bilemediğini anlatmak arzusuyla harekete geçer küpe teki. Küpenin düşüp kaybolması, Kemal'in üstelememesi, Kemal'in bütün bir ömrünü o anki mutluluğu arayarak geçireceğini söyler.

Kemal bu küpenin kaderi olduğunu öykünün başından sonuna dek bir an olsun farkedemez. Farkedemeyişlerinin ilkini en mutlu ânına verir, Kemal'e şimdilik anlayış gösteririz: "*O kadar mutluyduk ki, o gün şekline hiç dikkat etmediğim bu küpeyi sanki hiç farketmedik ve öpüşmeye devam ettik.*" Gizlice seviştikleri bu küçük Nişantaşı dairesinde, Kemal Füsun gittikten sonra küpe tekini mavi çarşaflar arasında görür ve "tuhaf" ama yetersiz bir "içgüdüyle, kaybolmasın diye" ceketinin cebine koyar.

Ertesi gün Füsun üzüntüyle Kemal'e küpesinin tekinin kaybolduğunu söylediğinde, Kemal, sandalyeye asılı ceketinin cebini yoklar. Küpe yoktur. "*Bir an bir felaketin, bir uğursuzluğun belirtisini hisseder gibi oldum, ama sabah sıcağı farkedince, başka bir ceket giydiğimi hemen hatırladım.*" Küpenin küçük sesiyle söylemek istediklerini duyacak gibi olmuşken, Kemal mutsuzluktan korkan, mutluluğa bağımlı doğası gereği, felâketin kaçınılmaz bir son değil, anlık bir tedirginlik olduğunu zanneder. Füsun'un "*Lütfen yarın getir, unutma. Benim için çok önemi var*" demesiyle Kemal'in küpeyi unutması bir olur.

Ne de olsa, bu kayboluşun oluverdiği birinci bölümü kapayan cümlenin tanımladığı gibi, "*Füsun, bir ay önceye kadar varlığını bile neredeyse unuttuğum on sekiz yaşındaki uzak ve yoksul akrabamdı. Ben ise otuz yaşındaydım ve bana herkesin çok yakıştırdığı Sibel ile nişanlanıp evlenmek üzereydim.*" Roman başlar başlamaz küpenin kaybolması, içinde olduğumuzun bir aşk öyküsü olduğunu fena halde hissettirir. Aşk öykülerinde mutlaka bir kaybeden, bir kaybedilen, bir arayan, bir bulan ve birbirinin eşi küpeler gibi aslında hep tek başına olan iki de yalnız vardır.

RESİM: KEMAL GÖKHAN

Füsun'un iki şartı

Ait olduğu muhafazakâr topluma ve ailesine karşın bekaretini mesele etmeyip Kemal'le birlikte olmuşsa da Kemal'in kendisine "evleneceği kız" muamelesi etmemesi, Füsun'u gitgide huzursuz kılar. Bir gün Füsun evlenmek üzere olan, ancak evleneceği adamın ciddi olup olmadığına dair kuşku duyan en yakın arkadaşı Ceyda'yı bahane ederek, Kemal'i "ciddi erkek" tartışmasına sürükler. Kemal'in kestirip atması üzerine, vurdumduymazlığını yüzüne vurmak istercesine, *"Sen benim küpemi buldun mu?"* diye üsteler. Kemal'e yüklediği küpeyi bulma sorumluluğu, Füsun'u haklı kılan her şeydir.

Orhan Pamuk'un Kemal'e beslediği şefkatli alaycılık sağolsun, Kemal'in düşüncelerini anbean dürüstçe öğreniriz: *"İlk tepkim, ehliyeti olmadığını çok iyi bildiği halde, polis çevirmesinde ceplerini, torpido gözünü, çantasını aramaya başlayan kurnaz sarhoşlarınki gibi olacaktı az daha. Ama kendimi toparladım. 'Hayır canım, küpeni bulamadım evde. Ama çıkar bir yerden, merak etme'..."* Füsun, küpesini bulmayı erteledikçe erteleyen Kemal'e ciddiyetsizliği yüzünden isyan eder ve bir daha gelmemecesine gitmeye yeltenir.

Kemal'in yalvarmaları ve romantik beyanlarına fazla direnemeyecek kadar Kemal'e âşık olan Füsun, masumaneliğiyle, iki şartla gitmeyeceğini söyler. Şartlardan ilki Kemal'in en sevdiği erkeğin (babasının) üzerine Füsun'a yalan söylemeyeceğine dair yemin etmesidir. İkincisiyse –ki bu şart, mutlu bir sevişme sonrası dillenir– *"Küpeyle birlikte, bir gün bu çocukluk bisikletimi alıp annemle babama, bize akşam yemeğine geleceksin"*dir. Sevişme sonrası hafifliğiyle "tabii" der Kemal. Tabii gidecektir. Ancak Kemal'in bu yemeğe, daha doğrusu yemeklere, hem de sekiz yıl boyunca hemen hemen her akşam gitmek zorunda kalacağını idrak edebilmesi için önce Füsun'la ayrılmaları, üstüne de bir güzel aşk acısı çekmesi gerekecektir. Bu görece masum anlaşmanın altın ayrıntısı küpedir. O küpe ki, Kemal'le Füsun'un hayata gecikmesidir. Füsun'un ilk şartının altın ayrıntılarını oluşturan "yalan" ve "baba" ise, yıllanmış bir yalanı yüklenmiş bir çift inci küpenin ve âşık bir çiftin öyküsüne okuru –ve tabii başta Kemal'i– hazırlar niteliktedir.

Babadan yadigâr ruhanî miras

Babası, nişan arifesindeki Kemal'i Beyoğlu Abdullah'ta öğle yemeğine çağırır. Oğluna, kulağına küpe olsun diye vereceği bir nasihati vardır. Nasihat, inci küpelere sırlanmıştır. Babası, Kemal'e, ailesinden yıllardır sakladığı öyküsünü bir kertede anlatır. Kendinden 27 yaş küçük çalışanıyla yaşadığı aşk, tuhaf şekilde Kemal'le Füsun'un aşkını andırır. Onlar da Kemal'in babasının kıza aldığı apartman dairesinde buluşurlar. Kemal'in babası bir gün kendisiyle evleneceğine inanan bu güzel ve hüzünlü kıza, Kemal'in Füsun'a tutulduğu gibi tutulur. Babası öyküsünü tüm ayrıntılarıyla anlattıkça, Kemal bu öyküden rahatsızlık duyar ve bir önce bitsin ister. Füsun'la buluşma vakitleri yaklaşıyordur. Babası ise anlattıkça anlatır. Sonunda kızın, bu inci küpeleri babası ona veremeden öldüğünü ve bu küpelerin, Kemal'in (cemiyetdaşı nişanlısı) Sibel'e çok yakışacağını söyler. Babasının öyküsü, Kemal'in bir kulağından girip, öbür kulağından uçup gider.

Babasının gizli sevgilisine aldığı inci küpeleri yanına alıp dosdoğru Merhamet Apartmanı'na, Füsun'la buluşmaya giden Kemal, Füsun'la sevişip kendine geldikten sonra inci küpeleri Füsun'a hediye eder. Füsun, *"Bu benim küpem değil"* diye huysuzlanır. *"Ruh olarak bence senin küpen"* gibi bilinçsizce ironik sözler etse de Füsun'u kandıramaz. Füsun bu pahalı küpeleri reddeder. Öyle ya, Füsun başkasının hayatını değil, kendi öyküsünü yaşamak ister. İnci küpelerin varlığı Füsun'u iyice huzursuz eder, küpesinin tekinin kaybolduğuna inanmaya başlar. Kemal ise alıştığımız avare tavrıyla, *"Bir gün evde bir dolaptan çıkacak mutlaka... O gün bu bisikleti de alacağım ve akşam anneni babanı ziyarete geleceğim"* der ve *"Bekliyorum"* diyen Füsun'u öper. "Bekliyorum" sözünü içtenlikle söyleyen bir insana duyacağımız merhamet duygusuyla Füsun için vahlanırken, Füsun ile Kemal, Merhamet Apartmanı'nda son sevişmelerinden birine koyulur.

Nişan gecesi Füsun'la Kemal'in ayrılık günü olacaktır. Kemal ayrıldıklarını inatla Merhamet Apartmanı'nda Füsun'u aylarca beklerken ağır ağır anlayabilecektir. Füsun Kemal'i bekleterek yaşadığı acıyı Kemal'le bölüşecektir. Âşıkların çare olarak kabul ettiği ayrılık, masumiyetin yitimidir. Kemal her gün aynı saatte Merhamet Apartmanı'na gider. Füsun gelmedikçe gelmez. Kemal'in nişanlısı Sibel bir terslik olduğunu sezer. Çok geçmeden gerçeği öğrenir. Bu gerçeğin bir düş olduğuna inanır. Kemal'i bırakmaz. Kemal'in başka bir kadın yüzünden çektiği aşk acısını varlığıyla dindirmeye didinir. Sibel'in inadı Kemal'in Füsun'a aşkını büyütmekten başka işe yaramaz. Sibel pes eder. Ayrılırlar. Kemal Merhamet Apartmanı'ndaki anı dolu eşyalarla teselli bulmaya çalışırken bir gün babasını kaybeder.

Kemal'in babasının ölümü, öykünün ilk ciddi kırılma noktasıdır. Öykü aşk öyküsü olduğundan incedir. Bir-iki kırılış sonra, bir daha kırılamamacasına sonsuzlukta dirilecektir. Babasının ölümü Füsun'la Kemal'i kararlılıkla ölüme sürükleyen küpenin ortaya çıkış vaktini haberler. Çünkü bu küpenin kaderi kalıtsaldır. Füsun'un kayıp küpesi Kemal'in babasının Kemal'e bıraktığı ruhanî mirastır. Meğer Kemal'in çocukluğundan beri aileye hizmet eden Fatma Hanım Füsun'un küpesinin tekini bulmuş, saklamıştır: *"Aylar evveldi, ceketinin cebinde buldum bunu. Sana vermek için bir kenara koydum. Ama annen görüp almış. Belli ki rahmetli babanın bir başkasına vereceği öyle bir şey sandı, hoşuna gitmedi. Rahmetli babandan sakladığı – gülümsedi –, çalıp sakladığı şeylerini koyduğu gizli bir kadife kesesi var, oraya koymuş. Babanın ölümünden sonra içindekileri babanın çalışma masasına dizmiş de, o zaman gördüm ve senin olduğunu bildiğim için hemen aldım."* Küpeyi ve çocukluk bisikletini alıp Füsunlara akşam yemeğine gitme vakti gelip çatmıştır.

Küpe: Yeri gelmeyen zaman

Tam 339 gün sonra, cebinde hem Füsun'un kayıp küpe teki hem de babasının inci küpeleri, anne-babasının gözü önünde bu küpelerle Füsun'a evlenme teklif etmek üzere Füsunların evine giden Kemal, karşısında artık esmer ve evli bir Füsun bulur. Dostane bir havada, Füsun'un ailesiyle akşam yemeği yer, bol bol rakı içerken, evli sevgilisine evlenme teklifi edemeyeceğine göre, küpelere güncel bir bahane arar, fakat bulamaz. Küpenin teki gibi Kemal de eşini bulduğu an kaybetmeye mahkûmdur. Babasının inci küpeleri ise Füsun'un küpe tekini tamamlayacak, Kemal'i haklı çıkaracak, günahını, gecikmesini örtecektir. Oysa, Füsun'un küpesi herkesten ve her şeyden bağımsızdır. Füsun'un küpesi romanın başından beri Füsun'un aradığı özgürlüktür. Füsun, Kemal için hâlâ

Bir yaşama sanatı olarak felsefe...

Andreas Mussenbrock
Felsefeyle Terapi
Felsefe Yoluyla Kişisel Gelişim
Çeviren: Naler Ermiş
13x19,5, 240 sayfa, 18 TL

Büyülüdağ'ın Diğer Kitapları;

Ararat'ın Laneti
Turgut Türksoy

Çerkes Ethem
Apoletsiz General
Turgut Türksoy

Deniz
Güneşin Çocukları
Turgut Türksoy

Bir Adı Cehennem
Adnan Gerger

Glemşe
Aysel Çelik

Hoşana'nın Son Sözü
Ahmet Abakay

Yamalı Yürekli Aşk
Bir Down Sendromu ve Otizmle Savaş Hikayesi
Özlem Türker Eruygur

büyülüdağ

Dağıtım: Paraf Kitabevi Ltd. Şti.
Tel: (212) 527 40 57
e-posta: siparis@paraf.com.tr

özgürlüğün peşindeki kelebek kadar güzeldir. Ne var ki, kelebek güzelliğin en hüzünlü halidir. Kelebeğin zamanı bir an öncedir. Sonrası yoktur ki kelebek için.

Füsun'un küpesi öykünün başından bu yana zamanla bağdaşmaz. Küpe, zamanı değil, zamansızlığı mimler. Çukurcuma'daki o ilk gece, Kemal için küpeyi çıkarmanın tam yeridir, ama tam zamanı değildir. Küpe yeri gelmeyen zamandır. Küpe eşine kavuşamayacak kadar imkânsızdır. Çünkü aşk imkânsız olandır ve Füsun'la Kemal, birbirlerine âşıktır. Kararsızlığı ve sarhoşluğu Kemal'i tuvalete sürükler. Tuvaletin yolunu göstermek üzere Kemal'e merdivenlerde eşlik eden Füsun'a yakın olmanın yaşattığı mutluluk için Kemal *"hayatımı verirdim"* der. Füsunlarda akşam yemeğine gide gele, Kemal mutluluğun çocuksu anlamını kavrayacaktır. Bir zamanlar yaşadığı mutluluğa yeniden kavuşmak isteyen her insan gibi, Kemal de mutluluğun peşinde arınacak, sınanacak, kendisiyle yüzleşecek, sabredecektir. Ancak, ne olursa olsun kaybetmeyecektir. Öykünün merkezinde kanat çırpan küpe, ruhuna "illâ kaybedeceksin" diye fısıldasa da Kemal tınmaz.

Füsunların tuvaletinde aynanın karşısında kalakalan Kemal, *"Hayatımın benim elimden çıktığına, Füsun'a olan bağlılığım yüzünden benim iradem dışında şekillenen bir şeye dönüştüğüne karar verdim. Ancak buna inanırsam mutlu olabilecek, hayata dayanabilecektim"* diye hisseder. Öykünün bu dönüm ânında, eşyalar yönetimi devralır. Hayat, eşyaların anlattığı öyküyü yaşamak olur çıkar. Kemal insanların değil, eşyaların içinde yaşamaya başlar. *"Banyodaki aynanın karşısında hayatımın en derin ruhsal anlarından birini yaşadım ve âlemin, bütün eşyanın bir bütün olduğunu anladım. Yalnız önümdeki diş fırçaların-dan sofradaki kiraz tabağına, Füsun'un o an farkedip ce-bime indirdiğim firketesinden banyo kapısının burada sergilediğim sürgülü kilidine kadar bütün eşyalar değil, bütün insanlar da birlik içindeydi. Yaşadığımız hayatın anlamı, aşkın gücüyle bu birliği hissetmekten ibaretti."*

Kemal'in kendini aşkta kaybettiği, bir diğer deyişle, kendini hayatta bulduğu bu ânı *"Önce Füsun'un küpesinin tekini çıkardım, rujun yerine koydum. ... Kü-çükken aynadaki görüntümle deneylere giriştiğim za-manların oyunculuğu ve saflığı vardı üzerimde ve şimdi Füsun'u taklit ederken kendimden kopabileceğimi, ona duyduğum aşkın gücüyle, onun kalbinden ve aklından geçen her şeyi hissedip düşünebileceğimi, onun ağzından konuşabileceğimi, onun ne hissettiğini daha o hissederken anlayabileceğimi, 'o' olabileceğimi de şaşkınlıkla seziyor-dum"* diye anlatır. ("Beyaz Kale"de, Hoca'nın ayna karşısında Köle'ye dönüştüğünü hatırlayan okurlar, Orhan Pamuk romanları için Ayna'nın dönüşümün mekânı olduğuna gönül rahatlığıyla emin olur.)

Küpenin F'si

Kemal'e yaşama gücü veren şey acıdır. Acı insanı hayata ait hissettirir. Kemal'in sancısı aynaya yansır. Bu yansıma Kemal'in sevdalı varlığının kanıtıdır. Kemal'in Füsun, Füsun'un Kemal olması için ikisinin de özgür olması, hayatın ileri sürdüğü, masumiyeti tartışılır tek şarttır. Füsun'un özgür olması için Kemal'in yapımcılığını üstleneceği, kocası Feridun'un da yöneteceği filmde oyuncu olmasının ötesinde, her gece Çukurcuma'daki evinde sahneledikleri içten oyunu sona erdirerek, Feridun'un karısı ya da Tarık Bey'le Nesibe Hala'nın kızı olarak değil, küpesindeki F harfi kadar öz, cesur ve bağımsız yaşayabilmesi gerekir. Kemal ise sekiz yıl boyunca katıldığı akşam yemeklerinde, kendi eliyle Füsun'la ikisinin özgürlüklerinden çalar. Çaldığı tüm eşyalar Füsun'la yaşayamadıkları hayatın, paylaşamadıkları özgürlüğün tanımıdır.

Kemal, kendi aşk gerçeğini gerçeğin üstüne koyar. Fethedilecek gönüllere doğru her akşam aynı yolu yine yine teper. Yollar Füsun'a değil, Füsun'un aşkına çıkar. Masumiyet Müzesi'ne dönüşecek daracık Çukurcuma evi, tüm eşyalarıyla Kemal'in öyküsünün zamanına dönüşecektir. Ev müzeye dönüşünce, öykü mekân olmaktan çıkıp mekânın sonraya ertelediği zaman olacaktır baştan ayağa. Ne var ki, öykülerini yaşarken, zaman Kemal ve Füsun'a ait değildir. Şimdiki zaman, sürekli şimdiki mekândır. Şimdiki mekân, bazen Çukurcuma evi, bazen İstanbul sokakları, lokantaları, sinemalarıdır. Kemal'le Füsun hiçbir zaman yalnız değildir. Yalnız olabilecekleri tek mekân, gelecek zamandır. Küpe başından beri bunu anlatır. *"Bir gün bir yerden çıkacak"* denilen küpe, Kemal'le Füsun'un beraber yaşayacakları hayatın zamanıdır. Ve o zamanın gelmesi için, Kemal'in kendi derdinin ötesinde küpenin derdini de dinleyebilmesi elzemdir. Oysa, Kemal'in derdi başından aşkındır.

Malûm küpe romanın ilk cümlesinde, yani Kemal'in hayatının en mutlu ânında, Kemal'le Füsun Merhamet Apartmanı'nın arka bahçeye bakan dairesinde sevişirlerken düşer. Küpenin düşüp kaybolması, Kemal'in bütün bir ömrünü o anki mutluluğu arayarak geçireceğini söyler.

Kemal, Füsunlardan çaldığı eşyalarla bedenini terbiye, ruhunu telkin eder. Yıllar içinde Füsun, Kemal'in ona getirdiği kelebekli broşları, küpeleri, tokaları taksa da, meşhur küpesini hiç takmaz. Romanın sonunda öğreniriz ki, Füsun küpesini tuvalette bulmuş, ancak bulmamış gibi yapmıştır. Kemal bu gizemin üzerine pek gitmez. Yerine yenilerini koyar nasılsa. Küpe ise, her zamanki yerinde, romanın merkezinde, assolist gibi son sözü etmeyi sabırla, Füsun gibi beklemektedir. Füsun'un babası Tarık Bey'in ölümü öykünün ikinci önemli kırılma noktasıdır. Füsun'la Kemal yalnız başlarına dışarda buluşmaya böylece başlarlar. Dışarısı, evden de kalabalıktır. Gün gelir, beraber yolculuğa çıkarlar. Ancak henüz nişanlı olmadıklarından Nesibe Hala'yla Kemal'in şoförü ve sadık sırdaşı Çetin'i de peşlerine katarlar. Büyük Semiramis Oteli'nde nişanlandıkları gece, yıllar sonra sevişirler. Ve Füsun, çeker gider.

"Hangi küpeni?"

Kemal Füsun'un peşine düşer. Az ötede bulur. İkisi de sarhoştur. Füsun, Kemal'e isyan eder. Hayatını Kemal yüzünden yaşayamadığını haykırır. Kemal otele dönmelerine uğraşır. Füsun, yıllar önce Kemal'e şart koşarkenki saflığıyla, arabayı kendisinin sürmesini ister. Çocukluk bisikletinden arabaya geçeriz böylece. Asıl beklenen zaman kapıya dayanmıştır demek. Küpenin eli kulağındadır. Füsun özgürlük idolü olarak benimsediği Grace Kelly gibi oturur 56 Chevrolet'ye ve öfkeyle sürmeye başlar. Yüreğimiz hop eder. Füsun, *"Küpemi bile farketmedin"* diye serzenişte bulunur. Şapşalımız Kemal, *"Hangi küpeni?"* diye sormaz mı, Füsun ne yapsın, hızlandıkça hızlanır. Kemal *"O kadar hızlanma! Hangi küpe?"* diye tekrar sorunca, Füsun, *"Kulağımda!"* diye inler, *"narkozdan çıkan birinin yarı baygın sesiyle"*. Füsun'un yaşamaya, özgürlüğe, zamana ve Kemal'e inancı kalmamıştır.

Füsun'un sabrının neden tam özgürlüğe kavuşacakken taştığını, Kemal'in küpeyi "bile" farketmediğini göstererek açıklayabiliriz. Bunca zaman, Kemal Füsun'a tapmıştır, ancak Füsun'u tanımamış, Füsun'un neler hissettiğini, beklediğinin ne olduğunu anlayamamıştır. Kendini Füsun'dan ayrı düşünmemiştir de ondan. Kendisi ne isterse Füsun da onu ister sanmıştır. Küpesinin tekini isteyen Füsun'un neden ısrarla bu isteğinde direttiğini farkedememiştir. Babasının sevgilisine alıp da veremediği inci küpelerin öyküsünün verdiği nasihati de duymazdan gelmiştir. Çılgın aşkından, gözleri sadece âşık olduğu Füsun'u görmüştür. Füsun'u kendisinden, aşkından bağımsız görememiştir. Uzun sözün kısası, Kemal "o" olamamıştır. Füsun, çok sevilmekten, küpesinin teki gibi kayıp bir hayat yaşamıştır. Sevdiği adamdan intikamını ölerek alır.

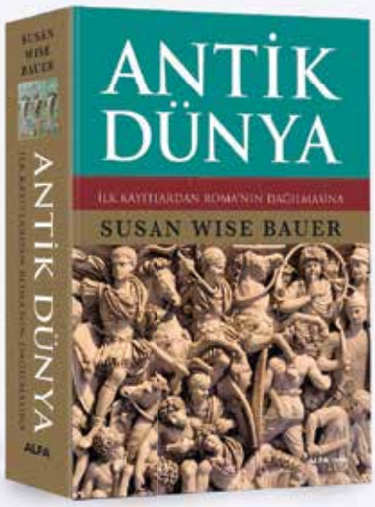
"1986 kışında, karlı bir gece, akşam yemeğinden sonra, yıllar boyunca Füsun'a boş yere aldığım kelebekli broşları, küpeleri, takıları bir kere daha elden geçirirken, kaza sırasında Füsun'un taktığı ve yıllardır tekinin kayıp olduğunu söylediği, kelebekli F harfli iki küpeyi de kutu-nun içinde bir kenarda gördüm. Küpeleri aldım, aşağı indim. 'Nesibe Hala, bu küpeler Füsun'un mücevher ku-tusuna yeni konmuş' dedim." Nesibe Hala, küpenin trajik ehemmiyetinden bihaber, "Kemalciğim, o gün Füsun'un üzerinde ne varsa, kırmızı elbisesi, ayakkabıları, her şeyi, üzülme diye sakladım onları senden. Artık yerlerine ko-yayım dedim, hemen de farkettin" der. Maalesef Kemal, küpeleri farketmek için biraz geç kalmıştır. Kemal, aklı henüz başına gelerek sorar: *"Küpelerin ikisi de mi üzerindeydi?"* Nesibe Hala'nın yanıtı, Füsun'un öleceğine küpenin karar verdiğini kanıtlar.

Küpe meğer görülmek için son bir şans vermiştir Kemal'e: *"O akşam o otelde senin odana gitmeden önce bizim odada belki de yatıp uyuyacaktı evladım. Ama bir-den çantasından bunları çıkarıp taktı. Ben uyur gibi ya-parak bakıyordum. Odadan çıkarken sesimi hiç çıkarmadım. Artık mutlu olsun istiyordum."* İçimiz ürperir. Kemal'in onca yılı Füsun'un mutluluğunun değil, kendi mutluluğunun peşinde heba ettiğini farkederiz. Eşyanın ruhuyla dolan öykü Füsun'un ölümüyle son bir kez kırılınca, öykü sonsuzluğun mistik havasına bürünür ve kurgu, gerçeğe sokulur. Kemal, Orhan Pamuk'a dönüşür.

Kemal'in öyküsünü Orhan Pamuk'a nasıl anlattığını dinleriz. Biz okurlar için *"(Füsun'un) her şeyine ne kadar dikkat ettiğimi görünce, aşkın büyük bir dikkat, büyük bir şefkat olduğunu hissedecekler. Müzemizi ge-zenler eşyalara baktıkça, Füsun ile benim aşkıma saygı duyacaklar"* diyen Kemal'e *" 'Ama küpelere dikkat et-memişsiniz Kemal Bey,' demedim"* der bize Orhan Pamuk. Hem de parantez içinde, gülümseyerek. Küpelerin derdine romanın başından beri kulak veren okur rahatlar. Çukurcuma, Dalgıç Çıkmazı'ndaki Masumiyet Müzesi'nden Füsun'un kayıp küpe tekini aşırır, Edebiyat Gardırobu'na koyar. Ve varlığından bîhaber olduğu okurunun karşısına geçip, bu hırsızlığı Orhan Pamuk'la anlaşarak gerçekleştirdiğini dermeçatma kurgular.

Roman yazmak hayattan aşırmaksa, roman okumak da hayata bırakmaktır. Füsun'un küpesinin teki hayatındır ve kaybetmeye mahkum âşıkların kulağında bütün hüznüyle kanat çırpacaktır. Değil mi ki hüzün, duyguların en masumudur. ✚

ALFA YAYINLARI

TARİH

SUSAN WISE BAUER
Antik Dünya

TARİH

MARK MAZOWER
Selanik

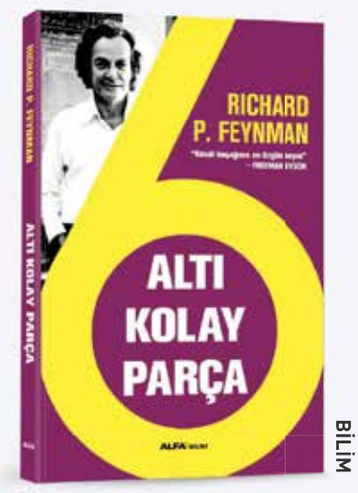
BİLİM

MARC KAUFMAN
Dünya Dışı Yaşamla İlk Temas

BİLİM

JOHN BROCKMAN
Zihin

BİLİM

RICHARD P. FEYNMAN
6 Kolay Parça

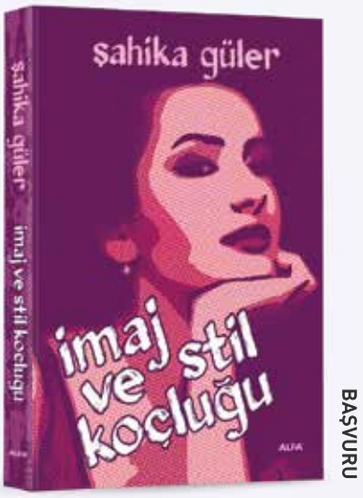
BİLİM

LOUIS SASS
Delilik ve Modernizm

EDEBİYAT - ARAŞTIRMA

BLAKEY VERMEULE
Edebi Karakterlere Neden Önem Veririz?

BAŞVURU

ŞAHİKA GÜLER
İmaj ve Stil Koçluğu

BAŞVURU

RÜZGAR MİRA OKAN
Kendi Stilini Yarat

ALFA®
Ticarethane Sokak, No: 15 Cağaloğlu 34110 Fatih / İstanbul Tel: 0212 513 34 20 (Pbx) Faks: 0212 519 33 00 www.alfakitap.com

dil tarih coğrafya

Hazırlayan: **Derya Bengi**

Fennin yeni harikası

Birkaç sene evvel hayal zannedilen bir şey, bugün hakikat oluverdi, birkaç ay sonra da Londra'da resmî bir mahiyet alacak. "Televizyon"dan bahsetmek istiyoruz. İngiliz posta ve telgraf nazırının beyanatına göre, kıtaları, çok uzakları gözümüzün önüne getirebilecek bir televizyon makinesi 4000 ila 6000 frank arasında temin edilebilecek, yani bizim paramızla tahminen 350-550 lirayı geçmiyecektir. İlk istasyon 15 milyon franga Broadcasting Compagnie tarafından tesis edilecek ve muvaffakiyet hasıl olursa İngiltere'nin muhtelif yerlerine de başka istasyonlar yapılacaktır. Posta ve telgraf nazırı olan Sir Kingsley Wood'a nazaran belki ilk tecrübeler aranılan evsafı irâe etmeyecektir. Fakat meselenin aslı halledildikten sonra onu tekamüle ulaştırmak meselesi nihayet zamana mütevakkıftır. Radyoların nasıl terakki ettiği ve fiatlarının müthiş ihtiyaca rağmen sukut ettiği malumdur. Bu aletlerin de aynı akibete uğrayacağı muhakkaktır.

Hayalin tecessüm edeceği ecran-perde, 20x15 eb'adında olacaktır. Fakat resimleri büyütmek arzu edilirse o ecrandan bir başkasına, daha büyüğüne kolaylıkla nakledilebilecektir. Televizyonun emission'u radyonunkine nazaran daha mütevvin olacaktır. Evvela bütün dünya havadisleri gösterilecek, sırasıyla operetler, tiyatrolar, sinemalar gözümüzün önüne gelecektir. Mesela sobalarının başında oturan aboneler rahatça MacDonald'ın, Loyd Corç'un nutuklarını kendilerini de görerek dinleyecekler, büyük futbol maçlarını bizzat sahada imişler gibi takip edeceklerdir. Bu güzel icad dünyada hayretle karşılanmıştır. Herkes yalnız "Recepteur" alıcı bir makine kullanacak, makinenin vericisi yalnız şirketin imtiyazında olacaktır.

(Zaman, 8 Şubat 1935)

Beyni az inkişaf etmiş bir yaratık

1947'nin sonuna doğru New York'ta bir lokantadayız. Başımı şöyle bir kaldırdım, duvardaki televizyon ahizesi gözüme ilişti. O gün Gandi katledilmişti ve bu havadis, Gandi'nin hayatından film parçalarıyla süslenerek televizyondan naklediliyordu. Televizyon Amerika'da bir keşif, bir ilim hadisesi, bir fevkaladelik olmaktan çıkmıştır. Radyo gibi herkesin bildiği, gördüğü, dinlediği ve çok kere de sahip olduğu aletlerden biri olmuştur bile. (…) Evvela zengin evlerinde görülen hususi televizyon bugün süt dağıtıcının ve süprüntü amelesinin bile evine girmiştir. Bugün yüz dolara bile bir makine almak mümkündür. Tahminlere göre Amerika'da iki milyona yakın insan televizyon seyretmektedir.

Bugünkü halde televizyon programları iptidai bir haldedir. Üçte birini spor havadisleri ve maçlar doldurmakta, diğer üçte birini yemek pişirme, dikiş ve çocuk bakımı programları almakta, geri kalanı da terbiyevi programlara, havadislere, piyeslere, filmlere, varyetelere ve çocuk saatlerine tahsis edilmektedir.

Renkli televizyon Amerika'da günün meselesidir. Bunun çoktan keşfedildiği, fakat tröstlerin bu icadı muvakkaten örtbas ettikleri söyleniyordu. Hatta bu mevzu ile ilgili olarak bir Senato Komitesi geçen yıl tahkikat yapmış ve RCA'yı bir hayli sıkıştırmıştı. CBS (Columbia Broadcasting System) ise bu icadın ticari bir olgunluğa geldiğini iddia edip duruyordu. Geçen mayıs ayında Pensilvanya Tıp Okulu, CBS'in de yardımıyla bir ameliyat sahnesini olduğu gibi renkli olarak televizyonla nakletmiş ve hadise yaratmıştı. Neşterin altından sızan kanın al rengi, etlerin pembeliği, adele ve peritone'nin muhtelif renk nüansları aynen ahizenin camına aksediyordu. (…)

Sosyologlar ve âlimler, bu yeni keşfin muhtemel tesirlerini mütalâa etmektedirler. Kimi bedbindir. İnsan nevînin ev içinde mahpus, sandalyesine yapışık, miyop, konuşmaz, hayata karışmayıp seyirci kalan, beyni az inkişaf etmiş bir yaratık haline geleceği kehanetinde bulunanlara karşılık, iyimserler de bilgi, kültür ve eğlencenin kütlelere kolaylıkla yayılacağını ve bundan türlü hayırlar doğacağını iddia ediyorlar.

(Oğuz Türkan, Yeni İstanbul, 23 Aralık 1949)

Pantolon balığı

Ankara Televizyonu yöneticileri 9 Temmuz Perşembe gecesi yayınlanan "Hangisi Doğru?" programında uygunsuz bir espri yapan görevlinin bundan böyle programa çıkmasını yasaklamışlardır. "Hangisi Doğru" programının uygulanması sırasında "Üç yalancı" diye adlandırılanlardan Üstün Savcı, adı bilinmeyen cismi tanımlarken "Pantolon balığı" kelimelerini kullanmış, TV'de program seyredenler, olayı tepki ile karşılamışlardır. Gerek program sırasında gerekse ondan sonra Ankara Televizyonuna seyirciler telefon etmişler ve olayı kınamışlardır. Bunun üzerine harekete geçen TV idaresinin, bu program görevlisine bundan böyle programa çıkmasının yasaklandığı ve diğer görevlilere de uyarıda bulunduğu ilgililerce ifade edilmiştir.

(Cumhuriyet, 14 Temmuz 1970)

dostlarınız veya dost kuruluşlar için...

Hediye arıyorsanız bundan güzelini bulamazınız…

Bu yılbaşı

DOLU BANT

hediye edin dostlarınıza, dost kuruluşlara: Sizin seçeceğiniz tür müzikle dolu olacak bantların başına isterseniz özel bir mesaj ekleyebilirsiniz. Dolu bant iyi dileklerinizi dile getirecek en orijinal hediyedir.

MELODİ PLAK FABRİKASI

Merkez: İstiklal Cad. 348 Tel: 49 76 81 - 44 26 36
İzmir Tel: 14 99 42 Ankara Tel: 25 53 54

(1977)

ELLER DUYAR SÖZ OLUR

- En sevdiğiniz söz?
- De omnibus dubitandum.
(Her şeyden şüphelen.)

– KARL MARX

Fethi Naci kullandığım sözcüklere karışıyor,
"Ne gerek var 'toplumsalcılık' demeye 'sosyalizm' dururken. 'Demokrasi' demiyor muyuz?" gibi sözler ediyor. Okuru yadırgatmadan, yavaş yavaş, "ortaklamacılık" da, "anamalcılık" da derim. "Demokrasi" biraz güç, o "gol" gibi. "Korner" yerine "köşe vuruşu" olur da, "gol" yerine hangi sözcükle ayağa fırlanır!

– MEMET FUAT

metis'ten yeni

Renata Salecl
Kaygı Üzerine
Çeviri: Barış Engin Aksoy
Metis Edebiyatdışı
152 sayfa

Haz: Gürsel Göncü
Yaşarken Yazılan Tarih
Gezi Direnişi ve Halk
Hareketlerinin Geçmişi
Metis Edebiyatdışı
21.5 x 29 cm
100 sayfa

Özkan Agtaş
Ceza ve Adalet
Metis Edebiyatdışı
320 sayfa

Douglas Kellner
Sinema Savaşları
Bush-Cheney Döneminde
Hollywood Sineması
ve Siyaset
Çeviri: Gürol Koca
Sanatlar ve İnsan | Sinema
344 sayfa

Haz: Berfu Şeker
Başkaldıran Bedenler
Türkiye'de Transgender,
Aktivizm ve Altkültürel
Pratikler
Metis Siyahbeyaz
292 sayfa

Aslıhan Sanal
Yeni Organlar
Yeni Hayatlar
Organ Nakli, Ahlak
ve Ekonomi
Çeviri: Selin Siral
Metis Edebiyatdışı
272 sayfa

Erik Orsenna
Kâğıt Yolunda
Küreselleşme Üstüne
Küçük Elkitabı
Çeviri: Akın Terzi
Metis Edebiyatdışı
256 sayfa

Melissa Bruder ve diğ.
Oyuncu için
Pratik Elkitabı
Çeviri: Deniz Ölmez
Metis Sanatlar ve İnsan
112 sayfa

Simon Critchley
İmansızların İmanı
Siyasal Teoloji Deneyleri
Çeviri: Erkal Ünal
Metis Edebiyatdışı
280 sayfa

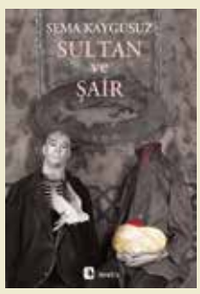

Zeynep Oral
Direniş ve Umut
Reha İsvan
Metis Siyahbeyaz
200 sayfa

Alberto Toscano
Fanatizm
Bir Fikrin
Kullanımları Üzerine
Çeviri: Barış Özkul
Metis Edebiyatdışı
312 sayfa

Selçuk Demirel
Metis
Metis Defter | Albüm
10.5 x 15 cm, 224 sayfa

Sema Kaygusuz
Sultan ve Şair
Metis Edebiyat | Oyun
64 sayfa

Metis Cep Defteri
10.5 x 15 cm
224 sayfa

 # Diren Direniş
Metis Ajanda 2014
10.5 x 15 cm
224 sayfa

Yıldırım Arıcı
Sedat Sezgen
Bugün
Metis Edebiyat | Öyküler
136 sayfa

metis

— Çalmalarına izin verdiğimiz için suçluyuz.

— İzin vermek mi? Onların çalıp çırpmasına biz mi sebep olduk?

— Evet. Biz sebep olduk. Her seferinde bir sent. Beş sent. On sent. Yirmi beş sent. Bir dolar. Tezgahlarına gülümseyerek birer sent bıraktık. Veznelerine gülümseyerek beşer sent koyduk. Ön kapımızdan on sent uzattık. Yol boyunca para verdik onlara. Onları biz şımarttık, el üstünde tuttuk, gönüllerini yaptık. Bizden çalmalarına müsaade ettik. Bizi kancaya taktıklarını biliyorduk. Farkındaydık bunun. Bizi dolandırarak küçük kırmızı sentlerimizi aldıklarını biliyorduk. Bal gibi biliyorduk. Her şeyin fiyatını yavaş yavaş artırdıklarını biliyorduk. Emeğimizin karşılığı olan paradan kestiklerinde biliyorduk. Farkındaydık bunun. Bizden çaldıklarını biliyorduk. Onlara çalıp çırpmayı biz öğrettik. Müsaade ettik. Sırf sıradan insanlar olduğumuz için bizi dolandırabileceklerini düşünmelerine izin verdik. Alıştılar buna.

— Sahiden alıştılar.

— Bizi boktan aptallar olarak görmeyi âdet edindiler.

Woody Guthrie "*Toprak Ev*"